

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

КОВАЛЬ Світлана Любомирівна

УДК 336.71

**ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ
РЕСУРСІВ БАНКУ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник:

Юрій Сергій Ілліч

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Тернопіль – 2007

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Власний капітал як елемент фінансових ресурсів банку: теоретико-методологічні основи	10
1.1. Концептуальні засади та особливості формування фінансових ресурсів банку.....	10
1.2. Власний капітал банку: економічна природа та роль у ресурсному забезпеченні банківських установ.....	32
1.3. Механізм формування власного капіталу банків.....	53
Висновки до розділу 1	69
РОЗДІЛ 2 Практичні засади забезпечення банківської діяльності власними коштами	72
2.1. Структурний аналіз власного капіталу як складової фінансових ресурсів банків України	72
2.2. Регулювання Національним банком України власного капіталу банківських установ та проблеми запровадження «Базеля II».....	94
2.3 Економічна оцінка джерел формування власного капіталу вітчизняної банківської системи.....	115
Висновки до розділу 2.....	140
РОЗДІЛ 3 Перспективи вдосконалення управління власним капіталом банку	145
3.1. Діагностування власного капіталу як складової фінансових ресурсів банків України.....	145
3.2. Напрямки підвищення капіталізації вітчизняного банківського сектора.....	166
Висновки до розділу 3.....	181
ВИСНОВКИ	184
ДОДАТКИ	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	232

ВСТУП

Актуальність теми. Прискорений економічний розвиток країни як необхідна умова інтеграції у світове співтовариство ставить перед державою певні вимоги. Успішність реформування економіки України, спрямованого на створення високоефективного ринкового господарства, значною мірою залежить від розвитку банківської системи, оскільки саме банки опосередковують рух капіталів, забезпечуючи перелив коштів між секторами економіки. Водночас здатність вітчизняних банків повною мірою вирішувати стратегічні завдання економічного зростання України залежить від рівня їхньої капіталізації.

Необхідна умова успішної банківської діяльності – достатній за обсягом й адекватний здійснюваним активним операціям власний капітал, який відповідає вимогам НБУ і забезпечує захист інтересів кредиторів банку та зміцнення довіри до банківських установ.

Активізація процесів нарощування власного капіталу банків як невід’ємна умова економічного зростання України і підвищення її конкурентоспроможності на світових ринках потребують розроблення питань як теоретичного, так і практичного характеру щодо формування власного капіталу як складової фінансових ресурсів банку.

Основні засади забезпечення банків власним капіталом і його роль у формуванні фінансових ресурсів досліджували такі зарубіжні вчені: Е. Гіл, Р. Коттер, Т. Кох, П. Роуз, Е. Рід, Дж. Сінкі, Д. Полфреман, Ю. Бабичева, А. Казак, В. Кисельов, В. Колесников, І. Лаврушин та ін.

Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням проблем, пов’язаних з формуванням власного капіталу банків і підвищенням рівня капіталізації банківської системи, на особливу увагу заслуговують праці Г. Азаренкової, М. Алексеєнко, З. Васильченко, О. Васюренко, А. Вожжова, І. Гуцала, Я. Грудзевича, О. Дзюблюка, О. Заруби, Л. Костирко, А. Мороза, М. Савлука, С. Юрія та ін.

Хоча наукові напрацювання є доволі значними, зміна економічної ситуації породжує нові проблеми недостатнього рівня капіталізації банків України. З

огляду на це комплексне дослідження питань, пов'язаних з формуванням та нарощуванням власного капіталу банку, набуває особливої актуальності, що і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету, що виконував колектив кафедри фінансів за темою «Удосконалення фінансових відносин в умовах становлення економіки ринкового типу» (державний реєстраційний номер 0101U002355) та планової комплексної теми, яку виконує кафедра фінансів «Фінансова політика в стратегії соціально-економічного розвитку України» (номер державної реєстрації 0105U000861). Внесок автора у виконання зазначених тем полягає в обґрунтуванні низки пропозицій щодо шляхів нарощування власного капіталу банків України та наближення вітчизняної банківської системи до міжнародних стандартів.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад власного капіталу банку та визначення його ролі у фінансових ресурсах, а також комплексне оцінювання забезпечення діяльності банківських установ власними коштами і розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо нарощування власного капіталу.

Реалізація цієї мети зумовила необхідність визначення та вирішення таких завдань:

- узагальнити і критично проаналізувати теоретичні підходи до визначення суті фінансових ресурсів банку;
- уточнити економічний зміст поняття «власний капітал банку»;
- дослідити механізм формування власного капіталу, розкрити функціональне призначення його складових;
- здійснити структурний аналіз формування власного капіталу банків України;
- обґрунтувати необхідність регулювання власного капіталу банку з боку держави, запропонувати підходи до його вдосконалення;

– здійснити діагностування власного капіталу як складової фінансових ресурсів банку;

– окреслити основні напрямки підвищення рівня капіталізації вітчизняного банківського сектору.

Об'єктом дослідження є власний капітал як складовий елемент фінансових ресурсів банку в контексті його формування та підвищення рівня капіталізації банківського сектору України.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі формування власного капіталу банку та забезпечення його достатнього рівня.

Методи дослідження, використані у процесі виконання дисертаційної роботи, передбачають застосування загальнонаукових та емпіричних прийомів економічної науки, що ґрунтуються на системному підході. Крім цього, у процесі роботи застосовувались такі загальні методи досліджень, як історичний підхід (при дослідженні засад формування фінансових ресурсів банків та еволюції категорії «капітал»), вибірки, узагальнення, порівняння, групування (при дослідженні забезпеченості банків власними коштами), методи графічного зображення даних (при оцінюванні показників діяльності банків), методи економіко-математичного моделювання (при здійсненні діагностування власного капіталу).

Теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення вітчизняної та зарубіжної економічної науки, праці провідних фахівців у сфері банківської діяльності. Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні акти, які регулюють діяльність банків, зокрема банківське законодавство, інструкції, положення та статистичні дані НБУ.

Наукова новизна одержаних результатів. До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дисертаційної роботи, належать:

вперше одержано:

- на основі системного підходу визначено суть, функції та складові механізму формування власного капіталу банку, який пропонується розуміти як

цілісну систему фінансових методів та важелів, а також організаційну структуру банківської установи, які, спираючись на нормативно-правову та інформаційну базу, забезпечують формування власного капіталу на достатньому рівні. На відміну від поширеного загального поняття фінансового механізму, механізм формування власного капіталу банку має більш прикладний характер і пов'язаний із забезпеченням банківських установ власними коштами;

- розроблено модель діагностування власного капіталу як складового елемента фінансових ресурсів банку з метою системного дослідження взаємозв'язку та взаємозалежності фінансового результату від обсягу власного капіталу, що дало змогу визначити оптимальне співвідношення власного капіталу і зобов'язань банківської установи;

удосконалено:

- трактування фінансових ресурсів банку як сукупності акумульованих з різних джерел коштів, які формуються у процесі розподільчих та перерозподільчих відносин і використовуються у банківській діяльності з метою отримання прибутку. На відміну від наявних тлумачень, це визначення враховує такі основні аспекти, як джерела формування, матеріальний вияв фінансових відносин, право користування і мету використання;

- визначення термінів «ресурсний потенціал банку», «банківські ресурси» та «банківський капітал». У цьому контексті здійснено чітке розмежування, що дало змогу конкретизувати названі поняття: ресурсний потенціал – це кошти банку, задіяні у діяльність у певний момент часу, а також ті ресурси, які потенційно можуть бути залучені банком; банківські ресурси – це власні, залучені та запозичені кошти, які використовуються банківською установою; банківський капітал – це та частина банківських ресурсів, які мають здатність приносити дохід;

- теоретичні підходи до тлумачення власного капіталу банку, який слід розуміти як власні і прирівняні до них кошти, котрими володіє, користується та розпоряджається банк для забезпечення ефективної банківської діяльності. Такий підхід, на противагу іншим, дає змогу зосередити увагу не лише на джерелах

формування та призначенні власного капіталу банку, а й враховує його юридичну суть;

дістало подальший розвиток:

- визначення функцій власного капіталу банку, а саме виділено і обґрунтовано оціночну функцію, яка відображає здатність власного капіталу виступати одним з найважливіших показників діяльності банку;

- розробка комплексу заходів, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності та міжнародному визнанню вітчизняної банківської системи, зокрема створення внутрішньої системи оцінювання ризиків з використанням теорії ймовірностей і математичної статистики, всебічне розкриття банками інформації.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові положення, розроблені у дисертаційному дослідженні, ґрунтуються на сучасних теоретичних підходах до визначення ролі власного капіталу в системі фінансових ресурсів банку. Комплексний аналіз забезпечення банків власними коштами проведено на основі статистичної бази НБУ, що дало змогу виявити наявні проблеми та сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення рівня капіталізації вітчизняного банківського сектору, які полягають у таких положеннях: 1) обґрунтування доцільності розроблення програми управління репутацією банку та впровадження у практику комплексу заходів, що забезпечать формування позитивного іміджу установи і сприятимуть трансформації коштів населення в акціонерний капітал; 2) складення пропозицій щодо необхідності впровадження внутрішньобанківської системи управління ризиками, яка відповідає стратегії розвитку банку; 3) обґрунтування впливу інформаційної відкритості на формування довіри до банку; 4) складення пропозицій щодо оптимального співвідношення власного капіталу та зобов'язань банку, які спираються на результати економіко-математичного моделювання.

Окремі положення і рекомендації, сформульовані у дисертаційному дослідженні, використовуються у практичній діяльності ВАТ «Електрон Банк»

(довідка № 01/576 від 9 лютого 2007 р.) та ЗАТ АКБ «Львів» (довідка № 231/1–1 від 8 лютого 2007 р.).

Наукові результати, вміщені в дисертації, використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету на кафедрі фінансів при викладанні дисциплін «Фінанси», «Фінансове адміністрування установ і організацій», «Фінансовий менеджмент», «Фінансовий ринок» (довідка № 126–06/208-02 від 12 лютого 2007 р.), на кафедрі банківської справи при викладанні дисциплін «Банківські операції», «Гроші та кредит» (довідка № 126–06/208-01 від 12 лютого 2007 р.).

Особистий внесок здобувача. Сформульовані у роботі наукові результати, що виносяться на захист, висновки, рекомендації та пропозиції одержані дисертантом самостійно та є його науковим доробком. Дисертація є одноосібно виконаною роботою, в якій науково обґрунтовано та викладено авторський підхід до з'ясування суті власного капіталу банку, прагматизм його формування українськими банками та визначено напрямки капіталізації вітчизняного банківського сектору.

Апробація результатів дисертації. Основні науково-практичні положення та результати дослідження обговорювалися на наукових семінарах кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету, а також пройшли апробацію на 6 наукових та науково-практичних конференціях, серед яких: Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України» (м. Харків, Харківська філія Української академії банківської справи, 28 листопада 2001 р.); Міжнародна науково-теоретична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть» (м. Тернопіль, 20 лютого 2003 р.); науково-практична конференція «Розвиток фінансово-кредитних відносин» (м. Київ, Київський інститут банківської справи, 27 лютого 2004 р.); XI Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання» (Луцьк, 3–5 червня 2005 р.); наукова конференція професорсько-

викладацького складу «Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період» (м. Тернопіль, ТДЕУ, 13 квітня 2006 р.); наукова конференція професорсько-викладацького складу «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період» (м. Тернопіль, ТНЕУ, 8 квітня 2007 р.).

Наукові публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 3,6 д. а. У тому числі 6 публікацій (2,4 д. а.) у наукових фахових виданнях, 6 (0,9 д. а.) – у збірниках праць за матеріалами наукових конференцій і 1 (0,3 д. а.) – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 191 сторінці, що містять 31 таблицю, 27 рисунків, 19 додатків на 40 сторінках. Список використаних джерел налічує 230 найменувань на 18 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БАНКУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

1.1. Концептуальні засади та особливості формування фінансових ресурсів банку

Надійна банківська система – одна з важливих умов забезпечення фінансової стабільності держави, сталого економічного розвитку та загального добробуту, оскільки вона забезпечує рух фінансових ресурсів, без яких функціонування ринкового господарства неможливе. Виступаючи посередниками у перерозподілі капіталів шляхом трансформації тимчасово вільних коштів у інвестиції, банки істотно підвищують загальну ефективність виробництва. Необхідною умовою стабільної діяльності банку є наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів, тому дослідження теоретичних засад фінансових ресурсів банку має визначальне значення як для розвитку вітчизняної фінансової науки, так і для вдосконалення банківської практики.

Вихідною точкою дослідження суті фінансових ресурсів банку є осмислення основних понять. Термін «фінансові ресурси банку» походить від трьох понять: «ресурси», «фінанси» і «банк». Поняття «ресурси» походить з французької мови і укладачі словника іншомовних слів трактують його як матеріальні засоби, цінності, запаси, кошти, які у разі потреби можна використати [176, с.586]. Категорія «фінанси» є складною та багатогранною і відображає економічні відносини, пов'язані з розподілом і перерозподілом ВВП, тому прикметник «фінансові» дає змогу виокремити один з видів ресурсів та конкретизувати логіку дослідження (див. рис. 1.1).

Як видно з рис. 1.1, термін «ресурси» є найбільш загальним і охоплює, крім фінансових, матеріальні, трудові й інформаційні ресурси. Дане дослідження стосується винятково фінансових ресурсів, які формуються як на рівні держави

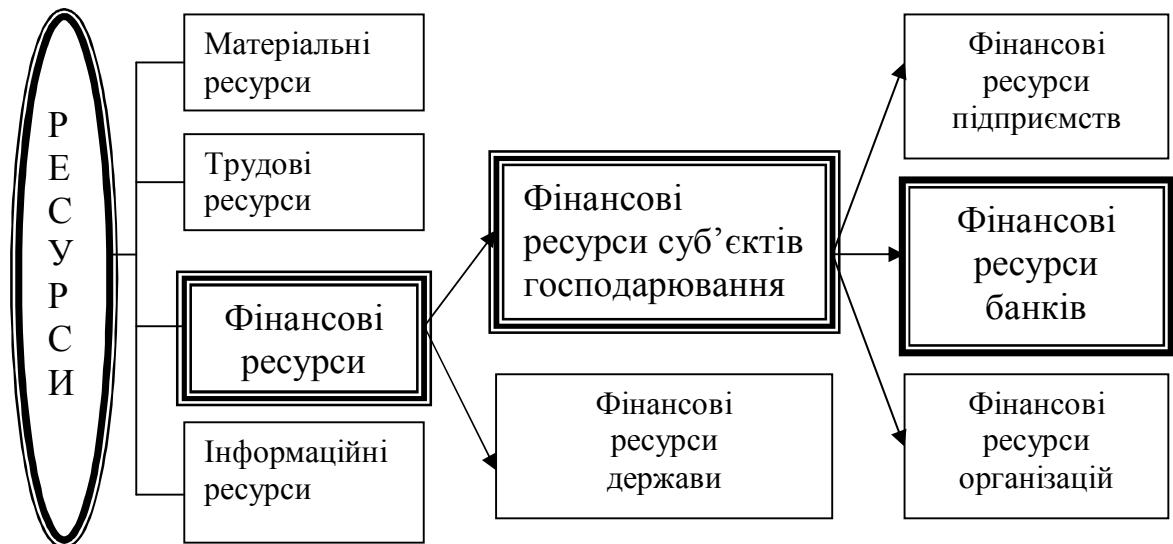

Рис. 1.1. Логічна схема дослідження поняття «фінансові ресурси банку» (макрорівень), так і на рівні суб'єктів господарювання (мікрорівень).

В економічній літературі не існує єдиного підходу до визначення суті фінансових ресурсів. Так, російський вчений В. В. Бочаров вбачає у фінансових ресурсах матеріальну основу фінансів, що формують фінансовий потенціал будь-якого економічного суб'єкта, створюючи сприятливі умови для його виробничого та науково-технічного зростання [27, с.18]. Таке трактування характеризує взаємозв'язок між категорією «фінанси» та поняттям «фінансові ресурси», які забезпечують умови для ефективної діяльності економічних суб'єктів.

Близьким за суттю є визначення К. В. Павлюк, яка розглядає фінансові ресурси як матеріальне виявлення розподільчих та перерозподільчих відносин: грошові нагромадження і доходи, що створюються в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення й задоволення інших суспільних потреб [144, с.24]. У поданому визначенні основна увага акцентується на формі вияву, джерелах формування та цільовому призначенні фінансових ресурсів, які формуються на стадії розподілу і перерозподілу ВВП.

Інші вітчизняні економісти, зокрема О. М. Бандурка та М. Я. Коробов, розвивають ідеї К. В. Павлюк і доповнюють вищенаведене трактування в контексті визначення рівнів формування фінансових ресурсів, інакше кажучи, на їхню думку, фінансові ресурси – це централізовані та децентралізовані грошові

фонди цільового призначення [11, с.19]. Згадані дослідники наголошують, що формування та використання фінансових ресурсів відбувається як на макро-, так і на мікрорівні. Тобто, фінансові ресурси залежно від рівня їхнього формування та використання поділяються на централізовані, що перебувають у розпорядженні держави, окремих адміністративно-територіальних одиниць, та децентралізовані, які створюються і витрачаються окремими суб'єктами господарювання.

Необхідність розмежування на теоретичному рівні досліджуваного поняття на “фінансові ресурси держави” та “фінансові ресурси підприємств” в умовах реформування економіки в Україні та з метою підвищення ефективності управління ними обґрунтовує В. М. Колеснікова. Запропоноване трактування спирається на механізм розподілу внутрішнього валового продукту, при цьому науковець уточнює, що фінансові ресурси державного сектору представлені державним та місцевими бюджетами, державними цільовими фондами, які формуються за рахунок обов'язкових внесків і зборів. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання перебувають у розпорядженні власників підприємства й акумулюються у статутному фонді, фонді заробітної плати, а також можуть залучатися у вигляді позик та інвестицій [106, с.70]. В. М. Колеснікова чітко розмежовує рівні формування, однак вона обмежується фондовою формою вияву фінансових ресурсів.

Враховуючи вищевикладені визначення, важливо вказати на існування різних підходів до визначення фінансових ресурсів, але практично всі вчені визнають поділ фінансових ресурсів залежно від рівня обслуговування економічних процесів на такі, що формуються на державному рівні та на рівні суб'єктів господарювання, оскільки вони суттєво відрізняються методами формування і напрямками використання.

На формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання кардинально впливає специфіка їхньої діяльності. Так, банківські установи можна розглядати з двох боків: з одного боку, вони виступають як суб'єкти господарювання, які для забезпечення діяльності володіють відповідними фінансовими ресурсами, а з іншого – як фінансові інститути, що

беруть участь у перерозподілі вільних фінансових ресурсів. Тому для науково обґрунтованого визначення фінансових ресурсів банків необхідно враховувати особливості банківської діяльності.

Банківські установи здійснюють діяльність на засадах комерційного розрахунку, який передбачає відшкодування за рахунок доходів всіх витрат, а також отримання прибутку. Тому діяльність банків, як комерційних підприємств, ґрунтується на таких принципах:

- повна господарська та юридична відокремленість,
- прибутковість,
- фінансова відповідальність.

Для банків характерний особливий вид підприємницької діяльності, пов'язаний з рухом позичкових капіталів, їхньою мобілізацією і розподілом. На думку Пітера Роуза, банк – це фірма, що надає фінансові послуги, здійснює професійне управління грошовими ресурсами, а також виконує інші численні функції в економіці [168, с.5] (рис. 1.2).

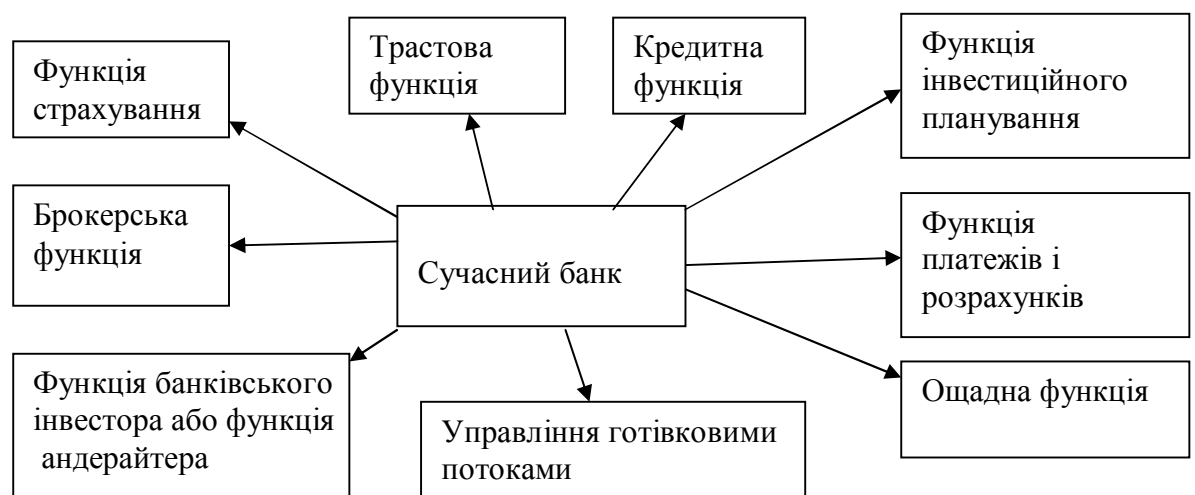

Рис. 1.2. Основні функції, які виконують сучасні банки з повним набором послуг [168, с.5].

В умовах ринкової економіки та конкурентної боротьби за клієнтуру особливого значення для банків набуває можливість надання широкого спектра фінансових послуг. Так, сучасні банки не обмежують свою діяльність акумуляцією коштів і наданням кредитів. Банківські установи забезпечують

здійснення розрахунків за допомогою електронних систем, здійснюють управління фінансами та власністю за дорученням клієнтів, надають лізингові, брокерські й інші послуги.

Банківські установи як специфічні підприємства виробляють особливий продукт, який відрізняється від продукції матеріальної сфери, надають різноманітні послуги клієнтам. Основною «продукцією» є надання кредиту, який виступає у ролі позичкового капіталу, тобто грошові кошти мають повернутися з відсотками. Хоча банки не створюють грошові потоки, а лише беруть участь у перерозподілі тимчасово вільних коштів і опосередковують розподільчі та перерозподільчі процеси, основна їхня функція полягає у забезпеченні участі у ринковій економіці інших учасників ринку – підприємств промисловості, торгівлі, установ небанківського фінансового сектору, населення – через їхні грошові потоки.

Таким чином, головне призначення банку полягає в акумулюванні тимчасово вільних грошових коштів та наданні їх у кредит. Саме тому банк виступає як комерційне підприємство, яке надає послуги своїм клієнтам-вкладникам – з одного боку, а позичальникам – з іншого, отримуючи при цьому дохід за рахунок відсотків та комісійних винагород за надані послуги клієнтам. Тому основною функцією банку є посередництво між кредиторами і позичальниками, між постачальниками та платниками, між клієнтами і банком при наданні інших послуг. Консолідуючою ланкою у таких випадках виступає банк-посередник, який забезпечує можливість задоволення потреб з урахуванням попиту і пропозиції. Акумулюючи значні кошти, банк може задовольнити потреби багатьох позичальників, надавши кредити на різні строки й на різних умовах. Виступаючи у ролі посередника, банк забезпечує зниження ризику індивідуальних інвесторів у питанні майбутніх доходів і втрат. Приймаючи вклади, банк здійснює перерозподіл залучених коштів, забезпечуючи цим власні доходи, доходи вкладників і сприяючи, таким чином, розміщенню фінансових ресурсів в економіці [132, с.84].

Крім цього, за характером діяльності банк має спільні риси з торговельною організацією: він купує і продає фінансові ресурси, сприяє обміну товарами. Однак при цьому банк відрізняється від торговельної організації своєю суттю – можливістю здійснювати операції кредитування суб'єктів господарювання. До того ж при здійсненні торговельної операції товар змінює свого власника, а при наданні кредиту власником залишається банк.

Отже, сучасний банк можна розглядати з таких позицій:

- як комерційне підприємство, яке працює на засадах комерційного розрахунку;
- як фінансову установу, що залучає грошові кошти юридичних і фізичних осіб та від свого імені надає їх у тимчасове користування на умовах платності, строковості і повернення, а також здійснює розрахункові, комісійні та інші операції;
- як посередницьку організацію, що опосередковує взаємні платежі й розрахунки юридичних і фізичних осіб.

Специфіка діяльності банку потребує врахування таких умов, пов'язаних з їхнім місцем та роллю в системі ринкових відносин:

– по-перше, у процесі надання банківських послуг і одержання прибутку домінує рух фінансових ресурсів, як правило, у формі залучених клієнтських коштів. Для сфери матеріального виробництва характерна обернена практика: рух фінансових ресурсів виконує допоміжну функцію порівняно з виробничою діяльністю;

– по-друге, банк – це розрахунковий центр, оператор і посередник у фінансових операціях інших економічних агентів, що веде до багатоканальної участі банку в роботі значної кількості підприємств різних галузей і форм власності. Таким чином, залежність банку від клієнтської бази є доволі висока, що є причиною підвищеного ризику банківської діяльності;

– по-третє, особливої важливості набувають методи раннього діагностування небезпечних змін, тому що банк працює із залученими коштами і має можливість відстрочити кризу ліквідності та платоспроможності за своїми зобов'язаннями;

– по-четверте, банки переважно працюють на залучених фінансових ресурсах, тоді як підприємство працює на власних коштах, звертаючись за потреби в установи банків за кредитом.

Разом з високим рівнем досліджень проблематики банківської діяльності у науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення фінансових ресурсів банку. Особлива полярність поглядів спостерігається в українських та західних вчених.

У наукових працях провідних економістів Заходу не вживається термін «фінансові ресурси банку». Так, Едвін Дж. Долан, Колін Д. Кемпбелл і Розмарі Дж. Кемпбелл, досліджуючи джерела грошових коштів банку, пропонують звернутись «до правого боку банківського балансового звіту», де відображені депозити, позики й акціонерний капітал банку [60, с.124].

Аналогічний підхід використано у науковій праці «Коммерческие банки» за редакцією Е. Ріда, Р. Коттера й Е. Гілла, де вивчення основ банківської справи пропонується почати з розгляду основних груп статей балансу банку. Основні джерела грошових коштів наводяться як складові пасиву балансу, особливу увагу зосереджено на питаннях, пов'язаних з управлінням пасивними операціями банку [163, с.16].

Англійські економісти Д. Полфреман та Ф. Форд також зосереджують увагу винятково на пасивних операціях, при цьому термін «фінансові ресурси банку» не застосовується. Пасиви розглядаються у розрізі статей балансу банку як джерела коштів, які банк використовує в процесі здійснення своєї діяльності. Згадані науковці виділяють два основних джерела ресурсів: кошти власників (акціонерів) і вкладників [151, с.102].

Відомий американський вчений П. Роуз розглядає пасиви й акціонерний капітал банку як сукупні кошти з відповідних джерел, які забезпечують банку необхідну купівельну спроможність для придбання активів. При цьому згаданий вчений до пасивів банку зараховує лише депозити, що належать різним споживачам, і не депозитні запозичення на ринках грошей та капіталу;

акціонерний капітал він розглядає як довгострокові кошти, вкладені власниками у банк [168, с.98–99].

Власне кажучи, у працях вчених Заходу не використовується поняття «фінансові ресурси банку», а натомість досліджуються джерела коштів, що забезпечують банківську діяльність з точки зору бухгалтерського обліку та з позиції управління пасивами.

Проведений аналіз вітчизняної та російської економічної літератури свідчить про певну термінологічну неузгодженість у трактуванні сутності досліджуваного поняття, оскільки фінансові ресурси банку часто ототожнюються з близькими за звучанням термінами «банківські ресурси», «ресурсна база банку» і «банківський капітал».

Тлумачення банківських ресурсів, яке запропонували російські дослідники Н. Г. Антонов та М. А. Пессель, близьке до позиції економістів Заходу, оскільки вони на перше місце ставлять пасиви й ототожнюють їх з ресурсами банку: «Пасиви – це за суттю ресурси банків... Пасиви комерційного банку формуються в процесі здійснення пасивних операцій» [6, с.97]. На нашу думку, це визначення недостатньо повно розкриває суть ресурсів банку. Справді, пасивні операції банківських установ, що здійснюються у формі відрахувань від прибутку банку на формування або збільшення власного капіталу, отримання кредитів, від інших юридичних осіб (позики, що надаються іншими банками), депозитних операцій (операцій банку із залучення коштів юридичних і фізичних осіб), є основними джерелами формування банківських ресурсів, але недоцільно визначати одне поняття через інше.

Прихильником бухгалтерського підходу є В. І. Колесніков, який поділяє позицію Н. Г. Антонова та М. А. Песселя, зазначаючи, що банківські ресурси формуються у результаті проведення банками пасивних операцій і відображаються у пасиві балансу банку. Однак згаданий вчений уточнює визначення в частині джерел формування, напрямків та мети використання: до банківських ресурсів належать власні кошти банків, залучені та запозичені кошти,

сукупність яких використовується для здійснення банком активних операцій, тобто розміщення мобілізованих ресурсів з метою отримання доходу [20, с.132].

Російський дослідник І. О. Лаврушин, трактуючи суть ресурсів банків, пропонує відобразити джерела їхнього формування та напрямки використання: власні капітали та фонди банків, а також кошти, залучені банками у процесі пасивних і активно-пасивних операцій (у частині перевищення пасиву над активом), що використовуються для активних операцій банків [17, с.120].

Провідні українські науковці А. Н. Мороз, М. І. Савлук, В. В. Глущенко, Н. А. Кизим, В. С. Стельмах тлумачать ресурси банку як сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні та використовуються для виконання активних операцій [13; 49; 64]. Таке визначення є доволі лаконічним і певною мірою має багато спільного з визначенням фінансових ресурсів підприємств, але тут не вказано на джерела формування та напрямки використання фінансових ресурсів банку. Такий підхід був характерним в умовах функціонування адміністративно-командної економіки, суспільний устрій якої характеризувався державною власністю, а розподільчі відносини – надмірною централізацією фінансових ресурсів. Державна монополія на банківську справу встановлювала систему централізованого формування і використання банківських ресурсів. Чітке закріплення клієнтури й обов'язкове зберігання коштів підприємств, організацій в установах банку забезпечували банківську систему практично безкоштовними ресурсами. Для цього періоду характерне таке поняття, як загальнодержавний позичковий фонд. Ресурси банків виступали об'єктом державної власності, а банківська система – частиною апарату управління. До складу власних ресурсів державних банків входили закріплені за банками кошти статутного та резервного фондів, що формувались за рахунок коштів державного бюджету, а також фонд основних засобів, фонд амортизації і фонд розвитку банківської справи. У частині залучених ресурсів визначальну роль відігравали знову ж таки кошти державного бюджету, на другому місці – кошти на поточних і розрахункових рахунках, наступними складовими були грошові надходження населення та кредити, надані іноземними державами і банками [17, с.117–118].

Дослідження радянської економічної літератури дає змогу вказати на ідеологічне підґрунтя у трактуванні банківських ресурсів. Так, у «Фінансово-кредитному словнику» розмежовано поняття ресурсів банків у капіталістичних країнах та банківських ресурсів у соціалістичних країнах [204, с.126]. Укладачі цього словника протиставляють банківські ресурси при капіталізмі, що представляють собою позичковий капітал, який рухається під впливом стихійних законів і анархії капіталістичного способу виробництва, банківським ресурсам при соціалізмі, що характеризуються суспільною власністю.

Радянський вчений А. М. Гольденберг у підручнику 30-х рр. ХХ століття «Кредитная система СССР» тлумачить ресурси банківської системи в контексті джерел їхнього формування:

- 1) прибуток кредитних установ;
- 2) повернення позик;
- 3) вклади;
- 4) приріст поточних рахунків;
- 5) пряме фінансування з державного бюджету [51, с.39].

Видатний економіст радянського часу Д. А. Аллахвердян, визначаючи досліджуване поняття, підходить з позиції бухгалтерського обліку і трактує його як сукупність відповідних складових плану по ресурсах банку: фонди банку, кошти державного бюджету, кошти народного господарства, вклади населення, готівка в обігу [5, с.46]. Такий підхід до трактування ресурсів банку був характерним в умовах централізованого формування і використання ресурсів, коли не існувало потреби узгодження ресурсної бази окремо взятого банку з напрямками її використання за обсягом, структурою, строками. Збалансування ресурсів банків і кредитних вкладень відбувалось лише на загальнодержавному рівні, плани ресурсів окремого банку не мали визначального значення.

Як свідчать тогочасні наукові джерела, терміни «банківські ресурси» і «кредитні ресурси» вчені ототожнювали. Такий підхід до трактування можна пояснити тим, що через банківську систему держава мобілізувала ресурси і розміщувала їх, кредитуючи народне господарство. Функції банків обмежувались

переважно кредитуванням підприємств народного господарства. Основними недоліками банківської системи, що існувала до 90-х рр. ХХ ст., і визначали характер банківських ресурсів, були такі:

- банки частково виконували функцію державного бюджету, списуючи борги підприємств, особливо це стосувалось сільського господарства;
- кредитування одних підприємств здійснювалось за рахунок погашення позик іншими підприємствами;
- монополізм, зумовлений відсутністю альтернативних джерел кредитування.

В умовах ринкової моделі економіки й відсутності монополії держави на банківську справу характер формування та використання банківських ресурсів зазнає істотних змін. Це цілком закономірно і пояснюється утворенням підприємств та організацій з різними формами власності, які мають можливість самостійно вибирати місце і спосіб збереження коштів, що сприяє створенню ринку фінансових ресурсів. В умовах дефіциту фінансових ресурсів банки залучають їх в умовах конкурентної боротьби за клієнтуру, що водночас стимулює установи банків до розширення операцій і послуг, які вони надають. Підсумовуючи вищевикладене, можна систематизувати існуючі у науковій літературі підходи до трактування банківських ресурсів за такими ознаками:

- з точки зору бухгалтерського обліку;
- як сукупність грошових коштів, що перебувають у розпорядженні банку;
- з позиції джерел їхнього формування.

Враховуючи погляди вчених-економістів на суть банківських ресурсів та необхідність її конкретизації, відповідно до ринкових умов господарювання, пропонуємо розуміти банківські ресурси як сукупність власних, залучених та запозичених коштів, якими користується банк у процесі здійснення банківської діяльності.

При дослідженні суті фінансових ресурсів банку в економічній літературі можна простежити тлумачення цього поняття через близькі за змістом терміни, які науковці використовують як синоніми. Інакше кажучи, поняття «фінансові

ресурси» ототожнюється з такими дефініціями як «ресурсна база», «банківський капітал», «ресурсний потенціал».

Зокрема, у наукових працях Ж. М. Мартинюк спостерігаємо ототожнення та використання понять «ресурсна база» та «ресурси банків» як синонімів [122, с.112].

Аналогічний підхід подано у праці Є. Б. Герасимової, яка тлумачить поняття «ресурсна база» через склад ресурсів банку, які виконують роль «фундаменту» банківської діяльності [46, с.22].

Російський вчений-економіст А. Ю. Казак визначає ресурсну базу банку як частину грошового ринку, представлену сукупністю виведених з обігу коштів господарських суб'єктів і грошових доходів населення, що мобілізуються банком на умовах виникнення зобов'язання власності та боргу для подальшого розміщення серед юридичних і фізичних осіб, які потребують додаткових ресурсів з метою отримання прибутку [206, с.173]. Таке тлумачення не можна вважати повним, оскільки не всі складові елементи ресурсної бази обертаються на грошовому ринку, в ньому йдеться переважно про залучені та запозичені кошти. Однак згаданий науковець конкретизує, що ресурсна база складається з двох основних груп коштів: власні кошти банку і його зобов'язання. На нашу думку, таке трактування терміну «ресурсна база» через складові банківських ресурсів є поверховим.

У цьому контексті ми цілковито поділяємо думку М. Д. Алексеєнка, який проводить чітке розмежування понять. Він вважає, що термін «ресурсна база» характерний для розроблення стратегічних засад формування банківських ресурсів, тоді як термін «банківські ресурси» відображає кошти, що фактично вже перебувають у розпорядженні банків [2, с.28]. Ресурсна база банку служить платформою для початку здійснення його діяльності і визначає її напрямки та обсяги. З іншого боку, ресурсна база є результатом діяльності банку і залежить від обсягу активних операцій, кредитної політики та рейтингу банку. Інакше кажучи, банківські ресурси – вужче поняття і основна складова ресурсної бази.

Що стосується терміну «банківський капітал», то на думку О. Кириченка, він представляє собою сукупність грошових капіталів, які залучені банком і використовуються ним у вигляді банківських ресурсів для кредитно-розрахункових та інших операцій [83, с.549]. Це визначення містить суперечливі твердження: з одного боку, банківський капітал розглядається як акумульовані винятково на позиковій основі грошові капітали і цілковито ототожнюється із залученими банківськими ресурсами, а з іншого – прирівнюється до банківських ресурсів.

У фінансовому словнику подано таке визначення: «Капітал банківський – сукупність грошових капіталів (власних і залучених коштів), якими оперує банк. Вкладений у банківську справу, він приносить банкові прибутки» [67, с.208]. Це тлумачення вказує на складові банківського капіталу та його основну властивість, що відрізняє його від ресурсів банку – здатність приносити прибуток.

Близьке за змістом визначення банківського капіталу через грошові капітали, залучені з різних джерел, подає «Сучасний економічний словник», але, тут зазначено, що банківський капітал є основою формування фінансових ресурсів банку [161, с.31]. Укладачі цього словника характеризують фінансові ресурси банку як похідні від банківського капіталу, що, на нашу думку, є дискусійним твердженням.

Заслуговує на увагу трактування банківського капіталу, подане в «Енциклопедії банківської справи України», як різновиду капіталу, який вкладається у банківське підприємство і в процесі функціонування приносить його власникам прибуток [64, с.65]. Як бачимо, в усіх вище наведених визначеннях науковці звертають увагу на те, що банківський капітал використовується у банківській діяльності з метою отримання прибутку.

Всі ці визначення, на наш погляд, відштовхуються від тлумачення категорії «капітал», поданого в економічній літературі, і, зокрема, у фінансовому менеджменті. Так, на думку І. А. Бланка, капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, що приносять дохід. У цій своїй якості капітал може виступати ізольовано від виробничого фактора – у формі позичкового капіталу, який

забезпечує формування доходів підприємства не у виробничій, а у фінансовій сфері його діяльності [25, с.211].

Визначаючи суть капіталу, І. Т. Балабанов наголошує, що це частина фінансових ресурсів, яка, будучи задіяною в оборот, приносить доходи. Капітал – це гроші, призначені для отримання прибутку, позичковий капітал – це грошовий капітал, наданий у кредит на умовах поворотності і платності. На відміну від промислового капіталу позичковий капітал не вкладається у виробництво, а передається іншому підприємцю у тимчасове користування з метою отримання відсотків. У такому разі, позичковий капітал виступає як товар, а його ціною є відсотки [10, с.54].

Позичковий капітал представляє собою особливу категорію капіталу, що виникає і розвивається в умовах капіталістичного способу виробництва. У цьому контексті, на наш погляд, доцільно згадати і про історичного попередника позичкового капіталу – лихварський капітал. Позичковий і лихварський капітали як два різновиди грошового капіталу мають багато спільного: по-перше, вони є результатом нагромадження грошових коштів, а по-друге, ці капітали приносять дохід у вигляді відсотків. Водночас, для лихварського і позичкового капіталів характерні істотні відмінності. Лихварський капітал – найпростіша, примітивна форма грошового капіталу, що існувала в період докапіталістичних відносин. На відміну від позичкового капіталу, який є своєрідною базою для матеріальної сфери виробництва, лихварський капітал використовувався для надання позичок споживчого характеру і не сприяв розвитку виробництва. Тому ще однією характерною відмінністю різновидів капіталу є те, що гроші, надані в позичку лихварем, є капіталом лише для кредитора, а позичковий капітал, переданий функціонуючому капіталісту, виступає у ролі капіталу як для кредитора, так і для позичальника. Лихвар та банкір як економічні суб'єкти ринку суттєво відрізняються між собою і є представниками різних економічних відносин. Гроші з рук лихваря переходили до рук споживача і, не будучи пов'язаними з виробничою діяльністю, завжди породжували гостру проблему з їхнім

погашенням. Позичковий капітал надається лише за умови його використання з метою отримання прибутку.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що первинною формою банківського капіталу є позичковий капітал. Це специфічна, самостійна форма капіталу, якій властивий особливий кругообіг, відмінний від кругообігу промислового і торгового капіталів. Позичковий капітал виник на певній стадії розвитку капіталізму, оскільки в процесі кругообігу й обігу капіталу виникають тимчасово вільні кошти, які не можуть відразу і в будь-який момент використовуватися як капітал. Інакше кажучи, на певній стадії розвитку виробництва, з одного боку, виникла необхідність використання не лише власного, а й позичкового капіталу. З іншого боку, з'явилися суб'єкти, які концентрували у своїх руках вільні грошові кошти і могли надати їх у тимчасове користування для подальшого використання у процесі виробництва. Доходом позичкового капіталіста є позичковий відсоток, а доходом банків – банківський прибуток. Кругообіг позичкового капіталу виражається формулою:

$$\Gamma - \Gamma', \quad (1.1)$$

де $\Gamma' = \Gamma + \gamma$.

Отже, гроші, авансовані у позичку (Γ), повертаються з приростом у розмірі відсоткового платежу (γ). Однією з форм руху позичкового капіталу є банківський кредит. Банк, на відміну від позичкового капіталіста (рантьє), представляє собою різновид капіталіста-підприємця. Позичковий капіталіст надає в кредит винятково власний капітал, а банки оперують здебільшого чужими капіталами. Ще на початку ХХ ст., відомий російський вчений З. С. Канценеленбаум наголошував, що позичковий капітал – це не товар, який накопичується і є у запасі. Банк виступає у ролі комісiонера, який не має власного складу товарів, але знає попит і пропозицію на ці товари, тому може продати товар, якого у нього немає, і купити товар, на який лише згодом буде попит [78, с.79].

Позичковий капітал принципово відрізняється від промислового і торгового. Позичковий капітал – це капітал-власність, тоді як промисловий і торговий виступають як функціонуючі капітали. Якщо промисловий і торговий капітали

приносять прибуток, оскільки вони вкладені у виробництво чи торгівлю, тобто функціонують, то позичковий капітал має властивість зростати і приносити прибуток завдяки тому, що він є власністю того чи іншого суб'єкта економіки. Як капітал-власність, він не покидає власника остаточно, а через визначений строк повертається до нього, причому не лише повертається, а приносить прибуток у вигляді відсотка [85, с.9].

Таким чином, можемо стверджувати, що переливання банківських ресурсів здійснюється на кредитній основі, де ресурси є своєрідним товаром. Їхня споживча вартість полягає у властивості функціонувати як капітал і приносити дохід у формі позичкового відсотка.

Досліджуючи взаємозв'язок між поняттями «фінансові ресурси» та «капітал», російський економіст І. Т. Балабанов розглядає ці поняття крізь призму часу: фінансові ресурси, матеріальну основу яких становлять гроші, мають часову вартість, яку можна розглянути з двох боків. В одному разі, у різний час при однаковій номінальній вартості гроші можуть мати різну купівельну спроможність, грошові кошти, не вкладені у діяльність або банк, знецінюються. В іншому разі, оборот фінансових ресурсів як капіталу приносить дохід [9, с.79].

Повертаючись до поняття фінансових ресурсів загалом, доцільно звернути увагу на існуючу систему нерозривних взаємозв'язків між поняттями «капітал» та «фінансові ресурси»: капітал – це частина фінансових ресурсів, що задіяні в оборот і приносять доходи від цього обороту. В такому разі, капітал виступає як видозмінена форма фінансових ресурсів [22, с.64].

Такі економісти, як Л. А. Костирко, Т. В. Пащенко і М. М. Агеев, характеризують капітал банку як сукупність власних та залучених коштів, що збільшуються в результаті банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових внесків з боку засновників, додаючи, що структура капіталу банку передбачає його поділ на дві складові частини: власний і залучений капітали банку [110, с.35]. За основу цього тлумачення згадані вчені взяли джерела формування капіталу банку та виокремили його складові. Хоча у

трактуванні згадано про банківську діяльність, але незрозуміло, яка роль капіталу банку в її здійсненні та у формуванні прибутку.

На наш погляд, найбільш чітким і лаконічним є визначення М. Д. Алексеєнка, який стверджує, що банківський капітал – це грошові кошти та виражена у грошовій формі частка матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, які перебувають у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій з розміщення коштів і надання послуг з метою одержання прибутку [2, с.31]. При цьому слід зауважити, що існування дефініції «банківський капітал» можливе лише у теоретичному плані, оскільки на практиці дуже важко здійснити розподіл банківських ресурсів на такі, що приносять і не приносять дохід.

Для розкриття поняття «ресурсний потенціал» доцільно звернути увагу на те, що поняття «ресурс» (від французького слова «resources») трактується не лише як «засоби» і «запаси», а і як «можливості». Інакше кажучи, ресурсний потенціал банку можна розглядати не лише як наявні кошти, а й як можливі. Таким чином, ресурсний потенціал слід розуміти як можливості банку формувати свої фінансові ресурси. Власне, йдеться про не лише сформовані на певний момент часу, а й потенційно можливі ресурси, які, при збігу певних суб'єктивних і об'єктивних обставин, банк може залучити на фінансовому ринку для проведення ефективної банківської діяльності. Ми приєднуємося до думки О. В. Васюренко, який визначає ресурсний потенціал банку як сукупність усіх фінансових коштів банку, що перебувають у його безпосередньому розпорядженні, і коштів, які може бути потенційно залучено банком унаслідок проведення ефективної повномасштабної банківської діяльності або прирощено чи втрачено в разі проведення активних операцій [34, с.63]. Ресурсний потенціал відображає динаміку формування фінансових ресурсів банку.

Інакше кажучи, поняття «ресурсний потенціал», «банківські ресурси» і «банківський капітал» близькі за змістом, але вони не є синонімами. Пропонуємо розглянути авторську схему, яка наочно відображає як взаємозв'язок, так і сутнісну відмінність цих понять (див. рис. 1.3).

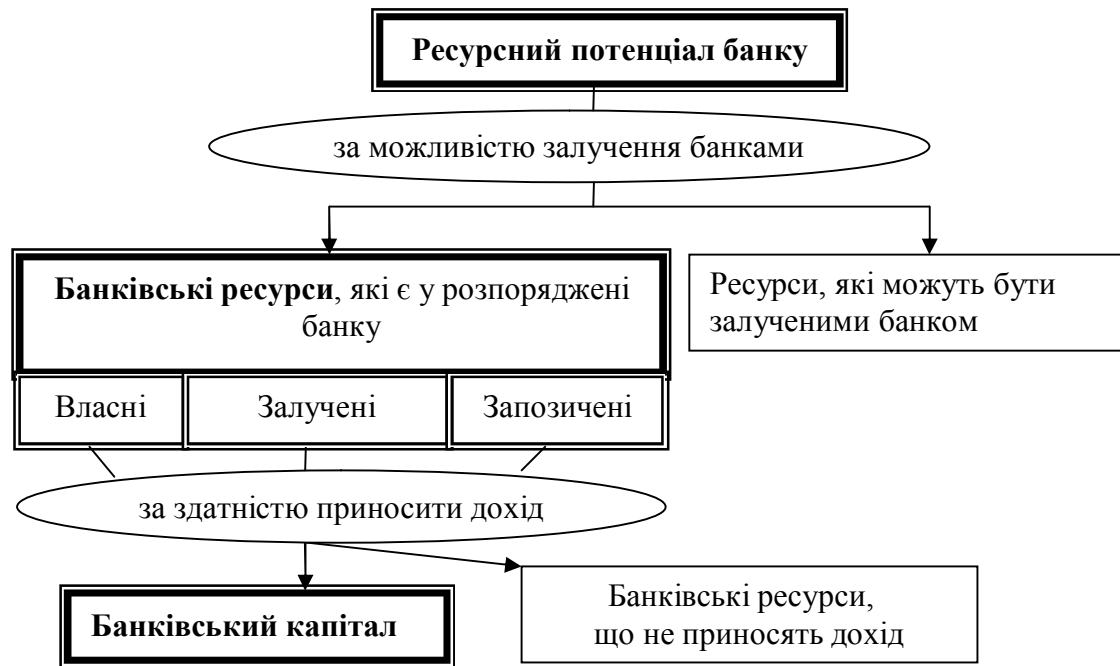

Рис. 1.3. Взаємозв'язок та відмінність понять «Ресурсний потенціал банку», «Банківські ресурси», «Банківський капітал»

Запропонований рис. 1.3 демонструє взаємозв'язок між поняттями «ресурсний потенціал», «банківські ресурси» і «банківський капітал» та відображає їхню відокремленість. Поняття «ресурсний потенціал» стосується коштів банку, задіяних у банківську діяльність у певний момент часу, а також тих ресурсів, які потенційно можуть бути залучені банком. Банківські ресурси – це власні, залучені та запозичені кошти, які використовуються банківською установою, а банківський капітал – це та частина банківських ресурсів, які мають здатність приносити дохід. Отже, досліджувані дефініції не взаємозаперечують одна одну, а характеризують внутрішню суть банківських ресурсів у різних аспектах та вказують на те, що їх не можна застосовувати як синоніми.

Щодо визначення фінансових ресурсів банку слід зауважити, що іноді вчені-економісти розглядають їх на макрорівні, характеризуючи фінансові ресурси всієї банківської системи. Так, у праці «Управління ресурсною базою комерційного банку» автори Л. А. Костирко, Т. В. Пащенко і М. М. Агєєв запропонували визначення, яке характеризує фінансові ресурси банку через грошові потоки: «Фінансові ресурси банку – це грошові і прирівняні до них потоки коштів, які знаходяться в його розпорядженні і формуються у результаті розподілу і

перерозподілу національного доходу і призначених для виконання фінансових зобов'язань та фінансування розширеного відтворення» [110, с.22]. Основною відмінністю цього визначення від поданих вище є те, що згадані дослідники наголошують: фінансові ресурси банку формуються у процесі розподільчих і перерозподільчих відносин. Однак з цим визначенням фінансових ресурсів банку ми не погоджуємось з таких міркувань:

1) грошові потоки супроводжують всі етапи суспільного відтворення, а не лише стадії розподілу і перерозподілу;

2) грошові потоки формуються при переміщенні засобів платежу, тоді як фінансові ресурси – це кошти, що перебувають у розпорядженні певного суб'єкта господарювання.

Російський вчений В. В. Кисельов трактує фінансові ресурси, вказуючи їхній склад (власні, залучені та запозичені кошти) і, наголошує на складній структурі [85, с.77]. На нашу думку, таке занадто спрощене тлумачення через складові елементи більше стосується банківських ресурсів і не розкриває суті фінансових ресурсів банку.

Зокрема Г. М. Азаренкова, у науковій праці «Фінансові ресурси та фінансові потоки» зазначає, що банківські ресурси за своєю суттю є фінансовими ресурсами [1, с.12]. Як бачимо, вона ототожнює банківські та фінансові ресурси, наголошуючи, що в ієрархічній структурі ресурсного потенціалу першочергова роль відводиться саме фінансовим ресурсам, оскільки інші види ресурсів можуть бути придбані при достатньому обсязі фінансових ресурсів [1, с.6–7].

Визначення, яке запропонував М. Д. Алексеєнко, вказує на форми вияву фінансових ресурсів, враховує особливості банківської діяльності і є більш детальним: фінансові ресурси – це сукупність грошових коштів і виражених у грошовій формі матеріальних, нематеріальних та фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і можуть бути використані ними для здійснення активних операцій та надання послуг [2, с.31]. Однак у цьому визначенні не вказано джерел формування та мету використання фінансових ресурсів банку. Крім цього, на нашу думку, не зовсім вдалим є трактування

фінансових ресурсів банку (які з точки зору бухгалтерського обліку є пасивом балансу) за формою вияву як матеріальних, нематеріальних і фінансових активів.

Вивчивши різні точки зору вчених-економістів, зазначимо, що найбільш повним і обґрунтованим є визначення, яке запропонували О. В. Васюренко, Г. М. Азаренкова й І. М. Федосік. Воно вигідно відрізняється від інших конкретизацією джерел формування та мети використання, і, що важливо, у ньому наголошено на праві банку розпоряджатися ними. На думку згаданих вчених, фінансові ресурси банку – це сукупність власних, залучених і цільових коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні й використовуються ним для здійснення визначеної банківської діяльності [37, с.29; 33, с.15]. Такий підхід до тлумачення фінансових ресурсів дає змогу розглядати їх у контексті не лише формування, а й використання коштів, що перебувають у безпосередньому розпорядженні банку, проте у цьому трактуванні не відображено основну характерну рису: фінансові ресурси формуються на стадії розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Дослідивши концептуальні підходи до тлумачення поняття «фінансові ресурси банку», що існують у вітчизняній, російській та західній фінансовій науці, доходимо висновку, що на даний час не існує єдиного усталеного визначення його суті. Проте аналіз та узагальнення різних точок зору, які часто на альтернативних позиціях розкривають зміст поняття «фінансові ресурси банку», дають змогу констатувати, що воно є багатограним. Враховуючи напрацювання провідних вчених-економістів та висловлюючи власне бачення, вважаємо, що розкриваючи економічний зміст фінансових ресурсів банку, необхідно враховувати такі аспекти:

- 1) джерела формування;
- 2) матеріальний вияв фінансових відносин;
- 3) право користування;
- 4) мету використання.

З огляду на вище висвітлене, фінансові ресурси банку – це сукупність акумульованих з різних джерел коштів, які формуються у процесі розподільчих та

перерозподільчих відносин і використовуються у банківській діяльності з метою отримання прибутку.

Для забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами банку їх прийнято класифікувати за певними ознаками. Пропонуємо звернутися до схеми класифікації ресурсів банку за вказаними нижче ознаками (рис. 1.4).

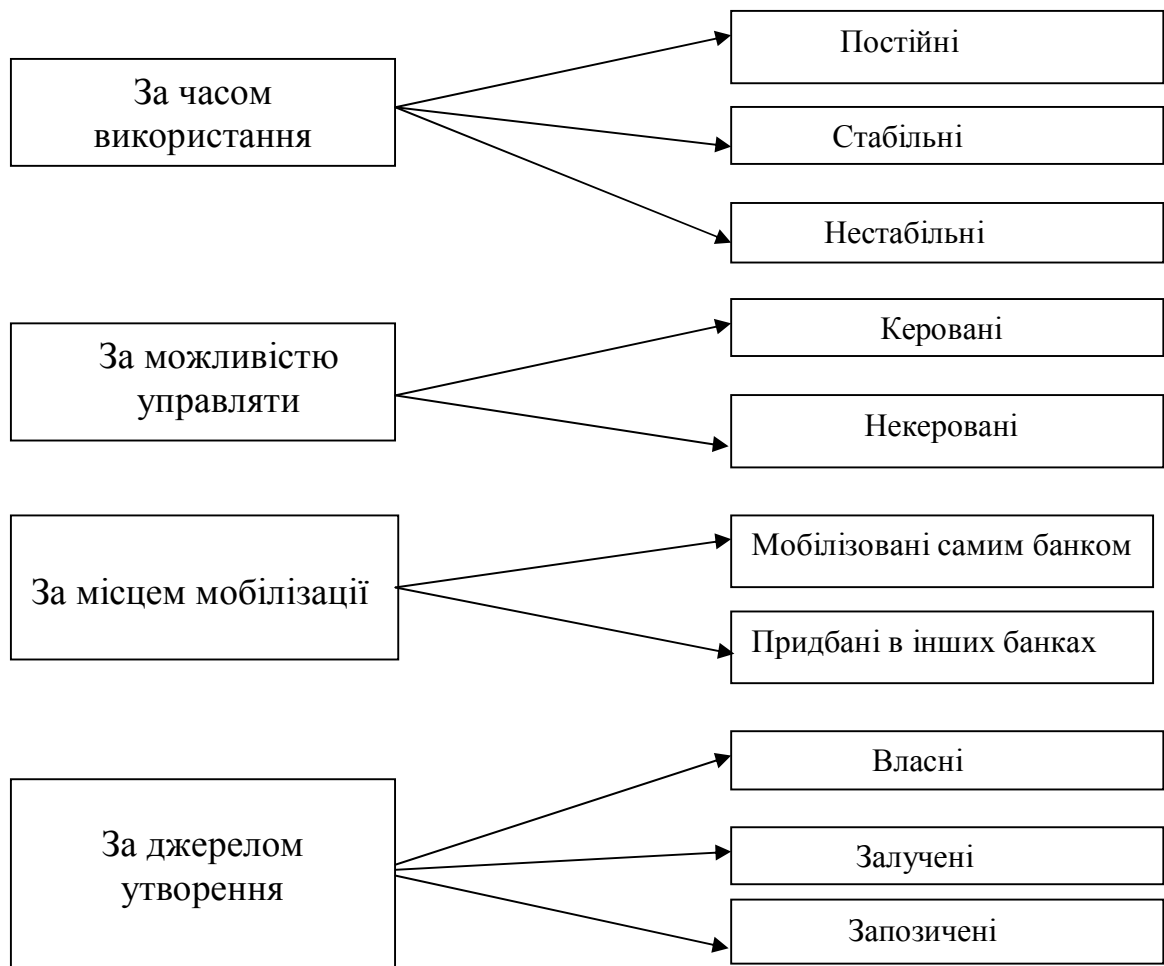

Рис. 1.4. Класифікація фінансових ресурсів банку

За часом використання фінансові ресурси поділяються на постійні (власний капітал банку), стабільні (строкові депозити і позики) та нестабільні (депозити до запитання, поточні рахунки). За основу такого поділу взято строки, впродовж яких банки можуть їх використовувати, вкладаючи у дохідні активи. За можливістю управляти ресурси поділяються на керовані і некеровані.

Керованими називають ті кошти, які піддаються плануванню, що дає змогу розміщувати їх у строкові активи з дотриманням вимог обов'язкових резервів,

ліквідності й створенням відповідних резервів банку для відшкодування можливих втрат за активними операціями. До некерованих ресурсів належать залишки тимчасово вільних коштів на поточних рахунках, кошти до запитання, кредиторська заборгованість банку, оскільки їхнє прогнозування є доволі проблематичним.

За місцем мобілізації поділяють ресурси, що мобілізуються самим банком та придбані в інших банках.

Наявність або відсутність права власності на окремі складові банківських ресурсів є підставою для їхнього поділу на власні кошти (капітал банку) та зобов'язання банку (залучені та запозичені кошти), тобто такі, що не належать банку, але на відповідних умовах можуть бути задіяні в його діяльності. Власні кошти охоплюють статутний, резервний та інші фонди банку, а також нерозподілений прибуток. Залучені ресурси – це кошти, які внесені у банк клієнтами і зберігаються на їхніх рахунках – поточних, строкових чи депозитних. Операції, пов'язані з таким залученням, називаються депозитними. Для задоволення своїх потреб у додаткових ресурсах банк як позичальник виходить на фінансовий ринок, беручи кредити на міжбанківському ринку або в центральному банку (запозичені кошти). Ця класифікація тісно пов'язана з попередньою: мобілізовані банком кошти – власні та залучені, придбані – запозичені кошти.

Наведена класифікація визначається специфікою посередницької діяльності банку. Збільшення чи зменшення питомої ваги окремих складових банківських ресурсів у загальному обсязі залежить від індивідуальних особливостей окремого банку, а також умов розвитку економіки країни. Однак щодо класифікації за джерелами формування фінансових ресурсів слід зазначити, що традиційною для банківського сектору є невисока питома вага власного капіталу банку, оскільки він використовує у своїй діяльності чужі кошти. Незважаючи на незначну частку, саме власний капітал служить фінансовою основою для створення і діяльності банку, оскільки він є відправною точкою діяльності, а також, виступає захисним бар'єром у разі непередбачуваних збитків, зміцнює довіру клієнтів. Враховуючи визначальну роль власного капіталу банку в життєздатності банківської установи,

важливого значення набуває дослідження теоретичних аспектів поняття «власний капітал банку».

1.2. Власний капітал банку: економічна природа та роль у ресурсному забезпеченні банківських установ

Банківська система, як координатор грошово-кредитних потоків держави відіграє надзвичайно важливе значення для економіки і, значною мірою, забезпечує її функціонування. Банківські установи зберігають суспільні нагромадження, забезпечують кредитні відносини та організують розрахунки через платіжну систему держави. Виконання цих функцій значною мірою залежить від достатнього обсягу фінансових ресурсів, зокрема власного капіталу банку, необхідного як на етапі створення банку, так і для подальшого його функціонування.

Власний капітал – невід’ємна частина функціонування будь-якого суб’єкта господарювання, оскільки його формування передуює початку діяльності. Це положення повною мірою стосується банківських установ, хоча тут, порівняно з іншими сферами діяльності, власний капітал займає незначну питому вагу у фінансових ресурсах. Це пояснюється специфікою діяльності банку як установи, що мобілізує вільні ресурси на грошовому ринку та надає їх у кредит. На відміну від інших суб’єктів господарювання, де власний капітал забезпечує платоспроможність і основну діяльність, у банках він, перш за все, виконує функцію страхування й захисту інтересів вкладників. Саме тому, власний капітал є важливим фактором, що впливає на надійність та стійкість банку і має перебувати під контролем державних органів, які здійснюють нагляд за діяльністю банківської системи загалом.

З огляду на вищесказане, особливої актуальності набуває питання ґрунтовного дослідження економічної природи власного капіталу банку, специфіки його формування та функціонального призначення. Адже, як відомо, добре розроблена теорія – одна з найважливіших передумов ефективного

формування і використання власного капіталу. На нашу думку, відправною точкою дослідження власного капіталу є осмислення й висвітлення поняття «капітал» і передумов, які зумовили потребу науки та практики в його запровадженні.

Наслідуючи єдність логічного й історичного методів дослідження розглянемо економічну природу та еволюцію категорії «капітал». Економісти різних періодів тлумачили це поняття по-різному, оскільки воно є одним з фундаментальних, що має глибокий внутрішній зміст. Сучасна економічна наука трактує капітал як складну, багатоаспектну категорію, еволюція якої відобразила історичний процес розвитку природи, форм руху, динаміки та структури товарного виробництва [63, с.254].

Зокрема, французький вчений Фернан Бродель, у науковій монографії, дослідив виникнення, первинне застосування та розвиток терміна «капітал». На його думку, «capitale» (походить від латинського «caput» – голова) з'явилося близько XII-XIII ст. й означало цінності, запас товарів або гроші, що приносять відсотки [203, с.223]. Мотивуючи це, згаданий науковець зазначав: «Слово «капітал» траплялось у проповідях св. Бернардина Сієнського (1380–1444) і відображало негативне ставлення: «...сие плодовитое средство наживы, кое мы обычно называем капиталом»»[203, с.223].

У світовій фінансовій науці термін «капітал» як об'єктивно існуюча й історично сформована категорія трактується по-різному (див. Додаток А). У контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговують два напрямки: грошова або монетаристська концепція та предметна або натуралістична концепція.

З точки зору монетаристської концепції капітал – це гроші, що приносять дохід у вигляді відсотків. Грошовий підхід до визначення капіталу бере початок від меркантилізму, представники якого тлумачили капітал як гроші, що породжують гроші [121; с.166]. Так, свого часу Томас Мен (1571–1641), розглядав капітал як гроші, які перебувають у постійному русі і є джерелом доходів [21, с.53].

З точки зору натуралістичної концепції капітал – це засоби виробництва або товари, призначені для продажу. Зокрема, Лука Пачолі (1445–1515) – математик, який заклав основи бухгалтерського обліку, вважав капіталом все наявне майно [146, с.28].

Представники класичної школи політекономії і, зокрема, Адам Сміт характеризує капітал як частину запасів, якими володіє людина і від яких сподівається отримати дохід [178, с.308]. У поданому визначенні основну увагу акцентовано на запасах, які мають властивість приносити дохід.

Продовжувач ідей цього видатного економіста Дж. С. Міль розумів капітал по-іншому, ніж його сприймали звичайні люди: «Люди думають, що капітал – це синонім грошей» [131, с.148]. У праці «Основи політичної економії» він обґрунтовує твердження, що капітал представляє собою попередньо нагромаджені запаси продуктів праці і виконує функцію забезпечення необхідними для виробничої діяльності спорудами, охороною, знаряддями та матеріалами, а також засобами існування для робітників під час виробничого процесу.

Давид Рікардо також вбачав у капіталі частину багатства країни, що використовується у виробництві і складається з їжі, одягу, інструментів, сировини, машин та інших засобів, необхідних для того, щоб привести в дію працю [164, с.450].

А. Маршалл виокремлює людський капітал і капітал із суспільної точки зору (як загальну категорію). У людському капіталі він вбачає ту частину багатства, яка виділяється для отримання доходу. Це ті блага, які використовує людина у своєму виробництві, зберігає з метою продажу за гроші або використовує для виробництва речей, які буде продавати за гроші [123, с.132–133]. Інакше кажучи, це та частина майна людини, з якого вона сподівається отримати дохід [123, с.139]. Характеризуючи капітал як загальну категорію, згаданий вчений розглядав «...все вещи, кроме земли, которые приносят доход» [123, с.140]. Як бачимо, Д. Рікардо та А. Маршалл характеризують капітал як частину багатства, яка бере участь у виробництві.

На думку Н. Г. Чернишевського, капітал представляє собою нагромаджені запаси продуктів попередньої праці, тобто ті продукти, які потрібні для нового виробництва [219, с.94; с.147]. Цей вчений наголошував, що розмір виробництва обмежений розмірами капіталу [219, с.102]. Близьке за змістом визначення зустрічаємо у сучасних американських науковців, професорів економіки Массочусетського технологічного інституту С. Фішера, Р. Дорнбуша, Р. Шмалензі, які застосовують термін «фізичний капітал», що являє собою запас виготовлених товарів, які беруть участь у виробництві товарів і послуг [209, с.322]. Всі вищезгадані вчені також трактують капітал як запаси, при цьому вказуючи на їхню участь у виробничому процесі.

Джон Бейтс Кларк уявляв капітал як багатство, вкладене у матеріальні речі, які постійно змінюються, і це відбувається безперервно, хоч сам фонд зберігається [119, с.431]. У такому контексті згаданий економіст визначає капітал як багатство, яке перебуває у постійному русі.

Австрійський економіст Е. Бем-Баверк (1851–1914) розглядав капітал як вторинний фактор виробництва, який пов'язує основні фактори: землю та працю, і хоч він є проміжним продуктом, створеним працею та природою, саме капітал приносить надлишок товарів і має власну продуктивність [119, с.386].

Таким чином, можна зазначити, що у вище вказаних наукових працях капітал розглядається як форма багатства або запасів, що ототожнюються із засобами виробництва і використовується не стільки для поточних, скільки для майбутніх потреб з метою отримання прибутків.

Значний внесок у розвиток теорії капіталу зробив Карл Маркс, який в однойменній праці стверджував, що історичними передумовами виникнення капіталу є товарне виробництво і розвинений товарний обіг [121, с.157]. Капітал він визначає як вартість, здатну до самозростання [121, с.166].

Принципово відмінний підхід до тлумачення досліджуваної дефініції знаходимо у Й. Шумпетера, який розглядає капітал як важіль, що дає змогу підприємцю отримувати у повне розпорядження потрібні йому блага, як засіб, за допомогою якого можна використовувати ці блага для досягнення нових цілей, а

також орієнтувати виробництво в новому напрямку [223, с.231]. Однак, на його думку, капітал підприємства – це не сукупність благ, оскільки капітал протистоїть благам: на капітал купуються блага, він вкладається в них, і тому функція капіталу відрізняється від функцій придбаних благ. Функція останніх полягає у тому, що вони відповідно до технічних властивостей служать виробництву, щоб виробляти нові блага. Функція капіталу полягає у забезпеченні підприємцю благ, які будуть використані у виробництві, тобто капітал виступає як засіб отримання благ і є “агентом” між підприємцем та сукупністю благ. Підприємець може мати капітал ще до початку виробничого процесу. Й. Шумпетер стверджує, що капітал виступає як власне капітал, будучи лише засобом залучення благ, а тоді, коли необхідні засоби виробництва куплено, капітал зникає [223, с.234]. Цей вчений тлумачить капітал винятково як фонд купівельної спроможності, що не може бути замінений жодною категорією благ [223, с.236]. Таке розуміння капіталу виключає його матеріальний вияв і близьке до тлумачення прав володіння та використання, що нашу думку є дискусійним.

Сучасна фінансова наука характеризується широким спектром підходів до визначення цієї категорії. Так, російські дослідники В. В. Бочаров і В. С. Леонтьєв розглядають капітал як загальну величину коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, вкладених в активи (майно) корпорації [28, с.193].

В «Енциклопедії банківської справи України» капітал трактується як початкова сума коштів для підприємницької діяльності або накопичені матеріальні ресурси та інші цінності, результат минулої і засіб для майбутньої виробничої чи комерційної діяльності [64, с.275]. У цьому визначенні капітал розглядається як кошти, що вкладаються у підприємницьку діяльність у момент формування чи в процесі функціонування підприємства.

Оксфордський тлумачний словник трактує «capital» як гроші, вкладені їхніми власниками в організацію для того, щоб вона почала діяти [207, с.103]. Як бачимо, це тлумачення капіталу стосується лише коштів власників, які забезпечують початок діяльності суб’єкта господарювання.

Найбільш ґрунтовне визначення, на наш погляд, подає вітчизняний вчений І. Бланк: «Капітал – це накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі грошових коштів і реальних капітальних товарів, які залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язано з факторами часу, ризику і ліквідності» [26, с.21]. Вище наведене визначення є найбільш повним, оскільки вказує на:

- 1) грошову і матеріальну форму вияву;
- 2) безпосередню участь у виробничому процесі;
- 3) вплив різних факторів;
- 4) мету використання.

Для ефективної банківської діяльності потрібен чіткий і глибокий науковий підхід до розуміння суті власного капіталу банку, його ролі у забезпеченні фінансовими ресурсами банківської установи. Визначаючи зміст власного капіталу банку, необхідно враховувати, що це поняття охоплює, крім категорії «капітал», ключову категорію «власність». В «Економічній енциклопедії» «власність» трактується як складна і багатопланова соціологічна категорія, яка відображає різні боки суспільних відносин: економічних, соціальних, правових, національних, що прямо й опосередковано стосуються привласнення предметів [62, с.237]. Існують два основних підходи до визначення власності: економічний та юридичний. Економічний підхід передбачає кількісний і якісний зрізи: кількісний аспект означає певну сукупність різноманітних об'єктів власності, а якісний – відображає відносини щодо привласнення цих об'єктів [62, с.237].

Трактування власності з юридичної точки зору реалізується через систему відносин: володіння, користування та розпорядження об'єктами власності (див. рис. 1.5).

Право володіння характеризує належність об'єкта і забезпечується правовою основою (законом, договором, адміністративним актом), користування передбачає право використання чи споживання корисних властивостей об'єкта власності, а також створених за його допомогою благ. Право розпорядження дає змогу

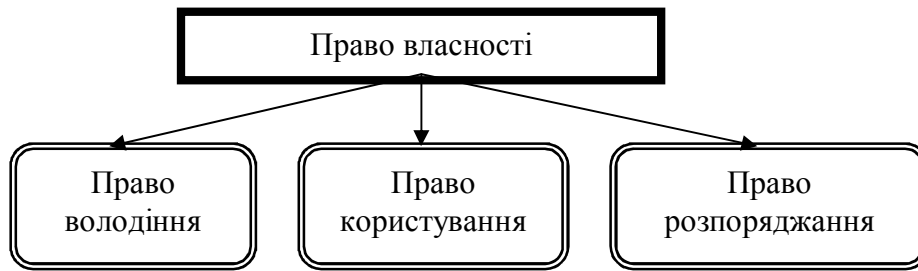

Рис. 1.5. Сукупність прав власника

власнику продати, подарувати, передати в оренду об'єкт власності, тобто це право змінювати належність майна.

Право володіння власним капіталом закріплюється у Статуті банку, де визначено умови та порядок формування його статутного капіталу. Якщо банк утворений у формі акціонерного товариства, то тут же зазначаються види акцій, їхня номінальна вартість.

Відносини користування виявляються у процесі функціонування банківських установ, коли власний капітал разом з іншими складовими фінансових ресурсів банку забезпечують діяльність банку, спрямовану на отримання доходів.

Право розпорядження передбачає право власників банку продати акції (паї) іншим особам. Яскравим прикладом цього права є продаж акцій банку «Аваль» корпорації «Райфайзен Інтернешнл Бенк-Холдинг».

Зважаючи на складність та багатогранність поняття «власний капітал банку», його внутрішній зміст можна розкривати через такі підходи:

- з точки зору бухгалтерського обліку;
- за джерелами формування;
- за матеріальним змістом;
- за формою вияву;
- з точки зору нормативно-правової бази;
- за функціональним призначенням;
- з точки зору управлінської функції.

Західні економісти [60; 200] найчастіше використовують бухгалтерський підхід при трактуванні власного капіталу банку. Так, вчені Едвін Дж. Долан, Колін Д. Кемпбелл і Розмарі Дж. Кемпбелл розглядають власний капітал як

рахунки балансу банку, називаючи їх “рахунками руху капітальних коштів”. Ці дослідники дають такі визначення складових власного капіталу банку: акціонерний капітал – стаття у балансовому звіті, що відображає величину вартості всіх акцій компанії, резервний капітал та нерозподілений прибуток характеризуються аналогічно – як відповідні статті балансового звіту [60, с.133].

Зокрема, Тімоті У. Кох також розглядає капітал з точки зору бухгалтерського обліку та «як частку власності у фірмі» [200, с.86].

Певний інтерес викликають тлумачення власного капіталу банку за джерелами його формування. Так, українські вчені В. М. Кочетков і О. В. Омельченко зазначають, що власний капітал банку – це кошти, що належать безпосередньо банку, на відміну від залучених, які банк залучив на певний час і за які несе обумовлені витрати [111, с.25].

Визначаючи суть власного капіталу банку, дослідники Д. С. Кідуелл, Р. Л. Петерсон і Д. У. Блекуелл акцентують увагу на коштах акціонерів та власників, якими вони ризикують у разі невиконання банком зобов’язань за взятими позиками або за випущеними цінними паперами [80, с.365].

Аналогічний підхід до визначення суті власного капіталу банку простежується в О. В. Васюренка і В. В. Кисельова, які наголошують на визначальній ролі засновників й акціонерів (учасників) банку в його формуванні та вказують складові власного капіталу банку [35, с.65; 85, с.77]. Згадані науковці поєднали два підходи до трактування цього поняття: за джерелами формування і за матеріальним змістом.

Близьке за змістом визначення подає відомий американський науковець Пітер Роуз. Він зазначає, що термін «капітал» має для банкірів особливе значення, і вважає, що це поняття стосується, насамперед коштів, внесених власниками банку, і складається переважно з акціонерного капіталу, резервів і нерозподіленого прибутку [168, с.445].

Радянські вчені-економісти Б. Ф. Беренсон і Н. В. Боссобр, які вели наукову діяльність у 20-х р. ХХ ст., також трактували власний капітал банку за матеріальним змістом та джерелами формування: власні кошти банку охоплюють

основний, резервний та спеціальний капітали. Основний капітал вони тлумачать як постійний підприємницький капітал, який власники банку (акціонери, держава, муніципалітет, кооперативні організації) вносять на весь час його існування. На цей капітал, що відображає участь у підприємницькому капіталі, припадає чистий прибуток банківського підприємства (приріст капіталу). Резервний капітал формується за рахунок відрахувань від чистого прибутку і саме за рахунок нього списуються збитки за рік. Формування спеціального капіталу зумовлене проведенням операцій, пов'язаних з підвищенням ризиком [15, с.161–163]. Як бачимо, основні тенденції, що стосуються складових власного капіталу банку, залишаються незмінними протягом тривалого періоду.

Водночас, Ж. М. Довгань, розкриваючи суть власного капіталу банку, деталізує джерела його формування: «Капітал представляє собою сукупність внесених власниками-учасниками капіталу – власних коштів, які збільшуються у результаті ефективної банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових вкладень з боку учасників» [58, с.18]. Однак, це визначення не враховує такі складові власного капіталу банку, як резерви й емісійні різниці.

Близьке за змістом тлумачення подають українські вчені-економісти А. П. Вожжов та О. І. Клименко, які визначають капітал банку як сукупність коштів, внесених власниками банку під час його створення, що збільшується у процесі банківської діяльності у результаті капіталізації одержуваного прибутку та додаткових внесків до статутного фонду. На їхню думку, природу капіталу можна відобразити таким чином: капітал банку – це заборгованість перед учасниками і джерело отримання доходу [42, с.18; 43, с.89]. Інакше кажучи, власний капітал прирівнюється до статутного капіталу з обумовленням, що він (капітал) може нарощуватись за рахунок прибутку.

Аналізуючи економічну літературу, можна знайти тлумачення власного капіталу банку винятково за матеріальним змістом як сукупність різних фондів, створюваних банком для забезпечення його фінансової стійкості, комерційної і господарської діяльності, а також отриманий прибуток за результатами діяльності

поточного й минулого років [216, с.65]. Ми не погоджуємося з такою точкою зору, оскільки це визначення характеризується розмитістю і не формує чіткого уявлення про власний капітал банку. Крім цього, із запровадженням у вітчизняну банківську практику міжнародних стандартів бухгалтерського обліку формування власного капіталу банку не здійснюється у фондовій формі, виключенням є резервні фонди.

Найбільш детально з точки зору матеріального змісту характеризує власний капітал банку економіст П. Роуз, виділяючи такі його елементи:

- звичайний акціонерний капітал, що вимірюється номінальною вартістю простих акцій;
- привілейований акціонерний капітал, що вимірюється номінальною вартістю привілейованих акцій;
- емісійні або курсові різниці (різниця між ціною і номінальною вартістю акції);
- нерозподілений прибуток;
- резерви (кошти, залишені на непередбачені витрати);
- субординовані зобов'язання (довгостроковий запозичений капітал, вкладений зовнішніми інвесторами) [168, с.449].

Як бачимо, основні складові власного капіталу банківських установ не відрізняються від складових елементів власного капіталу підприємств, що підтверджують дослідження, які провів вітчизняний вчений І. А. Бланк. Він, зокрема, зазначає, що фінансовою основою підприємства є сформований ним власний капітал, який має такі основні форми: статутний, резервний, спеціальний капітали, нерозподілений прибуток та інші складові (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Форми функціонування власного капіталу підприємства [25, с.458].

Водночас, У. В. Владичин розглядає власний капітал банку за формою вияву, як головний показник його можливості витримувати конкуренцію, здійснювати подальший розвиток банку [39, с.145]. Ми не погоджуємося з такою точкою зору, оскільки:

1) власний капітал банку не є показником;

2) хоч власний капітал є базовим при розрахунку основних нормативів, вони вказують на здатність банку протистояти ризикам, забезпечувати захист вкладників банку та фінансову стійкість, але не на можливість витримувати конкуренцію.

У визначенні, яке запропонував український вчений М. Д. Алексеєнко, власний капітал банку розглядається за матеріальним змістом, з точки зору його належності, значущості та кінцевої мети використання: власний капітал банку являє собою грошові кошти і виражену в грошовій формі частину майна, які належать його власникам та забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку [2, с.50]. Це визначення, на наш погляд, у достатній мірі характеризує власний капітал, однак потребує уточнення складових власного капіталу банку.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», капітал банку – це залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань [68]. Стаття 30 цього Закону визначає, що капітал банку включає основний і додатковий капітали і стосується винятково власних коштів банку. Як бачимо, в офіційному трактуванні Національного банку України використовується термін «капітал банку», який слід розуміти як «власний капітал банку». Таке трактування є не зовсім правильним та створює певну термінологічну невизначеність щодо розуміння досліджуваної дефініції. Пропонуємо розглянути схему складових власного капіталу банку, побудовану на підставі Закону України «Про банки і банківську діяльність» [68] та Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [76] (див. рис. 1.7).

До основного капіталу належать: сплачений і зареєстрований статутний

Рис. 1.7. Складові власного капіталу банку

капітал, розкриті резерви, надбавки до курсу акцій і додаткові внески акціонерів у капітал, інші фонди, відрахування до яких здійснюється з прибутку після оподаткування. Основний капітал вважається незмінним, тобто таким, що не підлягає передаванню та перерозподілу і має повністю покривати поточні збитки.

Виокремлення капіталу першого рівня (основного) як особливого компонента власного капіталу банку зумовлене тим, що:

а) він повністю відображається в опублікованих рахунках балансу і служить основою для ринкового оцінювання адекватності капіталу;

б) резерви, які входять до нього, мають бути вільними і не обтяженими ніякими визначеними претензіями з боку кредиторів, тобто такі, що безумовно належать акціонерам.

Статутний капітал формується в момент створення банку і складається із сум, і отриманих від засновників як безпосередній внесок – у разі якщо банк

створюється у формі товариства з обмеженою відповідальністю, так і через придбання акцій – якщо банк створений у формі акціонерного товариства. Статутний капітал – це сукупність грошових коштів, які надають засновники в постійне користування банку шляхом випуску і реалізації акцій, внесення паїв засновниками. На початковому етапі створення банку саме ці ресурси покривають першочергові витрати (земля, будинки, устаткування), без яких він не може почати свою діяльність. Інші джерела фінансових ресурсів банку формуються у процесі його діяльності.

Світова банківська практика передбачає формування статутного капіталу як за рахунок грошових коштів, так і матеріальних активів. Це не характерно для українських банків, оскільки, згідно зі статтею 32 Закону України «Про банки та банківську діяльність», формування та збільшення статутного капіталу банку здійснюється лише шляхом грошових внесків [68]. Громадяни України грошові внески здійснюють у гривнях, а нерезиденти – у вільно конвертованій валюті або гривнях. Статутний капітал не має формуватися з непідтверджених джерел і за рахунок бюджетних коштів. Порядок формування статутного фонду залежить від форми організації банку. Якщо банк створюється у формі акціонерного товариства відкритого типу, то статутний капітал формується шляхом відкритої передплати на акції, а якщо закритого типу – в порядку перерозподілу усіх акцій серед засновників банку згідно з розміром їхньої частки у статутному капіталі. Банки здійснюють емісію простих і привілейованих акцій. Прості акції засвідчують участь власників у капіталі банку, дають їм право голосу на зборах акціонерів і приносять дохід у вигляді дивідендів, що залежать від прибутку, який отримує банк. Привілейовані акції гарантують фіксовані дивіденди, що не залежать від прибутку, а також дають переваги власникам при пред'явленні претензій до банку в разі банкрутства. Власники привілейованих акцій не мають права голосу на зборах акціонерів. Банки випускають винятково іменні акції, оскільки статтею 33 Закону України «Про банки та банківську діяльність» випуск акцій на пред'явника заборонений [68].

Основною характеристикою акціонерного капіталу є його недоторканність, яка полягає у тому, що впродовж всього періоду діяльності банку він не може бути повернутий акціонерам.

Обсяг статутного капіталу визначають засновники банку, але він не може бути менший від мінімуму, встановленого Національним банком України.

Резервний капітал формується за рахунок прибутку в процесі діяльності банку і призначений для покриття непередбачуваних збитків за проведеними операціями. Наявність резервного фонду забезпечує стабільну діяльність, сприяє зміцненню матеріальної та фінансової баз банку. Резервний капітал складається з двох елементів:

- резервний фонд, який формується за рахунок щорічних відрахувань у розмірі не менше, ніж 5 відсотків від чистого прибутку банку до досягнення ним 25 відсотків регулятивного капіталу, але не менше, ніж 25 відсотків статутного капіталу [149];

- загальний резерв, що формується за рішенням правління окремого банку згідно із законами України.

Нерозподілений прибуток є джерелом власного капіталу банку внутрішнього походження й утворюється після виплати дивідендів, відрахувань у резервні та інші фонди банку. Збільшення власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку вигідніше, ніж від нового випуску простих акцій. Оскільки можливість капіталізації прибутку безпосередньо пов'язана з дивідендною політикою, то мета управління прибутком полягає в тому, щоб знайти оптимальну пропорцію у його розподілі на дивіденди і ту частину, яка буде капіталізована, і, таким чином, забезпечити компроміс між поточними та майбутніми інтересами акціонерів.

Додатковий капітал має не статичний, а швидше динамічний характер, оскільки його обсяг піддається змінам. Він складається з резервів під стандартну заборгованість інших банків і клієнтів за кредитними операціями, резерву переоцінювання основних засобів та цінних паперів, відображених у балансі за вартістю їхнього придбання, коштів, залучених на умовах субординованого боргу на підставі контракту терміном не менше, ніж 5 років. Обсяг субординованого

капіталу не може перевищувати 50 % основного капіталу. Додатковий капітал не може бути більшим за основний капітал.

Певний інтерес викликає розкриття економічної природи власного капіталу банку з позиції його функціонального призначення. Адже функції, що їх виконує власний капітал банку, є зовнішнім проявом його внутрішньої сутності, вони визначають його місце у складі фінансових ресурсів. Так, у момент створення банку фінансові ресурси включають лише власний капітал у формі статутного капіталу, який забезпечує початок банківської діяльності. У процесі функціонування банку формуються інші складові власного капіталу: резервний капітал, нерозподілений прибуток. Резерви призначені для страхування діяльності банку від непередбачуваних збитків і гарантують платоспроможність стосовно до клієнтів та кредиторів, а також виступають важливим інструментом органів нагляду для забезпечення надійності як окремих банківських установ, так і банківської системи загалом. У разі збиткової діяльності саме за рахунок власного капіталу відбуваються покриття непередбачених збитків та захист інтересів вкладників банку. Тому саме власний капітал банку, будучи ключовим фактором довіри, забезпечує залучення тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб.

У цьому сенсі, Е. Роде називає власний капітал відправною точкою для організації банківської справи [166, с.123].

Водночас, Дж. Сінкі вбачає у власному капіталі банків, з одного боку ключовий елемент формування довіри до здатності банків долати невизначеність, а з іншого – передову лінію захисту системи страхування депозитів. Вчений сформулював функцію довіри до окремого банку чи банківської системи загалом:

$$\text{Довіра} = f(\text{власний капітал, стабільність доходів, якісна інформація, державні гарантії}) \quad (1.2),$$

де фактор власного капіталу займає перше місце, оскільки, на глибоке переконання Дж. Сінкі, він виступає буфером для амортизації непередбачених збитків, причиною яких є кредитний, відсотковий та операційний ризики [55, с.772].

Українські економісти О. Й. Рибай, Г. П. Табачук і Л. М. Хміль наголошують на чітко вираженій правовій основі і функціональній визначеності власного капіталу банку, який утворює фінансову базу його розвитку [162, с.15]. Такий самий підхід до визначення цього поняття і в російського дослідника Є. Ф. Жукова [134, с.175].

Колектив вчених Росії і США капітал банку розуміють як банківські фонди, які служать для забезпечення його зобов'язань перед вкладниками [19, с.410]. Як бачимо, власний капітал трактується через його захисну функцію та помилково присвоюється фондова форма існування.

Інші вчені (Н. Н. Куніцина, Л. І. Ушвіцький, А. В. Малєєва) визначають капітал банку як резерв для адекватних заходів у разі непередбачених обставин, що дає змогу уникнути неплатоспроможності у складних умовах, або, інакше кажучи – як джерело фінансування у разі фінансових труднощів [23, с.58]. Ці визначення характеризують власний капітал банку лише як захисний бар'єр, що забезпечує здійснення банківської діяльності.

Функціональний підхід до визначення власного капіталу банку має певні підстави. Адже внутрішня суть будь-якої економічної категорії виявляється через її функції.

У світовій банківській практиці не існує єдиного підходу до визначення функцій капіталу банку. Так, на думку Пітера Роуза, власний капітал банку виконує п'ять основних функцій [168, с.445]. Перш за все, капітал розглядається як «гроші на чорний день» для захисту від банкрутства, за рахунок якого покриваються поточні втрати.

По-друге, капітал забезпечує створення, організацію і функціонування банку.

По-третє, капітал підтримує довіру клієнтів до банку, забезпечує впевненість позичальників у тому, що банк задовольнить їхню потребу в кредитах навіть у разі спаду економіки.

По-четверте, капітал забезпечує кошти для подальшого організаційного зростання, розширення сфери послуг.

Крім цього, капітал служить регулятором величини банку, оскільки і регулюючі інститути, і фінансові ринки потребують, щоб ризикові активи зростали такими самими темпами як і капітал.

Зокрема, Т. У. Кох виділяє єдину функцію банківського капіталу – знижувати ризик, що здійснюється трьома способами. Перший – капітал є буфером, який здатний покривати збитки і зберігати платоспроможність. Другий спосіб – капітал забезпечує доступ до фінансових ринків і таким чином захищає банки від проблем ліквідності, а третій – він стримує зростання активів і таким чином зменшує ризик [200, с.90].

Досліджуючи функції власного капіталу банку, американські вчені Д. С. Кідуелл, Р. Л. Петерсен і Д. У. Блекуелл на перше місце ставлять створення фінансових резервів, які дають змогу продовжувати основну діяльність навіть у разі отримання збитків. На другому місці перебуває властивість власного капіталу банку зберігати довіру населення до надійності як окремого банку, так і банківської системи загалом. Наступна функція, яку виокремили згадані науковці – захист інтересів власників депозитів. Четвертою ж функцією капіталу є те, що він виступає джерелом коштів для розвитку банків [80, с.396].

Як вважає В. В. Кисельов, власний капітал виконує такі важливі функції, як забезпечення ресурсами для початку роботи нового банку та створення бази для подальшого зростання і розширення банківської діяльності; захист банку від ризику, а також підтримання довіри до банку та його менеджменту [85, с.77].

Російський вчений І. В. Пещанська зосереджує увагу на двох функціях: захисній, що набуває особливого значення у разі краху банку і необхідності погашення зобов'язань перед кредиторами та вкладниками, і регулюючій, оскільки від величини власного капіталу залежать масштаби діяльності банку, тому саме власний капітал має нейтралізувати ризики, що виникають у процесі діяльності [147, с.42].

Як стверджують інші науковці, зокрема М. Д. Алексеєнко [2, с.50], Н. Г. Антонов, М. А. Пессель [6, с.97], В. Н. Кочетков [111, с.22], Е. Рід,

Р. Коттер, Е. Гілл [163, с.189–190], капітал виконує три основні функції: оперативну, захисну та регулюючу.

Власний капітал банку є тим фінансовим фундаментом, який, виконуючи оперативну функцію, створює умови для ефективної діяльності банку. Для новоствореного банку він виконує особливо важливу функцію стартового капіталу, а надалі забезпечує поточну діяльність банку, будучи фінансовою основою його діяльності.

Захисна функція власного капіталу виявляється у процесі покриття збитків, що забезпечує захист інтересів вкладників та кредиторів банку і таким чином сприяє припливу залучених ресурсів. У цьому разі, капітал виступає інструментом зміцнення довіри.

Оскільки держава зацікавлена в існуванні стійкої банківської системи, то у кожній державі здійснюється нагляд за діяльністю банків, у процесі якого контролюється дотримання нормативних показників (регулююча функція).

Як вважає російський економіст М. А. Косой, у всіх вище поданих функціях капіталу уособлено його захисну властивість. Так, захисту інтересів вкладників служить створення фінансових резервів на випадок непередбачених збитків (оперативна функція) і дотримання вимог регулюючих органів (регулююча функція). Тому, на думку згаданого вченого, захисна функція – результат виконання більш конкретних функцій власного капіталу банку, якими є оборотна й резервна функції. Оборотна функція виявляється у тому, що будь-який капітал формується не в надії на банкрутство і відшкодування збитків, а на успішну комерційну діяльність. У звичайних умовах, тобто в кругообігу банківського капіталу, захист інтересів вкладників банку забезпечується безперервністю цього обороту. Вкладаючи власний капітал у діяльність, банки водночас захищають кредиторів від збитків. Збитки не сумісні з оборотною функцією, а покриваються за рахунок виконання власним капіталом резервної функції. Таким чином, резервна функція забезпечує функціонування капіталу банку, незважаючи навіть на збиткову діяльність [108, с.37; с.39].

Українські економісти А. П. Вожжов та О. І. Клименко вважають, що розглядати винятково базові функції (оперативну, захисну і регулюючу) є недостатнім, оскільки, здійснюючи наукові дослідження, необхідно звернути увагу і на додаткові функції власного капіталу. Тому, крім трьох базових функцій, згадані дослідники пропонують виділяти стартову, відтворювальну, ресурсно-потенційну і розпорядчо-розподільчу функції [43, с.95].

Зокрема, відтворювальна функція відображає здатність капіталу приносити дохід. Інакше кажучи, у процесі банківської діяльності утворюється прибуток, за рахунок якого формуються спеціальні фонди й резерви і який може бути капіталізований. Водночас ресурсно-потенційна функція відображає здатність власного капіталу «притягувати» фінансові ресурси. Від обсягу регулятивного капіталу залежить максимально допустимий обсяг залучених та запозичених коштів. При цьому розпорядчо-розподільча функція визначає право акціонерів (членів) на участь в управлінні банком і можливість отримувати доходи (дивіденди) залежно від участі у формуванні статутного капіталу банку.

На нашу думку, власний капітал банку виконує ще таку важливу функцію, як оціночну. Аргументуючи важливість цієї функції, зазначимо, що вона виявляється в тому, що саме обсяг власного капіталу дає змогу попередньо оцінити ринкову вартість, фінансову стійкість і надійність банківської установи, а це визначається роллю власного капіталу як одного з найважливіших показників діяльності банку. Так, Асоціація українських банків здійснює розподіл банків на групи у відповідності до розміру власного капіталу банків. Крім цього, власний капітал банку є основою для розрахунків більшості нормативів, запроваджених Національним банком України (регулююча функція), при цьому НБУ оцінює банки за рівнем достатності капіталу та поділяє їх на: добре капіталізовані; достатньо капіталізовані; недокапіталізовані; значно недокапіталізовані; критично недокапіталізовані.

Саме тому ми вважаємо, що через оціночну функцію власного капіталу банку більш повно розкривається сутність даного поняття і багатовекторність його функціонального призначення. Наведений аналіз функціонального призначення

власного капіталу банку переконує, що існуючі підходи до визначення функцій капіталу не заперечують, а навпаки, доповнюють одна одну, розкриваючи внутрішній зміст та економічну природу власного капіталу банку як багатоаспектного поняття. Водночас вчені, які вважають, що капітал виконує три базові функції, узагальнюють їх, на відміну від тих економістів, які деталізують завдання, що виконує власний капітал банку. Таким чином, наявні розбіжності щодо кількості та змісту функцій власного капіталу банку доводять багатогранність досліджуваної дефініції.

З точки зору управлінської функції на практиці застосовують такі терміни, що характеризують власний капітал банку: «підписний», «регулятивний» та «економічний». Підписний капітал – величина капіталу, на яку отримано письмові зобов'язання акціонерів (пайовиків) банку на внесення коштів за підпискою на акції (паї).

Поняття регулятивного та економічного капіталів походить від двох моделей управління ризиками. Перша модель була розроблена з метою нагляду за банківськими ризиками й обов'язкової звітності банків. Банківський нагляд різних країн використовує регулювання розміру власного капіталу як важливий інструмент забезпечення надійності і дієздатності банків. Регулятивний капітал – один з найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є захист банків від збитків у результаті їхньої діяльності та гарантування їхньої платоспроможності стосовно клієнтів і кредиторів. Розрахунок регулятивного капіталу є доволі складним і проводиться згідно з чітко визначеною наглядовим органом методикою, але він дає краще уявлення про реальну величину капіталу, орієнтованого на можливі втрати за ризиковими активами. Відповідно до такої точки зору, регулятивний капітал – це такий обсяг власного капіталу, який банк має підтримувати, щоб відповідати вимогам наглядових органів.

Друга модель була розроблена в 1990-х рр. для управління ризиками й капіталом банку. Базельський комітет з банківського нагляду визначає економічний капітал як обсяг капіталу, який як вважає банк, необхідний для

підтримання його діяльності з урахуванням характерних для неї ризиків [229]. Власне кажучи, він відображає капітал, необхідний для покриття неочікуваних втрат (втрат, які перевищують очікуваний, допустимий для цих умов рівень, що має бути передбачений ціною). Економічний капітал – це розрахункова величина, що визначається банком самостійно і відображає обсяг капіталу, який необхідний цьому банку для поглинання можливих втрат пов'язаних із сукупністю ризиків притаманних операціям та послугам банку. Основною відмінністю економічного капіталу від регулятивного є те, що він відображає сучасні тенденції і принципи розвитку світової банківської індустрії, серед яких: оптимізація процесу оцінювання результатів діяльності банку, прийняття стратегічних рішень на основі більш точної інформації з метою підвищення прибутковості і посилення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі. Таким чином, економічний капітал, на відміну від регулятивного, є більш «рухомим» і, відповідно, мінливим. Інакше кажучи, за певних обставин його потрібно менший або більший обсяг, ніж регулятивного капіталу.

Отже, наголошуючи на тому, що кожне поняття має своє значення та змістове навантаження, зауважимо, що у фінансовій науці нема усталеної позиції і не розроблено єдиного підходу до визначення суті власного капіталу банку. Це пов'язано зі складністю і багатогранністю досліджуваного поняття. Враховуючи основні сутнісні характеристики власного капіталу банку, вважаємо, що трактування цього поняття має базуватись на таких ознаках, які у сукупності конкретизують його зміст: джерела формування, право власності, призначення.

По-перше, особливе місце у власному капіталі банку займає статутний капітал, який формується у момент створення банку за рахунок коштів власників і є відправною точкою в організації діяльності банку та у період його створення служить єдиним джерелом власного капіталу. В процесі діяльності власний капітал поповнюється за рахунок таких складових як: резервний капітал, нерозподілений прибуток, емісійні різниці, резерви переоцінювання основних засобів.

По-друге, юридичний аспект права власності характеризує: 1) належність частки власного капіталу банку акціонерам (учасникам) шляхом емісії та підписки на акції; 2) право використання власного капіталу в процесі банківської діяльності; 3) право продажу акцій (паїв).

По-третє, незважаючи на незначну питому вагу власного капіталу в сукупних фінансових ресурсах банку (близько 10%), саме він забезпечує умови для ефективної діяльності банку шляхом виконання захисної, регулюючої, довірчої, ресурсно-потенційної, оцінної та оперативної функцій.

Зважаючи на вищезазначене, пропонуємо таке визначення досліджуваного поняття: власний капітал банку – це власні й прирівнені до них кошти, якими володіє, користується та розпоряджається банк для забезпечення ефективної банківської діяльності.

Власний капітал банку є первинною складовою фінансових ресурсів банківських установ, що забезпечує початок діяльності, має здатність гарантувати безпеку коштів кредиторів і клієнтів, потенційно сприяючи припливу тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб у банківський сектор, таким чином перетворюючи непрацюючий капітал на фінансові ресурси банку.

З огляду на проведене наукове дослідження теоретичних аспектів поняття власного капіталу банку і його ролі у фінансових ресурсах слід вказати, що важливого значення набуває з'ясування теоретичних основ механізму формування власного капіталу банку.

1.3. Теоретичні основи механізму формування власного капіталу банку

Важлива умова економічного зростання – це надійна банківська система. В умовах загострення конкурентних відносин на вітчизняному банківському ринку важливого значення набувають нові підходи до розроблення ресурсної політики, зокрема заходи, спрямовані на формування достатнього за обсягами власного капіталу. Реалізація банківської політики здійснюється через відповідний фінансовий механізм. Саме тому розробка теоретико-методологічної та

методичної баз, які би враховували особливості процесу формування власного капіталу банку, трансформували їх у комплекс відповідних процедур, що є складовими управління, набула особливої актуальності в ринкових умовах.

Розроблення й удосконалення теоретичних засад і практичних рекомендацій, що стосуються механізму формування власного капіталу банку, необхідно розпочати, на нашу думку, з чіткого визначення окремих понять.

Поняття «механізм» запозичено з механіки, де його розуміють як «пристрій (сукупність ланок або деталей), що передає чи перетворює рух» [176, с.431]. Словник іншомовних слів тлумачить поняття механізм як систему, що визначає порядок якого-небудь процесу, діяльності [177, с.355]. Отже, механізм – це спосіб функціонування певної системи.

Механізм формування власного капіталу банку є одним зі складових елементів фінансового механізму. Сучасний економічний словник дає загальне розуміння фінансового механізму як сукупності фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм та способів регулювання економічних процесів і відносин [161, с.369]. Фінансовий механізм можна розглядати з позицій теорії фінансів, фінансового менеджменту та кібернетики.

У теорії фінансів існують різні підходи до визначення поняття фінансового механізму, але чітко простежується єдність поглядів науковців на фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин.

Так, фінансово-кредитний словник визначає фінансовий механізм як сукупність форм і методів, за допомогою яких забезпечується функціонування системи розподільчих та перерозподільчих відносин, здійснюється формування доходів і накопичень, створення й використання централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів [205, с.335].

Такої самої думки дотримується О. П. Кириленко: фінансовий механізм – це сукупність конкретних форм і методів забезпечення розподільчих, перерозподільчих відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів [81, с.41].

Визначаючи суть фінансового механізму, В. М. Опарін наголошує на його ролі у процесі розвитку суспільства: «Фінансовий механізм – це сукупність методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства»[136, с.55].

З'ясовуючи суть фінансового механізму, російські вчені А. І. Балабанов та І. Т. Балабанов концентрують увагу на системі фінансових важелів, які знаходять своє відображення в організації, плануванні і стимулюванні використання фінансових ресурсів [8, с.122].

В економічній літературі соціалістичної доби можна знайти визначення механізму функціонування фінансових важелів, який, на думку В. В. Глушенка та В. Г. Коробова, представляє собою сукупність форм і методів, за допомогою яких здійснюються формування й використання грошових фондів на відповідних рівнях і на цій основі реалізуються суть фінансів та їхня роль у суспільному виробництві [49, с.22]. Таке визначення повною мірою стосується фінансового механізму, складовими якого є фінансові форми, методи та важелі.

На значенні фінансового механізму у формуванні й розподілі фінансових ресурсів, що формуються як на рівні держави, так і на рівні підприємств та населення, наголошено у визначенні, яке подає фінансовий словник. Він трактує фінансовий механізм як «сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення» [67, с.274].

У вищенаведених визначеннях фінансовий механізм розглядається як сукупність відокремлених елементів. На наш погляд, трактуючи це поняття, необхідно наголосити на взаємопов'язаності та взаємозалежності складових. Так, економіст Л. О. Дробозіна характеризує фінансовий механізм як систему встановлених державою форм, видів та методів організації фінансових відносин, причому вона наголошує, що цей механізм є зовнішньою оболонкою фінансів, яка виявляється у фінансовій практиці [211, с.54].

О. Д. Василик також розглядає складові фінансового механізму в нерозривній єдності і трактує його як комплекс спеціально розроблених і

законодавчо закріплених у державі форм та методів створення і використання фінансових ресурсів [29, с.102].

Даючи визначення фінансового механізму, російський вчений Г. Б. Поляк особливу увагу зосереджує на його ролі у формуванні та розподілі фінансових ресурсів, які використовуються суспільством з метою створення сприятливих умов для економічного й соціального розвитку суспільства [208, с.603].

О. М. Ковалюк, визначаючи суть фінансового механізму, вказує на його роль у фінансовій діяльності держави та підприємств, додатково виокремлюючи такі його складові, як нормативне, правове й інформаційне забезпечення [90, с.22]. Цей дослідник звертає увагу на функціонування фінансового механізму на всіх рівнях і залежність його ефективності від фінансової політики на макро- і мікрорівні.

М. М. Артус розглядає фінансовий механізм як систему заходів впливу на процес відтворення у формі методів, інструментів і важелів у межах нормативно-правового забезпечення з метою соціально-економічного розвитку суспільства [7, с.57]. Як бачимо, згаданий вчений досліджує це поняття з позицій фінансового управління, оскільки визначає його передусім як систему заходів впливу.

А. І. Балабанов, досліджуючи вплив фінансів на господарську діяльність, запропонував схему, яка дає змогу відтворити всю ієрархію процесу впливу фінансів через фінансовий механізм шляхом використання фінансового менеджменту на діяльність суб'єктів господарювання (рис. 1.8).

Рис. 1.8. Схема впливу фінансів на господарський процес [8, с.122]

Таким чином, можемо стверджувати, що фінансовий механізм на практиці реалізує себе через сукупність управлінських функцій. Саме тому доцільним є дослідження фінансового механізму з точки зору фінансового менеджменту.

Дослідження різних підходів до визначення фінансового механізму, фінансового менеджменту, складових елементів механізму фінансового менеджменту дало змогу встановити, що ці поняття взаємопов'язані, оскільки йдеться про управління фінансами, що здійснюється через відповідний механізм фінансового менеджменту, який охоплює регулювання фінансової діяльності, забезпечення та інструментарій фінансового управління (рис. 1.9).

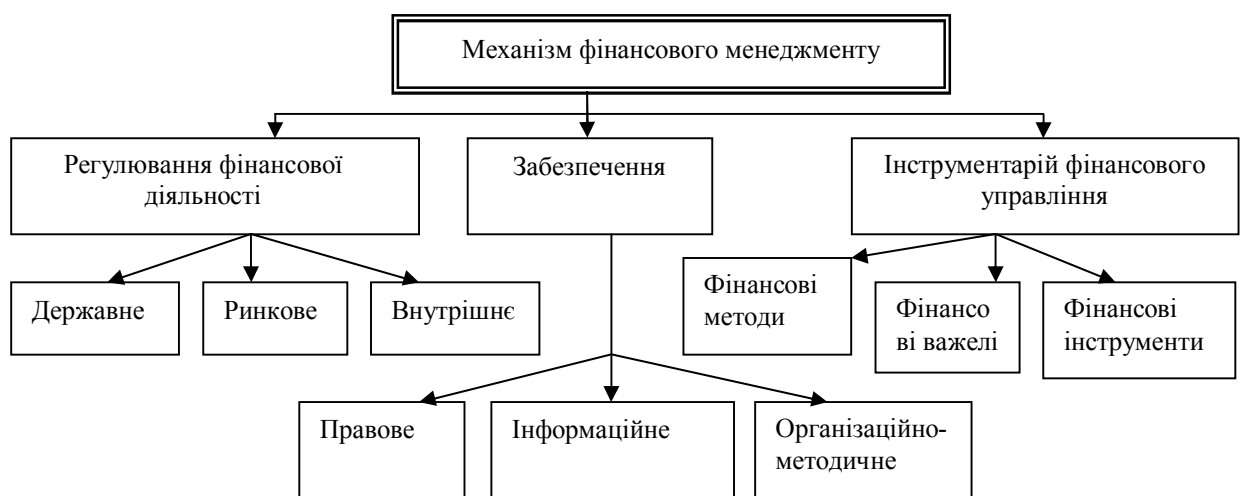

Рис. 1.9. Структура механізму фінансового менеджменту [87, с.13]

Як вважає І. А. Бланк, процес управління фінансовою діяльністю підприємства спирається на певний механізм, який складається з таких елементів (рис. 1.10):

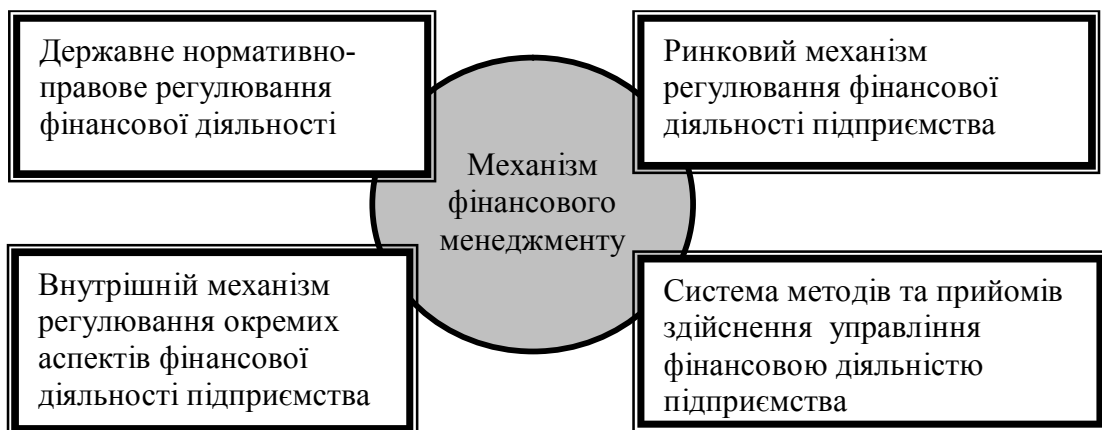

Рис. 1.10. Основні елементи механізму фінансового менеджменту [25, с.51]

- державного нормативно-правового регулювання фінансової діяльності;
- ринкового механізму регулювання фінансової діяльності підприємства;
- внутрішнього механізму регулювання окремих аспектів фінансової діяльності підприємства;
- системи методів та прийомів здійснення управління фінансовою діяльністю підприємства.

Хоча складові механізму фінансового менеджменту, які визначив І. А. Бланк, начебто відрізняються від розглянутих вище, більш детальний аналіз свідчить про такі спільні риси:

- державне нормативно-правове регулювання фінансової діяльності відповідає нормативно-правовому забезпеченню;
- внутрішній механізм регулювання окремих аспектів фінансової діяльності підприємства і система методів та прийомів здійснення управління фінансовою діяльністю підприємства є близькими за змістом до фінансових методів.

Особливість тлумачення механізму фінансового менеджменту полягає у тому, що його обов'язковими елементами мають бути відповідні системи забезпечення, а це, на нашу думку, є доволі слушним. Адже успішне функціонування фінансового механізму значною мірою залежить від досконалості й ефективності організаційної та інформаційної систем забезпечення.

Вищенаведені положення свідчать про нерозривний зв'язок фінансового механізму з процесом формування і використання фінансових ресурсів. Отже, загалом фінансовий механізм відображає практичне використання фінансів в економіці держави, хоч у вузькому розумінні існують суттєві відмінності, що визначаються рівнем застосування, галузевими особливостями діяльності.

Специфіка фінансового механізму банку впливає з відносин розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів у процесі здійснення комерційної діяльності, пов'язаної з рухом, мобілізацією та розподілом грошових капіталів. У контексті особливостей банківської діяльності фінансовий механізм банку, як стверджує Ю. О. Заруба, слід розуміти як спосіб організації та регулювання фінансових відносин для формування і використання банком фінансових ресурсів [72, с.62].

Фінансовий механізм банку представляє собою сукупність форм, методів і важелів використання фінансів з метою вирішення завдань економічного та соціального розвитку банку. При цьому фінансовий механізм банку тісно пов'язаний з процесом прийняття та виконання управлінських рішень [160, с.25].

Структуру фінансового механізму банку відображено на рис. 1.11.

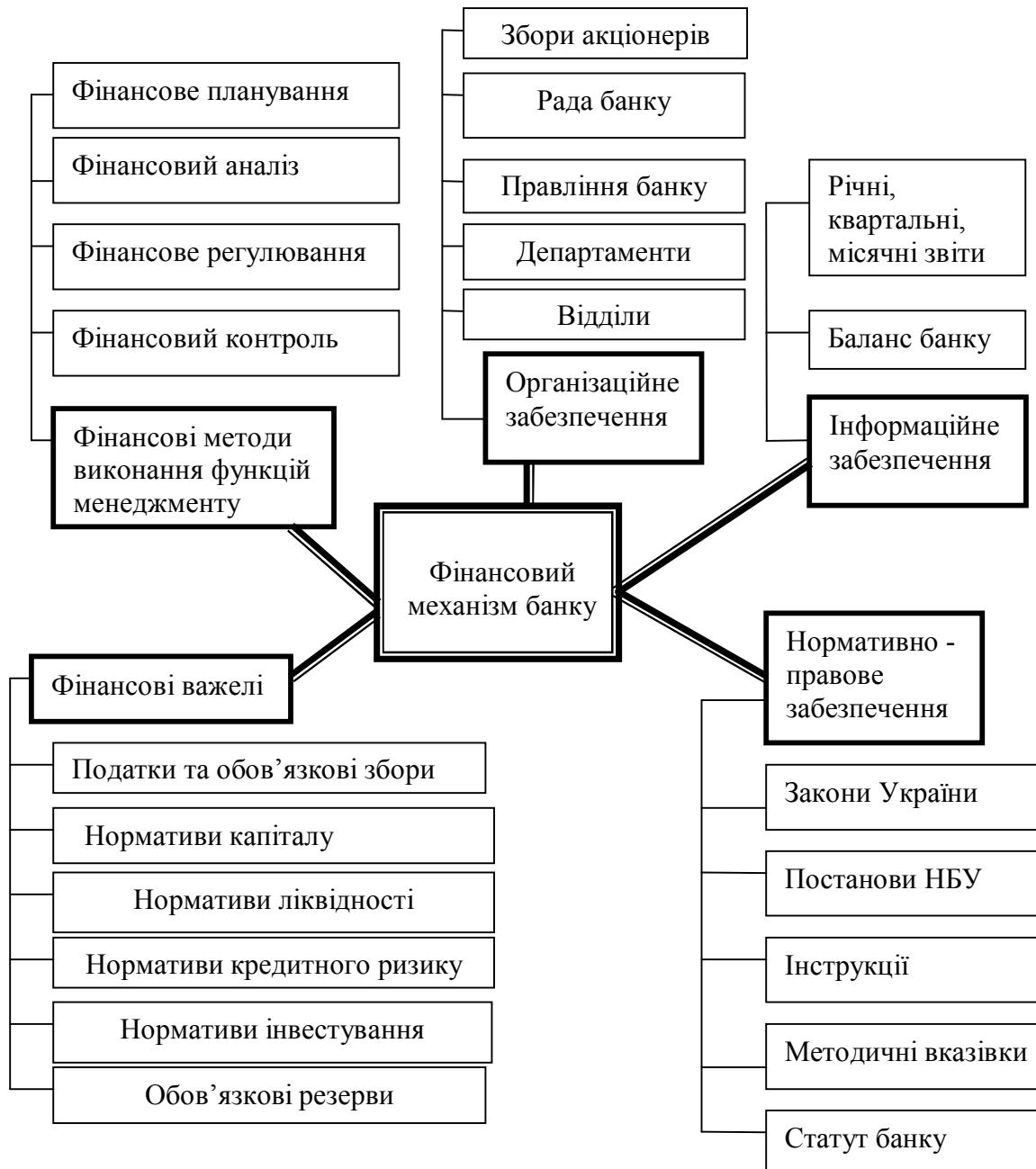

Рис. 1.11. Фінансовий механізм банку

Фінансовий механізм банку, з одного боку, зумовлений діяльністю банківської установи, а з іншого – він активно впливає на неї. Фінансовий

механізм банку є реальним втіленням банківської політики і може забезпечити досягнення поставленої мети лише за умови поєднання взаємовпливу всіх його елементів.

Фінансовий механізм банку з точки зору управлінської функції є системою управління фінансовою діяльністю банку і включає фінансові механізми, які стосуються різних напрямків діяльності банку: формування фінансових ресурсів, прибутку, кредитного портфеля та ін.

На відміну від фінансового механізму банку, механізм формування власного капіталу банку опосередковує виконання управлінських функцій лише щодо формування власних коштів банку і пов'язаний з певними заходами, спрямованими на забезпечення банків їх достатнім обсягом для здійснення ефективної діяльності банківських установ.

Дослідження механізму формування власного капіталу банку пропонуємо розпочати, розглянувши його з точки зору кібернетики (рис. 1.12).

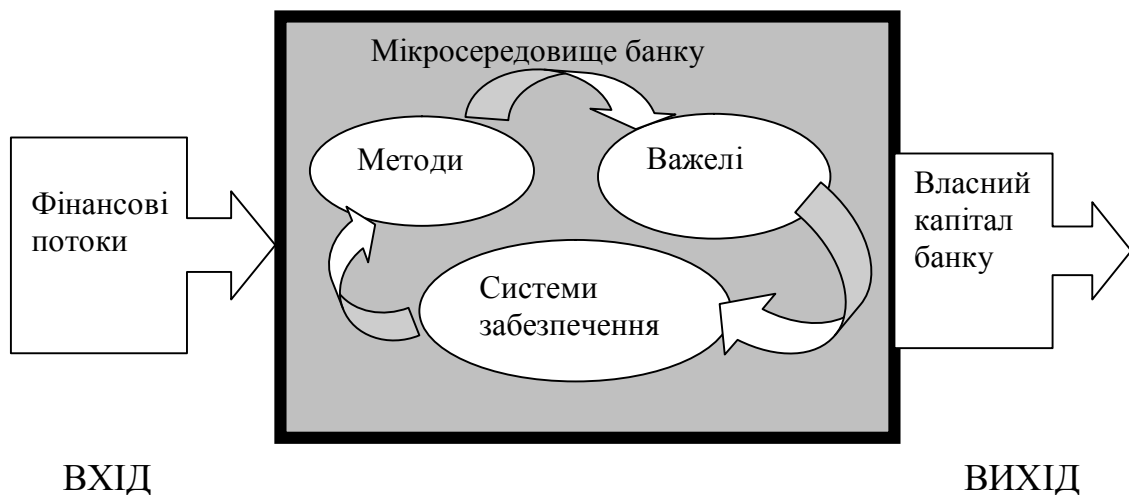

Рис. 1.12. Механізм формування власного капіталу банку як кібернетична система

Як бачимо, механізм формування власного капіталу банку, як кібернетична система, відмежований завдяки наявним у ньому входам і виходам.

Мікросередовище окремо взятого банку створює замкнутий простір, а методи, важелі та відповідні системи забезпечення перетворюють грошові потоки

на власний капітал банку. Механізм формування власного капіталу банку представляє собою сукупність елементів певного функціонального призначення, взаємопов'язаних між собою й об'єднаних постійною взаємодією. На вході знаходяться фінансові потоки, джерелом яких є фінансові ресурси засновників, акціонерів, потенційних інвесторів, кошти, що утворюються у процесі банківської діяльності, та які у мікросередовищі банку в результаті цілеспрямованого впливу механізму формують на виході «готовий продукт» – власний капітал банку.

Механізм формування власного капіталу банку, характеризуючи сферу об'єктивно існуючих розподільчих відносин, властивих банківській діяльності, виступає складовим елементом фінансового механізму, і тому для нього характерними є такі основні елементи, як фінансові методи, важелі та відповідне забезпечення. Механізм формування власного капіталу банку, з одного боку, зумовлений існуванням об'єктивно існуючих перерозподільчих відносин, притаманних банківській діяльності, а з іншого – цей механізм активно впливає на них і може успішно працювати лише за умови оптимального використання всіх його складових.

Необхідно звернути увагу, що механізм формування власного капіталу банку властивий ринковим відносинам, оскільки в умовах адміністративно-командної економіки не могло існувати такого поняття: всі ресурси банків виступали об'єктом державної власності, а банківська система була частиною загальнодержавного апарату управління.

Відповідно до розвитку ринкових відносин механізм формування власного капіталу банку змінюється і вдосконалюється: окремі його елементи можуть втрачати своє значення, проте механізм може доповнюватись і новими елементами. Власне кажучи, цей механізм не можна розглядати як щось статичне та незмінне, оскільки він перебуває у постійному розвитку, пройшовши ряд стадій від простої функціональної до складної управлінської системи.

Механізм формування власного капіталу відображає один з напрямків стратегії розвитку банку, метою функціонування якого є забезпечення банків достатнім обсягом власного капіталу, здатним забезпечити виконання вимог

центрального банку та прибуткову діяльність. Виступаючи складовою фінансового механізму банку, механізм формування власного капіталу має виконувати дві функції (рис. 1.13):

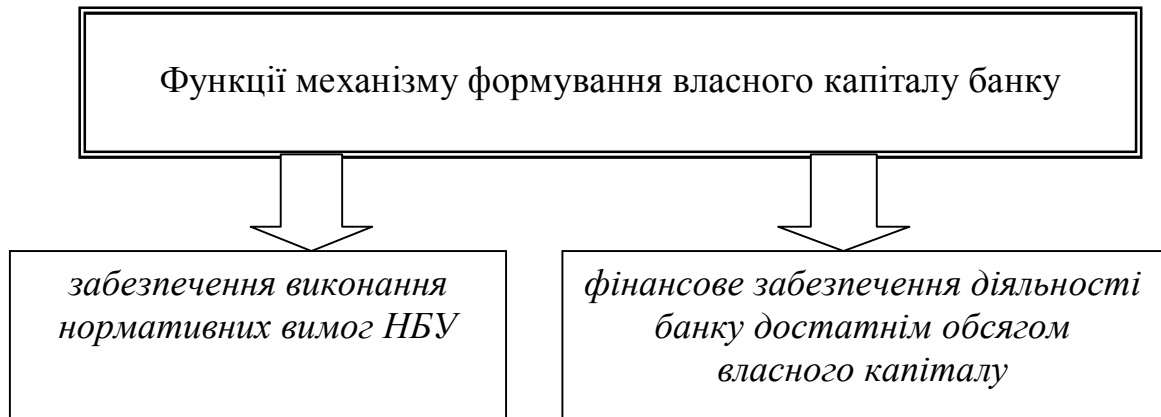

Рис. 1.13. Функції механізму формування власного капіталу банку

1) забезпечення виконання нормативних вимог НБУ до якісних і кількісних параметрів власного капіталу;

2) фінансове забезпечення діяльності банку достатнім обсягом власного капіталу.

Основними принципами реалізації механізму формування власного капіталу банку є комплексність, функціональність, ефективність, адаптивність і прозорість (рис. 1.14).

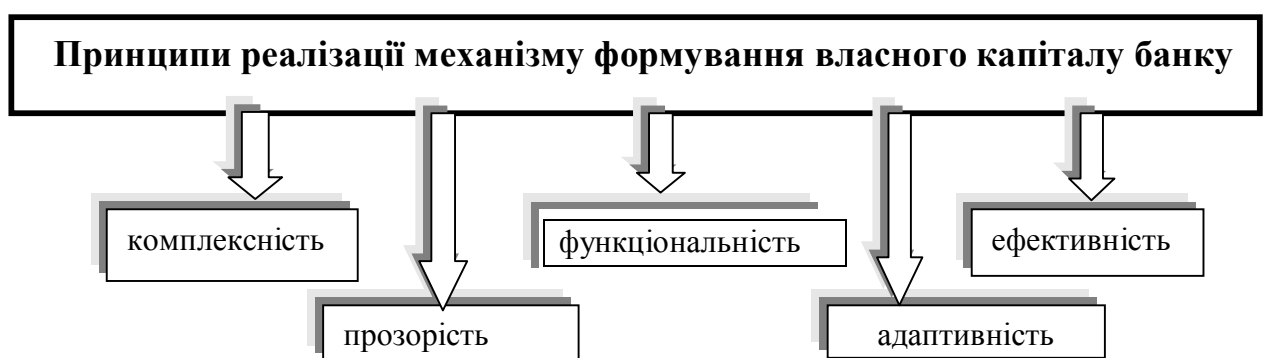

Рис. 1.14. Принципи реалізації механізму формування власного капіталу банку

Комплексність полягає в тому, що всі заходи, пов'язані із процесом формування власного капіталу, необхідно здійснювати у взаємозв'язку з іншими напрямками діяльності банку. Функціональність передбачає, що всі складові цього механізму мають чітко визначені завдання і спрямовані на досягнення

єдиної мети – формування достатнього власного капіталу банку. Адаптивність – це здатність механізму змінюватись та вдосконалюватись під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Принцип ефективності передбачає, що цей механізм забезпечить максимальну реалізацію потенційних можливостей конкретного банку щодо забезпечення достатнім обсягом власного капіталу. Механізм формування власного капіталу банку функціонує на принципі прозорості і відкритості, тобто забезпечує надання акціонерам, інвесторам, клієнтам повної інформації, що стосується власного капіталу банку.

У механізмі формування власного капіталу, на наш погляд, доцільно виділити п'ять складових елементів: нормативно-правове, інформаційне й організаційне забезпечення, фінансові методи та фінансові важелі (рис. 1.15).

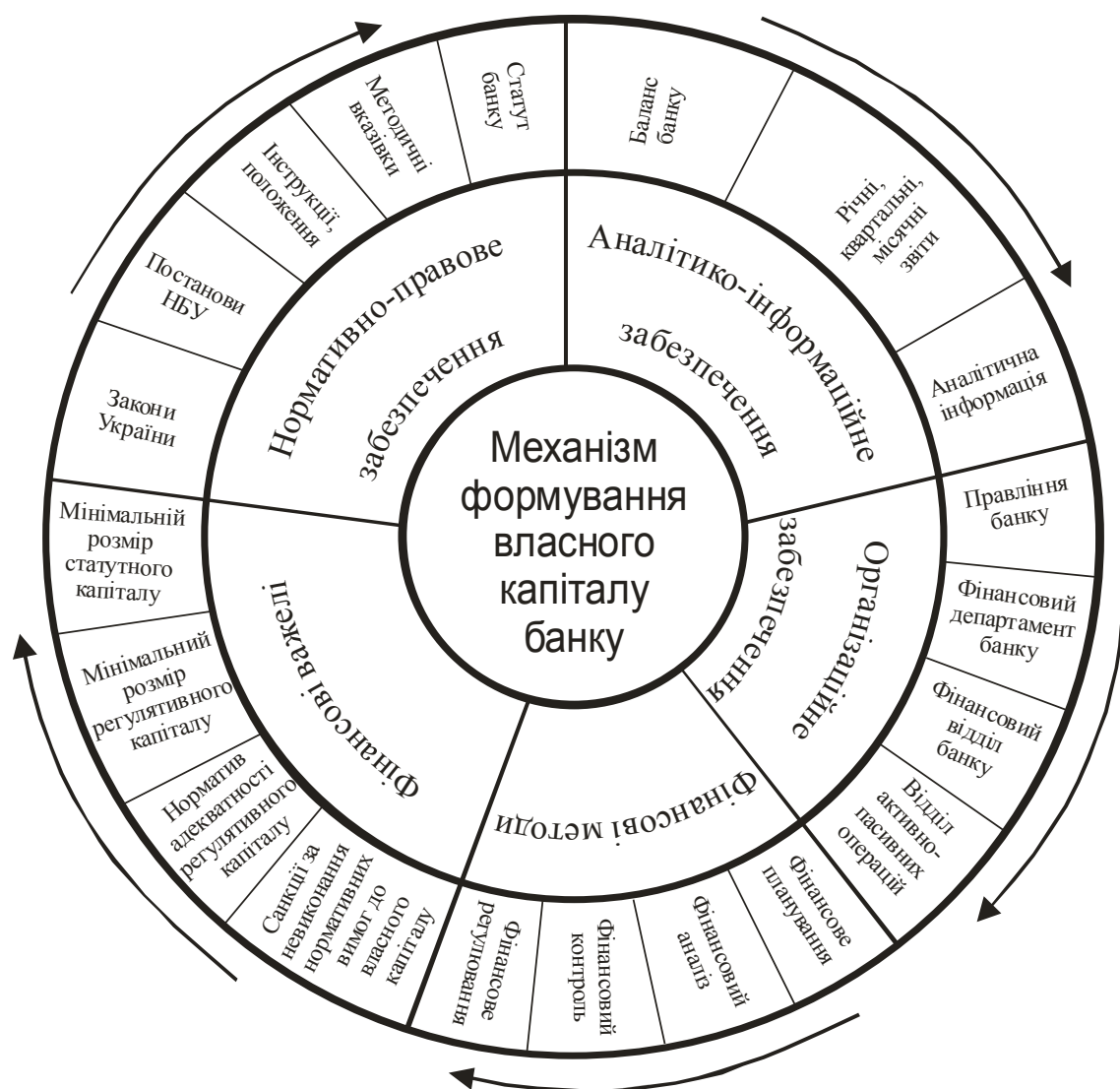

Рис. 1.15. Механізм формування власного капіталу банку

Зображення механізму формування власного капіталу банку у вигляді колеса, яке перебуває у русі, не є випадковим. Адже функціонування цього механізму є безперервним і визначається узгодженістю та взаємодією всіх його складових елементів.

Фундаментом фінансового законодавства служить Конституція України. Засади правового забезпечення механізму формування власного капіталу банку закладені в Законі України «Про банки та банківську діяльність» (2000 р.), Законі України «Про Національний банк України» (1999 р.). Процес формування капіталу банку регламентується численними правовими нормами: «Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні», «Положення про порядок формування та використання банками резервного фонду», «Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні». Інструкції та положення є доповненням до відповідних законів, оскільки вони більш детально регламентують різні аспекти діяльності банку. Крім цього, кожен банк у процесі діяльності керується внутрішньобанківськими методичними рекомендаціями та інструктивними вказівками, що стосуються питань формування власного капіталу банку.

Інформаційне забезпечення представляє собою процес безперервного цілеспрямованого підбору інформаційних даних, необхідних для здійснення аналізу, планування та прийняття оперативних управлінських рішень щодо формування власного капіталу банку.

Інформаційне забезпечення – це основа наукового пізнання механізму формування власного капіталу банку, що вміщує різноманітну фінансову, комерційну, економічну інформацію. Без фінансової інформації не можуть діяти фінансові методи та важелі, не матиме підґрунтя нормативно-правове забезпечення. Інформаційне забезпечення має об'єктивно відображати стан банку в будь-який момент часу і з будь-яким рівнем деталізації. Інформація має відповідати таким принципам, як: системність, порівнянність, нормативність, повнота, достовірність та відкритість. Лише достовірна інформація дає змогу мінімізувати ризики. Джерелом фінансової інформації є бухгалтерський облік.

Для прийняття важливих управлінських рішень необхідна якісна інформація, а оскільки вона має властивість швидко «застарівати», то її необхідно використовувати оперативно.

Інформаційна система не лише забезпечує необхідною інформацією управлінський персонал і власників (акціонерів) банку, а й задовольняє інтереси існуючих та потенційних клієнтів банку, НБУ, аудиторських компаній. Інформаційне забезпечення формування власного капіталу банку знаходить своє відображення у системі показників, які умовно можна поділити на три групи:

1. Показники, що характеризують обсяг, структуру та динаміку власного капіталу банку.
2. Показники, що характеризують вартість капіталу загалом та окремих його складових зокрема.
3. Нормативні показники, дотримання яких контролюється НБУ.

Організаційне забезпечення передусім розуміємо як об'єднання людей, які спільно реалізують фінансову програму на основі визначених правил та процедур [8, с.122]. До організаційних процедур належать створення органів управління фінансовою діяльністю банку та побудова структури апарату управління. Організаційне забезпечення фінансового механізму є тією сполучною ланкою, яка об'єднує всі елементи механізму формування власного капіталу банку. Система організаційного забезпечення механізму формування власного капіталу банку представляє собою взаємопов'язану систему служб і підрозділів банку, що здійснюють розробку і прийняття управлінських рішень щодо формування власного капіталу банку і несуть відповідальність за результати цих рішень. Структура установи банку відображає основні логічні взаємозв'язки рівнів управління, розмежовує сфери відповідальності, оптимізує процеси інформаційного забезпечення, що дає змогу досягати поставлених цілей та завдань з найбільшою ефективністю. Налагодженість внутрішньобанківських схем, процедур прийняття рішень, розподіл функцій та повноважень – запорука продуктивної взаємодії підрозділів банку.

Організаційна структура банківських установ передбачає поділ на департаменти та відділи відповідно до основних напрямків діяльності. При цьому структура окремо взятого банку може відрізнитись від інших, хоч навіть у межах одного банку вона не є сталою, оскільки може змінюватись і вдосконалюватись, що зумовлено поставленими стратегічними завданнями. Оптимальна структура має забезпечувати ефективну скоординовану діяльність всіх функціональних підрозділів банку, їхню швидку адаптацію до сучасних умов, а також ефективне управління банку загалом.

Механізм формування власного капіталу банку реалізується через систему фінансових методів. Слово «метод» має грецьке походження й означає шлях дослідження, спосіб пізнання [176, с.429]. Отже, у даному випадку ми розуміємо способи та систему прийомів для забезпечення діяльності банку власними коштами.

Фінансові методи формування власного капіталу банку охоплюють фінансове планування і прогнозування, фінансовий аналіз, фінансовий контроль та фінансове регулювання.

Фінансове планування у банківських установах має комплексний, системний характер, що встановлює черговість дій, вибір шляхів діяльності. Планування дає змогу передбачити перспективу розвитку банку, більш раціонально використовувати всі ресурси, уникнути можливих ризиків у процесі здійснення активних і пасивних операцій, забезпечити прибуткову діяльність та нарощування банківського капіталу.

Планування обсягу власного капіталу банку представляє собою діяльність щодо розробки планів і розрахунку планових показників, які відображають прогнозний рівень забезпеченості банку необхідними власними ресурсами для здійснення його діяльності у плановому періоді. Процес планування власного капіталу є невід'ємною частиною внутрішньобанківського планування, оскільки саме власний капітал є захисним рубежем від неочікуваних ризиків. Тому цей процес тісно пов'язаний з прогнозуванням динаміки ризиків банківської діяльності та обсягу активних операцій. Планування власного капіталу банку

передбачає як прогнозування обсягу й структури власного капіталу загалом, так і динаміки його складових частин, планування прибутковості капіталу та збільшення вартості акцій банку.

Планування може передбачати заходи на більш тривалий термін до 3–5 років чи обмежитись одним роком. У першому випадку йдеться про те, що формування власного капіталу банку є невід’ємною компонентою загальної фінансової стратегії, яка являє собою систему завдань та ефективних шляхів їхнього досягнення. Розроблення стратегії формування капіталу банку передбачає врахування тенденцій розвитку економіки і вимог, які постають перед банківською системою, та може реалізуватися через дивідендну або емісійну політику.

При здійсненні поточного фінансового планування розробляються планові показники, що відображають окремі аспекти формування власного капіталу на 1 рік.

Фінансовий аналіз структури фінансових ресурсів та власного капіталу банку – передумова для визначення ефективності їхнього використання. Тому вивчення їхнього складу та динаміки, кількісне та якісне оцінювання структури власного капіталу є основою при прийнятті рішень про його оптимізацію.

Фінансовий аналіз формування власного капіталу банку представляє собою розрахунок та дослідження його основних показників з метою виявлення резервів мінімізації вартості капіталу й оптимізації його структури.

Аналіз власного капіталу банку починається з його якісного аналізу, що дає змогу виділити джерела формування і склад власного капіталу банку. Кількісний аналіз структури власного капіталу банку необхідно проводити в динаміці, щоб простежити зміни в його структурі за певний період і визначити тенденції розвитку. Крім цього, в умовах існування гострої конкуренції, важливо порівнювати структуру власного капіталу конкретного банку з аналогічними даними інших банків, для чого використовуються рейтинги банків.

Аналіз власного капіталу банку характеризується певними етапами, серед яких:

- аналіз динаміки структури власного капіталу;
- оцінювання основних факторів, що визначають формування структури власного капіталу;
- оптимізація структури власного капіталу за критерієм мінімізації фінансових ризиків;
- оптимізація структури власного капіталу за критерієм виконання вимог Національного банку України.

Банківська діяльність, як і будь-яка діяльність економічних суб'єктів, містить багато небезпек. Однак, на відміну від інших видів діяльності, саме діяльність банків залишається найбільш регульованою в Україні. Важливі передумови регулювання – це захист інтересів вкладників та стабільність банківської системи загалом, оскільки саме вона є важливим інструментом впливу на економічні процеси в країні.

Державне регулювання виявляється у встановленні фінансових нормативів та відрахувань до резервних фондів, у політиці регламентації мінімального розміру статутного капіталу в момент утворення банку. Нормативи виконують функцію оцінювання захищеності від певного ризику.

Фінансовий контроль забезпечує контрольні дії на пріоритетних напрямках фінансової діяльності банку, своєчасне фіксування відхилень фактичних її результатів від передбачених планами та прийняття оперативних управлінських рішень, що забезпечують її нормалізацію. Фінансовий контроль у даному разі, зводиться до перевірки виконання планів, що стосуються власного капіталу банку (внутрішньобанківський контроль), контролю за дотриманням обов'язкових нормативів з боку Національного банку України та контролю, який здійснюють незалежні аудиторські компанії.

Фінансові важелі відображають спосіб дії при використанні фінансових методів. Фінансові важелі механізму формування власного капіталу банку (мінімальний розмір статутного капіталу, мінімальний розмір регулятивного

капіталу, норматив адекватності регулятивного капіталу) нерозривно пов'язані з фінансовими методами. Перш за все, це стосується фінансового регулювання.

Проведене вище дослідження дає змогу визначити суть поняття «фінансовий механізм формування власного капіталу банку». Таким чином, пропонуємо механізм формування власного капіталу банку розуміти як цілісну систему фінансових методів і важелів, а також організаційну структуру банківської установи, які, спираючись на нормативно-правову та інформаційну базу, забезпечують формування власного капіталу банку на достатньому рівні.

Теоретичне осмислення суті фінансового механізму формування власного капіталу банку сприятиме визначенню слабких ланок цього механізму і, як результат – шляхів їхнього зміцнення. Ефективний механізм формування власного капіталу банку дасть змогу здійснювати ефективну банківську діяльність та в повному обсязі реалізувати функції, покладені на власний капітал банку.

Висновки до розділу 1

На основі проведеного дослідження концептуальних засад фінансових ресурсів банку, економічної природи власного капіталу банку і механізму його формування, зроблено такі узагальнення й висновки:

1. Тракткування фінансових ресурсів банку визначається специфікою діяльності банківських установ, які, з одного боку, виступають як фінансові інститути, що беруть участь у перерозподілі вільних фінансових ресурсів, а з іншого – як суб'єкти господарювання, які використовують фінансові ресурси у своїй діяльності. У процесі проведеного критичного узагальнення підходів визначення фінансових ресурсів банку підтверджено відсутність єдиної позиції щодо трактування досліджуваного поняття. Найбільш прийнятним, на нашу думку, є визначення фінансових ресурсів банку, яке враховує такі аспекти: джерела формування, матеріальний вияв фінансових відносин, право користування і мету використання. Зокрема, фінансові ресурси банку – це сукупність акумульованих з різних джерел коштів, які формуються у процесі

розподільчих та перерозподільчих відносин і використовуються у банківській діяльності з метою отримання прибутку.

2. З метою надання більш точного та несуперечливого характеру поняттєвому апарату уточнено суть термінів «ресурсний потенціал банку», «банківські ресурси» та «банківський капітал», що дало змогу конкретизувати названі поняття. Ресурсний потенціал – це кошти банку, задіяні у банківську діяльність у певний момент часу, а також ті ресурси, які потенційно можуть бути залученими банком. Банківські ресурси – це власні, залучені та запозичені кошти, які використовуються банківською установою. Банківський капітал – це та частина банківських ресурсів, які мають здатність приносити дохід.

3. Системне дослідження підтвердило відсутність усталеної позиції щодо визначення суті власного капіталу банку, що пов'язано зі складністю та багатогранністю досліджуваного поняття. Вважаємо, що трактування цього поняття має враховувати такі ознаки, що у сукупності конкретизують його зміст: джерела формування, право власності та призначення. Власний капітал банку – це власні і прирівнені до них кошти, якими володіє, користується та розпоряджається банк для забезпечення ефективної банківської діяльності.

4. Суть власного капіталу банку і його роль у фінансових ресурсах виявляються у виконанні ним певних функцій. Враховуючи призначення власного капіталу банку, на нашу думку, необхідно розглядати не лише базові функції (оперативну, захисну та регулюючу), а й додаткові: стартову, відтворювальну, ресурсно-потенційну, розпорядчо-розподільчу та оціночну. На практиці реалізація оціночної функції виявляється в тому, що саме обсяг власного капіталу дає можливість провести попереднє оцінювання банківської установи.

5. Запропоновано власне бачення механізму формування власного капіталу банку, яке базується на кібернетичному підході і представляє собою замкнуте мікросередовище банку з входом фінансових потоків та виходом готового продукту – власного капіталу банку. Механізм формування власного капіталу банку з точки зору управлінської функції властивий ринковим відносинам і

містить п'ять складових елементів: нормативно-правове, інформаційне й організаційне забезпечення, фінансові методи та фінансові важелі.

6. Механізм формування власного капіталу банку є складовою фінансового механізму банку, має більш практичний характер і пов'язаний з певними заходами, спрямованими на забезпечення банків достатнім обсягом власного капіталу для ефективної діяльності банківських установ. Під механізмом формування власного капіталу банку слід розуміти цілісну систему фінансових методів та важелів, а також організаційну структуру банківської установи, які, спираючись на нормативно-правову та інформаційну базу, забезпечують формування власного капіталу банку на достатньому рівні.

Основні положення розділу висвітлено у наукових працях автора [92; 94; 98; 100; 101; 102; 103].

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЛАСНИМИ КОШТАМИ

2.1. Структурний аналіз власного капіталу як складової фінансових ресурсів банків

Процеси формування фінансових ресурсів, потенційно доступних для інвестування у реальний сектор економіки, опосередковані системою складних розподільчих і перерозподільчих зв'язків. Одним з головних чинників економічної незалежності та стабільності держави є надійна й міцна банківська система, спрямована на стимулювання розвитку національної економіки, піднесення життєвого рівня населення та максимального задоволення потреб на ринку банківських послуг. Особлива увага приділяється посиленню надійності банківської системи, що безпосередньо пов'язано з підвищенням рівня капіталізації банків.

Аналіз структури і динаміки власного капіталу банків доцільно розпочати з дослідження його частки у фінансових ресурсах банківської системи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка та склад фінансових ресурсів банківської системи

України за 2000–2006 рр.*

Роки	Власний капітал			Зобов'язання			Всього ресурсів	
	млн. грн.	Питома вага, %	Темпи зростання, %	млн. грн.	Питома вага, %	Темпи зростання, %	млн. грн.	Темпи зростання, %
01.01.01	6447,7	17,4	*	30529,9	82,6	*	36977,6	*
01.01.02	7909,0	16,8	122,7	39294,9	83,2	128,7	47203,9	127,7
01.01.03	9983,3	15,6	126,2	53912,6	84,4	137,2	63895,9	135,4
01.01.04	12882,0	12,9	129,0	87352,5	87,1	162,0	100234,5	156,9
01.01.05	18421,4	13,7	143,0	115926,4	86,3	132,7	134347,8	134,0
01.01.06	25450,9	11,9	138,2	188427,1	88,1	162,5	213878,0	159,2
01.01.07	42566,1	12,5	167,2	297613,2	87,5	157,9	340179,3	159,1

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 191, с.12–15; 192, с.13–16; 193, с.15–18; 194, с.52–55; 195, с.54–57; 196, с.52–55; 197, с.54–57; 198, с.16–19].

Наведені дані свідчать про зростання обсягів фінансових ресурсів банківської системи України: від майже 37 млрд. грн. на 1 січня 2001 р. до більш як 213 млрд. грн. на початок 2006 р. Впродовж 2006 р. фінансові ресурси банківського сектору продовжували зростати і на 1 січня 2007 р. вони становили 340,2 млрд. грн. Спостерігається прискорення темпів зростання фінансових ресурсів по банківській системі порівняно з 2001 р.: якщо на початок 2002 р. цей показник становив 127,7%, то початок 2003 р. – 135,4%, відповідно на 1 січня 2004 р. він дорівнював 156,9%, а на 1 січня 2006 р. – 159,2%. Темп зростання фінансових ресурсів банків України за 2006 р. становив 159,1%. Найнижче значення темпів зростання фінансових ресурсів впродовж 2004 р. – 134%, пов'язане з політичною ситуацією в Україні.

Як бачимо, основним джерелом ресурсів банків є залучені та запозичені кошти, частка яких в аналізованій період становила 82–88% від загального обсягу ресурсів, що загалом відповідає світовій банківській практиці. При цьому аналіз динаміки елементів фінансових ресурсів банківської системи України свідчить про тенденції до зменшення питомої ваги власного капіталу банків з одночасним стійким зростанням зобов'язань банку, що вказує на зростання обсягів операцій із залучення та запозичення коштів. Слід звернути увагу на те, що хоч темпи зростання зобов'язань банків випереджали темпи зростання власного капіталу та фінансових ресурсів банківської системи загалом та незважаючи на зменшення частки власних коштів, спостерігаємо стабільне зростання абсолютних показників власного капіталу від 6,4 млрд. грн. на 1 січня 2001 р. до 18,4 млрд. грн. на початок 2005 р. Тенденція до випередження темпів зростання зобов'язань порівняно з темпами зростання власного капіталу була порушена у 2004 р., що пов'язано з впливом політичних ризиків. Як багатофакторне явище, політичний ризик може охоплювати різні види ризиків, пов'язані зі зміною уряду, важливими кадровими перестановками у ньому або зміною глави держави. Саме такі ризики напередодні президентських виборів призвели до виникнення паніки серед клієнтів і часткового відпливу залучених коштів.

На початок 2006 р. сукупний розмір власного капіталу банківської системи досяг 25,5 млрд. грн. і продовжував зростати впродовж року, досягши на 1 січня 2007 р. обсягу 42566,1 млн. грн., що становило 12,5% від сукупних фінансових ресурсів.

Наступним етапом структурного аналізу фінансових ресурсів банківської системи України є аналіз динаміки і структури власного капіталу та фінансових зобов'язань у розрізі груп банків. Для цього скористаємось розподілом банків на групи, який здійснено Національним банком України, за обсягом активів банків (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Структура і динаміка фінансових ресурсів за групами банків
за 2000–2006 рр.***

Група банків	Період	Власний капітал			Зобов'язання			Всього ресурсів		
		млн. грн.	%	темп зростання, %	млн. грн.	%	темп зростання, %	млн. грн.	%	темп зростання, %
Група 1. Найбільші банки	01.01.01	2446,3	12,8	*	16632,0	87,2	*	19078,3	100	*
	01.01.02	2588,1	11,0	105,8	20862,0	89,0	125,4	23450,1	100	122,9
	01.01.03	3912,7	11,4	151,2	30268,0	88,6	145,1	34180,7	100	145,8
	01.01.04	4958,2	9,2	126,7	48903,8	90,8	161,6	53862,0	100	157,6
	01.01.05	7660,5	10,7	154,5	63696,4	89,3	130,2	71356,9	100	132,5
	01.01.06	12108,9	9,8	158,1	111393	90,2	174,9	123501,9	100	173,1
	01.01.07	22965,2	10,8	189,7	188795,6	89,2	169,5	164852,4	100	171,5
Група 2. Великі банки	01.01.01	2116,8	16,1	*	11004,7	83,9	*	13121,5	100	*
	01.01.02	1137,8	13,8	53,8	7099,6	86,2	64,5	8237,4	100	62,8
	01.01.03	1120,9	11,7	98,5	8491,9	88,3	119,6	9612,8	100	116,7
	01.01.04	1931,4	11,3	172,3	15213,0	88,7	179,1	17144,0	100	178,3
	01.01.05	3065,2	12,6	158,7	21185,0	87,4	139,3	24250,5	100	141,5
	01.01.06	3944,2	10,5	128,7	33656,6	89,5	158,9	37600,8	100	155,1
	01.01.07	7092,7	10,9	179,8	57715,4	89,1	171,5	52794,6	100	172,4
Група 3. Середні банки	01.01.01	1100,9	33,8	*	2156,1	66,2	*	3257,0	100	*
	01.01.02	1782,7	20,3	161,9	7014,9	79,7	325,4	8797,6	100	270,1
	01.01.03	2178,4	19,5	122,2	9001,8	80,5	128,3	11180,2	100	127,1
	01.01.04	2545,5	14,9	116,9	14535,0	85,1	161,5	17080,7	100	152,8
	01.01.05	3094,1	14,2	121,6	18679,0	85,8	128,5	21772,8	100	127,5
	01.01.06	3508,3	12,6	113,4	24302,8	87,4	130,1	27811,1	100	127,7
	01.01.07	4566,6	15,6	130,2	24711,5	84,4	101,7	29278,1	100	105,3
Група 4. Малі банки	01.01.01	783,6	51,5	*	737,1	48,5	*	1520,7	100	*
	01.01.02	2400,4	35,7	306,3	4318,4	64,3	585,9	6718,8	100	441,8
	01.01.03	2771,3	31,1	115,5	6150,9	68,9	142,4	8922,2	100	132,8
	01.01.04	3446,8	28,4	124,4	8700,9	71,6	141,5	12147,7	100	136,2
	01.01.05	4601,6	27,1	133,5	12366,0	72,9	142,1	16967,5	100	139,7
	01.01.06	5889,4	23,6	128,0	19074,8	76,4	154,3	24964,2	100	147,1
	01.01.07	7941,6	23,1	134,8	26390,7	76,9	138,4	34332,3	100	139,7

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 191, с.12–15; 192, с.13–16; 193, с.15–18; 194, с.52–55; 195, с.54–57; 196, с.52–55; 197, с.54–57; 198, с.16–19].

Дані табл. 2.2 свідчать про поступальне збільшення абсолютної величини як власного капіталу, так і зобов'язань банків. Винятком є показники групи великих банків за 2001–2002 рр., що пов'язано зі зменшенням кількості банків у групі через перегрупування (у 2001 р. – 52 банки, у 2002–2003 рр. – 12).

Показники структури ресурсів по групі найбільших банків за аналізований період зазнали незначних коливань: питома вага власного капіталу за 2000–2003 рр. зменшилась на три пункти – від 12,8% до 9,2%, відповідно частка зобов'язань зросла від 87,2% до 90,8%. Упродовж 2004 р. питома вага власного капіталу зростала і на початок 2005 р. становила 10,7 %, за результатами 2005 р. можна простежити зниження частки власних коштів до 9,8%. Впродовж 2006 р. спостерігаємо значне зростання власного капіталу найбільших банків (темп зростання – 189,7%) та зростання його частки у фінансових ресурсах до 10,8%.

Співвідношення між власними коштами і зобов'язаннями банків, що увійшли до групи великих відповідає тенденціям, що склались у банківській системі України загалом: спостерігається зменшення власних коштів від 16,1% у 2001 р. до 10,5% на початок 2006 р. і збільшення залучених та запозичених коштів від 83,9% до 89,5%. За станом на 1 січня 2007 р. зобов'язання банків цієї групи становили 57,7 млрд. грн., що дорівнювало 89,1% від їхніх фінансових ресурсів.

За станом на 1 січня 2001 р. власний капітал групи середніх банків становив більше, ніж третину (33,8%) ресурсної бази. Впродовж 2001–2006 рр. спостерігаємо поступове зменшення частки власних коштів – відповідно 20,3%, 19,5%, 14,9% , 12,6 % і 15,6% та збільшення частки зобов'язань від 79,7% до 84,4%.

Показники структури фінансових ресурсів групи малих банків суттєво відрізняються від аналогічних даних по банківській системі України та інших групах банків. Так, питома вага власного капіталу за станом на 1 січня 2001 р. становила більше, ніж половину всіх ресурсів – 51,5%. Хоч упродовж аналізованого періоду відбулось зменшення цього показника майже на 30

пунктів, частка власних коштів групи малих банків на 1 січня 2007 р. становила майже чверть фінансових ресурсів – 23,1%, а зобов'язання – відповідно 76,9%.

Для порівняння структури фінансових ресурсів різних груп банків розглянемо рис. 2.1.

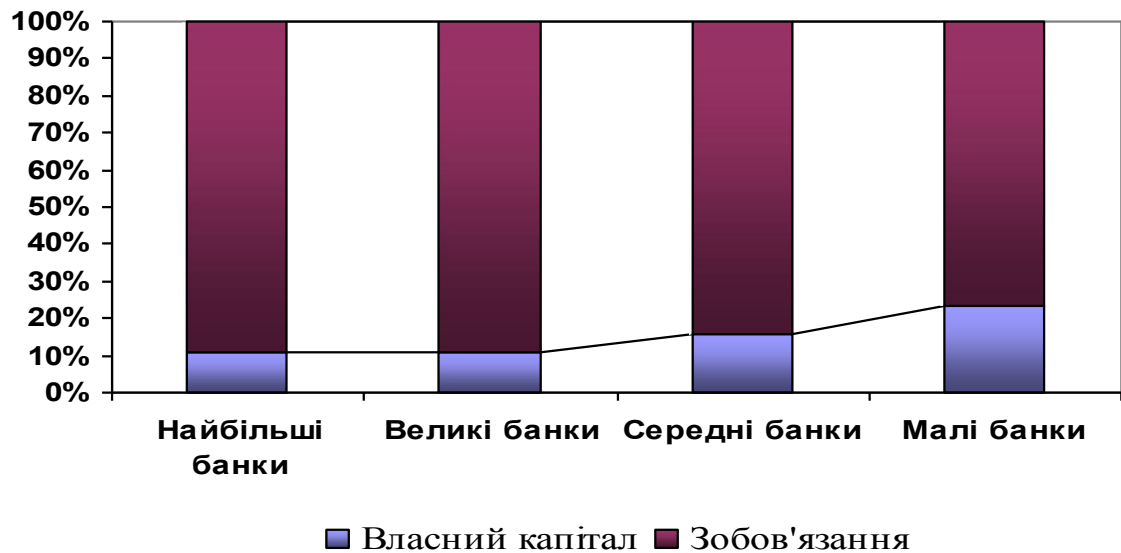

Рис. 2.1. Структура фінансових ресурсів у розрізі груп банків на 1 січня 2007 р.

Як видно з рис. 2.1, питома вага власного капіталу банків, що належать до I, II та III груп, коливається у незначних межах і за станом на 1 січня 2007 р. становила 10,8% (I група), 10,9% (II група) та 15,6% (III група). Частка власного капіталу банків, що належать до групи малих, удвічі перевищує показник найбільших та великих банків і становить 23,1%.

Проаналізувавши структуру та динаміку фінансових ресурсів банків України, слід зауважити, що загалом по банківській системі встановилось співвідношення між власними коштами і зобов'язаннями, що відповідає світовим традиціям банківської справи. Водночас, слід звернути увагу на неоднорідність структури фінансових ресурсів різних груп банків України. У процесі дослідження в розрізі груп банків виявлено особливості структури ресурсів окремих груп. Так, якщо питома вага складових фінансових ресурсів найбільших та великих банків протягом аналізованого періоду була стабільною і близько 90% належать залученим та запозиченим коштам, а 10% становить власний капітал, то по групі середніх банків спостерігаємо значні зміни структури ресурсної бази впродовж

2001–2006 рр. При цьому слід звернути увагу, що на початок 2006 р. в цій групі досягнуто таке співвідношення елементів фінансових ресурсів, що в цілому відповідає показникам першої та другої груп банків. Аналіз динаміки складових ресурсної бази банків, що належать до групи малих, свідчить про зменшення питомої ваги власного капіталу і, відповідно, зростання зобов'язань банку, але, власні кошти становлять майже четверту частину всіх коштів, які використовують у своїй діяльності банки цієї групи. Враховуючи, що власний капітал банку є значно дорожчим ресурсом порівняно із залученими та запозиченими коштами, слід вказати на позитивні тенденції до зниження частки власних коштів. Однак більша частка власного капіталу у фінансових ресурсах малих банків порівняно з іншими групами банків пояснюється більшою довірою вкладників до більш потужних банків.

Зосередимо увагу на показниках, що характеризують власний капітал та зобов'язання окремих банків, які належать до різних груп: Промінвестбанк, Укрсоцбанк, «Хрещатик», Кредитпромбанк, «Київ», «Таврика», «Електрон банк» і «Львів» (див. додаток Б).

Згідно з даними додатку Б, у межах аналізованого періоду спостерігається поступальне нарощування ресурсної бази усіх банків.

Щодо динаміки фінансових ресурсів Промінвестбанку, то слід звернути увагу на те, що саме власний капітал Промінвестбанку вперше за період існування незалежної України за станом на 1 січня 2004 р. перевищив рівень 1 млрд. грн. Нарощування власного капіталу продовжувалось упродовж наступних років, і на початок 2007 р. він становив понад 1,5 млрд. грн. Зобов'язання банку також зростали – від 6,6 млрд. грн. на початок 2004 р. до 16 млрд. грн. на 1 січня 2007 р., тому питома вага власного капіталу Промінвестбанку зменшилась від 13,7% на 1 січня 2001 р. до 8,9% на 1 січня 2006 р.

Нарощування власного капіталу є характерним і для Укрсоцбанку: абсолютний показник за станом на 1 січня 2006 р. перевищив 1 млрд. грн., а на 1 січня 2007 р. становив більш як 1,9 млрд. грн., збільшившись упродовж

аналізованого періоду у 4 рази, його питома вага у фінансових ресурсах на 1 січня 2007 р. становила 11%. Як бачимо, частка власного капіталу досліджуваних банків першої групи повністю відповідає структурі ресурсів цієї групи (див. табл. 2.2).

Загальні тенденції нарощування фінансових ресурсів та співвідношення складових є характерними і для банку «Хрещатик»: зростання абсолютної величини власних коштів і зобов'язань з одночасним зменшенням частки власного капіталу. Так, впродовж 2004–2005 рр. власні кошти зросли більше, як у 2 рази і на початок 2006 р. становили 240,1 млн. грн. Впродовж 2006 р. власний капітал продовжував зростати, і на 1 січня він становив 352,1 млн. грн. Аналізований період характеризується стрімким нарощуванням зобов'язань банку: від 839,7 млн. грн. на початок 2004 р. до 2904,6 млн. грн. на початок 2006 р. Абсолютний показник обсягу зобов'язань банку «Хрещатик» за станом на 1 січня 2007 р. свідчить про його зростання до 3271,9 млн. грн. Таким чином, темпи зростання зобов'язань порівняно з початком 2004 р. становили: за 2004 р. – 201,8%, за 2005 р. – 171,4%, за 2006 р. – 112,6%. Зниження темпів зростання зобов'язань банку за 2006 р. порівняно із попередніми роками відбулося за рахунок впливу коштів юридичних осіб. Це пояснюється зміною керівництва міста Києва, що водночас зумовило перехід клієнтів у інші установи банків і ще раз продемонструвало вплив політичних ризиків на діяльність банків.

Аналіз складових фінансових ресурсів Кредитпромбанку свідчить про зростання як власного капіталу, так і зобов'язань банку. Впродовж досліджуваного періоду абсолютні значення показника власного капіталу зросли більше, як у 4 рази, а зобов'язань – у 5 разів, що зумовило зменшення частки власних коштів від 12,2% до 9,2%. Таке значне нарощення фінансових ресурсів дало можливість зростання активів, внаслідок чого Національним банком України Кредитпромбанк станом на 1 січня 2007 р. віднесено до групи найбільших банків.

Абсолютні показники обсягу власного капіталу та зобов'язань банків, що належать до групи середніх банків, значно нижчі за відповідні показники

вищерозглянутих банків. Так, за станом на 1 січня 2004 р. власний капітал банку «Київ» становив 71 млн. грн., банку «Таврика» – 59,6 млн. грн., а зобов'язання – відповідно 507,6 млн. грн. і 368,1 млн. грн. Впродовж 2004–2006 рр. спостерігається зростання досліджуваних показників, і за станом на 1 січня 2006 р. власний капітал банку «Київ» зріс у 2,6 рази і становив 182,2 млн. грн.; власний капітал банку «Таврика» зріс у 1,7 разів і досяг обсягу 100,6 млн. грн. Частка власного капіталу цих банків загалом відповідає показнику, характерному для банків цієї групи та банківської системи.

Загальні тенденції (зменшення питомої ваги власних коштів при зростанні обсягу власного капіталу і зобов'язань) характерні для «Електрон банку», який належить до групи малих банків. Так, питома вага власного капіталу впродовж аналізованого періоду зменшилась від 23,5% на початок 2004 р. до 14,5% на 1 січня 2007 р., збільшившись при цьому відповідно від 58,5 млн. грн. на до 98,7 млн. грн.

Аналіз динаміки показників складових елементів фінансових ресурсів банку «Львів» свідчить, що впродовж досліджуваного періоду відбувалось нарощування як власного капіталу, так і зобов'язань. Так обсяг власних коштів зріс впродовж аналізованого періоду від 23,6 млн. грн. до 60,3 млн. грн., а зобов'язань – від 46 млн. грн. до 118,9 млн. грн. Питома вага власного капіталу у фінансових ресурсах становила від 28,9–33,9%.

Стабільна банківська система, що динамічно розвивається, є неодмінною передумовою стійкого економічного зростання. Одна з умов подальшого розвитку – підвищення рівня капіталізації банківської системи з метою належного обслуговування банками взятих на себе грошових зобов'язань. Розглянемо, як розподілився власний капітал між групами банків і дослідимо, чи існує залежність між обсягом власного капіталу і залучених та запозичених коштів (див. додаток В).

Аналізуючи у динаміці розподіл частки власного капіталу та зобов'язань банків, що відповідає кожній з груп, слід вказати на їхню відносну стабільність. Так, банками, що належать до групи найбільших у 2001–2006 рр., акумульовано

32,7–54% власного капіталу банківської системи України, великими банками – 11,2–16,6 %, середніми – 10,7–22,5%, малими – 18,7–30,4%. Зобов'язання розподілились таким чином: найбільшими банками залучено та запозичено більше, ніж половину всіх коштів, великими банками – 15,8–19,4%, середніми – 8,3–17,9%, малими – більше 10%.

За станом на 1 січня 2007 р. сумарний власний капітал банків України досяг 42,6 млрд. грн., причому 54% сконцентровано у групі найбільших банків. Банки другої та третьої груп акумулювали відповідно 16,7% та 10,7% власних коштів банківської системи, 18,7% власного капіталу зосереджено у банках, що належать до групи малих. Як бачимо, зобов'язання банків розподілились відповідно до розподілу власного капіталу. Так, більша частина сумарних зобов'язань банківської системи України (63,4%) перебувають у розпорядженні банків, що належать до першої групи. Великі та середні банки залучили 19,4% та 8,3% коштів, зобов'язання банків четвертої групи становлять 8,9%. Розподіл власного капіталу та зобов'язань між групами банків України у відсоткових значеннях за станом на 1 січня 2007 р. відображено на рис. 2.2.

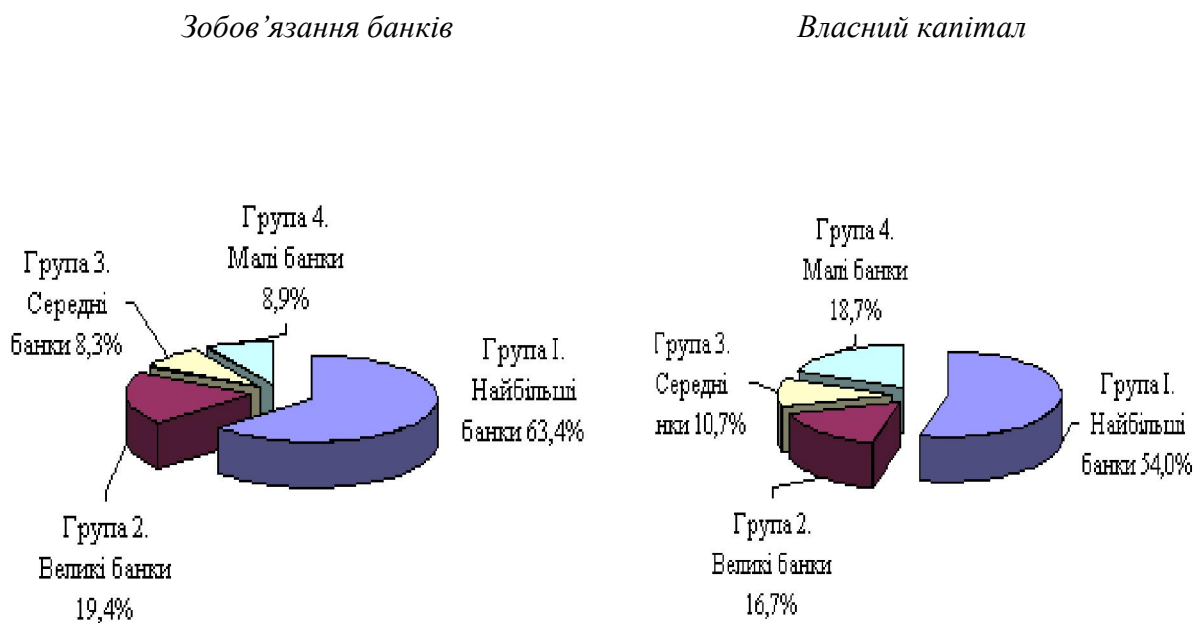

Рис. 2.2. Розподіл частки власного капіталу і зобов'язань між групами банків на 1 січня 2007 р. (%)

Як бачимо, частка власного капіталу загалом відповідає питомій вазі зобов'язань за кожною з груп банків. Водночас спостерігаємо деякі відхилення: найбільші банки, які зосередили 54% власного капіталу банківської системи, заакумулювали 63,4% залучених і запозичених коштів, а малі банки, володіючи 18,7% сумарних власних коштів, залучили лише 8,9% зобов'язань. Наведені дані характеризують високий ступінь довіри до великих і стабільних банків з великим обсягом власного капіталу, в яких спостерігається концентрація клієнтури та фінансових потоків. У майбутньому це може спричинити поглинання або злиття малих банків через їхню не конкурентоспроможність.

Проаналізуємо розподіл власного капіталу і зобов'язань Промінвестбанку, Укрсоцбанку, Кредитпромбанку, банків «Хрещатик», «Київ», «Таврика», «Електрон банк» та «Львів» (див. додаток Д).

Дані наведені у додатку Д підтверджують, що наявність значного за обсягом власного капіталу дає потенційну змогу залучити додаткові кошти у розпорядження банків. Так, питома вага власного капіталу Промінвестбанку в загальній величині власних капіталів вибраних банків становила 54,3%; 42,6%; 41,5% та 31,8% відповідно на початок 2004р., 2005р., 2006 р. і 2007 р. Частка зобов'язань даного банку близька до значень питомої ваги власного капіталу – 46,1–36,1%. Частка власного капіталу Укрсоцбанку коливалась у межах 23,1–39% від обсягу власного капіталу досліджуваних банків, питома вага зобов'язань цього банку була відповідною – 29,7–35,1%. Такі самі тенденції спостерігаємо й по інших аналізованих банках: показник питомої ваги власного капіталу відповідає питомій вазі зобов'язань. Упродовж аналізованого періоду частка власних коштів банку «Хрещатик» становила від 6,1% до 7,3%, а частка зобов'язань – 5,9–9,4%.

Кредитпромбанком заакумульовано 8–14,5% зобов'язань досліджуваних банків при частці власного капіталу 7,8–13,2%. Зростання протягом 2006 р. абсолютних показників як власного капіталу, так і зобов'язань привело до збільшення їхньої частки у сукупних показниках досліджуваних банків: за

станом на 1 січня 2007 р. частка власного капіталу зросла до 13,2%, а частка зобов'язань – до 14,5%.

Частка власного капіталу банку «Київ» становила 3,7–4,2%, їм відповідає питома вага зобов'язань – 3,3–4,2%. Банком «Таврика» залучено також незначну частину залучених та запозичених коштів – 1,8–2,6% при питомій вазі власного капіталу 3,1–2,0%.

Зобов'язання банків, що належать до групи малих банків, становлять незначну частину сукупної величини зобов'язань банків, що ввійшли до вибірки: зобов'язання «Електрон банку» становлять 1,2–1,4%, а банку «Львів» – 0,2–0,3% при відповідно незначній питомій вазі власного капіталу («Електрон банку» – 3,3–2,0%; банку «Львів» – 0,3–1,2%).

Таким чином, ми встановили залежність між зростанням власного капіталу банків та зміцненням їхніх конкурентних переваг у результаті підвищення довіри з боку вкладників, що водночас дає найбільші можливості для залучення тимчасово вільних коштів, які забезпечать достатню ресурсну базу для кредитування великих проектів і дадуть змогу зайняти ключову роль у соціально-економічному розвитку країни.

Простежимо залежність між питомою вагою власного капіталу у фінансових ресурсах банків України і прибутковістю активів за 2002–2006 рр. (див. додаток Е).

Дані, наведені у додатку Е свідчать, що найвищим рівнем прибутковості активів за аналізований період по банківській системі України характеризувалися 2002 р., 2005 р. та 2006 р. Аналіз динаміки показника прибутковості активів здійснений у розрізі груп банків за 2002–2006 рр., свідчить, що його найвищий рівень (стабільно більше ніж 1) характерний для банків III групи (питома вага власного капіталу 19,5–12,1%). Прибутковість банків групи найбільших та великих банків коливалась у межах 0,71–1,33% при частці власного капіталу 9,2–12,6%. Найнижчим рівнем прибутковості вирізняються банки групи малих банків – 0,35–0,88%, для яких характерна найбільша питома вага власного капіталу –

31,1–23,1%. Таким чином, встановлено, що наявність відносно високої частки власних коштів призводить до низького рівня прибутковості.

На нашу думку, більш доцільним є проведення такого аналізу для окремих банків, оскільки оцінювання прибутковості активів по групі банків загалом не завжди відображає реальну картину. Розглянемо аналогічні показники, що характеризують діяльність Промінвестбанку, Укрсоцбанку, Кредитпромбанку, банків «Хрещатик», «Київ», «Таврика», «Електрон банк» і «Львів» (див. додаток Ж).

Аналіз даних додатку Ж свідчить, що частка власного капіталу у фінансових ресурсах аналізованих банків становила від 7,6% до 33,9%. Така ситуація загалом відповідає показникам, що склались по банківській системі України в розрізі груп банків. Так, частка власного капіталу банків, що належать до I, II та III груп, коливається у межах від 7,6% до 13,9%, тоді як питома вага малих банків «Електрон банк» і «Львів» на початок 2004 р. складала відповідно 23,5% та 33,9%. Причому, слід зазначити, що частка власного капіталу «Електрон банку» знизилась до 14,5% на 1 січня 2007 року, разом з тим спостерігаємо зменшення частки власного капіталу банку «Львів» до 33,6%. Щодо рівня прибутковості слід зауважити, що найвищий її рівень спостерігаємо у Промінвестбанку (I група): від 2,24% до 1,15% (частка власного капіталу становила 8,9–13,7%). Високим рівнем прибутковості характеризується діяльність Укрсоцбанку (I група), причому впродовж аналізованого періоду цей показник характеризувався найменшими коливаннями порівняно з іншими банками і становив більше, ніж 1 (при питомій вазі власного капіталу 8,8–12,9%).

Впродовж 2003–2005 рр. прибутковість банку «Київ» (III група) коливалась у межах від 2,26% до 1,06% при частці власного капіталу 13,5–9,7%. Банки, в яких рівень прибутковості становив менше, ніж 1, належать як до великих (банк «Хрещатик»: прибутковість – 0,62–0,80%, частка власного капіталу – 9,7–12,3%), так і до малих банків («Електрон банк» прибутковість 0,45–2,49, частка власного капіталу 14,8–26,5%). Такий стан, коли різні банківські установи, використовуючи у процесі діяльності фінансові ресурси однакової структури

досягають різного рівня прибутковості, пояснюється значною часткою неприбуткових активів.

Наступним етапом дослідження є аналіз структури власного капіталу банківської системи України (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Структура власного капіталу банків України за 2000–2006 рр.*

Дата	Статутний капітал		Емісійні різниці		Резерви та фонди банку		Резерви переоцінки		Прибуток минулих років		Прибуток поточного року	
	МЛН. грн.	питома вага, %	МЛН. грн.	питома вага, %	МЛН. грн.	питома вага, %	МЛН. грн.	питома вага, %	МЛН. грн.	питома вага, %	МЛН. грн.	питома вага, %
01.01.2001	3861,7	59,9	*	*	370,7	5,7	*	*	1522,1	23,6	-29,6	-0,5
01.01.2002	4575,1	57,8	*	*	488,8	6,2	*	*	1520,7	19,2	530,1	6,7
01.01.2003	5998,1	60,1	264,9	2,7	685,4	6,9	790,3	7,9	1560,2	15,6	684,5	6,9
01.01.2004	8116,2	63,0	286,0	2,2	1367,3	10,6	1223,9	9,5	1062,2	8,2	826,9	6,4
01.01.2005	11648,3	63,2	417,2	2,3	1839,6	10,0	2035,9	11,1	1259,6	6,8	1262,7	6,9
01.01.2006	16144,4	63,4	542,5	2,1	2968,2	11,7	2529,5	9,9	1124,5	4,4	2170,2	8,5
01.01.2007	26266,2	61,7	1198,4	2,8	4804,5	11,3	5444,4	12,8	713,3	1,7	4144,5	9,7
Темп зростання до 2003 р.	437,9	–	452,4	–	701,0	–	688,9	–	45,7	–	605,5	–
Абсолютний приріст до 2003 р.	20268,1	–	933,5	–	4119,1	–	4654,1	–	-846,9	–	3460	–

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 198, с.16–19].

Проведений аналіз свідчить, що значну частину власного капіталу банківської системи займає статутний капітал (близько 60%). Впродовж 2002–2006 рр. його абсолютний приріст становив 20,3 млрд. грн. при темпі зростання 437,9%. Таке зростання можна оцінити з двох боків: нарощування власного капіталу банку здійснюється переважно шляхом збільшення статутного капіталу і має позитивне значення для банків України, оскільки більший за обсягом власний капітал має здатність «притягувати» значні тимчасово вільні кошти клієнтів (див. додаток В). З іншого боку, зростання власного капіталу за рахунок статутного відбувається у результаті додаткового випуску акцій банку і є найбільш дорогим методом. Нарощування власного капіталу банків України шляхом збільшення резервного капіталу, який формується за рахунок відрахувань з прибутку, отриманого у процесі діяльності, забезпечує виконання захисної функції власного

капіталу, оскільки його здатність покривати збитки значною мірою залежить від обсягу резервного капіталу банку. Дані табл. 2.3 свідчать, що резерви та фонди банку зросли порівняно з початком 2003 р. у 7 разів, при цьому їхній абсолютний приріст становив 4,1 млрд. грн. Таке зростання резервів і фондів, що входять до складу власного капіталу, забезпечило поступальне збільшення їхньої питомої ваги від 5,7% на 1 січня 2001 р. до 11,3% на 1 січня 2007 р.

Показник фінансових результатів минулих років характеризується стійкою тенденцією до зниження за аналізований період як в абсолютній величині – на 846,9 млн. грн., так і щодо питомої ваги у власному капіталі – відповідно 23,6%, 19,2%, 15,6%, 8,2%, 6,8% і 4,4% і 0% впродовж 2001–2005 рр. Упродовж 2006 р. його частка продовжувала зменшуватися і за станом на 1 січня 2007 р. цей показник становив 1,7%.

Показник прибутку звітного року по банківській системі характеризується стійкою тенденцією до зростання: якщо фінансовий результат 2000 р. був від'ємним (збитки становили 29,6 млн. грн.), що пов'язано зі збитковою діяльністю банку «Слов'янський» (–325,4 млн. грн.), банку «Україна» (–97,2 млн. грн.) та інших, то на початок 2002–2006 рр. зафіксовано прибуток в обсязі відповідно 530,1 млн. грн., 684,5 млн. грн., 899,3 млн. грн., 1263,8 млн. грн. і 2170,1 млн. грн., хоча у цей період його питома вага у власному капіталі залишалась незначною і становила близько 7–8%. За станом на 1 січня 2007 р. прибуток поточного року по банківській системі загалом становив 4,1 млрд. грн., а його питома вага – 9,7%. Структуру складових власного капіталу банків України станом на 1 січня 2007 р. подано на рис. 2.3.

Як видно з рис. 2.3, найбільш вагомою складовою власного капіталу банків України є статутний капітал, який за станом на 1 січня 2007 р. становив 61,7%. Резерви та фонди за значущістю займають друге місце і становлять 11,3% власного капіталу, частка прибутку дорівнює 11,4%, резерви переоцінки – 12,8%, емісійні різниці – 2,8%.

Зважаючи на вагому частку статутного капіталу, проведемо більш детальний

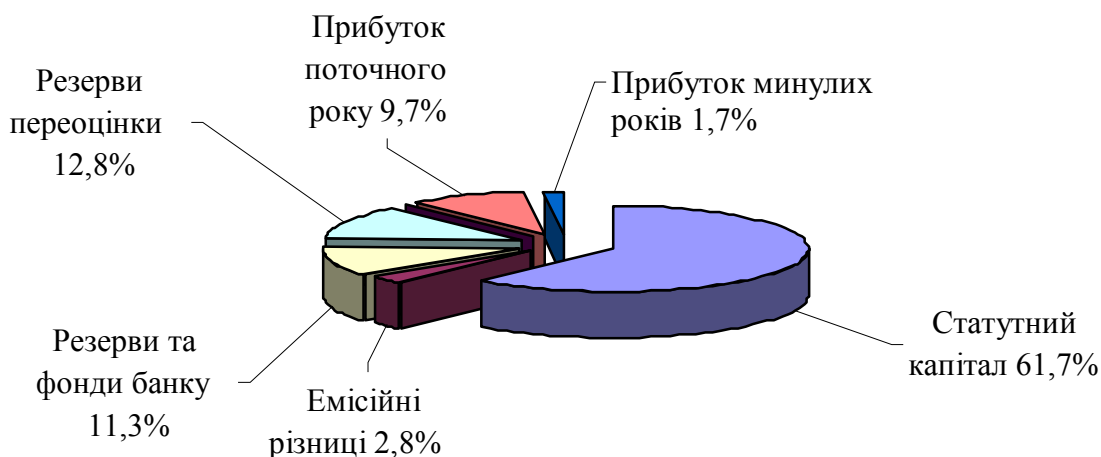

Рис. 2.3. Структура власного капіталу банків України за станом на 1 січня 2007 р.

аналіз, розглянувши його місце у власних коштах банків України, що належать до різних груп. Крім цього, на нашу думку, для об'єктивного аналізу доцільним є розрахунок показника середнього розміру власного та статутного капіталів по кожній з груп банків, оскільки загальний обсяг власного капіталу по групі не відображає реальної картини (різна кількість банків у кожній з груп: великі – близько 10 банків, малі – понад 100) (див. додаток 3).

Дані додатку 3 свідчать, що для всіх груп банків характерне поступальне збільшення середнього обсягу як власного, так і статутного капіталу, що свідчить про процес збільшення українських банків. Так, середній обсяг власного капіталу банків, що ввійшли до групи найбільших, за 2001–2006 рр. зріс більш як у 5 разів і за станом на 1 січня 2007 р. становив 1531,0 млн. грн. Хоч темпи зростання середнього обсягу власного капіталу по інших групах банків вищі (II група – 917,2%, III – 730,7%), в абсолютній величині середній обсяг власного капіталу найбільших банків упродовж усього аналізованого періоду значно перевищував відповідний показник по інших групах. Так, за станом на 1 січня 2007 р. середній обсяг власного капіталу найбільших банків був у 4,1 рази більшим, ніж по групі великих, у 8,4 разів – по групі середніх, у 21,2 рази – по групі малих банків. Аналогічні тенденції спостерігаємо і щодо показника середнього обсягу статутного капіталу, який на 1 січня 2007 р. по групі найбільших банків становив

830,6 млн. грн., а по групі малих банків – 56,5 млн. грн. Проведений аналіз показав деякі розбіжності показника питомої ваги статутного капіталу у власному по різних групах банків. Так, якщо на початок 2001 р. цей показник по групі найбільших банків становив 36,1%, то по групі великих банків – 69,9%, а по другій та третій групах – відповідно 74,5% та 86,8%. Розглянувши цей показник у розрізі груп та динаміці, можна стверджувати, що за аналізований період спостерігається зближення їхніх значень. Так, за станом на 1 січня 2007 р. питома вага статутного капіталу у власному становила 54,3%, 64,2%, 66,6% і 78,2% (відповідно у I, II, III та IV групах банків). Ця тенденція пояснюється тим, що процес капіталізації найбільших банків відбувається за рахунок нарощування статутного капіталу, для групи середніх банків характерне зростання питомої ваги резервів і фондів банку, для малих – прибутку та резервів. При цьому частка статутного капіталу у власному залишається найбільшою у банків, що належать до групи малих і становить близько 80%.

Неоднорідність показників середнього обсягу власного та статутного капіталів різних груп банків наочно відображено графіками (див. рис. 2.4, 2.5).

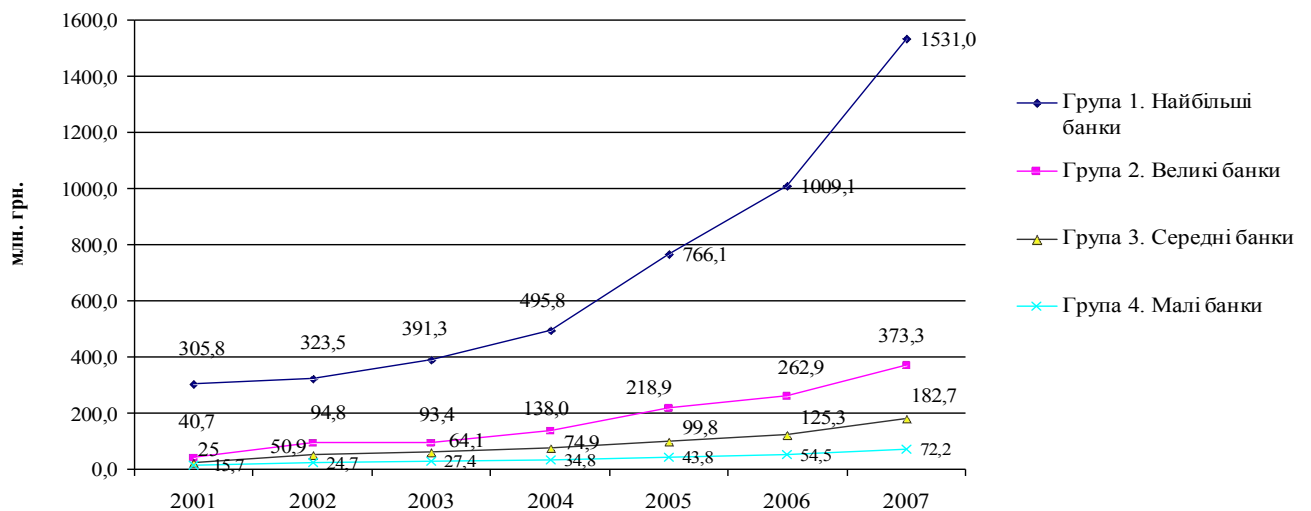

Рис. 2.4. Середній обсяг власного капіталу по групах банків за 2000–2006 рр.

Графіки, представлені на рис. 2.4 демонструють постійне зростання середнього обсягу власного капіталу банків всіх груп. Як бачимо, середній обсяг власного капіталу по групі найбільших банків за аналізований період становив

відповідно 305,8; 323,5; 391,3; 495,8; 766,1; 1009,1 та 1531,0 млн. грн. і його величина значно перевищувала аналогічні показники другої, третьої та четвертої груп банків. Показники середнього обсягу власного капіталу банків II, III та IV груп є близькими один до одного, хоч середній обсяг власного капіталу малих банків вдвічі менший за цей показник середніх банків, а власний капітал банків, що належать до групи середніх, порівняно з цим же показником великих банків також є удвічі меншим.

Аналогічну картину ілюструє рис. 2.5.

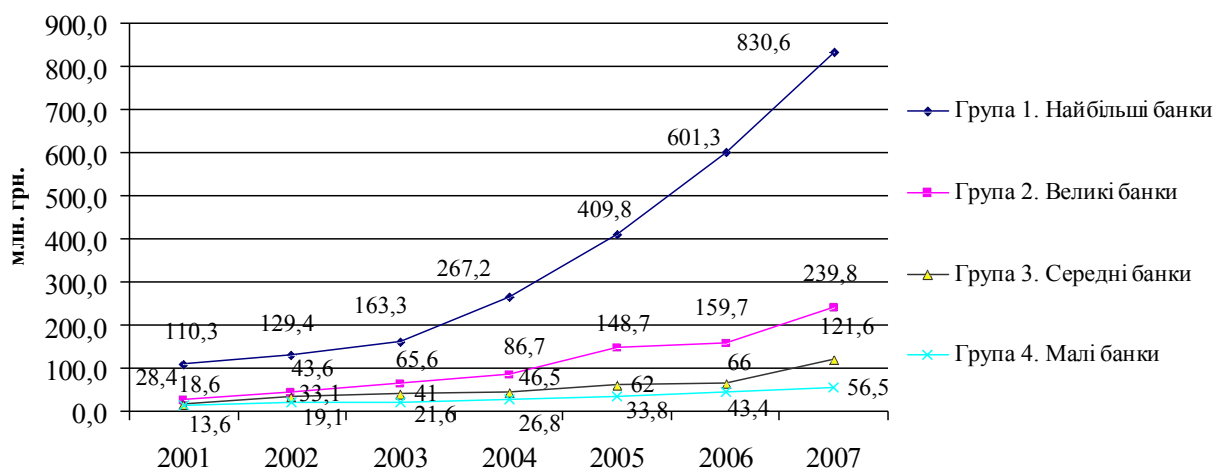

Рис. 2.5. Середній обсяг статутного капіталу по групах банків за 2000–2006 рр.

Графічне зображення показників середнього обсягу статутного капіталу найбільших банків демонструє значну розбіжність порівняно з іншими групами банків. Так, на початок 2007 р. середній обсяг статутного капіталу банків, що належать до групи найбільших, становив 830,6 млн. грн., великих – 239,8 млн. грн., середніх – 121,6 млн. грн., а малих банків – лише 56,5 млн. грн.

Проаналізуємо показники, що характеризують склад та структуру власного капіталу Промінвестбанку, Укрсоцбанку, Кредитпромбанку, банків «Хрещатик», «Київ», «Таврика», «Електрон банк» і «Львів» (див. додаток II).

Аналіз даних додатку II свідчить про доволі високу неоднорідність у структурі власного капіталу банків вибірки. Структура власного капіталу Промінвестбанку й Укрсоцбанку кардинально відрізняється від аналогічних показників по банківській системі загалом та інших банків вибірки низькою

питомою вагою статутного капіталу. Так, абсолютний обсяг статутного капіталу Промінвестбанку впродовж аналізованого періоду залишався незмінним – 200,2 млн. грн., а його питома вага знизилась за цей період від 19,2% до 12,7%. Нарощування власного капіталу Промінвестбанку відбувалось за рахунок зростання резервного капіталу, який становив переважну частку власного капіталу впродовж 2003–2006 рр.: на 1 січня 2004 р. – 48,4%, на 1 січня 2005 р. – 58%, на 1 січня 2006 р. – 56,9%, на 1 січня 2007 р. – 64,3%. Частка прибутку звітного року коливалась у межах від 16,4% до 10,5%.

Невеликий обсяг статутного капіталу характерний і для Укрсоцбанку: якщо середній обсяг статутного капіталу банків, що належать до I групи, становив на початку 2006 р. 601,3 млн. грн. (див. додаток 3), то його обсяг Укрсоцбанку дорівнював лише 70 млн. грн., що становило 6,8% власного капіталу (порівняно 59,6% по I групі). Впродовж 2006 р. спостерігаємо стрімке зростання обсягу статутного капіталу до 370 млн. грн. за рахунок додаткової емісії акцій, що забезпечило збільшення його частки до 19,2%. Резерви і фонди банку становили значну частину власного капіталу Укрсоцбанку – 43,2% та 29,1 відповідно на 1 січня 2006 р. та 2007 р.

Аналізуючи показники банку «Хрещатик», вкажемо на зростання статутного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій упродовж 2003–2006 рр. в абсолютних показниках (від 100 до 250 млн. грн.) та незначне зменшення його питомої ваги від 84,6% до 71,0%. Слід також зауважити, що абсолютний обсяг статутного капіталу банку «Хрещатик» відповідав його середньому обсягу по II групі, але його питома вага є дещо вищою, ніж у банків цієї групи і становила впродовж досліджуваного періоду 84,6–71,0%. Аналіз показників свідчить про поступальне зростання резервів та фондів банку «Хрещатик»: від 8,8 млн. грн. на початок 2004 р. до 28,2 млн. грн. на початок 2007 р., їхня частка за станом на 1 січня 2007 р. становила 8,0%. Високі темпи зростання характерні для прибутку звітного року (192%; 204%; 331%) забезпечили зростання його частки від 2,1% на початок 2004 р. до 9,2% на 1 січня 2007 р.

Структура власного капіталу Кредитпромбанку загалом відповідає структурі, що склалась у банківській системі взагалі, але суттєвою відмінністю є відсутність нерозподіленого прибутку минулих років у складі власного капіталу цього банку.

Аналіз структури власного капіталу банків «Київ» та «Таврика», що належать до групи середніх дає змогу вказати на стійке нарощування резервного капіталу, що забезпечило його частку у розмірі 29% у власному капіталі за станом на 1 січня 2007 р. Статутний капітал банку «Київ» впродовж досліджуваного періоду становив від 64,8% на початок 2004 р. до 47,5% на 1 січня 2007 р. Частка статутного капіталу «Таврика» знизилась від 69,1% на початку 2005 р. до 50,9% на початок 2007 р., водночас зросла частка прибутку звітного року: від 3% на 1 січня 2004 р. до 17,6% на 1 січня 2007 р.

Динаміка показників структури власного капіталу банку «Львів» вказує на те, що нарощування власного капіталу відбувалось переважно за рахунок статутного, частка якого коливалась у межах 59,0–97,5%. Крім того, спостерігаємо позитивну тенденцію нарощування резервного капіталу: від 0,9 млн. грн. на початку 2004 р. до 3,6 млн. грн. на початку 2007 р.

Враховуючи те, що загалом по банківській системі України статутний капітал становить переважну частину власного капіталу, але в розрізі банків існують значні розбіжності, ми деталізували аналіз питомої ваги статутного капіталу. Для цього, використавши інформацію про структуру власного капіталу по банках України за 2000–2006 рр., ми розрахували частку статутного капіталу кожного окремого банку і згрупували за питомою вагою статутного капіталу у власному. Отримані результати подано у додатку К, що ілюструє закономірності як по групах банків, так і по банківській системі загалом.

Проведений аналіз свідчить, що переважну частину власного капіталу більшості банків України сформовано за рахунок статутного капіталу. Так, упродовж досліджуваного періоду питома вага статутного капіталу у власному в близько 40% всіх банків становила від 80% до 100%. Статутний капітал значної частини банків (від 30% до 45 %) становив від 50% до 80% власного капіталу.

За станом на 1 січня 2001 р. у 62 банках (або 40,3% від їх загальної кількості) статутний капітал становив від 80% до 100%, причому 32 банки належать до групи малих, 19 – до групи середніх і 11 – до групи великих банків. Для 52 банків частка статутного капіталу становила від 50% до 80%: серед них 23 великих банки та по 13 банків, що належать до груп середніх та малих. Крім цього, у даний період зафіксовано 6 банків, у яких статутний капітал більший за власний, що викликано збитковою діяльністю; для окремих банків аналізований показник набрав від’ємного значення (банк «Слов’янський», що належав до групи великих та банк групи малих – Донвуглекомбанк). Така ситуація спричинена «проїданням» капіталу, коли банк протягом тривалого періоду витрачає більше, ніж заробляє. Спочатку збитки «з’їдають» власні кошти, а потім і запозичені. У період до 1917 р. (початок ХХ ст.), як свідчить історія банківської справи, якщо збитки відображались на статутному капіталі, зменшивши його на третину, то такий банк підлягав ліквідації, якщо втрачена частина не була відновлена акціонерами у найкоротші строки [15, с.163].

За підсумками 2001 р. можна стверджувати, що загалом по банківській системі збереглися основні тенденції попереднього року щодо групування за питомою вагою, але по групах банків спостерігаємо часткове перегрупування. Так, на 1 січня 2002 р. із 63 банків, питома вага статутного капіталу яких перебуває у межах 80-100%, 53 банки належать до групи малих. Не було банків з від’ємним значенням капіталу, але зафіксовано 8 банків у яких статутний капітал більший за власний.

За станом на початок 2004 р. у 66 банках (42%) частка статутного капіталу досягала 80–100%, з них 53 банки належать до групи малих, 7 – середніх, 4 – великих і 2 – найбільших банків; у 64 банках він коливався від 50% до 80%, у 16 банків цей показник становив від 20% до 50%. Збиткова діяльність 5 банків призвела до того, що обсяг власного капіталу став меншим за статутний, зокрема власний капітал «Росток банку», що належить до групи малих, набув від’ємного значення.

Якщо оцінити результати аналізу на початок 2006 р. в розрізі груп банків, то слід зазначити, що по групі найбільших банків за аналізований період спостерігаємо нарощування статутного капіталу: частка статутного капіталу в межах від 80% до 100% спостерігалась у 41,6% банків цієї групи, у 25% банків статутний капітал становив від 50% до 80% власного капіталу. Статутний капітал великих банків становить переважно від 50% до 80% власних коштів. Для половини банків, що належать до групи середніх, характерною є частка статутного капіталу у власному, яка коливається у межах від 50% до 80%, 32% цих банків сформували власний капітал за рахунок статутного на 20–50%. У більшості банків четвертої групи (93%) статутний капітал становить більше, ніж половину власних коштів, однак у цій групі є банки, в яких внаслідок неефективної діяльності частка статутного капіталу досягла критичного значення. Так, збитки банку «Гарант» у розмірі 84,3 млн. грн. призвели до проїдання власного капіталу, який на початку 2006 р. набув від'ємного значення. Крім цього, по 6 банках (Інтерконтинентбанк, Об'єднаний комерційний банк, Міжнародний іпотечний банк, Український банк реконструкції і розвитку, Столичний банк, Євробанк) спостерігаємо, як збиткова діяльність призвела до того, що власний капітал став меншим за статутний.

Станом на 1 січня 2007 р. питома вага статутного капіталу у власних коштах 70 банків (41,4%) становила від 50% до 80%, 65 банків (38,4%) – 80–100%. Негативні фінансові результати призвели до того, що частка статутного капіталу 6 банків перевищила 100%: збитки Індустріально-експортного банку (II група) становили 54,2 млн. грн., Унікредитбанку (IV група) – 22,1 млн. грн., Міжнародного іпотечного банку (IV група) – 19,7 млн. грн., ТАС-бізнесбанк (IV група) – 11,5 млн. грн., АІС-банк (IV група) – 2 млн. грн., Український банк реконструкції і розвитку (IV група) – 3 млн. грн.

Проведений аналіз свідчить, що для першої, другої та третьої груп банків найбільш характерні значення показника частки статутного капіталу у власних коштах від 50% до 80%. По групі малих банків спостерігається доволі висока питома вага банків, для яких цей показник становить 80–100%, що у разі

збиткової діяльності призводить до того, що показник власного капіталу менший за статутний (значення показника більше, ніж 100%) або взагалі набуває від'ємного значення.

Дослідження динаміки та структури власного капіталу банків України як складової фінансових ресурсів показало стійкі тенденції до нарощування фінансового потенціалу банківської системи України, який за період з 1 січня 2001 р. по 1 січня 2007 р. збільшився у 9,2 рази у результаті зростання власного капіталу в 6,6 разів і зобов'язань у 9,7 рази. При цьому, слід звернути увагу, що зростання фінансових ресурсів характерне для банків всіх груп. Аналіз структури складових ресурсної бази свідчить, що для українських банків характерним є співвідношення частки власних коштів і зобов'язань 10%:90%, що відповідає світовій банківській практиці. Виняток становлять банки, які належать до групи малих, питома вага власного капіталу яких становить близько 25% сукупних ресурсів.

У результаті дослідження розподілу власного капіталу і зобов'язань як між групами банків, так і між окремими банками встановлено пряму залежність між обсягом власного капіталу та можливостями залучення тимчасово вільних коштів фізичних і юридичних осіб. Так, найбільшими банками на початок 2007 р. акумульовано 23 млрд. грн. власного капіталу (54% власного капіталу банківської системи) і його середній обсяг у банків цієї групи перевищив 1,5 млрд. грн., тоді як обсяг власного капіталу банків групи малих становив 7,9 млрд. грн. (18,7% сукупного капіталу), а його середній обсяг – 72,2 млн. грн. Відповідно, 15 банками групи найбільших залучено та запозичено 188,8 млрд. грн. (63,4%) сукупних зобов'язань банківської системи, а банками, що належать до групи малих (110 банків) – 26,4 млрд. грн. (8,9%).

Для забезпечення ефективності банківського бізнесу, задоволення різноманітних потреб клієнтів, банки орієнтуються на масового споживача, розширюють спектр послуг, застосовують новітні банківські технології, що, у свою чергу залежить від достатності фінансових ресурсів, зокрема власного капіталу банку. У ринкових умовах особливого значення набуває нагляд за

діяльністю банків з метою захисту інтересів вкладників і кредиторів. Враховуючи, що одним з основних критеріїв надійності та стійкості банків є власний капітал, принципово важливого значення набуває дослідження практики банківського нагляду і регулювання обсягу власного капіталу.

2.2. Регулювання Національним банком України власного капіталу банківських установ та проблеми запровадження «Базеля II»

Банки, будучи фундаментальним елементом та важливим структурним сектором ринкової економіки, чинять визначальний вплив на стан фінансової сфери держави. З одного боку, зважаючи на особливості організації їхньої фінансової діяльності, вони концентрують значні фінансові ресурси, а тому мають системоутворювальне значення для національної економіки, хоча їхні приватні бізнес-інтереси не завжди збігаються з державними. З іншого ж боку наявність значної кількості дрібних і фінансово слабких банків зумовлює низьку конкурентоспроможність вітчизняних банків, що може стати істотною загрозою для стабільності фінансового сектору, особливо в умовах глобалізації світових фінансових ринків. У сучасних умовах значно ускладнились ризики, які супроводжують банківську діяльність, що значно підвищує ризик банкрутства банків.

За відсутності ефективного регулювання банківська система не лише є потенційним об'єктом кризи, а й сама може стати джерелом макроекономічних дисбалансів і фінансових потрясінь. Таким чином, банківське регулювання має бути спрямоване на підвищення гнучкості та внутрішньої стабільності банківської системи. Водночас для забезпечення економічної та фінансової стабільності необхідно розробити таку систему регулювання, яка задовольняла би потреби банківського сектору, реагувала би на кон'юнктурні коливання та могла би адаптуватись до змін на світових ринках.

Саме тому банківська діяльність є об'єктом пильного нагляду, основна мета якого полягає у підтриманні стабільності банківської системи країни. Завданням регулюючих органів є максимальне зменшення ризиків через встановлення відповідних правил і дотримання жорсткого контролю за їхнім виконанням.

Необхідність регулювання обсягу власного капіталу банку впливає з його природи: він є джерелом покриття непередбачуваних збитків, фінансовою основою розвитку банку, індикатором надійності та критерієм оцінювання кредитного рейтингу, підтримує довіру кредиторів, служить регулятором рівня капіталізації, забезпечуючи фінансову стабільність і конкурентоспроможність на довгострокову перспективу. Отже, регулювання власного капіталу є важливим методом забезпечення надійності і дієздатності як окремих банків, так і банківської системи загалом, оскільки достатній рівень власного капіталу захищає банк від збитків та сприяє системній стабільності.

Пітер Роуз, визначаючи основні причини та необхідність регулювання банківського капіталу, стверджує, що таке регулювання сприятиме обмеженню ризику банкрутства банків, підтриманню суспільної довіри до них, обмеженню втрат уряду, пов'язаних зі страхуванням банків, оскільки ринок не здатний вирішити всі ці проблеми [168, с.453]. Прагматизм цієї проблеми підтверджує позиція американського професора Дж. Сінкі: «Яким має бути власний капітал банку, щоб йому могли довіряти вкладники, інвестори і регулюючі органи?.. Той, хто знає відповідь на це запитання, буде удостоєний постійної поваги у колі банкірів, фінансистів... Хочу застерегти: найбільші світила людства у сфері банків і фінансів роками ламали голови над цим питанням і безуспішно. Зрозуміло, що тут не варто сподіватися на легкий успіх» [55, с.773].

І. С. Гуцал виділяє два методи регулювання будь-якої системи соціально-економічного типу, до якої належать регулювання власного капіталу банку за відхиленням фактичного значення регульованих величин від їхніх регламентованих і компенсаційне регулювання [53, с.38].

Регулювання за відхиленнями належить до превентивних заходів, що застосовуються для уникнення негативних наслідків тієї чи іншої ситуації, і

реалізується шляхом затвердження обов'язкових до виконання норм та порівняння фактичних показників з нормативними. Компенсаційне ж регулювання ґрунтується на недопустимості досягнення показниками критичних значень, тому воно належить до протекційних заходів і полягає у застосуванні штрафних санкцій.

Ефективність функціонування будь-якої системи базується на певних нормах і нормативах, які є основою її стійкої роботи, починаючи від природи як цілісної системи і закінчуючи будь-якою окремою біологічною системою – від соціально-економічної організації суспільства загалом до окремого господарства [65, с.30]. У більшості країн світу до новостворених банків ставиться вимога дотримання визначеного мінімального обсягу капіталу, а його достатність контролюється у процесі здійснення банківської діяльності.

Термін «достатність капіталу» відображає загальну оцінку надійності банку. Він обумовлює обернену залежність між величиною капіталу і ризиком. Інакше кажучи, чим більша питома вага ризикових активів у балансі банку, тим більшим має бути його власний капітал. Якщо банк здійснює агресивну кредитну політику, то позики, надані ним, є досить ризиковими, тому банку потрібно акумулювати більше власного капіталу, ніж у разі здійснення виваженої кредитної політики. Однак надмірна капіталізація банку і випуск надлишкової кількості акцій порівняно з оптимальною потребою у власних коштах не є благом, а навпаки, вони негативно впливають на діяльність банку. Для здійснення прибуткової діяльності банку, з одного боку, необхідно нарощувати власний капітал, а з іншого – зберігати незмінним рівень ризику. Тому оптимізація співвідношення між обсягом власного капіталу та іншими статтями банківського балансу є одним зі стратегічних завдань банку.

Методи оцінювання достатності капіталу банку формувались історично. Один з найдавніших методів (він використовувався на початку ХХ ст.) передбачав розрахунок відношення капіталу до суми депозитів (*capital-to-deposit ratio*) з мінімальним значенням 10% [46, с.23]. Вже у 1930–40-х рр. норматив визначався як відношення капіталу до активів (*capital-to-assets ratio*) з

урахуванням того, що саме активи є однією з важливих причин банківських крахів. У період Другої світової війни було запроваджено новий показник – відношення капіталу до ризикових активів (*capital-to-risk assets ratio*) з мінімальним значенням 15–20%. При цьому активи зменшувались на готівку в касі банку та портфель державних цінних паперів [201, с.98].

У минулому нормативи капіталу банку встановлювались у законодавчому порядку здебільшого диференційовано у кожній країні, тому єдиного підходу до вирішення цього питання не було. Кардинальні зміни щодо зближення вимог різних країн з приводу достатності капіталу стали можливими у межах діяльності Базельського комітету з банківського нагляду та регулювання, діяльність якого спрямовувалася на реалізацію ідеї раннього виявлення і попередження нестабільності банківських систем. Донедавна застосовувались рекомендації Базельського комітету 1988 р., щодо регулювання достатності капіталу банків. Документ «Міжнародне наближення розрахунку капіталу та стандартів капіталу» [229] базувався на трьох основних положеннях:

- капітал банку складається з основного та додаткового;
- основним критерієм достатності капіталу банку для забезпечення надійного захисту від фінансових ризиків є співвідношення капіталу банку з його активами, зваженими на фактор ризику. За основу розрахунку величини активів, зважених на ризик, взято кредитний ризик, тобто ризик невиконання зобов'язань контрагентом банку. Всі активи банку класифікуються і зараховуються до визначеної категорії та зважуються на фактор ризику згідно із встановленою шкалою коефіцієнтів;
- відношення капіталу банку до активів, зважених на фактор ризику, не має бути меншим, ніж 8%.

У 1996 р. з метою уточнення розрахунку достатності капіталу було прийнято поправку до Угоди про капітал, згідно з якою банки повинні корегувати величину власного капіталу з урахуванням не лише кредитних, а й ринкових ризиків. До того ж, ця поправка виокремила у капіталі капітал третього рівня – короткостроковий субординований борг.

Доповнюючи вже існуючі, у січні 2001 р. Базельський комітет подав нові пропозиції щодо регулювання діяльності найбільших світових банків. Запропоновані зміни розширювали можливості банку в розробці власних систем оцінювання кредитного, ринкового й операційного ризиків для включення їх у розрахунок показника достатності капіталу. Передача ініціативи банкам пов'язана з існуванням розвинутих внутрішньобанківських систем контролю за ризиками, здатними більш точно визначати ризики кожного окремо взятого банку. Адже внутрішня система оцінювання ризиковості активів у конкретному банку буде більш точною, ніж система, що спирається на узагальнений, частково формальний підхід наглядових органів. Такі кардинальні зміни свідчать про принципове зміщення акцентів у пріоритетах світової практики банківського нагляду, коли замість нагляду, що передбачав введення нових нормативів, які важко запровадити та проконтролювати на практиці, пропонується надати банкам більше самостійності в оцінюванні ризиків. Власне кажучи, запропоновані зміни були спрямовані на зменшення надмірного регулювання та посилення самоорганізації і самоконтролю. Такі зміни є результативними лише за умови високого рівня дисципліни банківських установ, що відкидає можливість дезінформації наглядових органів.

Рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду та регулювання стосувалися передусім банків країн-членів Базельського комітету і не були обов'язковими для банків інших країн. Однак раціональність і простота запропонованих методик, які давали змогу враховувати особливості країни, сприяли тому, що до початку 2004 р. базельські рекомендації застосовувались у діяльності банків майже 130 країн світу [114, с.4].

У червні 2004 р. Базельський Комітет з банківського нагляду прийняв концептуальну основу Угоди про капітал (Базель II), виправлена та доповнена версія якої була опублікована у листопаді 2005 р. [230]. Основні положення «Міжнародної конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу: доопрацьованої рамкової угоди» спрямовують органи нагляду на оцінювання достатності капіталу з позиції індивідуального підходу до банку з

урахуванням специфіки ризиків, виключаючи єдиний підхід. У цьому документі відображено концепцію стабільного функціонування банківської системи через взаємодію нагляду, високопрофесійного управління банками та ринкову дисципліну, при цьому головна роль відводиться оцінюванню ризиків банківської діяльності. Принципова новизна Базеля II передбачає:

- створення чутливої до ризиків системи розрахунку капіталу, що спирається на оцінювання ризиків, яке здійснюють банки самостійно;
- розрахунок капіталу проводиться з врахуванням операційного ризику, тобто можливих збитків, до яких призводять внутрішні процеси та дії персоналу;
- всебічне розкриття інформації банками;
- використання у розрахунках достатності регулятивного капіталу теорії ймовірностей та математичної статистики.

За основу нових регулятивних вимог Базельського комітету взято паралельно діючі компоненти-опори:

- перша – мінімальні вимоги до власного капіталу банку;
- друга – контроль з боку регулюючих органів;
- третя – дотримання ринкової дисципліни (рис. 2.6).

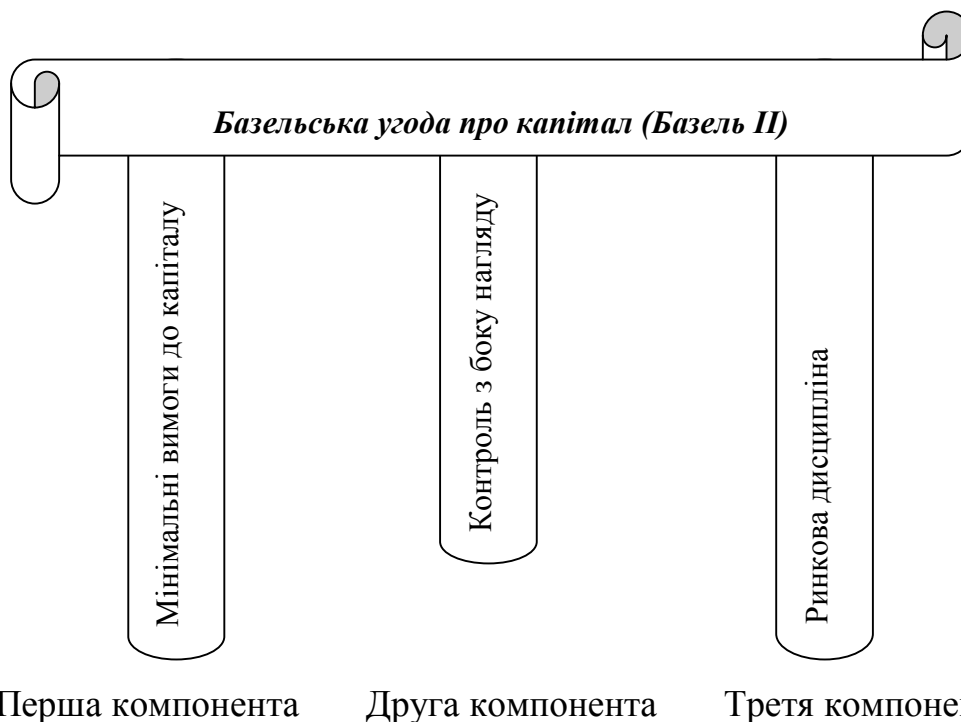

Рис. 2.6. Компоненти-опори Базельської угоди про капітал (Базель II)

Перша компонента містить підходи та методи розрахунку достатності капіталу з урахуванням кредитного, ринкового та операційного ризиків з використанням як зовнішніх джерел оцінювання ризику, так і внутрішніх систем вимірювання ризику. Нормативне значення показника адекватності капіталу залишилось незмінним – 8%. Базель II передбачає кілька альтернативних підходів до кількісного оцінювання кожного з ризиків (рис. 2.7).

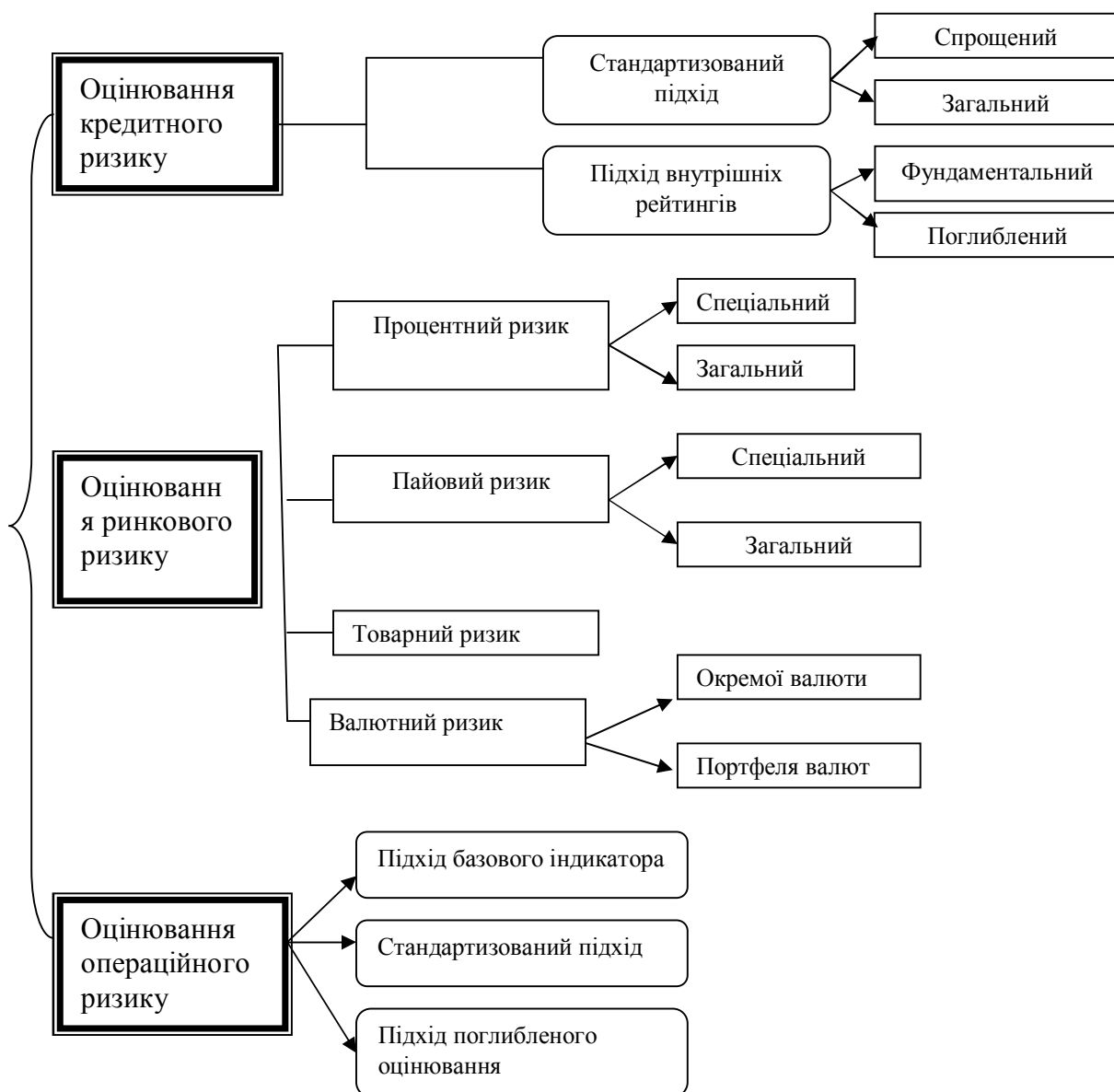

Рис. 2.7. Альтернативні підходи до оцінювання ризиків згідно з Базелем II

Розрахунок кредитного ризику, згідно з Базельською угодою про капітал, передбачає два альтернативних підходи: стандартизований підхід та підхід внутрішніх рейтингів.

Стандартизований підхід водночас, поділяється на спрощений та загальний. За основу цього підходу до оцінювання кредитного ризику взято поділ активів банку на групи (при спрощеному – на 11 категорій активів, при загальному – на 13 категорій) та встановлення для кожної групи коефіцієнта кредитного ризику від 0% до 150%. При загальному стандартизованому підході встановлено кілька альтернативних коефіцієнтів ризику для окремих категорій активів, який вибирається органом нагляду даної країни для всіх банків або визначається залежно від зовнішнього кредитного рейтингу, тобто рейтингу, визначеного незалежним рейтинговим агентством. Загальний стандартизований підхід до оцінювання кредитного ризику має як переваги, так і недоліки. Перевагами цього підходу є простота його застосування та спрямування на співпрацю з надійними клієнтами. До недоліків належать труднощі, пов'язані з визначенням рейтингів незалежними організаціями, оскільки це потребує наявності достатньої кількості рейтингових агентств, необхідність оприлюднення інформації про фінансовий стан контрагентів та додаткові витрати на оплату послуг рейтингових агентств.

При спрощеному стандартизованому підході зовнішні рейтинги застосовуються лише щодо вимог до держав та банків, які визначаються агентствами експортного фінансування, що функціонують у кожній країні. Для інших контрагентів значення коефіцієнтів ризиків відповідають рейтингу країни. Такий підхід до оцінювання кредитного ризику є простим у застосуванні і найближчим до української банківської практики, не потребує додаткових витрат на проведення рейтингового оцінювання, тому його запровадження в Україні є можливим найближчим часом.

Оцінювання кредитного ризику за допомогою підходу внутрішніх рейтингів передбачає поділ активів на 5 класів, виокремлення очікуваних та неочікуваних збитків, виділення компонентів ризику (ймовірність дефолту, збиток при дефолті, експозиція при дефолті, ефективний строк). Фундаментальний підхід внутрішніх рейтингів передбачає визначення банком імовірності дефолту на основі власних статистичних спостережень за шість років та параметрів, доведених органами нагляду. При поглибленому підході внутрішніх рейтингів значення всіх

компонентів ризику визначаються банком самостійно, але до банку ставляться жорсткі вимоги щодо організації його ризик-менеджменту. При застосуванні поглибленого підходу внутрішніх рейтингів банк виконує для себе функції рейтингового агентства. Процедура оцінювання кредитного ризику за допомогою підходу внутрішніх рейтингів є набагато точнішою, але високий рівень вимог до ризик-менеджменту в банку і необхідність використання багаторічних статистичних спостережень роблять такий підхід об'єктом вивчення, а не використання у практиці українських банків.

Оцінювання ринкового ризику здійснюється на основі «Поправки на врахування ринкових ризиків», прийнятої у 1996 р. з урахуванням доповнень, внесених у 2005 р. Ринковий ризик містить такі компоненти:

- процентний ризик торговельної книги;
- пайовий ризик торговельної книги;
- валютний ризик;
- товарний ризик.

Слід зауважити, що складові ринкового ризику, запропоновані Базельським комітетом, відрізняються від класифікації згідно з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності, відповідно до яких ринковий ризик вміщує валютний, процентний та ціновий ризики. Через це при впровадженні рекомендацій «Базеля II» у вітчизняну банківську практику щодо необхідного рівня капіталу на покриття ринкового ризику виникає проблема невідповідності класифікації такого ризику.

Процентний ризик торговельної книги поділяється на спеціальний і загальний. Спеціальний ризик оцінюється шляхом поділу цінних паперів на три групи:

- державні (цінні папери центральних та місцевих органів влади);
- допущені (цінні папери державних підприємств, міжнародних банків розвитку й інші папери з високим рейтингом);
- інші.

Оцінювання спеціального процентного ризику здійснюється шляхом урахування ринкової вартості цінних паперів та коефіцієнта ризику, що відповідає даній групі цінних паперів і може становити від 0% до 12%.

Підхід до оцінювання загального процентного ризику, за основу якого взято ризик зміни ринкових ставок процента за всією торговельною книгою, є доволі складним.

Носіями пайового ризику торговельної книги є пайові цінні папери та пайові інструменти. Пайовий ризик містить ризик падіння вартості цінних паперів окремого емітента (спеціальний ризик) і ризик падіння ринкової вартості портфеля цінних паперів загалом (загальний ризик). Методика оцінки пайового ризику не містить альтернативних підходів і зводиться до сумування загального і спеціального ризиків.

Товарний ризик пов'язаний з біржовими операціями з товарними інструментами, де базовий актив становлять нафта, зерно, кава. Враховуючи вітчизняну банківську практику, слід зазначити, що товарний ризик не регулюється НБУ, що пов'язано з незначними обсягами операцій невеликої кількості українських банків.

Валютний ризик зумовлений можливістю зміни поточного валютного курсу національної грошової одиниці. На сучасному етапі валютний ризик регулюється економічними нормативами НБУ.

Згідно з п. 644 «Міжнародної конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу: доопрацьованої рамкової угоди» операційний ризик пов'язаний зі збоями внутрішніх систем банку, недосконалістю внутрішнього контролю, людським фактором та зовнішніми чинниками [126]. Для цього виду ризику гостро стоїть проблема у його об'єктивному кількісному оцінюванні. Базельською угодою про капітал запропоновано такі підходи до оцінювання операційного ризику:

- підхід базового індикатора, який є найпростішим і який можуть застосовувати будь-які банки. Вимогу до капіталу розраховують як добуток

середнього валового доходу за три роки на альфа-коефіцієнт, встановлений на рівні 15%;

- стандартизований підхід, який можуть застосовувати банки за дозволом органу банківського нагляду. За основу оцінювання взято поділ всієї операційної діяльності на вісім бізнес-ліній та встановлення коефіцієнтів для кожної лінії (від 12% до 18%). Види бізнес-ліній та коефіцієнти визначаються Базельським комітетом;

- підхід поглибленого оцінювання, який відрізняється від стандартизованого підходу можливістю банку самостійно встановлювати значення коефіцієнтів для відповідних бізнес-ліній.

Запровадження навіть спрощених підходів до оцінювання ризиків, запропонованих Базельською угодою про капітал, потребує тривалої та копіткої підготовки як з боку НБУ, так і з боку банківських установ. Впровадження та розвиток внутрішньої системи управління ризиками, нових методик оцінювання ризиків та розрахунку капіталу пов'язані з додатковими витратами банків.

Друга компонента передбачає здійснення нагляду за процесом оцінювання ризиків, а також втручання наглядових органів з метою усунення проблем. Контроль з боку нагляду, викладений у «Міжнародній конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу», має за мету не лише забезпечити необхідний рівень достатності капіталу банку, а й сприяти банкам у розробці і використанні найбільш ефективних методів управління ризиками [126]. Визначальна роль у процесі оцінювання капіталу відводиться системам внутрішнього контролю банку. Ефективний контроль передбачає незалежну перевірку внутрішніх та зовнішніх аудиторів. У Базельській угоді про капітал сформульовано чотири основних принципи нагляду.

Відповідно до першого принципу, банки повинні мати власні методи оцінювання достатності капіталу, які враховують специфіку властивих їм ризиків та стратегію підтримання рівня власного капіталу.

Згідно з другим принципом, органи нагляду контролюють та дають оцінку банку щодо його внутрішніх можливостей оцінювати достатність капіталу і

дотримуватись встановлених норм; у разі виявлення недоліків органи нагляду повинні вживати необхідних заходів.

Третій принцип стверджує, що наглядові органи можуть встановлювати додаткові вимоги до капіталу банків, оскільки при його розрахунках враховано кредитний, ринковий та операційний ризики і не передбачено надзвичайні події.

Четвертий (основний) принцип полягає у тому, що наглядові органи повинні своєчасно втручатися у діяльність банку, щоб не допустити зниження достатності капіталу нижче від встановленого рівня та вимагати від банку здійснення заходів для забезпечення достатнього рівня капіталу.

Третя компонента спрямована на досягнення доступності інформації про адекватність капіталу не лише для обмеженого кола осіб та органів, а й для широкого кола клієнтів з метою досягнення певного рівня довіри до банківської установи. Дотримання ринкової дисципліни передбачає публічне розкриття широкого переліку інформації, а також висунення якісних і кількісних вимог до неї. Основними напрямками розкриття ринкової інформації є:

- структура власного капіталу;
- рівень адекватності власного капіталу;
- вимоги до капіталу за основними видами ризиків;
- політика банку щодо управління основними видами ризиків;
- детальна інформація про структуру портфелів банку;
- опис систем внутрішніх рейтингів.

Базельська угода про капітал представляє собою потужний та складний проект, успішна реалізація якого потребує особливої підготовки як органів нагляду, так і банківських установ. Втілення Базеля II у банківську практику пов'язане зі значними витратами. За оцінкою «Прайс Уотерхаус Куперс», такі витрати великого європейського банку становитимуть близько 80–150 млн. євро [148, с.9]. Тому Базельським комітетом надано право національним наглядовим органам визначати необхідність та встановлення строків запровадження Базеля II, вибору підходів до розрахунку ризиків залежно від реальної готовності банківської системи. Передбачено, що положення Базельської угоди про капітал

спочатку будуть використані у діяльності банківських установ країн-членів Базельського комітету, починаючи з 2007 р., причому ці строки є орієнтовними. До того ж Базельським комітетом визнано, що наслідки поспішного запровадження Базеля II можуть бути непередбачуваними. Результативність Базельської угоди про капітал виявиться лише після широкого її запровадження.

Основним показником надійності банків згідно з базельськими нормативами і стандартами залишається коефіцієнт Кука (коефіцієнт ризикових активів), що відображає відношення капіталу банку до активів, зважених на фактор ризику:

$$k = K / A_p \times 100\%, \quad (2.1)$$

де K – власний капітал банку;

A_p – активи, зважені на фактор ризику.

Положення Базеля I застосовуються у практиці Національного банку України при визначенні адекватності регулятивного капіталу банків. Зокрема, згідно зі статтею 35 Закону України «Про банки та банківську діяльність» банки зобов'язані підтримувати співвідношення між розміром регулятивного капіталу і сумою зважених до ризику активів – адекватності капіталу [68]. Вимоги Національного банку України щодо виконання нормативів капіталу відобразились в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженій Постановою Правління НБУ № 368 [76]. Цією Інструкцією встановлено порядок визначення таких економічних нормативів капіталу як мінімальний розмір регулятивного капіталу, адекватність регулятивного капіталу й адекватність основного капіталу.

Теоретично мінімальний власний капітал можна прирівняти до суми збитків, які банк може витримати, виплативши всі свої борги. Фактично для клієнтів це є гарантією його життєздатності й можливості продовжувати діяльність і вселяє їм впевненість у тому, що «банк не зникне безслідно», не повернувши довірені йому кошти. Вимоги до власного капіталу змінювались і постійно вдосконалювались у процесі становлення та розвитку вітчизняної банківської системи. Динаміка вимог Національного банку України до мінімального розміру капіталу українських банків відображена у додатку Л.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» до вересня 2006 р. діяла диференційована шкала вимог до мінімального розміру статутного капіталу на момент реєстрації банку. Так, для місцевих кооперативних банків він не міг бути меншим, ніж 1 млн. євро, для банків, що здійснюють свою діяльність на території однієї області – 3 млн. євро, для банків, що здійснюють свою діяльність на території всієї України – 5 мільйонів євро. З метою підвищення капіталізації банківської системи України у вересні 2006 р. Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу» [69], яким передбачено підвищення вимог до мінімального розміру статутного капіталу на момент реєстрації банку до 10 млн. євро. Діючі банки впродовж трьох років зобов'язані сформувати статутний капітал в обсязі, який відповідатиме законодавству.

Розглянемо структуру банківської системи України за обсягом статутного капіталу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Структура банків України за обсягом статутного капіталу
за 2003–2006 рр.***

Обсяг статутного капіталу банку	01.01.04 р.		01.01.05 р.		01.01.06 р.		01.01.07 р.	
	Кількість	Питома вага, %	Кількість	Питома вага, %	Кількість	Питома вага, %	Кількість	Питома вага, %
До 5 млн. євро	94	59,9	79	49,4	31	19,1	24	14,2
Від 5 до 10 млн. євро	36	22,9	47	29,4	84	51,5	72	42,6
Понад 10 млн. євро	27	17,2	34	21,2	48	29,4	73	43,2
Усього банків	157	100	160	100	163	100	169	100

* Складено за даними: [79, с.182–184].

Аналіз поданої таблиці свідчить про поліпшення структури банків за обсягом статутного капіталу. Кількість банків, статутний капітал яких перевищує 10 млн. євро, збільшилася від 27 банків на 1 січня 2004 р. до 73 на початок 2007 р. і становила більше, ніж 43% всіх банків. При цьому, статутний капітал 24 банків не досягав 5 млн. євро (на 1.01.04 р. – 94 банки), понад 42% становлять банки, статутний капітал яких становить від 5 до 10 млн. євро. Приведені дані свідчать

про гостроту проблеми нарощування статутного капіталу банків України, оскільки більше половини вітчизняних банків (56,8%) не володіють його достатнім обсягом. Підвищення рівня капіталізації банківської системи відбувається в умовах посиленого контролю з боку банківського нагляду та вимог щодо якості власного капіталу.

Національним банком України встановлено також мінімальний розмір регулятивного капіталу, який для діючих банків з 2003 р. до 2007 р. має поступово зростати. Зокрема, для місцевих кооперативних банків встановлено норматив мінімального регулятивного капіталу на 17 січня 2003 р. – який становив не менше 1 млн. євро, а на 1 січня 2007 р. він має бути не меншим, ніж 1,5 млн. євро. Для банків, що здійснюють свою діяльність на території однієї області, цей норматив мав становити не менше, ніж 3 млн. євро за станом на 17 січня 2003 р. і до 1 січня 2007 р. повинен досягти розміру 5 млн. євро, для банків, що здійснюють свою діяльність на території всієї України, – відповідно 5 млн. євро і 8 млн. євро [76].

Національний банк України контролює дотримання банками нормативів капіталу і у разі їх недотримання здійснює заходи впливу (див. додаток М). Так, упродовж 2004–2005 рр. НБУ за рішенням Комісії з питань нагляду та регулювання діяльності було вжито до окремих банків певні обмеження діяльності: від призупинення певних видів діяльності до відкликання банківської ліцензії та дозволу на здійснення операцій.

Встановлення нормативних вимог до мінімального обсягу регулятивного капіталу в євро мало негативний вплив на діяльність банків, оскільки при різких курсових коливаннях відбувалось знецінення власного капіталу, визначеного у валюті. Банки, зберігаючи незмінним обсяг власного капіталу, що обліковується у фінансовій звітності в гривнях, могли стати об'єктом заходів впливу з боку НБУ за відсутності вини. Згідно з Постановою Правління Національного банку України № 112 від 17 березня 2004 р., банки розраховують мінімальний розмір регулятивного капіталу в гривнях, який визнається щороку НБУ та повинен дотримуватись банками на кінець періоду (року), що регулюється. Таким чином,

банки мають змогу уникнути валютних ризиків, пов'язаних з різкими коливаннями європейської валюти при формуванні власного капіталу.

Норматив адекватності регулятивного капіталу відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають з торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим вищий ризик, який здатний витримати банк; і навпаки, чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, яку беруть на себе кредитори і вкладники банку. З 1 березня 2004 р. від банків вимагається підтримувати цей показник на рівні не менше, ніж 10%, а для банків, що розпочинають свою роботу – 15%. Визначається норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2) як співвідношення регулятивного капіталу банку до сумарних активів, зважених за ступенем кредитного ризику і зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями. Для розрахунку адекватності регулятивного капіталу всі активи поділяються на п'ять груп за відповідним ступенем ризику – 0%, 10%, 20%, 50%, 100%. Порядок визначення цього нормативу (Н2) запозичений з Базельської угоди про капітал 1988 р. з метою максимального наближення до реалій світової банківської діяльності, а також посилення інструментів нагляду за діяльністю банків з боку Національного банку України.

Крім цього, з метою визначення спроможності банку захистити кредиторів і вкладників від непередбачуваних збитків встановлено норматив основного капіталу (Н3), який розраховується як співвідношення основного капіталу (скорегованого) до загальних активів банку, зменшених на суму створених резервів за активними операціями. Нормативне значення цього показника – не менше, ніж 4%. Всі банки України за рівнем достатності капіталу поділяються на добре капіталізовані, достатньо капіталізовані, недокапіталізовані, значно недокапіталізовані та критично недокапіталізовані. Зарахування банку до відповідної групи залежить від дотримання ним встановлених нормативів капіталу. Невиконання вимог щодо розміру власного капіталу банку свідчить про

неспроможність його повноцінного функціонування. Ці установи мають бути реорганізовані або перетворені на такі, які виконують лише окремі операції.

З метою поліпшення рівня капіталізації банків Національний банк України рекомендує вжити ряд заходів: для банків, що не дотримуються жодної з вимог щодо нормативів капіталу (Н1, Н2, Н3) необхідно розробити заходи, які сприятимуть розвитку капітальної бази (програму капіталізації), або вирішити питання шляхом реорганізації банку. Недокапіталізованим банкам пропонується припинити виплату дивідендів та надання бланкових і пільгових кредитів, розробити заходи фінансового оздоровлення банку, припинити вкладання коштів у статутні фонди інших юридичних осіб та обмежити активні операції. Значно недокапіталізованим банкам заборонено відкриття нових і поповнення діючих депозитних рахунків фізичним особам.

Розглянемо показники, які характеризують обсяг регулятивного капіталу банківської системи України та ступінь його достатності (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Регулятивний капітал банків України у період 2000–2006 рр.
та норматив його адекватності***

Показники	1.01.2001 р.	1.01.2002 р.	1.01.2003 р.	1.01.2004 р.	1.01.2005 р.	1.01.2006 р.	1.01.2007 р.
Регулятивний капітал, млн. грн.	5148	8025	10099	13274	16818	26373	41148
Темп зростання регулятивного капіталу, %	*	155,9	125,8	131,4	126,7	156,8	156,0
Адекватність регулятивного капіталу (Н 2), %	15,53	20,69	18,01	15,11	16,81	14,95	14,19

* Складено за даними: [139, с.70].

Дані табл. 2.5 свідчать про зростання регулятивного капіталу банківської системи України. Впродовж 2001–2004 рр. спостерігаємо його зростання відповідно на 55,9%; 25,8%; 31,4%; 26,7%. Впродовж 2005 р. регулятивний капітал збільшився на 56,8% і на 1 січня 2006 р. становив 26373 млн. грн.

Зростання регулятивного капіталу банків України спостерігаємо і впродовж 2006 р., зокрема на 1 січня 2007 р. він становив 41,1 млрд. грн.

На відміну від абсолютного значення регулятивного капіталу, норматив його адекватності характеризується зниженням: від 20,69% на початку 2002 р. до 14,19% на 1 січня 2007 р., що свідчить про значний запас достатності капіталу вітчизняних банків та здатність більшості з них своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Зниження рівня адекватності регулятивного капіталу в межах нормативного значення слід оцінювати позитивно, тобто як здатність банків використовувати власний капітал більш ефективно. Однак, на нашу думку, більш доцільним є здійснення аналізу динаміки показника адекватності регулятивного капіталу конкретного банку, оскільки за цим показником оцінюється кожна окремо взята банківська установа, а середній показник по банківській системі України не відображає реальної здатності банків відповідати за своїми зобов'язаннями. Так, за станом на 1 жовтня 2005 р. норматив адекватності регулятивного капіталу, розрахований по групі малих банків (108 установ), становив 27,9%, а по групі найбільших банків – лише 10,3% [40, с.15].

Проаналізуємо дотримання нормативних вимог до капіталу банком «Надра» (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Виконання нормативів капіталу банком «Надра» за 2003–2005 рр.

Нормативи капіталу	Дата					
	01.01.04 р.		01.01.05 р.		01.01.06 р.	
	Фактичне значення	Нормативне значення	Фактичне значення	Нормативне значення	Фактичне значення	Нормативне значення
Регулятивний капітал банку, Н1	233844 тис. грн.	5,5 млн. євро	454276 тис. грн.	6 млн. євро	634026 тис. грн.	7 млн. євро
Норматив адекватності регулятивного капіталу банку, Н2	8,71%	8%	13,2%	10%	13,17%	10%
Норматив адекватності основного капіталу банку, Н3	8%	4%	9,1%	4%	6,41%	4%

Дані табл. 2.6 показують, що впродовж аналізованого періоду банк «Надра» виконував вимоги до регулятивного капіталу, а це свідчить про ефективну діяльність та здатність банку протистояти ризикам.

Вищенаведені матеріали свідчать, що на сучасному етапі вітчизняна банківська практика здійснюється з урахуванням вимог Базеля I. Враховуючи, що співпраця у банківській та фінансово-кредитній сферах – одне з пріоритетних завдань, оскільки банки є головними суб'єктами міжнародних валютно-фінансових та кредитних відносин, які опосередковують міжнародний рух капіталу, виникає необхідність приєднання українських банків до умов «Міжнародної конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу». Запровадження рекомендацій Базельського комітету в Україні – один з факторів успіху, елемент конкурентоспроможності та визнання вітчизняної банківської системи, оскільки Базельська угода про капітал (Базель II) містить сучасні підходи до банківського регулювання та нагляду, основною метою якого є забезпечення достатності капіталу банків і вдосконалення системи управління ризиками, що сприятиме стійкості банківської системи. Ефективне використання підходів, рекомендованих у Базельській угоді про капітал, є необхідною умовою підвищення якості регулювання банківської діяльності. Разом із беззаперечними перевагами основних положень Базельської угоди про капітал існують проблеми, пов'язані із забезпеченням умов її впровадження. Так, використання у вітчизняній банківській практиці навіть спрощених підходів Базеля II потребує ґрунтовної та тривалої підготовки, оскільки:

- в Україні немає достатньої кількості рейтингових агентств, які би могли здійснювати рейтингове оцінювання всіх позичальників. Крім цього, клієнти мають бути готовими оприлюднити інформацію про фінансовий стан та зазнати додаткових витрат на оплату послуг таких агентств;

- для забезпечення оцінювання ризиків банки повинні використовувати математичні моделі, які взяті за основу розрахунків, рекомендованих Базельським комітетом, та мати у своєму розпорядженні адекватне програмно-

технічне забезпечення, для розробки якого необхідні часові та матеріальні затрати;

– посилення вимог до оцінювання ризиків та необхідність розвитку внутрішньої системи управління ризиками приведе до витрат на підвищення кваліфікації персоналу, залучення послуг зовнішніх спеціалізованих організацій, реорганізацію документообороту;

– відсутній достатній обсяг статистичних даних, необхідних для оцінювання кредитного ризику;

– третій компонент-опора «Ринкова дисципліна» потребує вільного доступу всіх учасників ринку до якісної та кількісної інформації про величину та структуру капіталу, взяті ризики, системи управління ризиками.

Хоч переважна більшість положень Базеля II є доволі складними та їхнє застосування у вітчизняну банківську практику є проблематичним, впровадження окремих рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду відповідно до положень Базельської угоди про капітал у банківську практику України є вкрай необхідним. Для забезпечення цього процесу Національному банку України потрібно:

- здійснити роботу для отримання сертифікованого україномовного перекладу «Міжнародної конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу» та забезпечити вільний доступ до цього документа;

- реформувати нормативну базу відповідно до рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду в частині класифікації ризиків;

- розробити та подати на обговорення банківському співтовариству порядок та план заходів, які забезпечать впровадження рекомендацій Базеля II;

- сприяти інформованості керівників та працівників банків про основні положення Базельської угоди про капітал, оскільки більшість з них володіє лише загальним уявленням про цей документ; організувати діалог наглядових органів, банківських установ та науковців щодо можливостей та строків запровадження рекомендацій Базеля II;

- для підвищення якості внутрішнього аудиту розробити з урахуванням міжнародного досвіду методичні підходи до діяльності внутрішнього аудиту та вимоги до рівня кваліфікації аудиторів;
- розробити рекомендації щодо запровадження обов'язкової програми підвищення кваліфікації аудиторів, ризик-менеджерів та бухгалтерів банків з вивчення положень Базеля II;
- розглянути можливість диференційованого режиму нагляду за банками з урахуванням якості управління ризиками на основі завдань ризик-орієнтованого нагляду, максимально наближеного до рекомендацій Базельського комітету для зменшення адміністративного тиску на банківські установи;
- ставити вимоги до банків щодо розробки внутрішніх процедур з управління ризиками;
- створити банк даних про позичальників, який містив би п'ятирічний строк кредитних історій;
- розробити вимоги до банків щодо розкриття інформації, перелік якої встановлено третім компонентом Базельської угоди про капітал, у тому числі про операції банку, структуру власного капіталу, взяті ризики і достатність капіталу для їхнього покриття.

Запропоновані у «Міжнародній конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу» принципи, орієнтовані на максимально точне оцінювання достатності капіталу, ведуть до необхідності збільшення обсягу власного капіталу. Тому в сучасних умовах першим кроком до впровадження рекомендацій Базельського комітету у вітчизняну банківську практику є нарощування власного капіталу банків України.

2.3. Економічна оцінка джерел формування власного капіталу вітчизняної банківської системи

Нарощування капіталу банку є ключовою компонентою у стратегії його зростання. Збільшення власного капіталу банку є об'єктивним процесом, що впливає на зростання конкурентоспроможності, можливості активно здійснювати банківські операції та надавати фінансові послуги, адекватні потребам клієнтів і тенденціям на світових ринках. Достатній обсяг власного капіталу захищає банк від збитків і сприяє системній стабільності. Як відомо, сумарний власний капітал усіх вітчизняних банків не може порівнюватися з капіталом навіть одного з найбільших банків світу (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Капітал найбільших банків світу*

(млрд. євро)

Назва банку	Країна	Обсяг власного капіталу
«Citigroup INC»	США	199,03
«HSBC Holding»	Великобританія	134,172
«Bank of Amerika»	США	93,919
«Wells Farga & Co»	США	77,058
«Royal BK Scotlan»	Великобританія	69,942
«JP Morgan Chase»	США	63,184
«Barclays»	Великобританія	48,144
«Bank One Corp»	США	45,115
«US Bankcorp»	США	42,694
«HBOS»	Великобританія	40,341
«Deutsche Bank»	Німеччина	37,326
Банківська система України	Україна	5,957

*Складено за даними: [227, с.109–114; 79, с.180].

Недостатній обсяг власного капіталу українських банків не дає змоги залучати значні фінансові ресурси та здійснювати масштабні активні операції.

Однак слід враховувати, що практично неможливо довести рівень власного капіталу українських банків до рівня банків розвинених країн світу, оскільки банківська система будь-якої країни розвивається паралельно економіці і

відповідає їй. Банк не може бути багатим у бідній країні, тому не слід намагатись «у ручному режимі» керувати еволюційними процесами. Не можна необгрунтовано збільшувати нормативні показники – це може призводити до фіктивного збільшення власного капіталу.

Стійкі тенденції зростання макроекономічних показників потребують відповідного зростання фінансових можливостей банківських установ. Розглянемо співвідношення власного капіталу банківської системи України та валового внутрішнього продукту (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Частка власного капіталу банківської системи України у ВВП*

Показники		01.01.01 р.	01.01.02 р.	01.01.03 р.	01.01.04 р.	01.01.05 р.	01.01.06 р.	01.01.07 р.
ВВП	млн. грн.	170070	204190	225810	267344	345113	441452	537667
	темп зростання, %	–	120,1	110,6	118,4	129,1	127,9	121,8
Власний капітал банків України	млн. грн.	6447,7	7909,0	9983,3	12882,0	18421,4	25450,9	42566,1
	темп зростання, %	–	122,7	126,2	129,0	143,0	138,2	167,2
Частка капіталу у ВВП	%	3,79	3,87	4,42	4,82	5,34	6,08	7,92
Норматив адекватності регулятивного капіталу	%	15,53	20,69	18,01	15,11	16,81	14,95	14,19

* Складено та розраховано за даними: [139, с.70; 140, с.62–65; 141, с.66–69; 185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 198, с.16–19]

Дані табл. 2.8 свідчать про стійку тенденцію зростання частки власного капіталу банків України у ВВП: якщо на початок 2001–2002 рр. досліджуваний показник не досягав 4%, то на початку 2005 р. він становив 5,34%, а на початок 2006 р. – 6,08%. За станом на 1 січня 2007 р. питома вага власного капіталу у ВВП зросла до 7,92%. Враховуючи, що впродовж аналізованого періоду норматив адекватності власного капіталу банківської системи України знижувався: від 20,69% на початок 2002 р. до 14,19% на 1 січня 2007 р., перевищуючи при цьому нормативне значення (10%), можемо вказати на позитивні тенденції динаміки аналізованих показників. Упродовж 2000–2006 рр. аналізованого періоду спостерігаємо перевищення темпів зростання власного

капіталу вітчизняних банків порівняно з темпами зростання ВВП. Така тенденція сприятиме подальшому економічному розвитку держави та підвищенню рівня капіталізації банків України.

У банківській практиці використовують різні способи зростання власного капіталу, основні з яких відображено на рис. 2.8.

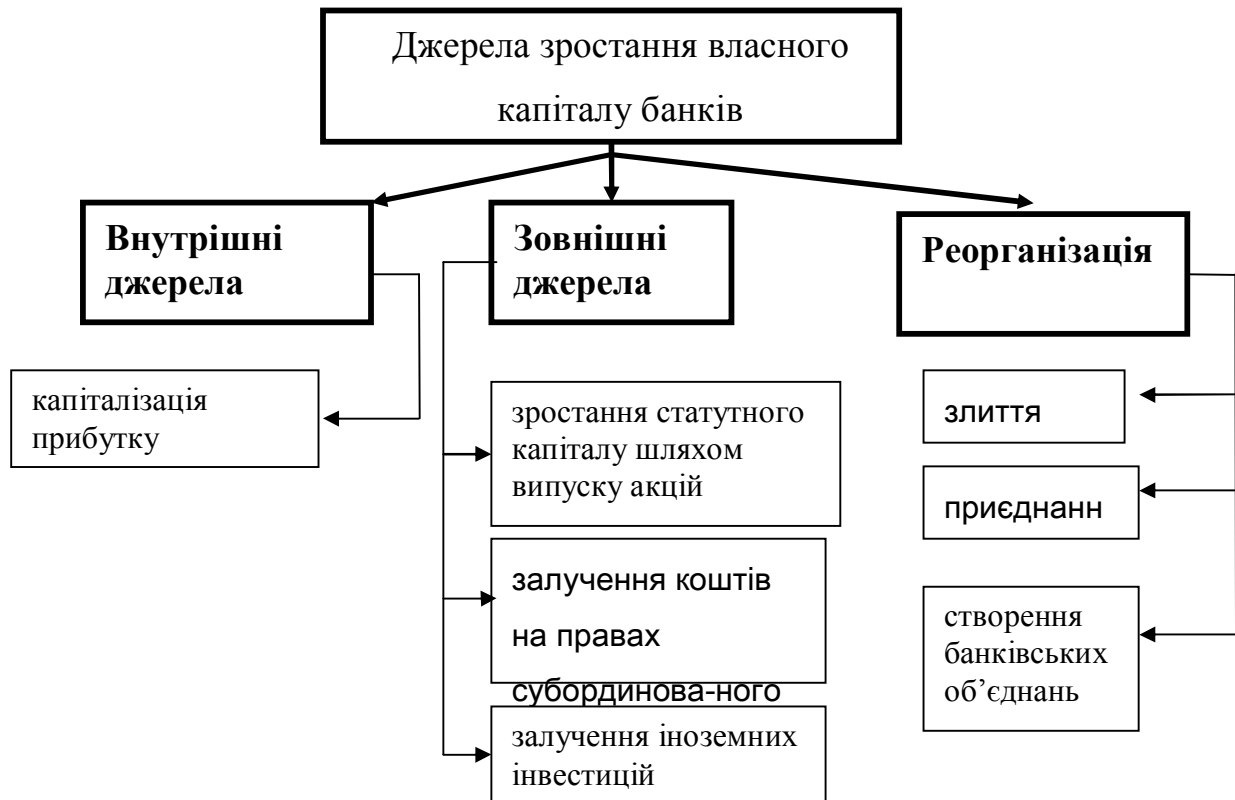

Рис. 2.8. Основні джерела зростання власного капіталу банків

Як видно з рис. 2.8, зростання власного капіталу банку може здійснюватися шляхом:

- капіталізації прибутку;
- залучення нових акціонерів через додатковий випуск акцій;
- залучення коштів на умовах субординованого боргу;
- реорганізації банків (злиття чи приєднання);
- створення банківських об'єднань (банківська корпорація, банківська холдингова група, фінансова холдингова група).

В умовах, коли економіка розвивається значно нижчими темпами, ніж банківська система, банки змушені покладатися насамперед на свої можливості. Основним внутрішнім джерелом зростання власного капіталу банку є прибуток.

Накопичення прибутку – один з найпростіших та найдешевших способів зростання капіталу. Крім цього, оскільки банк є комерційним підприємством, то лише його прибуткова діяльність змусить акціонерів інвестувати кошти у привабливий вид бізнесу. Інвесторів приваблюють ті банки, які забезпечують стійке зростання прибутку впродовж певного часу. Завдання керівництва банку, який потребує збільшення власного капіталу, – забезпечити стійкі темпи зростання прибутку. Можливість зростання власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку тісно пов'язана з дивідендною політикою, оскільки існує взаємний зв'язок: чим більша частина прибутку буде виплачена акціонерам у вигляді дивідендів, тим менша його частина буде капіталізована. З одного боку, перед банками стоїть завдання нарощування власного капіталу, а з іншого – низький рівень дивідендів може призвести до зниження ринкової вартості акцій банку, що спонукатиме власників до їхнього продажу і негативно впливатиме на імідж банку. Така дивідендна політика призведе до втрати потенційних акціонерів і виникнення труднощів у залученні додаткових капіталів у майбутньому, оскільки акції з низькими дивідендами не матимуть попиту на ринку. Водночас, високий рівень дивідендних виплат приваблює акціонерів, але він сповільнює процес збільшення власного капіталу. Це ж, стримує зростання обсягу активних операцій, які є основним джерелом доходів банку. Перед менеджерами банку стоїть завдання знайти «золоту середину» при розподілі прибутку на дивіденди та прибуток, що буде капіталізований. Оптимальним є таке співвідношення, яке максимізує ринкову вартість інвестицій акціонерів. Нові акціонери будуть залучатися банком, а наявні акціонери будуть залишатися ними, якщо дохідність акціонерного капіталу буде задовольняти їх. Особливо важливою є стабільність дивідендної політики: якщо рівень дивідендів буде підтримуватись на відносно постійному рівні, то інвестори вбачатимуть у дивідендах стабільні доходи і банк виглядатиме доволі привабливо.

Проаналізуємо дивідендну політику банку “Надра” за 2001–2004 рр. (див. табл. 2.9).

**Дані про виплату дивідендів за акціями банку “Надра”
впродовж 2002–2004 рр.**

Показники	Дата			
	01.01.02 р.	01.01.03 р.	01.01.04 р.	01.01.05 р.
Статутний капітал, тис. грн.	33700	54940	54940	80942
Прибуток після оподаткування, тис. грн.	6323	12450	8860	24649
Виплачені дивіденди, тис. грн.	337	549,4	549,4	809,4
% до статутного капіталу	1	1	1	1
% до прибутку після оподаткування	5,3	4,4	6,2	3,3

Дані табл. 2.9 свідчать, що впродовж досліджуваного періоду банк “Надра” стабільно виплачував акціонерам дивіденди у розмірі 1% від номінальної вартості акцій, незважаючи на обсяг прибутку звітного року після оподаткування. Така дивідендна політика сприяла розміщенню акцій додаткової емісії та зростанню такої складової власного капіталу, як емісійні різниці.

З метою визначення ролі прибутку як джерела нарощування власного капіталу порівнюємо темпи зростання власного капіталу банківської системи України та прибутку звітного року в розрізі груп банків за 2000–2006 рр. (див. додаток Н).

За результатами 2000 р. фінансовий результат по банківській системі був від’ємним – 29,6 млн. грн. Збитки 12 банків становили 508,1 млн. грн. При цьому слід зауважити, що збитків зазнали банки всіх груп: 2 банки з групи найбільших (банк «Україна» – 97,2 млн. грн., Ощадбанк – 27 млн. грн.); 3 банки з групи великих (банк «Слов’янський» – 325,4 млн. грн., Укрінбанк – 23,1 млн. грн., Західноукраїнський комерційний банк – 18,2 млн. грн.); 2 банки з групи середніх та 5 банків з групи малих [198, с.16–19].

У 2001 р. простежувалося поліпшення фінансового результату по банківській системі України – сумарний прибуток становив 530,1 млн. грн. Випередження темпів зростання прибутку порівняно з темпами збільшення капіталу спостерігаємо як по системі загалом, так і по кожній з груп банків зокрема. За підсумками 2002 р., прибуток банків України становив 684,5 млн. грн. і темп його зростання перевищив темпи збільшення власного

капіталу. Однак цю тенденцію спостерігаємо лише по групі найбільших банків, хоч і серед цих банків отриманий прибуток розподіляється нерівномірно. Так, Приватбанк, маючи 549,4 млн. грн. власного капіталу, отримав 150,8 млн. грн. прибутку, прибуток звітного року банку «Аваль» при власному капіталі 599,4 млн. грн. становив 4,3 млн. грн., а фінансовий результат Ощадбанку дорівнював 1,8 млн. грн. (власний капітал – 240,2 млн. грн.) [186, с.19–22]. Впродовж 2003–2004 рр. темпи зростання прибутку випереджали темпи збільшення капіталу лише по групі великих банків. Банки інших груп отримали прибуток, непропорційний обсягам власного капіталу. Позитивні зрушення спостерігаємо у 2005 р.: темпи росту прибутку випереджають темпи росту власного капіталу по групах найбільших, великих та середніх банків. При цьому збитки 8 банків, що належать до групи малих, становили 176,5 млн. грн.

Упродовж 2006 р. темпи зростання прибутку випереджали темпи зростання власного капіталу по банківській системі загалом. Ця тенденція була характерною для I та IV груп банків.

Аналізуючи динаміку фінансових результатів по групах банків, простежуємо, з одного боку, поступальне зростання середнього обсягу прибутку по кожній з груп банків упродовж досліджуваного періоду, а з іншого – зменшення середнього обсягу прибутку відповідно до групи банків (див. додаток П). За станом на 1 січня 2007 р. середній прибуток банків, що належать до групи найбільших, становив 188,4 млн. грн., по групі великих – 36,4 млн. грн., по групі середніх – 13,0 млн. грн., по групі малих банків – 2,8 млн. грн. За станом на початок 2007 р. банківська система характеризувалась позитивним фінансовим результатом – 4144,5 млн. грн., при цьому 6 банків отримали від'ємний фінансовий результат – 117,2 млн. грн. Слід зазначити, що впродовж усього досліджуваного періоду певна частина банків, що належать до групи малих, працювала збитково.

Джерелом капіталізації є прибуток після оподаткування. Динаміка прибутку до оподаткування та прибутку після оподаткування подано у табл. 2.10.

Аналіз витрат банків на сплату податку на прибуток свідчить, що загалом

Витрати на сплату податку на прибуток банків України за 2004–2006 рр.*

(млн. грн.)

Групи банків	Прибуток до оподаткування			Витрати на сплату податку на прибуток			Прибуток після оподаткування		
	1.01.05 р.	1.01.06 р.	1.01.07 р.	1.01.05 р.	1.01.06 р.	1.01.07 р.	1.01.05 р.	1.01.06 р.	1.01.07 р.
Група 1. Найбільші банки	734,0	1704,1	3732,9	-152,1	-446,4	-907,4	581,9	1257,7	2825,5
Група 2. Великі банки	354,9	545,6	933,7	-95,1	-130	-243,0	259,7	415,6	690,7
Група 3. Середні банки	398,6	557,3	462,8	-93,7	-147	-137,2	304,9	410,4	325,5
Група 4. Малі банки	184,7	177,7	419,5	-68,5	-91,3	-117,5	116,2	86,4	302,0
Всього по банківській системі	1672,2	2984,7	5548,8	-409,4	-814,7	-1405,1	1262,7	2170,1	4143,7

*Складено за даними: [213, с.64–69; 214, с.62–67; 215, с.64–67]

банками України за результатами діяльності у 2004 р. сплачено 0,4 млрд. грн. податку на прибуток. Упродовж 2005 р. лише банками, що належать до групи найбільших, сплачено більше, ніж 0,4 млрд. грн. цього податку, а загалом по банківській системі України – більше, ніж 0,8 млрд. грн. Прибуткова діяльність банків України впродовж 2006 р. забезпечила надходження до бюджету 1,4 млрд. грн., що перевищує показник 2005 р. на 590,4 млн. грн. Вищенаведені дані свідчать про недостатність прибутку як внутрішнього джерела зростання власного капіталу банків України, тому капіталізація відбувається, переважно, за рахунок збільшення статутних та резервних капіталів, що входять до складу власного капіталу.

Недостатність реальних внутрішніх джерел, які пройшли стадію сплати податків, висуває на перше місце емісійний шлях збільшення власного капіталу. Акціонерні товариства здійснюють додаткову емісію цінних паперів (акцій), товариства з обмеженою відповідальністю – підписку на паї. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» до вересня 2006 р. банки могли бути створені у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та кооперативного банку. У вересні 2006 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих

актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу», яким передбачено зміни до форми утворення банків: винятково у формі відкритих акціонерних товариств або кооперативного банку [69]. Згідно з цим Законом банки, створені у формі закритого акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, зобов'язані впродовж трьох років привести свою організаційно правову форму у відповідність до вимог.

Розподіл банків за організаційно-правовою формою діяльності наведено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Структура банківської системи України за організаційно-правовими формами впродовж 2002–2006 рр.*

Дата	1.01.2003 р.		1.01.2004 р.		1.01.2005 р.		01.01.2006 р.		01.01.2007 р.	
	Кількість	Питома вага, %	Кількість	Питома вага, %	Кількість	Питома вага, %	Кількість	Питома вага, %	Кількість	Питома вага, %
Акціонерні товариства	136	86,6	133	84,2	132	82,5	133	80,6	134	79,3
у тому числі:										
відкриті акціонерні товариства	94	59,8	94	59,5	92	57,5	92	55,8	91	53,8
закриті акціонерні товариства	42	26,8	39	24,7	40	25,0	41	24,8	43	25,5
Товариства з обмеженою відповідальністю	21	13,4	25	15,8	28	17,5	32	19,4	35	20,7
Кооперативні банки	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Всього банків, які мають ліцензію на здійснення банківських операцій	157	100	158	100	160	100	165	100	169	100

* Складено та розраховано за даними: [135, с.179–180].

Аналіз даних табл. 2.11 свідчить, що структура банківської системи України за організаційно-правовими формами характеризується переважанням акціонерної форми управління: близько 80% становлять акціонерні товариства, причому відкритих акціонерних товариств серед усіх банків налічується більше, ніж половина.

Проведення підписки на чергову емісію акцій – традиційний шлях збільшення власного капіталу за рахунок акціонерів, коли зростання статутного

капіталу банку здійснюється за рахунок додаткової емісії акцій. Перевагами відкритого акціонерного товариства є те, що зростання статутного капіталу за рахунок емісії не залежить від фінансових можливостей акціонерів, оскільки можуть бути залучені додаткові кошти, у тому числі й нових інвесторів. Згідно з чинним законодавством, передбачено можливість прийняття рішення правління відкритого акціонерного товариства про збільшення статутного капіталу (не більше, ніж на третину) шляхом відкритої підписки акцій без скликання загальних зборів акціонерів. Ще одна перевага відкритого акціонерного товариства полягає у можливості обігу його акцій на вторинному ринку, що дає змогу залучити нових акціонерів. Однак недоліком є те, що у результаті відкритої підписки зростає кількість акціонерів і стає можливим перерозподіл акцій на користь нових акціонерів, а це може спричинити втрату контролю з боку колишніх власників.

З метою додаткового залучення коштів та збільшення статутного капіталу Національним банком України спрощено механізм випуску банками привілейованих акцій та їхнього обігу (Постанова Правління НБУ № 111 від 17 березня 2004 р.) [154]. Згідно з вищевказаною Постановою, спрощено процедуру додаткової емісії акцій, що передбачає подачу документів тільки щодо двадцяти найбільших учасників, при цьому учасники-юридичні особи, які здійснюють додатковий внесок у розмірі 1% зареєстрованого капіталу на суму не більше, ніж 300 тис. грн., подають фінансову звітність без підтвердження аудитом. Фізичні особи подають документи на підтвердження джерел отримання коштів при сумі внеску більше, ніж 80 тис. грн.

Однак зростання власного капіталу за рахунок збільшення статутного капіталу можливе лише у разі проведення виваженої політики банків, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності та довіри до банку. Низька дохідність і ліквідність акцій не заохочують до вкладення коштів у акціонерний капітал банку, адже умовою інвестування є отримання дивідендів, розмір яких у момент придбання акцій ніким не гарантується.

Порівняємо динаміку темпів зростання середнього обсягу власного та статутного капіталів банків різних груп за 2001–2006 рр. (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Порівняльний аналіз темпів зростання власного та статутного капіталів банків України впродовж 2001–2006 рр.*

(%)

Група	Дата	Темп зростання середнього обсягу власного капіталу	Темп зростання середнього обсягу статутного капіталу
Група 1. Найбільші банки	01.01.02 р.	105,8	117,3
	01.01.03 р.	120,9	126,2
	01.01.04 р.	126,7	163,6
	01.01.05 р.	154,5	153,3
	01.01.06 р.	131,7	146,9
	01.01.07 р.	151,7	138,1
Група 2. Великі банки	01.01.02 р.	232,9	153,4
	01.01.03 р.	98,5	150,4
	01.01.04 р.	147,7	132,1
	01.01.05 р.	158,7	171,4
	01.01.06 р.	120,1	107,4
	01.01.07 р.	142,0	150,2
Група 3. Середні банки	01.01.02 р.	203,6	177,7
	01.01.03 р.	125,8	123,9
	01.01.04 р.	116,9	113,4
	01.01.05 р.	133,3	133,3
	01.01.06 р.	125,6	106,5
	01.01.07 р.	145,8	184,2
Група 4. Малі банки	01.01.02 р.	157,9	140,7
	01.01.03 р.	110,9	112,9
	01.01.04 р.	126,9	123,8
	01.01.05 р.	125,9	126,3
	01.01.06 р.	124,4	128,4
	01.01.07 р.	132,5	130,2
Всього по банківській системі України	01.01.02 р.	124,2	120,0
	01.01.03 р.	122,2	126,9
	01.01.04 р.	129,0	135,3
	01.01.05 р.	140,3	140,8
	01.01.06 р.	135,6	136,0
	01.01.07 р.	161,4	157,0

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63].

Аналіз даних табл. 2.12 свідчить про випереджаюче зростання власного капіталу за рахунок статутного банків, що належать до груп найбільших та великих. Адже ці банки з надійною репутацією мають змогу розміщувати свої акції, тоді як для середніх і малих банків мобілізація додаткових ресурсів за

допомогою випуску акцій є доволі проблематичною. Це пояснюється тим, що через нестабільну економічну ситуацію в країні та нерозвиненість вітчизняного фондового ринку потенційні інвестори вважають ризиковим і недоцільним вкладення коштів у невеликі й маловідомі банки. Хоч упродовж 2004–2006 рр. банки, які належать до групи малих, нарощували власний капітал також переважно за рахунок збільшення статутного капіталу, що вказує на позитивні зміни та підвищення довіри до малих банків.

Здійснюючи емісію, банки можуть розраховувати на партнерство таких основних груп потенційних акціонерів: вітчизняні підприємства, населення й іноземні інвестори. Проаналізуємо структуру та динаміку зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Динаміка та структура зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб за 2000–2006 рр.*

Дата	Залучені кошти				У тому числі довгострокові							
	фізичних осіб		суб'єктів господарювання		фізичних осіб				суб'єктів господарювання			
	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	темп зростання, %	абсолютний приріст, млрд. грн.	млрд. грн.	питома вага, %	темп зростання, %	абсолютний приріст, млрд. грн.
01.01.01 р.	6,8	36,4	11,9	63,6	1,0	83,3	–	–	0,2	16,7	–	–
01.01.02 р.	11,4	44,4	14,3	55,6	2,7	75,0	270,0	1,7	0,9	25,0	450,0	0,7
01.01.03 р.	19,3	51,2	18,4	48,8	7,2	78,3	266,7	4,5	2,0	21,7	222,2	1,1
01.01.04 р.	32,4	52,6	29,2	47,4	13,6	68,7	188,9	6,4	6,2	31,3	310,0	4,2
01.01.05 р.	41,6	50,1	41,3	49,8	22,4	71,1	164,7	8,8	9,1	28,9	146,8	2,9
01.01.06 р.	73,2	55,2	59,5	44,8	37,1	72,5	165,6	14,7	14,1	27,5	154,9	5,0
01.01.07 р.	106,7	57,9	77,5	42,1	59,9	74,3	161,5	22,8	20,7	25,7	146,8	6,6

*Складено та розраховано за даними: [74, с.140–142].

Дані табл. 2.13 свідчать, що саме населення слід розглядати як потенційних інвесторів: починаючи з 2003 р., обсяг вкладів фізичних осіб перевищив залучені кошти суб'єктів господарювання і таку тенденцію спостерігаємо впродовж наступних років. Крім цього, аналізуючи довгострокові кошти (саме ці кошти

можна розглядати як джерело нарощування акціонерного капіталу банків), можна помітити, що кошти населення значно перевищують кошти суб'єктів господарювання. Так, упродовж аналізованого періоду частка довгострокових депозитів фізичних осіб становила від 68,7% до 83,3% всіх довгострокових коштів, значно перевищивши аналогічні кошти підприємств і організацій. Аналіз зростання коштів, залучених на тривалий строк, свідчить про їхні значні темпи зростання в абсолютній величині. Упродовж 2001 р. та 2003 р. темпи зростання коштів юридичних осіб перевищували аналогічні показники населення, хоч абсолютний приріст довгострокових коштів населення значно випереджає показники підприємств і організацій: упродовж 2001 р. довгострокові кошти населення зросли порівняно з 2000 р. на 1,7 млрд. грн., а кошти юридичних осіб – лише на 0,7 млрд. грн., упродовж 2002 р. – на 4,5 та 1,1 млрд. грн., упродовж 2003 р. – на 6,4 і 4,2 млрд. грн., упродовж 2004 р. – на 8,8 і 2,9 млрд. грн., упродовж 2005 р. – на 14,7 та 5 млрд. грн., упродовж 2006 р. – відповідно на 22,8 і 6,6 млрд. грн.

У контексті цього дослідження логічно проаналізувати динаміку доходів населення (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Динаміка доходів населення впродовж 2000–2006 рр.*

Дата		01.01.01 р.	01.01.02 р.	01.01.03 р.	01.01.04 р.	01.01.05 р.	01.01.06 р.	01.01.07 р.
Доходи населення	млн. грн.	86,9	109,4	185,4	215,7	274,2	381,4	479,3
	темпи зростання, %	–	125,9	169,5	116,3	127,1	139,1	125,7

*Складено та розраховано за даними: [61, с.70; 140, с.62–65; 141, с.66–69].

Дані табл. 2.14 свідчать про зростання доходів населення України. Так, якщо доходи населення на початок 2001 р. становили 86,9 млн. грн., то вже на початок 2007 р. їхній обсяг дорівнював 479,3 млн. грн., збільшившись впродовж аналізованого періоду у 5,5 разів.

З огляду на наведені у табл. 2.13 і 2.14 дані можна стверджувати, що банкам слід спрямувати маркетингову стратегію на заохочення населення до участі у нарощуванні банківського акціонерного капіталу. Таке зростання статутного капіталу можливе лише у разі проведення виваженої політики банків, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності та довіри до банку. Якщо рівень дивідендів не задовольняє очікування інвесторів, то вони, ймовірно, будуть зацікавлені у поверненні вкладених коштів, а перед банком постане проблема залучення інших акціонерів. У таких умовах необхідним є запровадження системи заохочень, які сприяли би залученню нових акціонерів та стимулювали би до співпраці з банком наявних акціонерів. Один з таких заходів – це кредитування під заставу акцій, що дасть ряд переваг акціонеру та змогу уникнути додаткових витрат. Крім цього, керівництво банку може прийняти рішення про встановлення пільгових тарифів на обслуговування акціонерів банку. Однак, розробляючи систему пільг, необхідно зважувати на інтереси банку та його акціонерів, оскільки пільги знижують рентабельність банківської установи.

Щодо залучення іноземного капіталу у банківський сектор слід зауважити, що практика участі іноземних банків у національних банківських системах набула поширення із середини 1990 р. До цього часу зовнішньоекономічна лібералізація обмежувалась міжнародною торгівлею. Після укладення угоди в межах Світової організації торгівлі про лібералізацію фінансових послуг більшість країн зняли обмеження на діяльність іноземних банків. Спочатку іноземні банки надавали перевагу роботі у міжнародних фінансових центрах розвинених країн. Однак у ході приватизації банківського сектору іноземні банки проникли в інші країни. Іноземні банки зайняли лідируючі позиції на ринках Східної Європи та Латинської Америки. Меншою мірою проникнення іноземних банків на місцеві ринки зачепило Азію й Африку. Для провідних банків світу вихід на закордонні ринки є осмисленою необхідністю конкурувати за існуючих клієнтів міжнародного бізнесу при обмеженому зростанні національного ринку.

Присутність іноземних банків у Центральній та Східній Європі є яскравим прикладом успішної експансії. На теперішній час в європейських колишніх соціалістичних країнах іноземні банки контролюють близько 60% банківського сектору. Залучення іноземних інвестицій у східно-європейський банківський ринок відбувалось шляхом створення нового банку або викуплення існуючого. У країнах, де уряд активно здійснював приватизацію банківського сектору – викупувалися акції банків, в інших країнах, де приватизація відбувалась повільніше, починали діяльність філіали іноземних банків. Найбільшу активність щодо поглинання місцевих банків виявили нерезиденти не лише в країнах-лідерах переходу до ринку – Чехії, Угорщині та Польщі, й у країнах «другого ешелону» – Естонії, Латвії, Литві, Болгарії і Румунії. Переважно поглинання відбувалось шляхом викупу акцій на фондовому ринку.

У більшості країн нерезидентам вдалось викупити всі великі банки. У першій десятці найбільших банків Східної Європи залишився лише один польський банк («PKO Bank Polski») без участі іноземного капіталу, а в першій двадцятці таких банків лише чотири. У Румунії, Словенії та Угорщині, як і у Польщі, залишилось по одному великому банку, які не контролюються нерезидентами. У деяких країнах немає жодного потужного національного фінансового посередника. Наприклад, у Чехії без участі капіталу нерезидентів залишилось лише 9 приватних банків, що володіють 2% банківських активів. Більшість колишніх державних ощадних банків країн Центральної та Східної Європи контролюється нерезидентами. У табл. 2.15 вміщено дані, що характеризують найбільші банки Центральної та Східної Європи.

Таким чином, можна помітити, що італійська група «UniCredito Italiano SpA» володіє більшою половиною акцій польського ощадного банку «Bank Pekao» та 93% акцій колишнього болгарського банку зовнішньої торгівлі «Bulbank». Французький банк «Société Générale» викупив більше 60% акцій чеського банку «Komerční banka». Третій за розмірами у Центральній та Східній Європі угорський банк «OTP Bank» на 80% контролюється іноземними

Найбільші банки Центральної та Східної Європи [133, с.73]

Назва банку	Країна	Рік приватизації	Частка іноземних інвестицій	Активи на 2004 р., млн. дол. США
«Bank Pekao SA»	Польща	1998	52,9% («UniCredito Italiano SpA»)	17975
«Komerční banka»	Чехія	1992–2001	60,4% («Société Générale»)	17445
«OTP Bank»	Угорщина	1992	80,8%	13788
«DSK bank»	Болгарія	1989–1996	100,0% («OTP Bank»)	1670
«Bulbank»	Болгарія	1998–2000	93,0% («UniCredito Italiano SpA»)	1787

інвесторами, які через нього повністю володіють болгарським банком «DSK bank» (колишній Державний ощадний банк Болгарії). Інтерес до банківського сектору країн Східної та Центральної Європи посилюється з їхнім входженням в Європейський Союз.

Банківська система Росії також характеризується присутністю іноземного капіталу. Так, за результатами першого півріччя 2004 р., у Росії здійснювало діяльність 129 банків за участю іноземного капіталу, причому в 33 банках частка капіталу нерезидентів становила 100%. Слід зазначити, що 68% банків за участю іноземного капіталу сконцентровано у Москві. Більша частина іноземних інвестицій у банківський сектор Росії припадає на Німеччину, Нідерланди, США, Францію і Туреччину.

Наявність в економіці держави значних обсягів іноземного капіталу є ознакою макроекономічної стабільності, високого рівня довіри інвесторів. Адже іноземні інвестори виявляють активність лише у тому разі, коли вбачають позитивну перспективу розвитку економіки – зростання ВВП, зниження інфляції, збільшення потреб у зовнішньому фінансуванні. Чим кращі економічні прогнози розвитку національної економіки, тим більше стимулів в іноземних інвесторів працювати на такому ринку. Необхідною умовою припливу іноземних інвестицій є поліпшення рейтингу України та зниження ризику нашої держави.

Головною стратегією проникнення іноземного капіталу до банківської системи України стало придбання вітчизняних банків з розвиненою мережею, а не створення нового банку. Найбільш суттєвий вплив на подальший розвиток банківської системи України справив продаж іноземним інвесторам акцій таких великих банків як Укрсиббанк та банк «Аваль».

Зростання іноземних інвестицій у вітчизняний банківський сектор показують дані табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Кількість банків з іноземним капіталом та частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків у 2000–2006 рр.*

Показники		01.01.01 р.	01.01.02 р.	01.01.03 р.	01.01.04 р.	01.01.05 р.	01.01.06 р.	1.01.07 р.
Діючих банків	Кількість	153	152	157	158	160	165	170
з них:	Кількість	22	21	20	19	19	23	35
з іноземним капіталом	Питома вага, %	14,4	13,8	12,7	12,0	11,8	13,9	20,6
у тому числі з 100 % іноземним капіталом	Кількість	7	6	7	7	7	9	13
	Питома вага, %	4,6	3,9	4,5	4,4	4,3	5,5	7,6
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	Питома вага, %	13,3	12,5	13,7	11,3	9,6	19,5	27,6

* Складено та розраховано за даними: [139, с.70]

Згідно зі статтею 2 Закону «Про банки та банківську діяльність» банком з іноземним капіталом є той банк, в якому частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту перевищує 10% [68]. Упродовж 2000–2004 рр. в Україні діяло 6–7 банків зі 100%-им іноземним капіталом, що становило близько 4,3% від загальної кількості діючих банків, причому питома вага іноземного капіталу в статутному капіталі банків України займала незначну частину зі стійкою тенденцією до зниження: з 13,3% на початок 2001 р. до 9,6% на початок 2005 р. Зниження частки іноземного капіталу в 2004 р. пов'язане з впливом політичних ризиків напередодні президентських виборів. Однак на початку 2006 р. спостерігаємо зростання частки іноземного капіталу в статутному до 19,5%. Таке

зростання пояснюється, перш за все, викупленням 93,5% акцій банку «Аваль», яке здійснив «Райффайзен Інтернешнл Бенк-Холдинг» (сума операції 1,028 млрд. дол.). Зростання частки іноземного капіталу зумовлене також підписанням у грудні 2005 р. співвласниками Укрсиббанку угоди про продаж 51% акцій цього банку французькому «BNK Paribas». До того ж, Антимонопольний комітет дозволив інвестиційній компанії «Hertensteeg B. V.» (м. Амстердам, Нідерланди) купити понад 50% акцій Соцкомбанку. У вересні 2005 р. було зареєстровано ЗАТ «Номос-Банк», створений за участю російського капіталу [171, с.23]. Впродовж 2006 р. збільшилась кількість банків з іноземним капіталом до 35 банків, що становило п'яту частину усіх вітчизняних банків. Станом на 1 січня 2007 р. частка іноземного капіталу перевищила чверть сумарного власного капіталу банків України і становила 27,6%.

Держава може сприяти залученню іноземних інвестицій у банківський сектор з огляду на деякі причини. По-перше, в умовах обмежених можливостей вітчизняних інвесторів, пов'язаних з недостатнім обсягом фінансових ресурсів, іноземні інвестиції є не лише джерелом зростання банківської системи України, а, виступаючи провідниками міжнародних інвестицій, вони сприятимуть розвитку ринкової економіки України. По-друге, разом з іноземними капіталами на внутрішній ринок придуть досвідчені банківські менеджери із Заходу, які використовуватимуть свої прийоми роботи і стандарти обслуговування, що сприятиме впровадженню сучасних банківських технологій, поширенню міжнародного досвіду ведення банківської справи, розширенню асортименту банківських послуг та підвищенню їхньої якості. Високим стандартам мають відповідати і банки з винятково національним капіталом, якщо вони хочуть зберегти свою частку на банківському ринку. Водночас це приведе до посилення конкуренції за клієнтів і сприятиме підвищенню якості послуг, зниженню процентних ставок та тарифів, і в кінцевому результаті – до підвищення ефективності фінансового посередництва. По-третє, іноземні банки характеризуються високою етикою ведення бізнесу, для них не характерне ухилення від сплати податків, тому, прийшовши на український банківський

ринок, вони впроваджуватимуть позитивний досвід: високі стандарти та ділова етика поширюватимуться на внутрішній ринок. З іншого боку, присутність іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі має не лише переваги, оскільки вона може створити умови до витіснення українських банків з ринку. Ось чому держава, в особі Національного банку України, повинна забезпечити захист інтересів вітчизняної економіки загалом та банківських установ зокрема. З метою захисту вітчизняного банківського сектору і збереження конкурентних переваг вітчизняних банків необхідно на державному рівні розробити і законодавчо закріпити стратегію розвитку банківської системи України. Для забезпечення економічного суверенітету держави потрібно визначити на державному рівні правові інструменти регулювання обсягу іноземного капіталу в банківському секторі України, які зможуть захистити від поглинання вітчизняну банківську систему. З метою недопущення домінування іноземного капіталу у банківському секторі, що істотно впливатиме на економічний розвиток України, необхідно визначити, яка оптимальна межа присутності іноземного капіталу в банківській системі і на деякий період часу обмежити частку іноземного капіталу на певному рівні.

З метою запозичення коштів на довгостроковій основі та підвищення рівня капіталізації банки можуть залучати незабезпечені кошти фізичних і юридичних осіб у грошовій формі (як національній, так і вільно конвертованій валюті) на умовах субординованого боргу з подальшим врахуванням цих коштів до власного капіталу банку, які не можуть бути взяті з банку раніше як через п'ять років. Залучення коштів на умовах субординованого боргу здійснюється шляхом укладення прямих договорів або шляхом випуску банком-боржником боргових цінних паперів – ощадних депозитних сертифікатів чи облігацій (мінімальна сума 100 тис. грн.). У разі залучення коштів на умовах субординованого боргу від однієї особи у сумі, більшій, ніж 2 млн. грн., укладається прямий договір. Залучення коштів на умовах субординованого боргу має для банків ряд переваг порівняно з іншими способами збільшення власного капіталу:

- боргові зобов'язання не дають їхнім власникам права на управління банком;
- виплата процентів за субординованим боргом здійснюється за рахунок збільшення валових витрат;
- субординовані зобов'язання є дешевшим, порівняно з емісією акцій, джерелом формування власного капіталу.

Доволі поширеною є думка, що показник понад 160 банківських установ для України є надто великим, тому з метою концентрації капіталу потрібно зменшити чисельність банків шляхом їхнього об'єднання. Хибність такого підходу підтверджують дані табл. 2.17 про кількість банків на 100 тис. населення у різних країнах світу.

Таблиця 2.17

Дані про кількість банків на 100 тис. населення у різних країнах світу [170, с.50]

Країна	Населення (тис. осіб.)	Кількість банків	Кількість банків на 100 тис. осіб
Люксембург	412	210	51,0
Ірландія	3500	1040	29,7
Італія	57480	876	15,3
Австрія	8188	906	11,1
Канада	30000	2350	7,8
Фінляндія	5116	361	7,1
Норвегія	4300	216	5,0
Німеччина	80000	4000	5,0
Японія	127000	6200	4,9
Швейцарія	7801	375	4,8
Франція	60180	2200	3,6
США	263034	8620	3,3
Португалія	9920	219	2,2
Нідерланди	15493	169	1,1
Росія	144000	1349	0,9
Бельгія	10143	89	0,9
Великобританія	58258	492	0,8
Іспанія	57333	387	0,7
Болгарія	8402	46	0,5
Чехія	12000	53	0,4
Україна	48055	161	0,3
Данія	81817	201	0,2
Бразилія	155000	217	0,1
Туреччина	68000	68	0,1
Єгипет	74700	67	0,1

Порівнюючи Україну з іншими країнами, можемо помітити, що показник кількості банків на 100 тис. населення в Україні становить 0,3 і є значно меншим,

ніж у Росії – 0,9. У Люксембурзі 100 тис. осіб обслуговує 51 банк, у Німеччині – 5, у США – 3,3. На нашу думку, не варто штучно збільшувати чи зменшувати кількість українських банків, оскільки відповідно до розвитку економіки будуть з'являтися нові фінансові установи, а ті, які не зможуть забезпечити прибуткову діяльність, збанкрутують або будуть поглинуті.

Щодо концентрації активів у банківському секторі слід зауважити, що на 15 найбільших банків України (банки першої групи) припадає понад 62% сукупних активів вітчизняної банківської системи, на перших 34 банки (банки I та II груп) – понад 80% (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Розподіл активів між групами банків України за 2002–2006 рр.*

Група банків	Період	Кількість банків	Загальні активи, млн. грн.	Питома вага, %
По банківській системі	01.01.03 р.	157	67773,6	100,0
	01.01.04 р.	157	100234,4	100,0
	01.01.05 р.	160	134347,9	100,0
	01.01.06 р.	163	213878,0	100,0
	01.01.07 р.	169	340179,3	100
Група 1. Найбільші банки	01.01.03 р.	10	36641,7	54,1
	01.01.04 р.	10	53862,0	53,7
	01.01.05 р.	10	71356,9	53,1
	01.01.06 р.	12	123501,9	57,7
	01.01.07 р.	15	211760,8	62,2
Група 2. Великі банки	01.01.03 р.	12	9972,2	14,7
	01.01.04 р.	14	17144,0	17,1
	01.01.05 р.	14	24250,6	18,1
	01.01.06 р.	15	37600,8	17,6
	01.01.07 р.	19	64808,1	19,1
Група 3. Середні банки	01.01.03 р.	34	11764,1	17,4
	01.01.04 р.	34	17080,7	17,0
	01.01.05 р.	31	21772,9	16,2
	01.01.06 р.	28	27811,0	13,0
	01.01.07 р.	25	29278,1	8,6
Група 4. Малі банки	01.01.03 р.	101	9395,6	13,9
	01.01.04 р.	99	12147,7	12,1
	01.01.05 р.	105	16967,5	12,6
	01.01.06 р.	108	24964,3	11,7
	01.01.07 р.	110	34332,3	10,1

* Складено та розраховано за даними: [180, с.11–14; 181, с.48–51; 182, с.50–53; 183, с.40–51; 184, с.48–53]

Більш детальний аналіз дозволяє побачити, що станом на 1 січня 2007 р. активи перших п'яти банків, що належать до групи найбільших становлять 35%, відповідно перших десяти банків – 56,6% сумарних активів банківської системи [184, с.48–49]. Така тенденція відповідає світовому досвіду, коли банківська система охоплює 5–10 потужних банківських установ, достатню кількість середніх і велику кількість малих банків. Так, на 5 найбільших банків США припадає 64% активів, а на 5 найбільших банків країн Європи – в середньому 22% всіх банківських активів [40, с.15].

Реорганізація банків може відбуватись шляхом злиття чи приєднання банків, а також вони мають право створювати банківські об'єднання. Підвищення рівня капіталізації шляхом злиття чи поглинання банків має загальносвітовий досвід, оскільки воно є вагомим інструментом концентрації капіталу, що дає змогу зменшувати витрати і підвищувати прибутковість. Основний мотив злиття та поглинання компаній полягає в отриманні синергетичного ефекту, тобто взаємодоповнювальної дії капіталів двох або кількох суб'єктів, сукупний результат яких набагато перевищує суму результатів цих компаній. Синергетичний ефект виникає завдяки:

- економії, зумовленій масштабами діяльності;
- комбінуванню взаємодоповнювальних ресурсів;
- підвищенню фінансової стійкості через зниження конкуренції (мотив монополії);
- виходу на нові географічні ринки.

Згідно зі статтею 26 Закону України «Про банки і банківську діяльність», злиття передбачає припинення діяльності одного чи кількох банків і передачу належних їм майна, коштів, прав і обов'язків банку- правонаступникові [68]. Приєднання означає припинення діяльності одного банку як юридичної особи з передачею всіх його майнових прав і зобов'язань новоствореному банку. У процесі об'єднання поєднуються зусилля окремих банків в умовах напруженої конкурентної боротьби, досягається вищий рівень ефективності шляхом скорочення непродуктивних витрат, розширюється спектр послуг. При злитті або

приєднанні як мінімум один учасник втрачає свою фінансову самостійність. Саме тому створення банківських об'єднань є більш привабливим для банків, які мають право створювати банківські об'єднання таких типів, як: банківська корпорація, банківська холдингова група (стаття 9 Закону України «Про банки і банківську діяльність»). Банківська корпорація створюється з метою концентрації капіталів банків-учасників корпорації, підвищення їхньої загальної ліквідності та платоспроможності. Статутний капітал банківської корпорації має відповідати загальним вимогам НБУ щодо статутного капіталу новоствореного банку (стаття 10). Банківська холдингова група – це об'єднання, до складу якого входять материнський та дочірні банки. Так, банківською холдинговою групою «Райффайзен Інтернешнл Бенк-Холдинг АГ» викуплено 93,5% акцій банку «Аваль». На сьогодні банк «Аваль» входить до цієї холдингової групи.

Процес реорганізації банку є доволі складним шляхом збільшення капіталу, починаючи від стадії підготовки прийняття рішення до отримання дозволу НБУ і безпосередньо під час реорганізації. Цей процес містить як переваги так і недоліки. До переваг злиття та приєднання належать: концентрація власного капіталу, можливість значного нарощування активів, досягнення синергетичного ефекту за рахунок зниження витрат і уникнення дублюючих функцій, розширення філіальної мережі, більші фінансові можливості щодо залучення кваліфікованих менеджерів. Недоліком злиття та приєднання є значні фінансові затрати, що супроводжують процес реорганізації. Крім цього, метою реорганізації може бути не досягнення економічного ефекту, а задоволення особистих амбіцій керівників банку.

На думку українських вчених, злиття та приєднання банків – дієвий інструмент концентрації капіталів, однак недопустимим є застосування адміністративного тиску [56, с.32].

Як видно з даних табл. 2.19, процеси злиття та поглинання банків в Україні відбуваються не дуже часто, що пояснюється недосконалістю нормативного забезпечення та небажанням поступитися керівними позиціями власників банківських установ.

Злиття і поглинання банків України за 1999–2004 рр.[73, с.66; 179, с.5]

Назва банку	Рік	Результат
«Мрія» – «Рось»	1998	Статутний капітал збільшився до 7,64 млн. грн.
«Євро центр» – «Вікторія»	1999	Статутний капітал збільшився до 4 млн. грн.
«Автокразбанк» – «Універсалбанк»	1999	Статутний капітал збільшився до 8,13 млн. грн.
«Столичний» – «Армад»	1999	Статутний капітал збільшився до 5,6 млн. грн.
«Укргазбанк» – «Укрнафтогазбанк»	1999	Статутний капітал збільшився до 40 млн. грн.
«Укоопспілка» – «Поділля»	2000	Статутний капітал збільшився до 9,6 млн. грн.
«Міжнародний комерційний банк» – «Гаврія»	2001	Статутний капітал збільшився до 35 млн. грн.
«Укргазбанк» – «Народний банк»	2002	Статутний капітал збільшився до 64,6 млн. грн.
«Аваль» – «Еталон»	2002	Статутний капітал збільшився до 341,5 млн. грн.
ВАТ СКБ «Дністер» – ВАТ «АК Західбудгазбанк»	2004	Статутний капітал збільшився до 37 млн. грн.

Злиття банківських установ є однозначно позитивним для проблемних банків, у всіх інших випадках необхідно зважувати доцільність проведення реорганізації, яка може призвести до посилення монополізації на фінансово-кредитних ринках, зниження міжбанківської конкуренції, підвищення цін і тарифів на послуги банківських установ. Вирішуючи питання реорганізації банку, в передусім необхідно зважати на рівень прибутковості установи, а не на те, малий чи великий банк. Підтвердженням може бути банкрутство таких великих банків, як «Україна», «Слов'янський» та «Інко». Якісні критерії оцінювання дають змогу повноцінно функціонувати банківській системі, що охоплює банки з різноманітними фінансовими можливостями. Для об'єктивного оцінювання роботи банків, що належать до різних груп, розрахуємо коефіцієнт прибутковості як відношення прибутку звітного року до загальних активів по кожному окремо взятому банку та здійснимо їхнє групування залежно від рейтингової оцінки (табл. 2.20).

Групування банків за показником прибутковості*

Група банків	Дата	Граничні інтервали									
		більше 1 (сильний)		0,75–1 (задовільний)		0,50–0,75 (посередній)		0,25–0,50 (граничний)		менше 0,25 (незадовільний)	
		Кількість банків	Питома вага, %	Кількість банків	Питома вага, %	Кількість банків	Питома вага, %	Кількість банків	Питома вага, %	Кількість банків	Питома вага, %
Група 1. Найбільші банки	1.01.05	4	40,0	0	0	3	30,0	1	10,0	2	20,0
	1.01.06	5	41,6	0	0	2	16,7	3	25	2	16,7
	1.01.07	10	66,7	3	20,0	0	0	2	13,3	0	0
Група 2. Великі банки	1.01.05	7	50,0	1	7,1	4	28,6	2	14,3	0	0
	1.01.06	5	33,3	3	20	5	33,3	1	6,7	1	6,7
	1.01.07	9	47,4	2	10,5	5	26,3	2	10,5	1	5,3
Група 3. Середні банки	1.01.05	12	38,7	9	29,0	5	16,1	3	9,7	2	6,5
	1.01.06	17	60,7	0	0	3	10,7	5	17,9	3	10,7
	1.01.07	13	52,0	2	8,0	4	16,0	4	16,0	2	8,0
Група 4. Малі банки	1.01.05	53	50,5	11	10,5	17	16,2	6	5,7	17	16,2
	1.01.06	42	38,9	15	13,9	17	15,7	20	18,5	14	13,0
	1.01.07	42	38,2	29	26,4	13	11,8	15	13,6	11	10,0

* Розраховано автором

Аналіз даних табл. 2.20 свідчить, що у всіх групах банків є як сильні установи, так і банки з незадовільним фінансовим станом. Так, на початок 2005 р. близько 40% найбільших та середніх банків належали до сильних, що стосується великих та малих банків, то половина з них належала до цієї групи. На початок 2006 р. 41,6% найбільших банків, 33,3% великих банків, 60,7% середніх банків та 38,9% малих банків згідно з рейтинговою шкалою характеризувалися сильним фінансовим станом. Щодо фінансового стану банків, прибутковість активів яких становила менше, ніж 0,25% і оцінюється як незадовільний стан, можна помітити, що впродовж 2004–2005 рр. такі банки були у всіх групах. На початок 2006 р. їхня питома вага становила 6,7% великих банків, 10,7% середніх банків, 13% малих банків та 16,7% найбільших банків (банк «Аваль» – 0,1%, Ощадбанк – 0,21%).

Станом на 1 січня 2007 р. значно зросла частка найбільших банків, які належать до сильних – 66,7%. і у цій групі відсутні банки з незадовільним фінансовим станом. Слід зауважити, що для банків всіх груп характерним є зниження питомої ваги банків, у яких рівень прибутковості нижче 0,25. При

порівнянні коефіцієнта прибутковості у розрізі банків бачимо, що найбільше його значення по групі найбільших банків належить ОТП банку – 2,87%, по групі великих – Каліон банк Україна (2,48%), по групі середніх – Кредит-Дніпро (2,67%), по групі малих – Комерційному індустріальному банку (12,45%) (Див. додаток Р). Отже, найвищий рівень показника прибутковості має банк, що належить до групи малих.

Результати проведеного аналізу підтверджують думку про необхідність зваженого підходу до проведення реорганізації банківських установ. Адже фінансове здоров'я кожного банку, незалежно від обсягу власного капіталу, водночас свідчить про стабільність банківської системи держави. Зменшення кількості малих та середніх банків, які співпрацюють з малим бізнесом і застосовують індивідуальний підхід, а також надають пільги, призведе до зниження доступності банківських послуг для потреб малого підприємництва, оскільки великі банки переважно націлені на обслуговування корпоративних клієнтів.

Дослідження основних шляхів нарощування власного капіталу вітчизняних банків дозволяють зробити такі висновки:

- незначна питома вага прибутку, який залишається у розпорядженні банку після оподаткування свідчить про недостатність цього внутрішнього джерела зростання власного капіталу;

- емісійний шлях збільшення капіталу займає перше місце і характерний передусім для банків, які користуються довірою;

- зростання доходів населення, а також довгострокових зобов'язань банків, залучених на рахунки фізичних осіб впродовж 2000–2006 рр., свідчить, що потенційними акціонерами банків є найбільшою мірою населення;

- зростання частки іноземного капіталу в банківському секторі України впродовж 2005–2006 рр., свідчить про підвищення довіри до України з боку іноземних інвесторів;

- залучення іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему має як позитивні, так і негативні сторони, тому НБУ необхідно розробити стратегію

розвитку вітчизняної банківської системи та визначити оптимальну межу присутності іноземного капіталу;

– підвищення рівня капіталізації банків може відбуватись шляхом злиття чи приєднання банків або шляхом створення банківських об'єднань, основним мотивом є отримання синергетичного ефекту;

– вирішуючи питання реорганізації банку, необхідно оцінити фінансовий стан установи, недопустимим є застосування адміністративного тиску.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що проблема капіталізації банків України – це стрижневий елемент формування надійної банківської системи.

Висновки до розділу 2:

Здійснення аналізу забезпечення діяльності банків власними коштами, дослідження шляхів нарощування власного капіталу банків України та проблематики державного регулювання власного капіталу, дає підстави зробити наступні висновки:

1. Аналіз складу та структури фінансових ресурсів банків України впродовж 2000–2006 рр. свідчить про:

– стрімке зростання ресурсної бази від майже 37 млрд. грн. на 1 січня 2001 р. до 340,2 млрд. грн. на 1 січня 2007 р.;

– стійкі тенденції зменшення питомої ваги власного капіталу банків з одночасним зростанням зобов'язань банку, що супроводжується стабільним зростанням абсолютних показників власних коштів від 6,4 млрд. грн. на 1 січня 2001р. до 42,6 млрд. грн. на 1 січня 2007 р.;

– випередження темпів росту зобов'язань порівняно з темпами росту власного капіталу та фінансових ресурсів загалом.

2. Аналіз розподілу частки власного капіталу і зобов'язань між групами банків свідчить, що у банках, що належать до групи найбільших зосереджено більшу половину власного капіталу банківської системи та залучених і запозичених коштів, а банки групи малих, володіючи майже четвертою частиною

сумарних власних коштів, залучили близько десятої частини зобов'язань, що характеризує високий ступінь довіри до великих і стабільних банків з великим обсягом власного капіталу, в яких спостерігається концентрація клієнтури та фінансових потоків. Таким чином, встановлено залежність між зростанням власного капіталу банків та зміцненням їх конкурентних переваг внаслідок підвищення довіри з боку вкладників, що в свою чергу дає найбільші можливості для залучення тимчасово вільних коштів, які забезпечать достатню ресурсну базу для кредитування великих проектів і дозволять зайняти ключову роль у соціально-економічному розвитку країни.

3. Лівову частку власного капіталу більшості банків України сформовано за рахунок статутного капіталу. Для всіх груп банків характерне поступальне збільшення середнього обсягу як власного так і статутного капіталу, що свідчить про процес укрупнення українських банків. Так, середній обсяг власного капіталу банків, що ввійшли до групи найбільших, впродовж 2001–2006 рр. зріс більше як у 5 разів. І хоча темпи зростання середнього обсягу власного капіталу по інших групах банків вищі (I група – 500,7%, II – 917,2 % , III – 730,7%, IV – 459,8%), в абсолютній величині середній обсяг власного капіталу найбільших банків на 1 січня 2007 р. значно перевищив відповідний показник по інших групах: у 4 рази по групі великих, у 8 разів по групі середніх, у 20 разів по групі малих. Аналогічні тенденції спостерігаємо і щодо показника середнього обсягу статутного капіталу, який на 1 січня 2007 р. у найбільших банків становив 753,0 млн. грн., а по групі малих банків – 55,5 млн. грн.

4. Аналіз динаміки питомої ваги статутного капіталу, проведений для кожного діючого банку свідчить, що неефективна діяльність може призвести до “проїдання” власних коштів, коли власний капітал стає меншим за статутний або взагалі набуває від’ємного значення. Таке явище характерне впродовж останніх років для окремих банків, що належать до групи малих.

5. Зближення вимог різних країн стосовно достатності капіталу знайшли своє відображення у рекомендаціях Базельського комітету. Базель II спрямовує органи

нагляду на оцінку достатності капіталу з позиції індивідуального підходу до банку з урахуванням специфіки ризиків і виключає єдиний підхід.

6. Базель II включає три компоненти-опори: мінімальні вимоги до капіталу, контроль з боку нагляду та ринкову дисципліну, які розраховані на країни з розвинутою економікою та потужні банки. Принципова новизна Базеля II передбачає:

- розрахунок капіталу здійснюється з врахуванням операційного ризику, тобто можливих збитків, зумовлені внутрішніми процесами та діями персоналу;
- створення чутливої до ризиків системи розрахунку капіталу, яка спирається на оцінку ризиків, які здійснюють банки самостійно, використання у розрахунках достатності регулятивного капіталу теорії ймовірностей та математичної статистики.;
- всебічне розкриття інформації банками.

7. Вітчизняна банківська практика здійснюється з урахуванням вимог Базеля I. Аналіз динаміки абсолютного показника регулятивного капіталу банківської системи України свідчить про його стабільне зростання: від 5,1 млрд. грн. на початок 2001 р. до 41,1 млрд. грн. на 1 січня 2007 р., при одночасному зниженні нормативу його адекватності – від 20,69% на початку 2002 р. до 14,19% на 1 січня 2007 р., що свідчить про значний запас достатності капіталу вітчизняних банків та здатність більшості з них своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Зниження рівня адекватності регулятивного капіталу в межах нормативного значення є позитивним, і характеризує здатність банків використовувати власний капітал більш ефективно.

8. Доведено необхідність запровадження рекомендацій Базеля II в Україні як умови підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи. Визначено низку проблем, пов'язаних із впровадженням у вітчизняну банківську практику спрощених підходів Базеля II, серед яких головними є: 1) відсутність достатнього обсягу статистичних даних, необхідних для оцінювання кредитного ризику; 2) розвиток внутрішньої системи управління ризиками пов'язаний з додатковими витратами на підвищення кваліфікації персоналу та адекватне

програмно-технічне забезпечення; 3) Базель II потребує вільного доступу всіх учасників ринку до якісної та кількісної інформації про величину та структуру капіталу, взяті ризики, системи управління ризиками банку.

9. Базельська Угода про капітал представляє собою потужний та складний проект, успішна реалізація якого вимагає особливої підготовки як органів нагляду, так і банківських установ. Враховуючи необхідність наближення вітчизняної банківської практики до міжнародних вимог, Національному банку України у співпраці з банками необхідно:

- здійснити роботу для отримання сертифікованого україномовного перекладу «Міжнародної конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу» та забезпечити вільний доступ до цього документу;
- для підвищення якості внутрішнього аудиту, розробити з врахуванням міжнародного досвіду методичні підходи до діяльності внутрішнього аудиту та вимоги до рівня кваліфікації аудиторів;
- створити на загальнодержавному рівні банк даних про позичальників;
- розробити вимоги до банків щодо розкриття інформації, перелік якої встановлено Третім компонентом Базельської угоди про капітал.

10. Прибуток є найдешевшим внутрішнім джерелом зростання капіталу, однак, незначна його питома вага, зумовлює нарощування власного капіталу за рахунок збільшення статутних та резервних капіталів.

11. Упродовж 2005–2006 рр. спостерігаємо залучення значних іноземних інвестицій у банківський сектор України. Так, частка іноземного капіталу у статутному впродовж 2005–2006 рр. зростає у 3 рази і становила на початок 2007 р. 27,6% статутного капіталу банків України. Залучення іноземних інвесторів у банківську систему України сприятиме капіталізації банків, впровадженню сучасних банківських технологій, поширенню міжнародного досвіду ведення банківської справи, розширенню асортименту банківських послуг та підвищення їх якості, загостриться конкуренція. З іншого боку, слід враховувати можливі наслідки поглинання зарубіжним капіталом українських банків, оскільки не всі банки готові витримати конкуренцію із сильнішими

банками. З метою недопущення домінування іноземного капіталу у банківському секторі, що істотно впливатиме на економічний розвиток України, необхідно визначити, яка оптимальна межа присутності іноземного капіталу в банківській системі і на деякий період часу обмежити частку іноземного капіталу на певному рівні.

12. Структурний аналіз динаміки зобов'язань банків України та доходів населення свідчить, саме населення слід розглядати як потенційних інвесторів. Для залучення коштів фізичних осіб у банківський акціонерний капітал необхідним є проведення виваженої політики банків спрямованої на підвищення конкурентоспроможності та довіри до банку, запровадження системи заохочень.

13. Підвищення рівня капіталізації шляхом злиття чи поглинання банків є вагомим інструментом концентрації капіталу, що дає можливість зменшувати витрати і підвищувати прибутковість. Основним мотивом злиття та поглинання компаній є отримання синергетичного ефекту, тобто взаємодоповнюючої дії капіталів двох або декількох підприємств, сукупний результат яких набагато перевищує суму результатів цих компаній. Укрупнення банківських установ є однозначно позитивним для проблемних банків, у всіх інших випадках необхідно зважувати доцільність проведення реорганізації, яка може привести до посилення монополізації на фінансово-кредитних ринках, зниження міжбанківської конкуренції, підвищення цін і тарифів на послуги банківських установ. Вирішуючи питання реорганізації банку, в першу чергу необхідно враховувати прибутковість установи, а не на те, малий чи великий банк.

Основні положення розділу висвітлено у наукових працях автора [91; 93; 96; 99].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКУ

3.1. Діагностування власного капіталу як складової фінансових ресурсів банків України

Фінансові ресурси банку становлять основу його діяльності і представляють собою сукупність коштів, які є власністю банку або тимчасово перебувають у його розпорядженні і можуть бути використані на власний розсуд. Ресурсна політика, яку розробляють банки, необхідна для реалізації таких основних завдань: по-перше, забезпечення достатньої ресурсної бази для здійснення кредитної та інвестиційної діяльності і, по-друге, отримання прибутку. В умовах існування великої кількості банків з розвиненою мережею та конкурентної боротьби за клієнтуру особливого значення набувають питання формування фінансових ресурсів банків, розробка і впровадження стратегії управління власними, залученими та запозиченими коштами, досягнення їхнього оптимального співвідношення.

Обсяг фінансових ресурсів кількісно характеризує фінансові можливості банку. Один із чинників, що впливають на ефективність діяльності банків, – це стратегія щодо формування структури фінансових ресурсів для забезпечення прибуткової діяльності.

І. А. Бланк, розкриваючи концептуальні основи формування капіталу, наголошує, що одним із головних принципів у цьому аспекті є забезпечення оптимальної структури капіталу з позиції ефективного його функціонування [26, с. 423; 426]. При цьому структуру капіталу він розуміє як співвідношення власних і залучених фінансових ресурсів, використовуваних у діяльності.

У широкому розумінні забезпечення відповідної структури фінансових ресурсів банку передбачає діяльність, пов'язану з визначенням відповідного співвідношення джерел формування його фінансових ресурсів, тобто з мобілізацією коштів акціонерів, учасників, вкладників та інших кредиторів. У

вужькому розумінні формування фінансових ресурсів слід тлумачити як дії, спрямовані на задоволення потреб банку в ліквідності через забезпечення банку необхідною і достатньою ресурсною базою.

Теорія структури капіталу є однією з найбільш дискусійних, оскільки вона формує основу вибору стратегічного напрямку розвитку діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, що забезпечує зростання його ринкової вартості, тобто має доволі широку сферу застосування на практиці. Рішення щодо структури капіталу належать до найважливіших фінансових рішень, що приймаються керівними органами.

Формування фінансових ресурсів банку в ринковій економіці базується на використанні таких принципів, серед яких:

- орієнтація банківських установ на попит та пропозицію ринку, на потреби клієнтів;
- створення таких банківських продуктів та послуг, які користуються попитом і можуть принести банку максимальний прибуток;
- спрямованість на зростання ефективності банківської діяльності з метою зниження витрат і отримання оптимальних результатів з точки зору ліквідності;
- реальне оцінювання ринкової ситуації, здатність вносити корективи у стратегію діяльності банку залежно від стану кредитного та депозитного ринків;
- організація ефективної діяльності банківської установи.

Діяльність щодо забезпечення фінансовими ресурсами банку в достатньому обсязі як процес передбачає аналіз, збір та опрацювання інформації про кон'юнктуру ринку в певний період часу з метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо формування достатньої ресурсної бази з визначеною структурою з урахуванням можливих втрат і характеризується певними етапами (див. рис. 3.1). Забезпечення банку фінансовими ресурсами передбачає відповідність ресурсної бази структурі активів. Функції управління пасивами та активами тісно пов'язані між собою і мають однаковий вплив на рівень рентабельності банку. Визначення обсягу, строків і вартості мобілізованих коштів залежить від політики банку в сфері здійснення активних операцій. При

цьому структура джерел фінансового забезпечення банку має відповідати

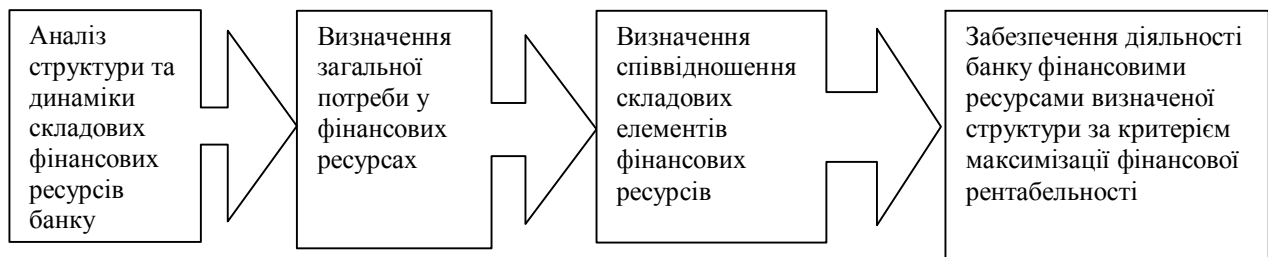

Рис. 3.1. Етапи формування структури фінансових ресурсів банку

структурі активів, тобто необхідно, щоб зобов'язання за строками та розмірами були адекватними активам за обсягами та строками.

Основним завданням при визначенні оптимальної величини власних коштів є обґрунтування їхньої достатності, а також визначення показників, що дають змогу оцінити цю достатність. Як свідчить практика, на величину достатності власного капіталу банку впливають обсяг та структура активних операцій. Так, орієнтація банку на переважне проведення операцій, пов'язаних з мінімальним ризиком, дає йому змогу успішно працювати, маючи порівняно невеликий власний капітал, і, навпаки, переважання позик з більшим ризиком потребує порівняно більшого обсягу власних коштів. Тому при зростанні частки високоліквідних активів банк має забезпечити зростання обсягів власного капіталу так, щоб темпи його приросту випереджали темпи приросту ризикових активів.

Проблему зміцнення ресурсної бази банку не можна зводити до нарощування обсягу різних видів ресурсів. В умовах становлення фінансового ринку банкам з метою виживання необхідно грамотно будувати стратегію подальшого розвитку і тактику поведінки на ринку.

Так, останнім часом особливого розвитку набули іпотечні та інвестиційні кредити. Тоді як більшість строкових депозитів банків залучені на строк не більше, ніж рік, а мінімальний строк іпотечного кредиту – 8–10 років, виникає проблема пошуку і залучення довгострокових коштів. Потужні банківські

установи беруть синдиговані кредити у колег із Заходу, а середні та малі банки не мають такої змоги. Проблема залучення довгострокових коштів протягом наступних років набуватиме особливої гостроти з огляду на подальший розвиток економіки і відповідно зростання потреби у довгострокових кредитах.

Розробка заходів із забезпечення банку фінансовими ресурсами відповідної структури передбачає вирішення надзвичайно важливих та складних завдань, що стоять перед керівництвом банку. Оптимальна структура фінансових ресурсів досягається таким співвідношенням між власними коштами та зобов'язаннями банку, при якій забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості банку, тобто максимізується його ринкова вартість.

У процесі здійснення заходів необхідно враховувати особливості кожного елемента фінансових ресурсів. Висока питома вага власних коштів і невелика частка залучених та запозичених коштів є результатом недостатньо активної позиції банку на ринку та характеризується низьким рівнем прибутковості, однак вона забезпечує фінансову незалежність банку. Велика частка зобов'язань банку порівняно з власним капіталом знижує надійність банку, збільшуючи частку ризику, що її беруть на себе вкладники банку та підвищує прибутковість власного капіталу. Таким чином, встановлюючи співвідношення власного капіталу та зобов'язань банку, необхідно визначитись, обираючи між можливістю протистояти непередбачуваним фінансовим проблемам та прибутковістю власного капіталу.

При формуванні ресурсної бази необхідно розробити довгострокові завдання, визначити способи їхнього досягнення, тобто розробити стратегію і тактику забезпечення банку новими ресурсами. Нові завдання ставлять завдання розробки нової стратегії, а тактика визначає методи і прийоми для вирішення конкретної ситуації найкращим шляхом. Основною стратегічною метою діяльності банку в напрямку забезпечення ресурсами є нарощування ресурсної бази за умови підтримання ліквідності банку і забезпечення його рентабельності.

Одним з основних факторів, що забезпечують ліквідність банку є обсяг власного капіталу. З точки зору формування ресурсної бази для банку є важливим не тільки зіставлення обсягу власного капіталу з обсягом та якістю активів, а й зіставлення величини власних коштів з депозитною базою при врахуванні фактора її стійкості.

Власний капітал характеризується простотою залучення, тобто рішення про його збільшення приймаються керівними органами. Однак зростання власного капіталу, яке здійснюється шляхом емісії акцій, має окремі недоліки:

- значні часові та матеріальні витрати на розміщення акцій;
- проблема пошуку нових акціонерів та інвесторів у випадку залучення зовнішніх джерел;
- можливість перерозподілу контрольного пакета акцій на користь нових акціонерів, що може призвести до втрати контролю з боку колишніх власників.

Для залучених та запозичених коштів характерні такі переваги:

- низька вартість залучення порівняно з власним капіталом;
- широкі можливості залучення коштів, оскільки банки виступають посередниками у процесі перерозподілу тимчасово вільних капіталів;
- забезпечення зростання фінансового потенціалу банку.

Специфіка забезпечення банку залученими коштами полягає в тому, що при формуванні зобов'язань банк працює з визначеною групою клієнтів, від яких він певною мірою залежить. Так, здійснюючи кредитні операції, рішення про видачу позики приймає банк, при залученні грошових коштів право вибору залишається за клієнтом, тоді як банки вимушені проводити конкурентну боротьбу за клієнта.

Приймаючи рішення про співвідношення власних і залучених коштів необхідно враховувати, що:

- обсяг власного капіталу не може бути меншим від нормативних вимог НБУ і має забезпечувати виконання нормативу адекватності регулятивного капіталу;

- залучені та запозичені кошти мають забезпечувати здійснення активних операцій та можливість їхнього подальшого розвитку;
- необхідність забезпечення ліквідності банку.

В умовах обмеженого обсягу власного капіталу банк може досягти виконання нормативних вимог НБУ такими шляхами, які можуть запроваджуватись окремо або у комплексі:

- 1) зростання абсолютного обсягу власного капіталу банку за рахунок внутрішніх або зовнішніх джерел;
- 2) зменшення абсолютного обсягу активних операцій;
- 3) зменшення обсягу ризикових активів.

Банку не вигідно нагромаджувати зайвий власний капітал, оскільки вартість власних коштів є, як правило, вищою порівняно із залученими коштами. Власний капітал має бути в такому обсязі, щоб забезпечити максимальний прибуток та рентабельність.

Співвідношення між власними коштами та зобов'язаннями банку мають забезпечити зростання прибутку банку і підвищити його фінансову стійкість. Важливим принципом виступає дотримання банком достатності ресурсів: залучених та запозичених коштів має бути не менше і не більше, ніж необхідно для прибуткової та стійкої діяльності банку. Через це банки розробляють програми регулювання та розміщення ресурсів, визначають сфери найбільш прибуткових вкладень коштів на визначений період, проводять аналіз виконання цих програм. При оцінюванні операцій застосовується комплексний підхід, що враховує весь перелік питань, які стосуються конкретної угоди і водночас відображають стан банку.

Оскільки об'єктом дисертаційного дослідження є власний капітал як складова фінансових ресурсів, при дослідженні структури ресурсної бази акцентуємо увагу на співвідношенні власних коштів банку та його зобов'язань, а саме на частці власного капіталу у фінансових ресурсах.

Прийняття управлінських рішень передуює розробка моделі діагностування власного капіталу банку як складової фінансових ресурсів, що забезпечить сталість і надійність висновків.

Алгоритм моделі діагностування власного капіталу банку передбачає: визначення мети та складання характеристики об'єкта моделювання, оцінювання рівня концентрації власного капіталу банківської системи України, кількісний аналіз даних, побудову коридору питомої ваги власного капіталу та аналіз отриманих результатів моделі (рис. 3.2).

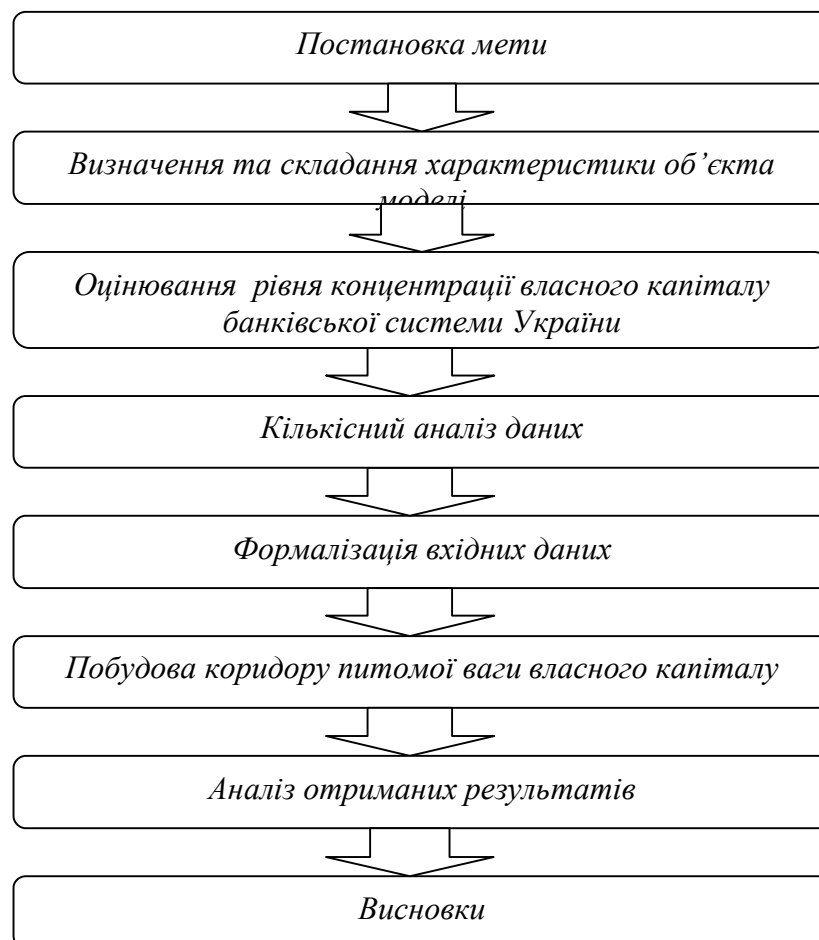

Рис. 3.2. Алгоритм побудови моделі діагностування власного капіталу як складової фінансових ресурсів банку

Метою побудови моделі є діагностування власного капіталу як складової фінансових ресурсів банків.

Об'єктом для моделі слугує статистична сукупність у вигляді інформаційних масивів даних про обсяги власного капіталу, зобов'язань, прибутку та обсягу активів банків України за період 2002–2005 рр. Статистична база даних, використана при побудові моделі, охоплює спостереження за вищевказаними показниками кожного банку України (близько 160) упродовж 2002–2005 рр. (див. додатки С 1, С 2, С 3, С 4). Таким чином, загальна кількість вхідних даних становить близько 2560.

Як видно з рис. 3.2, перший етап діагностування власного капіталу вітчизняної банківської системи є оцінювання рівня його концентрації.

Кількісний аналіз полягає у встановленні існування чи відсутності взаємозв'язку між обсягом власного капіталу банку та обсягом прибутку за допомогою кореляційного аналізу.

Наступним етапом діагностування є формалізація вхідних даних, яка передбачає перетворення абсолютних значень на відносні показники шляхом визначення питомої ваги власного капіталу у фінансових ресурсах та обчислення прибутковості банку.

Побудова коридору питомої ваги власного капіталу здійснюється шляхом визначення точок екстремуму, в яких знаходяться максимальне та мінімальне значення питомої ваги власного капіталу для кожної групи банків у динаміці.

Завершальними етапами є аналіз отриманих результатів та формування висновків.

Оцінювання рівня концентрації власного капіталу банківської системи України можна здійснити з використанням загальновизнаного у міжнародній практиці показника Херфіндаля – Хіршмана. Цей показник рекомендований Керівництвом з розрахунку показників фінансової стійкості Міжнародного валютного фонду як показник рівня концентрації у банківському секторі. Він розраховується як сума квадратів питомої ваги визначеного показника по групах банків у загальній величині показника по банківському сектору:

$$H = \sum_{i=1}^n \Pi_i^2, \quad (3.1)$$

де Π – питома вага власного капіталу i -ї групи у власному капіталі банківської системи України;

n – кількість груп [48, с.3].

Показник Херфіндаля – Хіршмана характеризує рівень концентрації і набуває значень від 0 до 1:

- 0 – мінімальна концентрація;
- менше, ніж 0,10 – низький рівень концентрації;
- 0,10 – 0,18 – середній рівень концентрації;
- більше, ніж 0,18 – високий рівень концентрації [48, с.3].

Для обчислення показника Херфіндаля – Хіршмана нам необхідно визначити питому вагу власного капіталу, акумульованого у кожній з груп банків та частку кількості банків у групі (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Розподіл частки власного капіталу банківської системи України по
групах банків за 2002–2005 рр.***

Група	на 1 січня 2003 р.		на 1 січня 2004 р.		на 1 січня 2005 р.		на 1 січня 2006 р.	
	власний капітал, %	кількість банків, %	власний капітал, %	кількість банків, %	власний капітал, %	кількість банків, %	власний капітал, %	кількість банків, %
I	39,19	6,37	38,49	6,37	41,59	6,25	47,58	7,36
II	11,23	7,64	14,99	8,92	16,64	8,75	15,50	9,20
III	21,82	21,66	19,76	21,66	16,80	19,38	13,78	17,18
IV	27,76	63,69	26,76	63,06	24,98	65,63	23,14	66,26
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100

* Розраховано автором

Дані табл. 3.1 відображають розподіл частки власного капіталу та кількості банків по групах банків. Так, упродовж досліджуваного періоду лєвова частка власних коштів (від 39,2% до 47,6%) зосереджена у банках, що належать до групи найбільших, хоча за кількістю банків ця група охоплює всього 6–7% всіх банків.

Друге місце за питомою вагою власного капіталу, акумульованого у групі (23–28%) займають малі банки, але слід зауважити, що ця група об'єднує понад 63% банків. Частка власного капіталу банків, що належать до групи середніх, становила впродовж аналізованого періоду від 13,8% до 21,8%, у групі великих банків зосереджено від 11,2% до 16,6% сумарного власного капіталу.

Використовуючи дані табл. 3.1 та формулу показника Херфіндаля – Хіршмана (3.1), розраховуємо рівень концентрації власного капіталу банківської системи України, відобразивши його динаміку у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Рівень концентрації власного капіталу банківської системи України за період з 1 січня 2003 р. по 1 січня 2006 р.

Група	На 1 січня 2003 р.	На 1 січня 2004 р.	На 1 січня 2005 р.	На 1 січня 2006 р.
I	0,1536	0,1481	0,1729	0,2264
II	0,0126	0,0225	0,0277	0,0240
III	0,0476	0,0390	0,0282	0,0190
IV	0,0771	0,0716	0,0624	0,0535
Усього	0,2909	0,2813	0,2912	0,3229

Дані табл. 3.2 відображають позитивну динаміку зростання рівня концентрації власного капіталу банківського сектору України. При цьому, значення показника (вище, ніж 0,18) характеризує високий рівень концентрації власного капіталу вітчизняних банків. Аналіз складових елементів показника рівня концентрації власного капіталу свідчить, що найвищі показники характерні для групи найбільших банків, а у решти груп цей показник має значно нижче значення.

Основна стратегічна мета діяльності банку полягає у забезпеченні прибуткової діяльності. Традиційно вважають, що власний капітал банку насамперед виступає захисним бар'єром у боротьбі з ризиками, а ресурсами для здійснення активних операцій є залучені та запозичені кошти. Побудова моделі

діагностування власного капіталу як складової фінансових ресурсів банків передбачає дослідження впливу власних коштів банку на результати діяльності банківських установ.

За допомогою кореляційного аналізу здійснимо оцінювання ступеня взаємозв'язку між такими групами первинних показників: обсягом прибутку як залежним показником-фактором і обсягом власного капіталу як незалежним фактором-чинником.

Додатне значення коефіцієнта кореляції (R) свідчить про прямий вплив фактора-чинника, тобто при збільшенні фактора-чинника зростає значення результативного показника.

Щільність впливу між факторами визначається згідно із загальноприйнятою шкалою градації:

- до 0,3 – зв'язок слабкий;
- 0,3–0,5 – зв'язок помітний;
- 0,5–0,7 – зв'язок помірний;
- 0,7 – 0,9 – зв'язок щільний;
- понад 0,9 – зв'язок дуже щільний [48, с.63].

Вхідними даними дослідження кореляційної залежності є абсолютний обсяг власного капіталу та прибутку поточного року кожного окремо взятого банку та по банківській системі загалом за 2002–2005 рр. (див. додатки С 1, С 2, С 3, С 4). Процедура кореляції реалізовано за допомогою персонального комп'ютера, електронних таблиць Excel, програм «Аналіз даних» та «Кореляція». Отримані результати (див. додаток Т) подано у табл. 3.3.

Дані табл. 3.3 вказують на існування прямої залежності обсягу прибутку від обсягу власного капіталу банку, причому по банківській системі України загалом коефіцієнт кореляції досяг найвищих значень (0,69–0,87), що свідчить про наявність щільного зв'язку між досліджуваними показниками.

**Коефіцієнти кореляційної залежності прибутку звітного року від
власного капіталу банку в розрізі груп банків за 2002–2005 рр.**

Група банків		1.01.2003 р.	1.01.2004 р.	1.01.2005 р.	1.01.2006 р.
I	Найбільші банки	0,57	0,71	0,70	0,78
II	Великі банки	0,61	0,75	0,47	0,50
III	Середні банки	0,68	0,57	0,42	0,79
IV	Малі банки	0,35	0,36	0,41	0,41
Всього по банківській системі України		0,69	0,87	0,79	0,82

Динаміку показника кореляційної залежності прибутку звітного року від власного капіталу банку в розрізі груп банків за 2002–2005 рр. відображено у графічному вигляді (рис. 3.3).

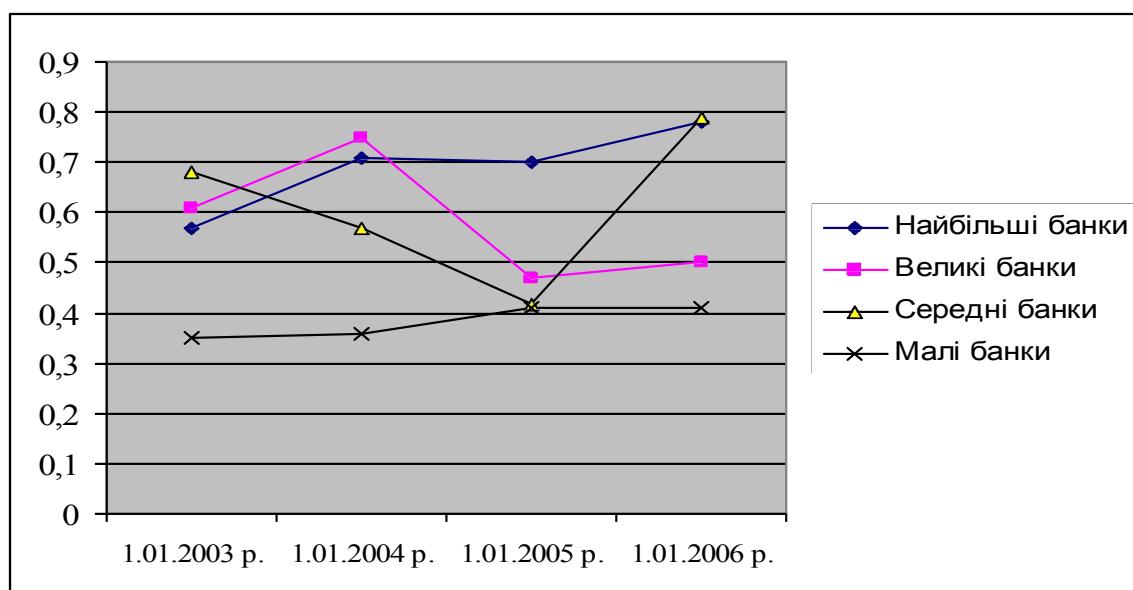

Рис. 3.3. Динаміка коефіцієнта кореляційної залежності прибутку звітного року від власного капіталу банку в розрізі груп банків за 2002–2005 рр.

Коефіцієнт кореляції, розрахований для групи найбільших банків, вказує на наявність щільного зв'язку та прямого впливу обсягу власних коштів на результати діяльності банків (упродовж 2003–2005 рр. коефіцієнт кореляції становив 0,70–0,78). При цьому, крива, що графічно відображає кореляційну залежність є ритмічною.

Для великих банків здебільшого також характерний помірний взаємозв'язок між факторами, на що вказує коефіцієнт кореляції – 0,47–0,75.

Майже аналогічні значення коефіцієнта (0,42–0,79) спостерігаємо по групі середніх банків. Як видно з рис. 3.3, впродовж досліджуваного періоду динаміка кореляційного зв'язку між досліджуваними показниками для банків II та III груп є доволі «мінливою».

Найнижчі значення коефіцієнта кореляції (0,35–0,41) характеризують помітний вплив власного капіталу на прибуток малих банків.

Таким чином, аналіз кореляційної залежності прибутку та власного капіталу, здійснений у розрізі груп банків за 2002–2005 рр., свідчить, що лише для банків, які належать до групи найбільших, характерний постійний щільний зв'язок між досліджуваними показниками.

Досліджуючи кореляційну залежність між обсягами прибутку та власного капіталу банків, доцільно скористатись коефіцієнтом детермінації:

$$R^2 = R \cdot R, \quad (3.2)$$

де R^2 – коефіцієнт детермінації;

R – коефіцієнт кореляції [48, с.63].

Величина цього коефіцієнта у відсотковому вираженні показує відсоток зміни результативного фактора від змін фактора-чинника (табл. 3.4).

Дані табл. 3.4 ще раз підтверджують залежність прибутку від обсягу власного капіталу банку, але найбільший вплив спостерігаємо по банках, що входять до групи найбільших. Так, на 1 січня 2006 р. по банках першої групи коефіцієнт детермінації становив 0,6084, а це означає, що більше, ніж 60% зміни обсягу прибутку цих банків залежало від зміни обсягу власного капіталу; для банків, що належать до групи середніх, 62% змін обсягу прибутку визначалось змінами обсягу власного капіталу. Упродовж досліджуваного періоду від 22% до

Коефіцієнт детермінації кореляційної залежності прибутку звітного року від власного капіталу банку в розрізі груп банків за 2002–2005 рр.

Група банків		1.01.2003 р.	1.01.2004 р.	1.01.2005 р.	1.01.2006 р.
I	Найбільші банки	0,3249	0,5041	0,4900	0,6084
II	Великі банки	0,3721	0,5625	0,2209	0,2500
III	Середні банки	0,4624	0,3249	0,1764	0,6241
IV	Малі банки	0,1225	0,1296	0,1681	0,1681

56% зміни обсягу прибутку поточного року банків, що належать до групи великих, визначалось впливом власних коштів. Найнижчим рівнем впливу власного капіталу характеризуються малі банки – коефіцієнт детермінації у них становить від 12,2% до 16,8%.

Таким чином, за допомогою розвідувального аналізу даних з використанням коефіцієнтів кореляції та детермінації нами встановлено існування прямої залежності між обсягом власного капіталу банків та обсягом прибутку. До того ж, слід зазначити, що найбільш щільний зв'язок між власним капіталом як фактором-чинником та прибутком як залежним фактором спостерігаємо по групі найбільших банків, тобто вагома частка змін обсягу отриманих прибутків найбільших банків визначалась змінами обсягу власного капіталу.

Водночас це потребує особливої уваги до результатів діагностування саме по групі найбільших банків з метою внесення пропозиції щодо оптимізації структури фінансових ресурсів банків.

Наступним етапом побудови моделі діагностування є здійснення формалізації вхідних даних, яке полягає у введенні таких показників: питомої ваги власного капіталу у фінансових ресурсах (W) і коефіцієнта прибутковості (K_n). Розрахунок цих показників проводимо так, як показано нижче.

Питома вага власного капіталу у фінансових ресурсах:

$$П = \frac{Вк}{Фр} \cdot 100\% = \frac{Вк}{Вк + Зб} \cdot 100\%, \quad (3.3)$$

де $П$ – питома вага власного капіталу (%);

$Вк$ – власний капітал (млн. грн.);

$Фр$ – фінансові ресурси (млн. грн.);

$Зб$ – зобов'язання банку (млн. грн.).

Коефіцієнт прибутковості розраховуємо за загальноприйнятою формулою:

$$K_n = \frac{П_{зв}}{A} \cdot 100\%, \quad (3.4)$$

де K_n – коефіцієнт прибутковості (%);

$П_{зв.}$ – прибуток звітного року (млн. грн.);

A – загальні активи (млн. грн.).

Здійснення формалізації вхідних даних продемонстровано на прикладі найбільших банків України за станом на 1 січня 2006 р. та подано у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Формалізація вхідних даних діагностики по групі найбільших банків за станом на 1 січня 2006 р.

Показники	Назва банку	Вхідні дані, млн. грн.				Формалізовані дані, %	
		$Вк$	$Зб$	A	$Прзв$	$П$	$Кп$
Група І. Найбільші банки України	Приватбанк	2272,3	19785,8	22058,1	475,7	10,3	2,2
	Аваль	1745,5	17513,2	19258,8	19,2	9,1	0,1
	Промінвестбанк	1368,2	13222,1	14590,3	221,2	9,4	1,5
	Укрсоцбанк	1027,2	9735,8	10763,0	117,3	9,5	1,1
	Укрсиббанк	947,7	9721,4	10669,2	56,1	8,9	0,5
	Укркресімбанк	1067,2	9309,0	10376,1	180,5	10,3	1,7
	Ощадбанк	775,6	8739,7	9515,3	20,2	8,2	0,2
	Райффайзенбанк Україна	626,5	6422,5	7049,0	83,8	8,9	1,2
	Надра	551,3	5371,2	5922,5	26,4	9,3	0,4
	Брокбізнесбанк	606,2	4162,7	4768,8	19,0	12,7	0,4
	Фінанси і кредит	488,7	3933,0	4421,7	14,7	11,1	0,3
	Укрпромбанк	632,4	3476,6	4109,1	23,6	15,4	0,6

У масиві формалізованих даних за допомогою персонального комп'ютера і пакета прикладних програм EXCEL (програм «Аналіз даних», «Описова статистика») визначаємо основні статистичні характеристики досліджуваних масивів для всіх груп банків упродовж 2002–2005 рр.:

- ◆ мінімальне значення (x_{min});
- ◆ максимальне значення (x_{max});
- ◆ середнє значення (\bar{x});
- ◆ середньоквадратичне або стандартне відхилення (σ).

Для прикладу подамо статистичні характеристики показників питомої ваги власного капіталу та коефіцієнта прибутковості для банків, що належать до групи найбільших, за станом на 1 січня 2006 р. (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Статистичні характеристики питомої ваги та коефіцієнта прибутковості по групі найбільших банків за станом на 1 січня 2006 р.

Питома вага власного капіталу		Коефіцієнт прибутковості	
Середнє	10,26	Середнє	0,85
Стандартна помилка	0,58	Стандартна помилка	0,19
Медіана	9,45	Медіана	0,55
Мода	10,30	Мода	0,40
Стандартне відхилення	2,01	Стандартне відхилення	0,67
Дисперсія вибірки	4,06	Дисперсія вибірки	0,45
Ексцес	3,28	Ексцес	-0,59
Асиметричність	1,79	Асиметричність	0,78
Інтервал	7,20	Інтервал	2,06
Мінімум	8,20	Мінімум	0,10
Максимум	15,40	Максимум	2,16
Сума	123,10	Сума	10,16
Рахунок	12,00	Рахунок	12,00
Найбільший (1)	15,40	Найбільший (1)	2,16
Найменший (1)	8,20	Найменший (1)	0,10
Рівень надійності (95,0%)	1,28	Рівень надійності (95,0%)	0,43

Дані табл. 3.6 свідчать, що величина середньої прибутковості найбільших банків України на 1 січня 2006 р. становила 0,85, її мінімальне значення дорівнює 0,10, максимальне – 2,16, середньоквадратичне (стандартне) відхилення – 0,67. Нижня межа коридору питомої ваги власного капіталу (мінімальне значення

показника) – 8,20, верхня межа (максимальне значення) – 15,4, середнє значення питомої ваги власного капіталу – 10,26, середньоквадратичне відхилення – 2,01. Аналогічні дослідження проводимо по всіх групах банків у динаміці. Отримані результати для всієї сукупності даних наведено у табл. 3.7.

Таблиця 3.7

**Середня прибутковість та коридор мінімальної-максимальної
питомої ваги власного капіталу по групах банків за 2002–2005 рр., %**

Дата	Показники	Група I. Найбільші банки	Група II. Великі банки	Група III. Середні банки	Група IV. Малі банки
01.01.2003	Межі коридору питомої ваги власного капіталу	5,5–24,4	7,6–18,0	10,8–31,4	9,9–100
	Середня прибутковість	0,74	0,87	1,57	0,50
01.01.2004	Межі коридору питомої ваги власного капіталу	4,5–13,7	5,8–26,3	7,4–24,7	12,1–100
	Середня прибутковість	1,05	1,18	0,73	1,96
01.01.2005	Межі коридору питомої ваги власного капіталу	7,0–13,8	6,8–25,6	6,2–23,3	10,7–100
	Середня прибутковість	0,77	1,09	1,29	1,25
01.01.2006	Межі коридору питомої ваги власного капіталу	8,2–15,4	7,6–13,4	7,3–20,6	8,1–100
	Середня прибутковість	0,86	1,1	1,29	0,55

Ширина коридору питомої ваги власного капіталу визначається як різниця між максимальною та мінімальною межами. Аналіз даних табл. 3.7 свідчить про наявність значних розбіжностей між максимальним та мінімальним значеннями питомої ваги власного капіталу в розрізі груп банків. При цьому слід зазначити, що нижня межа коридору для всіх груп є відносно стабільною і коливається в межах від 4,5% до 12,1%, а верхня межа досягає максимально можливого значення і коливається в межах від 13,7% до 100%. Такий стан зумовлений показниками, виявленими при аналізі діяльності банків групи малих: упродовж досліджуваного періоду функціонують такі банки, які взагалі не залучають кошти або мають незначну частку зобов'язань, отже, їхня ресурсна база містить здебільшого власні кошти, що не є характерним для банківської діяльності.

Аналіз динаміки показника середньої прибутковості свідчить, що стійкі тенденції не простежуються. Так, на кожен аналізовану дату максимальне і мінімальне значення досліджуваного показника належали іншій групі банків: на початку 2003 р., 2005 р. і 2006 р. найвищою середньою прибутковістю вирізнялася третя група банків, на початку 2004 р. – група малих банків. Найнижчий рівень середньої прибутковості зафіксовано на початку 2003 р. у групі малих банків, на початку 2004 р. – у групі середніх банків, на початку 2005 р. – у групі найбільших банків, на початку 2006 р. – у групі малих банків. Такий стан можна пояснити тим, що низький рівень прибутковості може бути характерним для банків, що належать до будь-якої групи. Якщо ж для прикладу розглянути коефіцієнт прибутковості найбільших банків за станом на 1 січня 2006 р. (див. табл. 3.5), то побачимо, що коефіцієнт прибутковості банку «Аваль» становить 0,1%, Ощадбанку – 0,2%, а Приватбанку – 2,16%. Такі розбіжності відображають розмах варіації статистичного ряду. З огляду на це доцільним є дослідження ступеня варіації питомої ваги власного капіталу та коефіцієнта прибутковості різних груп банків, для чого використовуємо коефіцієнт варіації:

$$V_{\sigma} = \frac{\sigma}{\bar{x}} \cdot 100\%, \quad (3.5)$$

де V_{σ} – коефіцієнт варіації;

\bar{x} – середнє значення показника;

σ – середньоквадратичне (стандартне) відхилення.

При значеннях $V_{\sigma} < 33\%$ статистична сукупність вважається однорідною. За допомогою цього коефіцієнта здійснимо оцінювання однорідності показника питомої ваги власного капіталу та коефіцієнта прибутковості в розрізі груп банків України. Розрахунки проведено з використанням статистичних характеристик досліджуваних показників (див. табл. 3.6).

Так, коефіцієнт варіації питомої ваги власного капіталу найбільших банків України за станом на 1 січня 2006 р. становить:

$$V_{\sigma} = \frac{2,06}{10,26} \cdot 100\% \approx 0,2 \cdot 100\% = 20\%.$$

Коефіцієнт варіації прибутковості найбільших банків України розрахований за даними на 1 січня 2006 р., і він становить:

$$V_{\sigma} = \frac{0,67}{0,85} \cdot 100\% \approx 0,79 \cdot 100\% = 79\%.$$

За аналогічною методикою розраховано відповідні коефіцієнти варіації питомої ваги власного капіталу та прибутковості для всіх груп банків за період 2003–2005 рр., які наведено у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Коефіцієнти варіації питомої ваги власного капіталу та коефіцієнта прибутковості по групах банків за 2002–2005 рр., %

Група	На 1 січня 2003 р.		На 1 січня 2004 р.		На 1 січня 2005 р.		На 1 січня 2006 р.	
	питомої ваги власного капіталу	коефіцієнта прибутковості	питомої ваги власного капіталу	коефіцієнта прибутковості	питомої ваги власного капіталу	коефіцієнта прибутковості	питомої ваги власного капіталу	коефіцієнта прибутковості
I	41,41	89,19	32,45	157,14	20,41	67,53	19,20	77,01
II	26,82	79,31	42,24	267,80	42,55	69,72	21,20	75,68
III	34,06	168,35	92,56	311,76	26,82	80,62	26,78	76,74
IV	51,39	733,33	56,77	302,93	54,85	511,76	68,61	1818,18
Усього	66,51	410,39	74,91	320,13	69,11	374,74	79,93	9525,00

Аналіз даних, поданих у табл. 3.8, дає змогу зробити такі висновки:

– загалом по банківській системі України показники питомої ваги власного капіталу не є однорідними, про що свідчить коефіцієнт варіації досліджуваних показників, оскільки показник варіації питомої ваги власного капіталу по системі загалом коливається в межах від 66,5% до 79,9% при допустимому значенні $V < 33\%$;

– коефіцієнт варіації питомої ваги власного капіталу по групі найбільших банків свідчить про однорідність цього показника впродовж 2003–2005 рр., чого не можна стверджувати щодо банків, які належать до інших груп. Хоча слід

зазначити, що за станом на 1 січня 2006 р. цей показник є однорідним для банків першої, другої та третьої груп;

– показник варіації коефіцієнта прибутковості значно перевищує нормативне значення як загалом по банківській системі, так і в розрізі груп банків упродовж досліджуваного періоду, що свідчить про значний розмах варіації статистичного ряду коефіцієнта прибутковості банків – значення коефіцієнта варіації становлять від 67,53% до 9525%, особливо високими значеннями цього коефіцієнта вирізняється група малих банків. Великий розмах варіації прибутковості пов'язаний з наявністю у групі банків як збиткових банків, так і банків з високим рівнем прибутковості. Це свідчить про недоцільність порівняння показника середньої прибутковості по групах банків та у динаміці.

Для наочності подамо коридори питомої ваги власного капіталу в розрізі груп банків за 2002–2005 рр. у вигляді графіків (див. рис. 3.4, додаток У).

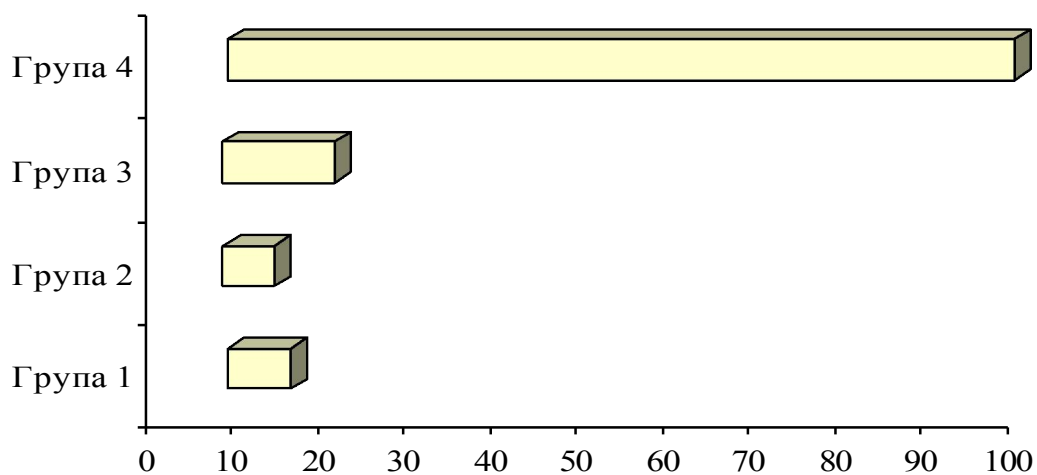

Рис. 3.4. Коридор питомої ваги власного капіталу по групах банків за станом на 1 січня 2006 р. (%)

Як бачимо (див. рис. 3.4 та додаток У), мінімальне значення частки власного капіталу у фінансових ресурсах упродовж 2002–2005 рр. в розрізі груп банків коливається у незначних межах. Аналіз верхньої межі та ширини коридорів питомої ваги власного капіталу дає змогу констатувати, що для банків, які належать до I, II та III груп, показники суттєво не відрізняються, а у групі малих

банків спостерігаємо досягнення верхньою межею коридору максимального значення – 100%.

Отже, у результаті побудови моделі діагностування власного капіталу отримано такі висновки:

– розрахунок рівня концентрації власного капіталу вказує на високий рівень його концентрації у фінансових ресурсах банків України. При цьому слід зазначити, що найбільша частка власного капіталу (від 38% до 48% впродовж аналізованого періоду) зосереджена у банках, що належать до групи найбільших, хоча ця група є найменш чисельною і її питома вага становить лише 6–7% всіх банків;

– за допомогою кореляційного аналізу встановлено існування прямої залежності обсягу прибутку від обсягу власного капіталу. При цьому коефіцієнт детермінації кореляційної залежності, розрахований по групах банків, свідчить про найбільш суттєвий вплив власного капіталу на прибуток звітного року по банках, що належать до групи найбільших;

– аналіз динаміки показника середньої прибутковості та коефіцієнта варіації прибутковості в розрізі груп банків дає підстави стверджувати, що у кожній з груп банків протягом досліджуваного періоду були наявні різкі відхилення показника фінансового результату діяльності окремо взятих банків. Такий стан дає нам змогу не враховувати показник середньої прибутковості при розробці рекомендацій щодо структури фінансових ресурсів банків України;

– графічне зображення коридорів питомої ваги власного капіталу за 2002–2005 рр., дає змогу переконатись, що мінімальне значення частки власного капіталу для банків всіх груп суттєво не відрізняється і становить 4–12%. Водночас максимальне значення цього показника для групи малих банків упродовж всього періоду досягає 100%, що не є характерним для банківських установ, які здійснюють діяльність переважно за рахунок залучених та запозичених коштів. Висока питома вага власних коштів малих банків пояснюється жорсткою конкурентною боротьбою, нижчим ступенем довіри до

малих та маловідомих банків, що призводить до труднощів у залученні коштів юридичних та фізичних осіб;

– довжина коридорів питомої ваги власного капіталу є найменшою у банків, що належать до груп найбільших та великих, причому величина досліджуваного показника відповідає світовій банківській практиці.

Таким чином, у процесі діагностування власного капіталу ми виявили такі позитивні риси, характерні винятково для банків, що належать до групи найбільших:

- банками першої групи акумульовано майже половину сумарного власного капіталу банківської системи;
- їм властива найтісніша залежність обсягу прибутку від обсягу власного капіталу, причому 50–60% змін обсягу прибутку пояснюються змінами обсягу власного капіталу;
- простежуються незначні коливання питомої ваги власного капіталу банків цієї групи.

З огляду на це, приймаючи рішення щодо структури фінансових ресурсів банку, на нашу думку, доцільно забезпечити частку власного капіталу в обсязі 10–15%, що є характерним для групи найбільших.

3.2. Напрямки підвищення капіталізації вітчизняного банківського сектора

Фінансові ринки представляють собою складне, нестабільне та високотехнологічне середовище, тому банківська діяльність пов'язана з різноманітними фінансовими ризиками. За даними Світового банку, з кінця 1970-х рр. у світі відбулося 117 системних банківських криз у 93 країнах світу [125, с.31]. У таких умовах особливого значення набуває захисна функція власного капіталу, а визначення основних шляхів нарощування власного капіталу матиме як теоретичне, так і практичне значення.

Розпад СРСР і проголошення незалежності України у 1991 р. започаткували новий етап у розвитку банківської системи України, тому вітчизняну банківську практику складно та недоцільно порівнювати з досягненнями банків країн Заходу. Адже їхня історія налічує понад два століття, а банківська діяльність спирається на відмінну від української законодавчу базу і відповідає реаліям розвинутого економічного середовища. Проаналізуємо дані найбільших банків СНД за обсягом активів та власного капіталу (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

**Активи та власний капітал банків країн СНД
на 1 січня 2006 р. [224, с.77]**

(млн. дол. США)

№ за обсягом активів	Банк	Країна	Активи	№ за обсягом власного капіталу	Власний капітал
1	Сбербанк Росії	Росія	86934,1	1	8839,7
2	Внешторгбанк	Росія	21751,9	2	2838,8
3	Газпромбанк	Росія	15007,1	3	1526,4
4	Казкомерцбанк	Казахстан	8460,5	14	553,5
5	Альфа-банк	Росія	8003,1	5	1061,6
6	Уралсиб	Росія	7865,9	4	1157,1
7	Банк Москви	Росія	76661,9	6	962,6
8	Банк «ТуранАлем»	Казахстан	7203,8	9	687,0
9	Росбанк	Росія	6933,0	8	708,6
10	ММБ	Росія	5478,8	11	602,1
11	Райффайзенбанк (Австрія)	Росія	4830,4	15	549,9
12	ПСБ	Росія	4826,7	16	501,4
13	Приватбанк	Україна	4367,9	19	450,0
14	МДМ-банк	Росія	4275,2	13	589,4
15	Народний СберБанк Казахстан	Казахстан	4174,7	18	450,6
16	Беларусбанк	Білорусь	4138,4	10	673,0
17	Аваль	Україна	3813,6	28	345,7
18	Промсвязьбанк	Росія	3669,1	25	366,9
19	Русский стандарт	Росія	3623,5	20	440,3
20	Сітібанк	Росія	3326,0	26	440,3
21	Промінвестбанк	Україна	2889,2	32	270,9

Аналізуючи дані табл. 3.9, необхідно зазначити, що за підсумками 2005 р. у першу двадцятку найбільших банків СНД за обсягом активів увійшло 14

російських банків, 3 казахських, 2 українських і 1 білоруський банк. Український Приватбанк зайняв 13 місце, банк «Аваль» – 17 місце, а Промінвестбанк не увійшов у двадцятку найбільших банків СНД, займаючи 21 місце. За обсягом власного капіталу до 20 найбільших банків увійшов лише один український банк – Приватбанк, зайнявши при цьому 19 місце. Як бачимо, низьким є рівень капіталізації українських банків навіть порівняно з банками країн колишніх республік Радянського Союзу.

Крім цього, якщо врахувати, що приріст активів банків України за 2005 р. значно випереджає відповідний показник банків країн СНД (див. додаток Ф), то це лише ще раз підтверджує особливе значення нарощування власного капіталу, який, як відомо, визначає обсяг активних операцій.

Аналізуючи фінансову політику, банки можна умовно поділити на дві групи: ті, стратегія яких спрямована на розширення діяльності, і ті, що задоволені позицією на ринку банківських послуг і здійснюють заходи для дотримання нормативу достатності капіталу та отримання середнього прибутку. В умовах гострої конкурентної боротьби на ринку банківських послуг як у сфері залучення, так і розміщення коштів місце банківської установи значною мірою залежить від орієнтації на масового споживача, універсалізації, використання прогресивних банківських технологій, що визначається обсягом власного капіталу. Тоді, як банки другої групи можуть задовольнитись виконанням нормативних вимог НБУ, політика банків першої групи потребує активного нарощування власного капіталу та визначення джерел його зростання, оскільки активна позиція таких банків вимагає поліпшення показників, тому що обсяг власного капіталу часто визначає місце банку на фінансовому ринку.

Отже, бачимо, що норматив адекватності регулятивного капіталу встановлює граничні межі діяльності банку, оскільки обсяг власного капіталу визначає максимальний обсяг активів. Слід зауважити, що норматив адекватності ставить вимоги до власного капіталу не тільки у кількісній, а й переважно в якісній площині. Для забезпечення виконання нормативу достатності капіталу банки використовують два методи:

- зростання обсягів власного капіталу;
- зниження обсягів високоризикових активів.

У разі, коли приймається рішення про нарощування власного капіталу, важливо визначити його джерела: додаткова емісія акцій, залучення субординованого боргу, капіталізація дивідендів. Власний капітал банку має зростати до певного обсягу, щоб забезпечити максимізацію прибутку і рівень рентабельності, оскільки вартість власних коштів здебільшого є вищою порівняно із залученими. Однак, формуючи кредитний портфель з нижчим рівнем ризику, необхідно враховувати, що це, як правило, супроводжується зменшенням прибутковості банків, оскільки високоризикові активи приносять вищі доходи.

Вибір того чи іншого джерела збільшення власного капіталу та їхнього співвідношення визначається складною сукупністю факторів. З метою формування оптимальної структури власного капіталу виникає необхідність аналізу динаміки всіх складових перед тим, як буде прийнято рішення визначеної комбінації складових. При цьому важливим моментом є аналіз особливостей кожного елемента, обмежень, які виявляються при використанні того чи іншого джерела формування.

Аналіз динаміки складових власного капіталу, здійснений у розрізі груп банків, свідчить, що впродовж досліджуваного періоду для всіх груп банків характерною є переважна частина статутного капіталу у власних коштах банку (див. додаток X). По банківській системі України загалом частка статутного капіталу становила близько 60%, але у розрізі груп банків спостерігаємо такі тенденції:

- частка статутного капіталу у банків, що належать до групи малих, є найвищою порівняно з іншими групами впродовж 2001–2006 рр. і становила від 86,8% до 78,2%;
- для банків, що належать до групи середніх, упродовж досліджуваного періоду характерне зниження питомої ваги статутного капіталу – від 74,5% до 66,6%;

– великі банки більше, як на 60% власних коштів, формують за рахунок статутного капіталу;

– динаміка показника питомої ваги статутного капіталу у власному по банках групи найбільших суттєво відрізняється від інших груп і характеризується найнижчим значенням показника. Крім цього, для банків другої, третьої та четвертої груп характерним є зниження частки статутного капіталу, а для банків першої групи – зростання (від 36,1% до 54,3%), що свідчить про нарощування власного капіталу переважно за рахунок коштів акціонерів (учасників) банку;

– найвищі темпи зростання статутного капіталу (понад 150%) характерні для банків групи найбільших.

Досвід зарубіжних банківських систем доводить, що оптимальним є таке співвідношення статутного капіталу до власного, яке наближається до 50%. Як бачимо, частка статутного капіталу у власному по вітчизняній банківській системі загалом є близькою до оптимальної, але аналіз досліджуваного показника у розрізі груп банків свідчить, що загальноприйнятим принципам банківського управління відповідає лише показник, розрахований по групі найбільших банків.

Згідно з чинним законодавством [68], з вересня 2006 р. банки створюються у формі відкритого акціонерного товариства або кооперативного банку. Інакше кажучи, згідно із законодавством України, вітчизняні банки можуть нарощувати статутний капітал винятково шляхом емісії акцій. Такий спосіб є найдорожчим джерелом і містить кілька можливих негативних наслідків:

- зниження прибутку в розрахунку на одну акцію;
- ймовірність втрати контролю за банком з боку існуючих акціонерів.

Незважаючи на вказані недоліки капіталізації банків за рахунок зростання статутного капіталу та доволі високий рівень його питомої ваги у власному капіталі українських банків, на сучасному етапі найбільш реальним джерелом капіталізації вітчизняної банківської системи залишається емісія акцій.

Важливий фактор, що впливає на залучення нових і збереження наявних акціонерів, – це репутація банку. Адже ділова репутація є вагомим нематеріальним активом будь-якого суб'єкта господарювання. Враховуючи, що банківська система України охоплює понад 160 банків, представлених численними відділеннями та філіями, позитивний імідж банку сприяє залученню як клієнтів, так і акціонерів. Особливого значення для банківських установ набуває репутація в умовах політичної нестабільності.

Ділова репутація формується на основі достовірної інформації та аналітичного підходу до оцінювання банку впродовж тривалого періоду часу і спирається на показники фінансового стану банку у динаміці, ґрунтовну інформацію про його поведінку на ринку фінансових послуг, оцінку з боку наглядових органів, акціонерів, клієнтів, представників влади. Професійно подана інформація забезпечує позитивну репутацію і демонструє унікальні ділові якості банку, що дають змогу успішно здійснювати конкурентну боротьбу на фінансовому ринку.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що банківським установам необхідно розробити документ, який міститиме систему принципів і правил, котрих дотримується банк при розкритті інформації. Такий підхід має за мету підтримання та зміцнення ділової репутації та довіри до банку шляхом інформаційної відкритості та прозорості і має бути доведений до широкого кола громадськості.

Інформація, яка доводиться до клієнтів, має:

- бути доступною (в тому числі у місцях здійснення банківських операцій і послуг);
- бути максимально зрозумілою;
- надаватися у зручному для читання вигляді;
- містити тлумачення термінів;
- не містити двозначності і не допускати введення в оману клієнтів.

Формування ділової репутації банку відбувається у процесі розвитку банківської установи і передбачає заходи зі створення позитивного іміджу.

Поняття «імідж» тісно пов'язане з діловою репутацією банку та відображає емоційне сприйняття банку. В ринкових умовах, коли велика кількість банківських установ пропонує приблизно однаковий набір операцій і послуг при певному рівні цін, визначальним фактором стає позитивна громадська думка. Позитивне емоційне сприйняття образу фінансової установи може бути вирішальним аргументом при виборі банку акціонерами як юридичними, так і фізичними особами. Основним інструментом формування іміджу банку є рекламні кампанії, які передбачають інформування громадськості про переваги банку, анонсування нових послуг, впровадження нових банківських технологій та експертних оцінок банку. Формування позитивного іміджу створює основу для динамічного розвитку банку, залучення інвестицій та підвищення його конкурентоспроможності. Хоча витрати на формування позитивного іміджу не відразу приносять доходи, такі інвестиції іноді бувають більш ефективними порівняно з іншими вкладеннями.

Банки можуть подолати тимчасові фінансові труднощі, але відновити втрачену репутацію фінансової установи практично неможливо. Саме тому банкам необхідно розробити постійно діючу програму управління репутацією банку, яка охоплюватиме комплекс заходів:

- використання банківських сайтів для розміщення детальної інформації про діяльність банку, фінансовий стан і результати аудиторських перевірок;
- публікування в засобах масової інформації рекламних матеріалів;
- членство у професійних банківських асоціаціях, участь у банківських форумах, конгресах, співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями;
- робота із підбору та розміщенню кадрів: забезпечення позитивної репутації керівника (ділові якості, авторитет), професіоналізм працівників;
- забезпечення високої якості надання послуг та трудової дисципліни;
- профілактичні заходи щодо попередження протизаконних або помилкових дій персоналу;

- проведення благодійних акцій як інструменту для створення позитивного іміджу та на підтвердження фінансового благополуччя;
- випуск інформаційних і рекламних буклетів.

Як бачимо, окремі заходи щодо забезпечення позитивної ділової репутації банку мають не фінансовий характер, а переважно стосуються психологічного сприйняття. Однак саме ці складові політики банку матимуть визначальний вплив на потенційних акціонерів, передусім фізичних осіб.

Позитивна ділова репутація банку сприятиме не лише залученню нових акціонерів, а й зростанню ринкової вартості акцій і, відповідно, зростанню такої складової власного капіталу, як емісійні різниці. Впродовж 2006 р. по банківській системі загалом спостерігається значне зростання емісійних різниць – у 2,2 рази, що пов'язано з нарощуванням статутного капіталу шляхом емісії акцій (див. додаток X). Водночас, слід зауважити, що наявність такої складової властива невеликій кількості банків (37 зі 169), причому емісійні різниці двох банків («Надра» – 634,6 млн. грн. та «Ва-банк» – 283,6 млн. грн.) становили на 1 січня 2007 р. 76,9% від їхньої загальної суми [190, с.58–63].

Можливість отримання емісійних різниць тісно пов'язана з дивідендною політикою, яку здійснює банк. Основне завдання дивідендної політики – це максимізація акціонерного капіталу, тому для банку важливим є прийняття рішення: виплачувати дивіденди чи залишити кошти у вигляді нерозподіленого прибутку. Крім цього, доволі актуальною є проблема оптимального рівня дивідендної ставки: з одного боку, високий рівень дивідендів свідчить про успішну фінансову діяльність і водночас є рекламою для залучення нових акціонерів, а з іншого – вилучення частини коштів банку з обороту сповільнює процес накопичення власного капіталу. З огляду на це, необхідно визначити економічно обґрунтований рівень дивідендних ставок.

Привабливість акцій того чи іншого банку визначається не лише обсягом дивідендів, а й стабільністю дивідендної політики. Якщо обсяг дивідендів банку підтримується на відносно постійному рівні, забезпечуючи впевненість акціонерів в отриманні відносно стабільних доходів незалежно від фінансових

результатів діяльності банку, то такий банк буде виглядати доволі привабливо. Відомо, що зниження обсягу дивідендів, як правило, призводить до падіння курсової ціни акцій, а це дестимулює потенційних акціонерів.

Позитивні результати проведення стабільної дивідендної політики можна спостерігати на прикладі банку «Надра» (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Результати проведення додаткової емісії акцій ВАТ КБ «Надра»

за 2002–2005 рр.

Номер емісії	Строки проведення	Вид акцій	Приріст власного капіталу, млн. грн.			Напрямки використання коштів
			всього	у тому числі		
				статутний капітал	емісійні різниці	
Шоста емісія акцій	3 19.07 по 4.08.2002 р. 3 5.08 по 19.12.2002 р.	Прості акції, номіналом 10 грн.	87,140	21,24	65,9	Розвиток філіальної мережі, вдосконалення інформаційних технологій, збільшення кредитного портфеля
Сьома емісія акцій	23.04–14.06.2004 р. 15.06–21.10.2004 р.	Прості акції, номіналом 10 грн.	138,595	26,00	112,595	Втілення нових банківських продуктів
Восьма емісія акцій	16.05–12.07.2005 р. 13.07–11.10.2005 р.	Прості акції, номіналом 10 грн.	159,060	159,06	–	Розвиток філіальної мережі, збільшення кредитного портфеля

Дані табл. 3.10 відображають результати додаткових шостої, сьомої та восьмої емісій акцій банку «Надра». Як бачимо, кожна з емісій відбувалась у два етапи, що передбачено Положенням про акції ВАТ КБ «Надра», згідно з яким на першому етапі першочергове право на придбання акцій мають існуючі акціонери пропорційно до їхніх часток у статутному капіталі банку. На другому етапі емісії передбачено можливість придбання акцій як існуючими акціонерами, так і новими інвесторами. Як бачимо, під час шостої та сьомої емісій продаж акцій

відбувався за ціною, вище від номінальної, що дало змогу банку залучити додаткові ресурси у вигляді емісійних різниць. При цьому слід звернути увагу, що сума емісійних різниць була значно більшою, ніж обсяг випущених акцій (у 2002 р. емісія акцій становила 21 млн. грн., а емісійні різниці – 65,9 млн. грн., у 2004 р. емісія 26 млн. грн., а емісійні різниці – 112,6 млн. грн.).

Метою діяльності банківських установ як комерційних підприємств є отримання прибутку. Прибуток – це основне внутрішнє джерело нарощування власного капіталу банку. Однак можливість отримання прибутку тісно пов'язана з ризиками, які є невід'ємною складовою банківської діяльності. Аналіз даних, наведених у додатку X, свідчить про стабільне зростання прибутку поточного року впродовж 2001–2006 рр. як по банківській системі загалом, так і по кожній з груп банків, причому темпи зростання прибутку банків, які увійшли до групи найбільших та малих, значно перевищили темпи зростання статутного капіталу. Питома вага прибутку поточного року на початку 2007 р. становила: по групі найбільших банків – 12,3%, по групі великих банків – 9,7%, по групі середніх банків – 7,1%, по групі малих банків – 3,8%. Незначна частка прибутку у власному капіталі підтверджує недостатність цього внутрішнього джерела нарощування власного капіталу банків України. Одним з методів зростання прибутку є використання у процесі банківської діяльності ефективного ризик-менеджменту.

Українські банки перебувають у центрі важкопрогнозованих процесів, які відбуваються в економіці, політиці, соціальній сфері. Банківська діяльність пов'язана з широким спектром ризиків. Взяття на себе ризиків за відповідну нагороду – традиційна риса банківської діяльності. Однак перед банками гостро постає питання вибору між здійсненням високодохідних ризикових операцій та вдосконаленням процедур ризик-менеджменту. Процес управління ризиками банку спрямований не на уникнення ризику взагалі, а на отримання відповідного рівня доходів за взяття на себе ризику. У таких умовах проблема високопрофесійного управління банківською діяльністю і врахування усіх факторів ризику набуває особливого значення, оскільки для банківської

діяльності важливим є передбачення, оцінювання та прийняття рішення про методи управління ризиком. Основним завданням ризик-менеджменту є оптимізація рівня ризику та доходів, тобто забезпечення максимальних доходів при певному рівні ризику або мінімізація взятого ризику для отримання певного рівня доходів.

У банківській практиці не створено уніфіковану систему управління ризиками, але розроблено загальноприйняті підходи. Так, процес управління банківськими ризиками передбачає такі етапи:

- виявлення ризикових ситуацій, пов'язаних зі здійсненням операцій чи послуг;
- встановлення причинно-наслідкового зв'язку між факторами ризику та можливими ризиковими подіями;
- оцінювання можливих наслідків при настанні ризикових подій;
- прийняття рішення про вибір методів управління ризиками.

Рішення про лінію поведінки банку у процесі управління ризиками може передбачати здійснення таких заходів:

- уникнення ризику, що полягає у відмові від здійснення операції;
- прийняття ризику з одночасною підготовкою до його мінімізації (створення резервів);
- зниження ризику, тобто проведення дій для зниження ймовірності настання ризикових подій, посилення контролю на всіх стадіях здійснення операції.

У межах використання передового міжнародного досвіду банківської діяльності та впровадження рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду щодо функціонування досконалої системи управління ризиками вітчизняним банкам необхідно розробити внутрішньобанківську систему управління ризиками, яка відповідає стратегії розвитку банку. Банківським установам доцільно розпочати роботу із запровадження методів управління ризиками, які використовуються у міжнародній банківській практиці,

враховуючи методи стрес-тестування та сценарного аналізу, системи внутрішніх рейтингів, економіко-статистичні методи оцінювання.

Стрес-тестування передбачає виявлення можливих подій або майбутніх змін економічних умов, які можуть мати негативні наслідки, і дає змогу здійснити кількісне оцінювання ризику, тобто визначити обсяг збитків, яких може зазнати банк при настанні певних подій.

Використання сценарного аналізу передбачає:

- врахування сукупності можливих подій;
- групування подій;
- передбачення можливих наслідків від настання кожної групи подій;
- здійснення заходів щодо запобігання екстремальним подіям;
- визначення послідовності дій банку в межах кожного сценарію.

Використання підходу внутрішніх рейтингів передбачає використання при оцінюванні кредитного ризику методики, яку кожен банк розробляє самостійно. При цьому позичальники оцінюються за визначеними показниками і належать до певної категорії. Українські банки, здійснюючи оцінювання кредитоспроможності позичальника, як правило, обмежуються відносно невеликою кількістю показників, поділяючи їх при цьому на дві групи: юридичні і фізичні особи.

Система ризик-менеджменту банку передбачає наявність відповідної організаційної структури: підрозділів з управління ризиками та внутрішнього аудиту. При цьому необхідно відокремити систему ризик-менеджменту від системи внутрішнього аудиту. Ризик-менеджери здійснюють оцінювання та управління банківськими ризиками для мінімізації втрат, а внутрішні аудитори забезпечують незалежне оцінювання рішень та методів, застосованих у процесі управління ризиками. Для результативності управління ризиками організаційна структура банку має передбачити наявність відповідних підрозділів на всіх рівнях, тобто доцільно включити відповідні підрозділи ризик-менеджменту та внутрішнього аудиту в штатний розпис не лише головного банку, а і його територіальних відділень. Рівень комплектації та кваліфікації кадрів має

враховувати обсяг та складність операцій банку. Хоча таке рішення пов'язане з додатковими витратами, воно гарантуватиме швидке реагування у процесі діяльності відділення.

З метою ефективного управління ризиками необхідно забезпечити повну фінансову та структурну незалежність підрозділу з ризик-менеджменту від підрозділів, що беруть на себе ризики. До того ж важливо, щоб працівники, які входять до цих підрозділів, мали доступ до всіх видів операцій, інформували керівництво банку та пропонували шляхи вдосконалення системи управління ризиками.

Ризик-менеджерів та внутрішніх аудиторів банку необхідно не лише наділити широким колом повноважень, а й ставити до них певні вимоги. Керівник підрозділу ризик-менеджменту повинен характеризуватись високим рівнем кваліфікації, мати високий статус у банку, бути членом профільних комітетів та володіти правом «вето» на рішення цих комітетів, щоб не допустити прийняття невиправданих ризиків.

Кардинальні зміни у підходах до оцінювання ризиків потребують високого рівня кваліфікації ризик-менеджерів та внутрішніх аудиторів, знань та практичних навичок у галузі математичної статистики. Для успішного розвитку українських банків і зміцнення їхніх позицій на ринку банківських послуг особливого значення набувають навчання та підвищення кваліфікації працівників, які здійснюють управління ризиками банку. Банку необхідно розробити програму навчання та підвищення кваліфікації працівників вищевказаних підрозділів.

Розвиток банківського бізнесу та активізація конкурентної боротьби стимулюють банки до розширення спектра операцій і послуг. Однак подальший економічний розвиток нашої держави та зростання доходів громадян зумовлюють приплив фінансових ресурсів у банківську систему і забезпечують її кредитними ресурсами, тому для переважної частини банків кредитування залишається основним, але найбільш ризиковим напрямком діяльності.

Аналіз проблемних кредитів вітчизняної банківської системи свідчить про зростання обсягу прострочених та сумнівних до повернення кредитів, що ще раз підтверджує актуальність проблеми управління кредитними ризиками (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

**Проблемна заборгованість за кредитами, наданими банками
України у 2006 – 2007 рр.**

Період	Кредити, всього			Прострочені кредити			Сумнівні кредити		
	млрд. грн.	питома вага, %	темп зростання, %	млрд. грн.	питома вага, %	темп зростання, %	млрд. грн.	питома вага, %	темп зростання, %
01.01.2006	143,4	100,0	–	1,8	1,2	–	1,7	1,2	–
01.01.2007	245,2	100,0	170,9	2,7	1,1	150,0	2,0	0,8	117,6
01.05.2007	283,1	100,0	115,5	3,4	1,2	125,9	2,4	0,8	120,0

*Складено за даними: [38, с. 121–122].

Як видно з даних табл. 3.11, частка проблемних кредитів упродовж 2006–2007 рр. становила близько 2% сукупного кредитного портфеля. Водночас, абсолютний приріст прострочених кредитів за аналізований період становив 1,6 млрд. грн., сумнівних – 0,7 млрд. грн. За результатами на 1 травня 2007 р., темпи зростання проблемних кредитів перевищили темпи зростання кредитного портфеля. Зростання проблемної заборгованості у складі кредитного портфеля вітчизняних банків зумовлює особливу увагу до управління кредитними ризиками.

Здійснюючи управління кредитними ризиками, вітчизняні банки використовують традиційні методи: оцінювання кредитоспроможності позичальника, лімітування, формування резервного фонду. В межах впровадження рекомендацій Базельського комітету щодо оцінювання кредитного ризику необхідно провести роботу з розроблення систем внутрішніх рейтингів. Проте така система передбачає використання значної статистичної бази, якою вітчизняні банки здебільшого не володіють.

У межах управління кредитними ризиками Національний банк України створив Єдину інформаційну систему обліку позичальників, які мають

прострочену заборгованість за кредитами (ЄСІ). До неї під'єднано банки, що уклали договір з НБУ про надання інформаційно-довідкових послуг. Після під'єднання до цієї системи банки регулярно надають інформацію про ненадійних клієнтів і можуть користуватись інформацією ЄСІ. За станом на 1 вересня 2007 р. договір про участь в Єдиній інформаційній системі уклали 128 банків, сумарні активи яких становили 75% всіх активів.

З метою формування інформаційних баз даних про всіх позичальників за тривалий період необхідно активізувати роботу бюро кредитних історій. Метою діяльності таких організацій є збір, обробка, зберігання та розкриття інформації, яка характеризує своєчасність та повноту повернення позичальниками кредитів, що забезпечує зниження кредитних ризиків. В Україні зареєстровано чотири бюро кредитних історій: Українське бюро кредитних історій (засновник – «Приватбанк»), Міжнародне бюро кредитних історій (засновники – фінансова група «ТАС», ісландська «Creditinfo Group», Національна асоціація кредитних спілок України), Перше всеукраїнське бюро кредитних історій (засновник – Асоціація українських банків) і Перше бюро кредитних історій. Хоча Верховна Рада України ще у червні 2005 р. ухвалила Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» з вище перелічених бюро за станом на червень 2007 р. реально працюють лише два: Українське бюро кредитних історій та Міжнародне бюро кредитних історій. Перше всеукраїнське бюро кредитних історій працює лише у тестовому режимі. Така ситуація пов'язана із незацікавленістю банків у тісній співпраці з бюро кредитних історій та їхньою неготовністю до подання інформації про своїх клієнтів.

Багаторічний досвід діяльності розгалуженої мережі бюро кредитних історій США свідчить, що приховати негативний кредитний рейтинг практично неможливо, а це забезпечує захист кредитних організацій. На нашу думку, подальший розвиток діяльності бюро кредитних історій в Україні та створення їхньої мережі сприятиме зміцненню банківської системи та зростанню прибутку банків оскільки:

– відмова у видачі кредиту позичальнику з негативним кредитним досвідом дасть змогу уникнути втрат у разі неповернення позики;

– це забезпечить зменшення витрат банку на збір інформації про позичальника.

На наш погляд, з метою активізації результативності роботи бюро кредитних історій необхідно забезпечити підтримку з боку НБУ в частині надання рекомендацій банкам щодо обміну інформацією про позичальників.

Таким чином, основними напрямками капіталізації вітчизняних банків є: нарощування статутного капіталу банку, зростання прибутку та підвищення ринкової вартості акцій. Для цього українським банкам необхідно: здійснювати систему заходів, що забезпечать формування та зміцнення позитивної репутації банку, шляхом інформаційної відкритості; здійснювати стабільну дивідендну політику; використовувати у процесі діяльності міжнародний досвід ефективного ризик-менеджменту.

Висновки до розділу 3:

Побудова моделі діагностування власного капіталу банку як складової фінансових ресурсів та визначення напрямків підвищення капіталізації банківського сектора дали підстави зробити такі висновки:

1. Розрахунок рівня концентрації власного капіталу вказує на високий рівень його концентрації у фінансових ресурсах банків України. При цьому слід зазначити, що найбільша частка власного капіталу (від 38% до 48% упродовж аналізованого періоду) зосереджена у банках, що належать до групи найбільших, хоч ця група є найменш чисельною та її питома вага становить лише 6–7% всіх банків.

2. За допомогою кореляційного аналізу встановлено існування прямої залежності обсягу прибутку від обсягу власного капіталу. При цьому коефіцієнт детермінації кореляційної залежності розрахований за групами банків, що

свідчить про найбільш значний вплив власного капіталу на прибуток звітного року по банках, які належать до групи найбільших.

3. Аналіз динаміки показника середньої прибутковості та коефіцієнта варіації прибутковості в розрізі груп банків дає змогу стверджувати, що у кожній з груп банків упродовж досліджуваного періоду були наявні різкі відхилення показника фінансового результату діяльності окремо взятих банків. До того ж такий стан дає нам змогу не враховувати показник середньої прибутковості при розробці рекомендацій щодо структури фінансових ресурсів банків України.

4. На основі графічного зображення коридорів питомої ваги власного капіталу за 2002–2005 рр. можна переконатись, що мінімальне значення частки власного капіталу для банків всіх груп суттєво не відрізняється і становить 4–12%. При цьому максимальне значення зазначеного показника для групи малих банків протягом всього періоду досягає 100%, що не є характерним для банківських установ, які здійснюють діяльність переважно за рахунок залучених та запозичених коштів. Висока питома вага власних коштів малих банків пояснюється жорсткою конкурентною боротьбою, нижчим ступенем довіри до малих та маловідомих банків, а це викликає труднощі у залученні коштів юридичних та фізичних осіб.

5. Довжина коридорів питомої ваги власного капіталу є найменшою у банків, що належать до груп найбільших та великих, причому величина досліджуваного показника відповідає світовій банківській практиці.

6. У процесі діагностування власного капіталу виявлено такі позитивні риси, що характерні винятково для банків, що належать до групи найбільших:

- банками першої групи акумульовано майже половину сумарного власного капіталу банківської системи;
- їм властива найтісніша залежність обсягу прибутку від обсягу власного капіталу, причому 50–60% змін обсягу прибутку пояснюються змінами обсягу власного капіталу;
- виявляються незначні коливання питомої ваги власного капіталу банків цієї групи.

Приймаючи рішення щодо структури фінансових ресурсів банку, доцільно забезпечити частку власного капіталу на рівні 10–15%, що є характерним для групи найбільших.

7. Зростання власного капіталу вітчизняних банків відбувається переважно за рахунок нарощування статутного капіталу. З метою залучення акціонерів вітчизняним банкам необхідно:

- розробити постійно діючу програму управління репутацією банку, в якій потрібно передбачити заходи, що сприятимуть зміцненню позитивної репутації шляхом інформаційної відкритості;
- здійснювати стабільну дивідендну політику.

8. Основним внутрішнім джерелом нарощування власного капіталу є прибуток, але його питома вага у власному капіталі вітчизняних банків є незначною. Для забезпечення зростання прибутку вітчизняним банкам необхідно:

- розробити внутрішньобанківську систему управління ризиками, що передбачає використання таких методів кількісного оцінювання ризиків, як: стрес-тестування, сценарний аналіз і внутрішні рейтинги;
- забезпечити відповідність організаційної структури системи управління ризиками обсягу та складності операцій банку; ризик-менеджери мають характеризуватись високим рівнем кваліфікації та практичних навичок;
- мінімізувати втрати від неповернення позик шляхом активізації діяльності бюро кредитних історій.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних засад, практики та проблематики формування власного капіталу як складової частини фінансових ресурсів банку дало змогу сформулювати низку узагальнень, висновків та пропозицій.

1. Враховуючи теоретичні узагальнення, напрацьовані як вітчизняною, так і зарубіжною економічною наукою, автором розмежовано та конкретизовано дефініції «банківські ресурси», «ресурсний потенціал» і «банківський капітал» як поняття, що характеризують внутрішню суть за різними ознаками: банківські ресурси (за джерелами формування та правом розпорядження) – власні, залучені та запозичені кошти, які використовуються банківською установою; ресурсний потенціал (за можливістю залучення банком) – кошти банку, задіяні у банківську діяльність у певний момент часу, а також ті ресурси, які потенційно можуть бути залучені банком; банківський капітал (за здатністю приносити дохід) – та частина банківських ресурсів, які мають здатність приносити дохід.

2. У процесі критичного узагальнення теоретичних підходів до визначення суті поняття «фінансові ресурси банку» обґрунтовано, що це трактування має враховувати такі аспекти: джерела формування, матеріальний вияв фінансів, право користування та мету використання – це сукупність власних, залучених і запозичених коштів, які формуються у процесі розподільчих та перерозподільчих відносин і використовуються у банківській діяльності з метою отримання прибутку.

3. Для вдосконалення понятійного апарату запропоновано авторський варіант дефініції власного капіталу банку: власні й прирівнені до них кошти, якими володіє, користується та розпоряджається банк для забезпечення ефективної банківської діяльності. Доведено, що функції власного капіталу банку є зовнішнім проявом його внутрішньої суті і визначають його місце у фінансових ресурсах. Враховуючи складність та багатогранність досліджуваного поняття, зазначено, що найповніше воно розкривається не лише через базові функції

(оперативну, захисну та регулюючу), а й через додаткові: стартову, відтворювальну, ресурсно-потенційну, розпорядчо-розподільчу та оціночну.

4. За основу системного дослідження механізму формування власного капіталу банку взято кібернетичний підхід та управлінську точку зору. Механізм формування власного капіталу банку з позиції кібернетики представляє собою замкнуте мікросередовище банку, яке об'єднує сукупність елементів певного функціонального призначення, взаємопов'язаних між собою і об'єднаних постійною взаємодією. На вході знаходяться грошові потоки, джерелом яких є фінансові ресурси засновників, акціонерів, потенційних інвесторів, кошти, що утворюються в процесі банківської діяльності, які у мікросередовищі банку в результаті цілеспрямованого впливу механізму формують на виході готовий продукт – власний капітал банку. Використовуючи управлінський підхід, в науковий обіг введено дефініцію механізму формування власного капіталу банку як цілісної системи фінансових методів та важелів, а також організаційної структури банківської установи, які, спираючись на нормативно-правову і інформаційну базу, забезпечують формування власного капіталу банку на достатньому рівні.

5. У результаті аналізу динаміки власного капіталу як складової частини фінансових ресурсів виявлено тенденцію до стабільного нарощування фінансового потенціалу банківської системи України. Встановлено, що основна частина фінансових ресурсів формується за рахунок залучених та запозичених коштів, причому, незважаючи на зростання обсягу власного капіталу, його частка зменшується, що пояснюється підвищенням довіри до вітчизняної банківської системи. З'ясовано, що можливості банків залучати тимчасово вільні кошти значною мірою визначаються впливом політичних ризиків.

6. Виявлено неоднорідність структури фінансових ресурсів різних груп банків. З'ясовано, що близько половини власного капіталу та зобов'язань банківського сектора зосереджено у банках, які належать до групи найбільших, а це пов'язано з високим ступенем довіри до великих і стабільних банків з великим обсягом власного капіталу, в яких спостерігається концентрація клієнтури та

фінансових потоків. Встановлено залежність між зростанням власного капіталу банків та можливостями для залучення тимчасово вільних коштів, які забезпечать достатню ресурсну базу шляхом зміцнення їхніх конкурентних переваг у результаті підвищення довіри з боку вкладників, що створює найбільші можливості для кредитування великих проектів і дає змогу зайняти провідне місце у соціально-економічному розвитку нашої країни.

7. На основі аналізу динаміки ВВП і власного капіталу банків України виявлено стабільне зростання їхнього обсягу при тенденції до збільшення частки власного капіталу банків у ВВП, що зумовлено вищими темпами зростання власного капіталу порівняно з ВВП. В умовах, коли економіка розвивається значно нижчими темпами, ніж банківська система, банки, здійснюючи нарощування власного капіталу змушені покладатися насамперед на свої можливості.

8. З'ясовано, що нарощування капіталу вітчизняних банків відбувається переважно емісійним шляхом. Виявлено випереджальне зростання статутного капіталу банків, які належать до груп найбільших та великих, що зумовлено їхньою надійною репутацією, тоді як для середніх і малих банків мобілізація додаткових ресурсів за допомогою випуску акцій є доволі проблематичною. Це пояснюється тим, що через нестабільну політичну та економічну ситуацію в націй країні та нерозвиненість вітчизняного фондового ринку потенційні інвестори вважають ризиковим і недоцільним вкладення коштів у невеликі та маловідомі банки.

9. Встановлено, що переважна частина залучених ресурсів формується за рахунок коштів фізичних осіб, до того ж довгострокові кошти населення, які можна розглядати як джерело нарощування акціонерного капіталу банків, значно перевищують кошти суб'єктів господарювання. Запропоновано комплекс заходів, які сприятимуть трансформації коштів населення в акціонерний капітал банку: запровадження системи пільг для акціонерів, здійснення заходів спрямованих на підвищення довіри до банку.

10. У процесі дослідження встановлено зростання іноземних інвестицій у вітчизняний банківський сектор. Визначено негативні та позитивні риси присутності іноземного капіталу в статутному капіталі банків України. Основними позитивними рисами є: іноземні інвестиції слугують джерелом зростання як банківської системи України, так і ринкової економіки України; впровадження сучасних банківських технологій, поширення міжнародного досвіду ведення банківської справи, розширення асортименту банківських послуг та підвищення їхньої якості; зниження процентних ставок і тарифів; підвищення ефективності фінансового посередництва; впровадження позитивного досвіду та ділової етики. До негативних рис належать посилення конкуренції та можливість поглинання зарубіжним капіталом українських банків.

11. Доведено необхідність захисту вітчизняного банківського сектора від поглинання іноземним капіталом та збереження конкурентних переваг вітчизняних банків. Відповідно до цього, запропоновано розробити стратегію розвитку банківської системи України у якій потрібно: законодавчо закріпити правові інструменти регулювання обсягу іноземного капіталу в банківському секторі України; визначити оптимальну межу присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі; на деякий період часу обмежити частку іноземного капіталу на певному рівні.

12. Визначено, що нарощування власного капіталу банку шляхом злиття чи приєднання містить як переваги, так і недоліки. До переваг злиття та приєднання належать: концентрація власного капіталу, можливість значного нарощування активів, досягнення синергетичного ефекту за рахунок зниження витрат і уникнення дублюючих функцій, розширення філіальної мережі, більші фінансові можливості щодо залучення кваліфікованих менеджерів. Недолік є значні фінансові затрати, що супроводжують процес реорганізації, зниження міжбанківської конкуренції та підвищення цін на послуги банків. До того ж, метою реорганізації може бути не досягнення економічного ефекту, а задоволення особистих амбіцій керівників банку.

13. Обґрунтовано необхідність зваженого підходу при прийнятті рішення про реорганізацію банку. У цьому контексті запропоновано оцінювати банк за рівнем прибутковості, а не за належністю до тієї чи іншої групи банків, до того ж недопустимим є застосування адміністративного тиску.

14. Обґрунтовано необхідність державного регулювання обсягу власного капіталу. Оцінка динаміки нормативу адекватності регулятивного капіталу свідчить про значний запас достатності капіталу вітчизняних банків та здатність більшості з них своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Доведено, що зниження рівня адекватності регулятивного капіталу в межах нормативного значення слід оцінювати позитивно, тобто як здатність банків використовувати власний капітал більш ефективно.

15. «Міжнародна конвергенція розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу», яку прийняв Базельський комітет з банківського нагляду та регулювання, спрямована на забезпечення стабільного функціонування банківської системи через взаємодію нагляду, ринкову дисципліну й високопрофесійне управління банками. Основними положеннями Базеля II є такі: при розрахунку достатності капіталу враховують кредитний, ринковий та операційний ризики; банки повинні мати власні методи оцінювання достатності капіталу, які враховують специфіку властивих їм ризиків та стратегію підтримання рівня власного капіталу; при розрахунку достатності капіталу використовуються теорії ймовірностей та математична статистика; необхідність публічного розкриття широкого переліку інформації.

16. З метою підвищення якості регулювання банківської діяльності аргументовано необхідність врахування у вітчизняній практиці рекомендацій «Міжнародної конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу» як елемента конкурентоспроможності та стійкості українських банків і умову визнання національної банківської системи.

17. До основних причин, що стримують впровадження рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду та регулювання (Базеля II), віднесено: відсутність достатньої кількості рейтингових агентств для оцінювання

всіх позичальників; неготовність клієнтів-позичальників оприлюднити інформацію про фінансовий стан та зазнати додаткових витрат на оплату послуг рейтингових агентств; відсутність достатнього обсягу статистичних даних для оцінювання кредитного ризику; неможливість застосування математичних моделей для оцінювання ризиків через недосконалість програмно-технічного забезпечення; необхідність підвищення кваліфікації персоналу.

18. Встановлено, що впровадження основних положень Базеля у вітчизняну банківську практику потребує додаткових витрат та особливої підготовки як з боку НБУ, так і банківських установ. Відповідно до цього, НБУ доцільно здійснити такі заходи:

18.1. Здійснити роботу для отримання сертифікованого україномовного перекладу «Міжнародної конвергенції розрахунку власного капіталу і вимог до власного капіталу» та забезпечити вільний доступ до цього документа.

18.2. Для підвищення якості внутрішнього аудиту розробити з урахуванням міжнародного досвіду: методичні підходи до діяльності внутрішнього аудиту та вимоги до рівня кваліфікації аудиторів; рекомендації щодо запровадження обов'язкової програми підвищення кваліфікації аудиторів, ризик-менеджерів та бухгалтерів банків з вивчення положень Базеля II.

18.3. Розглянути можливість диференційованого режиму нагляду за банками з урахуванням якості управління ризиками на основі завдань ризик-орієнтованого нагляду, максимально наближеного до рекомендацій Базельського комітету для зменшення адміністративного тиску на банківські установи.

18.4. Ставити вимоги до банків щодо розробки внутрішніх процедур управління ризиками.

18.5. На загальнодержавному рівні створити банк даних про позичальників, який містив би п'ятирічний строк кредитних історій.

18.6. Розробити вимоги до банків щодо розкриття інформації, перелік якої встановлено третім компонентом Базельської угоди про капітал, у тому числі про операції банку, структуру власного капіталу, вимоги до капіталу за основними

видами ризиків, рівень адекватності власного капіталу, політику банку щодо управління основними видами ризиків, опис систем внутрішніх рейтингів.

19. В межах розроблення моделі діагностування власного капіталу банку встановлено, що: 1) найбільша частка власного капіталу зосереджена у банках, які належать до групи найбільших, хоч ця група є найменш чисельною; 2) існує пряма залежність обсягу прибутку від обсягу власного капіталу банку, причому коефіцієнти кореляції та детермінації вказують на наявність найбільш щільного зв'язку і прямого впливу обсягу власних коштів на результати діяльності у банках, які належать до групи найбільших; 3) у процесі побудови коридорів питомої ваги власного капіталу банків виявлено незначні коливання досліджуваного показника у банків групи найбільших.

20. Діагностування власного капіталу як елемента фінансових ресурсів дозволило комплексно оцінити співвідношення власних коштів та зобов'язань банків України. На основі кількісного аналізу щільності зв'язку між обсягом прибутку та обсягом власного капіталу банків, а також побудови коридорів питомої ваги власного капіталу запропоновано банкам, забезпечити частку власного капіталу на рівні 10–15% фінансових ресурсів, що є характерним для групи найбільших банків.

21. Успішне функціонування банків та можливість залучення нових та збереження існуючих акціонерів в умовах конкурентного середовища значною мірою визначаються діловою репутацією банку. З метою формування позитивної репутації запропоновано здійснювати комплекс таких заходів: розробити постійно діючу програму управління репутацією банку, розміщувати детальну інформацію про діяльність банку, його фінансовий стан, результати аудиторських перевірок на сайті банку; публікувати в засобах масової інформації рекламні матеріали; забезпечити високу якість надання послуг та трудову дисципліну; проводити профілактичні заходи щодо попередження протизаконних або помилкових дій персоналу; влаштовувати благодійні акції для створення позитивного іміджу та на підтвердження фінансового благополуччя.

22. Важливий фактор нарощування власного капіталу банку – це його дивідендна політика: високий рівень дивідендів свідчить про успішну фінансову діяльність банку і сприяє підвищенню довіри до нього; є рекламою для залучення нових акціонерів і забезпечує можливість отримання емісійних різниць. Доведено, що стабільна дивідендна політика сприяє підвищенню ринкової вартості акцій.

23. Прибуток є основним та найдешевшим внутрішнім джерелом зростання власного капіталу банку. У результаті аналізу виявлено недостатність прибутку для зростання власного капіталу. З метою забезпечення зростання прибутку як внутрішнього джерела нарощування капіталу в межах запровадження рекомендацій Базельського комітету запропоновано вітчизняним банкам здійснювати комплекс таких заходів: 1) забезпечити відповідність організаційної структури системи управління ризиками обсягу та складності операцій банку; 2) розробити внутрішньобанківську систему оцінювання ризиків; 3) підвищувати вимоги до рівня кваліфікації персоналу; 4) вдосконалювати організаційну структуру банку, передбачивши у штатному розписі посади ризик-менеджера та внутрішнього аудитора не лише на рівні головного банку, а й у відділеннях; 5) мати у розпорядженні передове програмно-технічне забезпечення; 6) сформувати внутрішньобанківську базу даних, яка як за обсягом, так і за якістю дасть змогу здійснювати ефективне управління ризиками.

ДОДАТКИ

Еволюція категорії капітал*

Автор	Роки життя	Визначення
1	2	3
Лука Пачолі	1445–1515	Все наявне майно [146, с.28]
Томас Мен	1571–1641	Гроші, які знаходяться у постійному русі і є джерелом доходів [21, с.53]
Адам Сміт	1723–1790	Частина запасів, якими володіє людина і від якої сподівається отримати дохід [178, с.308]
Давид Рікардо	1772–1823	Частина багатства країни, що використовується у виробництві і складається з їжі, одягу, інструментів, сировини, машин та інших засобів, які необхідні для того, щоб привести в дію працю [164, с.450]
Дж. С.Міль	1806–1873	Попередньо нагромаджені запаси продуктів праці; виконує функцію забезпечення необхідними для виробничої діяльності спорудами, охороною, знаряддями і матеріалами, а також засобами існування для робітників під час виробничого процесу [131, с.148]
К. Маркс	1818–1883	Вартість, що має здатність самозростати [121, с.166]

Продовження Додатку А

1	2	3
Н.Г.Чернишевський	1828–1889	Нагромаджені запаси продуктів попередньої праці, тобто ті продукти, які потрібні для нового виробництва [219, с.94]
А.Маршалл	1842–1924	Блага, які використовує людина у своєму виробництві, або зберігає з метою продажу за гроші, або використовує для виробництва речей, які буде продавати за гроші. Все, крім землі, що приносить дохід [123, с.132; с.140]
Е. Бем-Баверк	1851–1914	Вторинний фактор виробництва, який пов'язує основні фактори: землю та працю, і хоча він є проміжним продуктом, створеним працею та природою саме він приносить надлишок товарів і має власну продуктивність [119, с.386]
Джон Бейтс Кларк	1847–1938	Багатство, що вкладене у матеріальні речі, які постійно змінюються і це відбувається безперервно, хоча сам фонд зберігається [119, с.431]
Й. Шумпетер	1883–1950	Важіль, що дозволяє підприємцю отримувати у повне розпорядження потрібні йому блага [223, с.231]

Продовження Додатку А

1	2	3
С.Фішер, Р.Дорнбуш, Р. Шмалензі	20 століття	Запас виготовлених товарів, які беруть участь у виробництві товарів і послуг [209, с.322]
В.В.Бочаров В.Є. Леонт'єв	20 століття	Загальна величина коштів в грошовій, матеріальній і нематеріальній формі, що вкладена в активи (майно) корпорації [28, с.193]
І.Бланк	20 століття	Накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі грошових коштів і реальних капітальних товарів, які залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язано з факторами часу, ризику і ліквідності [26, с.21]

* Складено автором.

**Структура та динаміка фінансових ресурсів окремих банків
за 2000–2006 рр.***

Група	Назва банку	Дата	Власний капітал			Зобов'язання			Всього ресурсів	
			млн. грн.	%	темп росту	млн. грн.	%	темп росту	млн. грн.	темп росту
I	Промінвест-банк	01.01.2004	1044,8	13,7	*	6580,9	86,3	*	7625,7	*
		01.01.2005	1167,1	11,0	111,7	9435,7	89,0	143,4	10602,8	139,0
		01.01.2006	1368,2	9,4	117,2	13222	90,6	140,1	14590,3	137,6
		01.01.2007	1573,0	8,9	115,0	16022,8	91,1	121,2	17595,8	120,6
I	Укрсоцбанк	01.01.2004	444,7	8,8	*	4610,8	91,2	*	5055,5	*
		01.01.2005	909,9	12,9	204,6	6158,5	87,1	133,6	7068,4	139,8
		01.01.2006	1027,2	9,5	112,9	9735,8	90,5	158,1	10763	152,3
		01.01.2007	1926,7	11,0	187,6	15605	89,0	160,3	17531,5	162,9
II	Хрещатик	01.01.2004	118,2	12,3	*	839,7	87,7	*	957,9	*
		01.01.2005	179	9,6	151,4	1694,9	90,4	201,8	1873,9	195,6
		01.01.2006	240,1	7,6	134,1	2904,6	92,4	171,4	3144,7	167,8
		01.01.2007	352,1	9,7	146,6	3271,9	90,3	112,6	3624	115,2
II	Кредит-промбанк	01.01.2004	158,9	12,2	*	1148,8	87,8	*	1307,7	*
		01.01.2005	213,7	10,8	134,5	1769,8	89,2	154,1	1983,5	151,7
		01.01.2006	340,2	11,7	159,2	2564,7	88,3	144,9	2904,9	146,5
I		01.01.2007	652,4	9,2	191,8	6465,2	90,8	252,1	7117,6	245,0
III	Київ	01.01.2004	71	12,3	*	507,6	87,7	*	578,6	*
		01.01.2005	114,7	13,5	161,5	737,8	86,5	145,4	852,5	147,3
		01.01.2006	139,8	9,7	121,9	1301,7	90,3	176,4	1441,5	169,1
		01.01.2007	182,2	11,0	130,3	1478,4	89,0	113,6	1660,6	115,2
III	Таврика	01.01.2004	59,6	13,9	*	368,1	86,1	*	427,7	*
		01.01.2005	74,4	11,9	124,8	549,2	88,1	149,2	623,6	145,8
		01.01.2006	82,5	12,6	110,9	572,2	87,4	104,2	654,7	105,0
		01.01.2007	100,6	10,1	121,9	899,6	89,9	157,2	1000,2	152,8
IV	Електрон банк	01.01.2004	58,5	23,5	*	190,2	76,5	*	248,7	*
		01.01.2005	89,2	26,5	152,5	247,6	73,5	130,2	336,8	135,4
		01.01.2006	87,6	17,0	98,2	426,6	83,0	172,3	514,2	152,7
		01.01.2007	98,7	14,5	112,7	583,4	85,5	136,8	682,1	132,7
IV	Львів	01.01.2004	23,6	33,9	*	46,0	66,1	*	69,6	*
		01.01.2005	28,7	30,4	121,6	65,6	69,6	142,6	94,3	135,5
		01.01.2006	29,3	28,9	102,1	72,2	71,1	110,1	101,5	107,6
		01.01.2007	60,3	33,6	205,8	118,9	66,4	164,7	179,2	176,6

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 191, с.12–15; 192, с.13–16; 193, с.15–18; 194, с.52–55; 195, с.54–57; 196, с.52–55; 197, с.54–57; 198, с.16–19].

Додаток В

**Розподіл частки власного капіталу та зобов'язань між групами банків
України за 2000–2006 рр.***

Група банків	Дата	Власний капітал		Зобов'язання	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%
Група 1. Найбільші банки	01.01.01	2446,3	37,9	16632,0	54,5
	01.01.02	2588,1	32,7	20862,0	53,1
	01.01.03	3912,7	39,2	30268,0	56,1
	01.01.04	4958,2	38,5	48903,8	56,0
	01.01.05	7660,5	41,6	63696,4	54,9
	01.01.06	12108,9	47,6	111393,0	59,1
	01.01.07	22965,2	54,0	188795,6	63,4
Група 2. Великі банки	01.01.01	2116,8	32,8	11004,7	36,0
	01.01.02	1137,8	14,4	7099,6	18,1
	01.01.03	1120,9	11,2	8491,9	15,8
	01.01.04	1931,4	15,0	15212,6	17,4
	01.01.05	3065,2	16,6	21185,3	18,3
	01.01.06	3944,2	15,5	33656,6	17,9
	01.01.07	7092,7	16,7	57715,4	19,4
Група 3. Середні банки	01.01.01	1100,9	17,1	2156,1	7,1
	01.01.02	1782,7	22,5	7014,9	17,9
	01.01.03	2178,4	21,8	9001,8	16,7
	01.01.04	2545,5	19,8	14535,2	16,6
	01.01.05	3094,1	16,8	18678,7	16,1
	01.01.06	3508,3	13,8	24302,8	12,9
	01.01.07	4566,6	10,7	24711,5	8,3
Група 4. Малі банки	01.01.01	783,6	12,2	737,1	2,4
	01.01.02	2400,4	30,4	4318,4	11,0
	01.01.03	2771,3	27,8	6150,9	11,4
	01.01.04	3446,8	26,8	8700,9	10,0
	01.01.05	4601,6	25,0	12365,9	10,7
	01.01.06	5889,4	23,1	19074,8	10,1
	01.01.07	7941,6	18,7	26390,7	8,9
Всього по банківській системі	01.01.01	6447,7	100	30529,9	100
	01.01.02	7909,0	100	39294,9	100
	01.01.03	9983,3	100	53912,6	100
	01.01.04	12882,0	100	87352,5	100
	01.01.05	18421,4	100	115926,0	100
	01.01.06	25450,9	100	188427,1	100
	01.01.07	42566,1	100	297613,2	100

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 191, с.12–15; 192, с.13–16; 193, с.15–18; 194, с.52–55; 195, с.54–57; 196, с.52–55; 197, с.54–57; 198, с.16–19].

Додаток Д

**Розподіл частки власного капіталу і зобов'язань між окремими
банками України за 2003–2006 рр.***

Група	Назва банку	Дата	Власний капітал		Зобов'язання	
			млн. грн.	%	млн. грн.	%
I	Промінвест-банк	01.01.2004	1044,8	54,3	6580,9	46,1
		01.01.2005	1167,1	42,6	9435,7	45,4
		01.01.2006	1368,2	41,5	13222,1	42,7
		01.01.2007	1573,0	31,8	16022,8	36,1
I	Укосоцбанк	01.01.2004	444,7	23,1	4610,8	32,3
		01.01.2005	909,9	33,2	6158,5	29,7
		01.01.2006	1027,2	31,2	9735,8	31,4
		01.01.2007	1926,7	39,0	15605	35,1
II	Хрещатик	01.01.2004	118,2	6,1	839,7	5,9
		01.01.2005	179,0	6,5	1694,9	8,2
		01.01.2006	240,1	7,3	2904,6	9,4
		01.01.2007	352,1	7,1	3271,9	7,4
II	Кредит-промбанк	01.01.2004	158,9	8,3	1148,8	8,0
		01.01.2005	213,7	7,8	1769,8	8,5
		01.01.2006	340,2	10,3	2564,7	8,3
		01.01.2007	652,4	13,2	6465,2	14,5
III	Київ	01.01.2004	71,0	3,7	507,6	3,6
		01.01.2005	114,7	4,2	737,8	3,6
		01.01.2006	139,8	4,2	1301,7	4,2
		01.01.2007	182,2	3,7	1478,4	3,3
III	Таврика	01.01.2004	59,6	3,1	368,1	2,6
		01.01.2005	74,4	2,7	549,2	2,6
		01.01.2006	82,5	2,5	572,2	1,8
		01.01.2007	100,6	2,0	899,6	2,0
IV	Електрон банк	01.01.2004	58,6	3,0	190,2	1,3
		01.01.2005	89,2	3,3	247,6	1,2
		01.01.2006	87,6	2,7	426,6	1,4
		01.01.2007	98,7	2,0	583,4	1,3
IV	Львів	01.01.2004	23,6	0,3	46	0,3
		01.01.2005	28,7	1,0	65,6	0,3
		01.01.2006	29,3	0,9	72,2	0,2
		01.01.2007	60,3	1,2	118,9	0,3
РАЗОМ		01.01.2004	1979,4	100	14101,9	100
		01.01.2005	2776,7	100	20659,1	100,0
		01.01.2006	3314,9	100	30799,9	100,0
		01.01.2007	4946,0	100	44445,2	100,0

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 191, с.12–15; 192, с.13–16; 193, с.15–18; 194, с.52–55; 195, с.54–57; 196, с.52–55; 197, с.54–57; 198, с.16–19].

Окремі показники діяльності банків України за 2002–2006 рр.*

Група банків	Період	Прибуток поточного року, млн. грн.	Загальні активи, млн. грн.	Прибут- ковість, %	Питома вага власного капіталу у фінансових ресурсах, %
По банківській системі	01.01.03	684,5	67773,6	1,01	15,6
	01.01.04	826,9	100234,4	0,82	12,9
	01.01.05	1262,7	134347,9	0,94	13,7
	01.01.06	2170,1	213878,0	1,01	11,9
	01.01.07	4144,5	340179,3	1,22	12,5
Група 1. Найбільші банки	01.01.03	316,6	36641,7	0,86	11,4
	01.01.04	382,4	53862,0	0,71	9,2
	01.01.05	581,9	71356,9	0,82	10,7
	01.01.06	1257,7	123501,9	1,02	9,8
	01.01.07	2825,7	211760,8	1,33	10,8
Група 2. Великі банки	01.01.03	87,2	9972,2	0,87	11,7
	01.01.04	146,3	17144,0	0,85	11,3
	01.01.05	259,9	24250,6	1,07	12,6
	01.01.06	415,7	37600,8	1,11	10,5
	01.01.07	690,7	64808,1	1,07	10,9
Група 3. Середні банки	01.01.03	204,6	11764,1	1,74	19,5
	01.01.04	241,1	17080,7	1,41	14,9
	01.01.05	304,3	21772,9	1,40	14,2
	01.01.06	410,4	27811,0	1,48	12,6
	01.01.07	325,6	29278,1	1,11	15,6
Група 4. Малі банки	01.01.03	76,1	9395,6	0,81	31,1
	01.01.04	57,1	12147,7	0,47	28,4
	01.01.05	116,6	16967,5	0,69	27,1
	01.01.06	86,4	24964,3	0,35	23,6
	01.01.07	302,5	34332,3	0,88	23,1

*Складено та розраховано за даними: [180, с.11–14; 181, с.48–51; 182, с.50–53; 183, с.40–51; 184, с.48–53; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63]

**Аналіз залежності питомої величини власного капіталу і
прибутковості окремих банків України за 2002–2006 рр.**

Група	Назва банку	Дата	Прибуток поточного року, млн. грн.	Загальні активи, млн. грн.	Прибутковість,%	Питома вага власного капіталу у фінансових ресурсах, %
I	Промінвест- банк	01.01.2004	170,5	7625,6	2,24	13,7
		01.01.2005	122,3	10602,7	1,15	11,0
		01.01.2006	221,3	14590,3	1,52	9,4
		01.01.2007	222,8	17595,8	1,27	8,9
I	Укросоцбанк	01.01.2004	60,1	5157,9	1,17	8,8
		01.01.2005	85,7	7068,3	1,21	12,9
		01.01.2006	117,3	10763,0	1,09	9,5
		01.01.2007	287,3	17531,5	1,64	11,0
II	Хрещатик	01.01.2004	6,9	957,9	0,72	12,3
		01.01.2005	11,6	1873,9	0,62	9,6
		01.01.2006	20,4	3144,6	0,65	7,6
		01.01.2007	56,9	7117,6	0,80	9,2
II	Кредит- промбанк	01.01.2004	11,6	1305,7	0,89	12,2
		01.01.2005	14,7	1395,3	1,05	10,8
		01.01.2006	28,5	2904,9	0,98	11,7
		01.01.2007	16,4	1660,5	0,99	11,0
III	Київ	01.01.2004	9,0	578,6	1,56	12,3
		01.01.2005	19,3	852,5	2,26	13,5
		01.01.2006	15,3	1441,5	1,06	9,7
		01.01.2007	17,8	1000,4	1,78	10,1
III	Таврика	01.01.2004	12,0	427,7	2,81	13,9
		01.01.2005	4,8	623,7	0,77	11,9
		01.01.2006	8,1	654,7	1,24	12,6
		01.01.2007	17,8	1000,4	1,78	10,1
IV	Електрон банк	01.01.2004	6,2	248,6	2,49	23,5
		01.01.2005	4,9	336,8	1,45	26,5
		01.01.2006	2,3	514,2	0,45	17,0
		01.01.2007	6,0	682,1	0,88	14,5
IV	Львів	01.01.2004	0,6	69,6	0,86	33,9
		01.01.2005	1,0	94,4	1,06	30,4
		01.01.2006	0,8	101,5	0,79	28,9
		01.01.2007	1,6	179,2	0,89	33,6

*Складено та розраховано за даними: [181, с.48–51; 182, с.50–53; 183, с.40–51; 184, с.48–53; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63]

**Статутний капітал банківської системи України по групах банків
за 2000–2006 рр.***

Показники	Дата	Група 1. Найбільші банки	Група 2. Великі банки	Група 3. Середні банки	Група 4. Малі банки	Всього по банківській системі
Кількість банків	01.01.01	8	52	44	50	154
	01.01.02	8	12	35	97	152
	01.01.03	10	12	34	101	157
	01.01.04	10	14	34	99	157
	01.01.05	10	14	31	105	160
	01.01.06	12	15	28	108	163
	01.01.07	15	19	25	110	169
Власний капітал млн. грн.	01.01.01	2446,3	2116,8	1100,9	783,6	6447,6
	01.01.02	2588,1	1137,8	1782,7	2400,4	7909,0
	01.01.03	3912,7	1120,9	2178,4	2771,3	9983,3
	01.01.04	4958,2	1931,4	2545,5	3446,8	12881,9
	01.01.05	7660,5	3065,2	3094,1	4601,6	18421,4
	01.01.06	12108,9	3944,2	3508,3	5889,4	25450,8
	01.01.07	22965,2	7092,7	4566,6	7941,6	42566,1
Статутний капітал, млн. грн.	01.01.01	882,4	1479,2	819,7	680,4	3861,7
	01.01.02	1035,4	523,7	1158,6	1857,4	4575,1
	01.01.03	1632,9	787,7	1394,9	2182,6	5998,1
	01.01.04	2672,2	1214,4	1581,3	2648,3	8116,2
	01.01.05	4097,5	2081,1	1922,2	3547,5	11648,3
	01.01.06	7216,0	2396,2	1846,7	4685,5	16144,4
	01.01.07	12459,2	4556,0	3039,7	6211,3	26266,2
Середній обсяг власного капіталу по групі, млн. грн.	01.01.01	305,8	40,7	25,0	15,7	41,9
	01.01.02	323,5	94,8	50,9	24,7	52,0
	01.01.03	391,3	93,4	64,1	27,4	63,6
	01.01.04	495,8	138,0	74,9	34,8	82,1
	01.01.05	766,1	218,9	99,8	43,8	115,1
	01.01.06	1009,1	262,9	125,3	54,5	156,1
	01.01.07	1531,0	373,3	182,7	72,2	251,9
	темп зростання до 2001 р.	500,7	917,2	730,7	459,8	601,1
Середній обсяг статутного капіталу по групі, млн. грн.	01.01.01	110,3	28,4	18,6	13,6	25,1
	01.01.02	129,4	43,6	33,1	19,1	30,1
	01.01.03	163,3	65,6	41,0	21,6	38,2
	01.01.04	267,2	86,7	46,5	26,8	51,7
	01.01.05	409,8	148,7	62,0	33,8	72,8
	01.01.06	601,3	159,7	66,0	43,4	99,0
	01.01.07	830,6	239,8	121,6	56,5	155,4
	темп зростання до 2001 р.	753,0	844,3	653,7	415,2	619,2
Питома вага статутного капіталу у власному капіталі банків, %	01.01.01	36,1	69,9	74,5	86,8	59,9
	01.01.02	40,0	46,0	65,0	77,4	57,8
	01.01.03	41,7	70,3	64,0	78,8	60,1
	01.01.04	53,9	62,9	62,1	76,8	63,0
	01.01.05	53,5	67,9	62,1	77,1	63,2
	01.01.06	59,6	60,8	52,6	79,6	63,4
	01.01.07	54,3	64,2	66,6	78,2	61,7

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 198, с.16–19].

Структура власного капіталу окремих банків України у 2000–2006 рр.*

Група	Назва банку	Дата	Власний капітал		Статутний фонд			Резерви та інші фонди			Прибуток минулих років			Прибуток звітного року		
			млн. грн.	темп зростання, %	млн. грн.	питома вага, %	темп зростання, %	млн. грн.	питома вага, %	темп зростання, %	млн. грн.	питома вага, %	темп зростання, %	млн. грн.	питома вага, %	темп зростання, %
I	Промінвестбанк	1.01.2004	1045,0	*	200,2	19,2	*	506,0	48,4	*	27,7	2,7	*	171,0	16,4	*
		1.01.2005	1167,1	111,7	200,2	17,2	100	677,0	58,0	133,8	29,4	2,5	106,1	122,3	10,5	71,5
		1.01.2006	1368,2	117,2	200,2	14,6	100	779,0	56,9	115,1	31,1	2,3	105,8	221,2	16,2	180,9
		1.01.2007	1573,0	115,0	200,2	12,7	100	1011,1	64,3	129,8	1,1	0,1	3,5	222,8	14,2	100,7
I	Укрсоцбанк	1.01.2004	444,7	*	70,0	15,7	*	16,9	3,8	*	277	62,3	*	60,1	13,5	*
		1.01.2005	742,2	166,9	70,0	9,4	100	19,9	2,7	117,8	79,7	10,7	28,8	39,5	5,3	65,7
		1.01.2006	1027,2	138,4	70,0	6,8	100	444,0	43,2	2231,2	0,5	0,0	0,6	117,3	11,4	296,9
		1.01.2007	1926,7	187,6	370	19,2	528,6	560,8	29,1	126,31	1,6	0,1	320	287,3	14,9	244,9
II	Хрещатик	1.01.2004	118,2	*	100	84,6	*	8,8	7,4	*	6,9	5,8	*	2,5	2,1	*
		1.01.2005	179,0	151,4	140,0	78,2	140	9,3	5,2	105,7	11,6	6,5	168,1	4,8	2,7	192
		1.01.2006	240,1	134,1	172,0	71,6	122,9	9,9	4,1	106,5	20,4	8,5	175,9	9,8	4,1	204,1
		1.01.2007	352,1	146,6	250	71,0	145,3	28,2	8,0	284,8	1,6	0,5	7,8	32,4	9,2	330,6
II	Кредитпромбанк	1.01.2004	156,9	*	109,0	69,5	*	35,4	22,6	*	0	0,0	*	11,6	7,4	*
		1.01.2005	213,7	136,2	151,0	70,7	138,5	47,0	22,0	132,8	0	0,0	0,0	14,7	6,9	126,7
		1.01.2006	340,2	159,2	249,0	73,2	164,9	61,7	18,1	131,3	0	0,0	0,0	28,5	8,4	193,9
		1.01.2007	652,4	191,8	449	68,8	180,3	85,3	13,1	138,2	0	0	0	56,9	8,7	199,6
III	Київ	1.01.2004	71,0	*	46,0	64,8	*	9,1	12,8	*	0	0,0	*	9	12,7	*
		1.01.2005	114,7	161,5	46,0	40,1	100	18,1	15,8	198,9	0	0,0	0	19,3	16,8	214,4
		1.01.2006	139,8	121,9	60,4	43,2	131,3	37,5	26,8	207,2	0	0,0	0	15,3	10,9	79,2
		1.01.2007	182,2	130,3	86,5	47,5	143,2	52,8	29,0	140,8	0,2	0,1	0,0	16,4	9,0	107,2
III	Таврика	1.01.2004	60,9	*	34,9	57,3	*	24,6	40,4	*	0	0,0	*	1,8	3,0	*
		1.01.2005	74,4	122,2	51,4	69,1	147,3	18,0	24,2	73,2	0,2	0,3	200,0	4,8	6,5	266,6
		1.01.2006	82,5	110,9	51,4	62,3	100	22,8	27,6	126,7	0,3	0,4	150,0	8,1	9,8	168,7
		1.01.2007	100,9	122,3	51,4	50,9	100	30,8	30,5	135,1	0,3	0,3	100,0	17,8	17,6	219,8
IV	Електронбанк	1.01.2004	58,5	*	32,0	54,7	*	0,7	3,8	*	0,0	0,0	*	6,2	10,6	*
		1.01.2005	89,2	152,5	40,0	44,8	125,0	3,3	3,7	471,4	0,0	0,0	0,0	4,9	5,5	79,0
		1.01.2006	87,6	98,2	40,0	45,7	100,0	4,2	4,8	127,3	0,0	0,0	0,0	2,3	2,6	46,9
		1.01.2007	98,7	112,7	48,5	49,1	121,3	3,1	3,1	73,8	-0,1	-0,1	0,0	6	6,1	260,9
IV	Львів	1.01.2004	23,6	*	23,0	97,5	*	0,9	3,8	*	0,8	3,4	*	0,6	2,5	*
		1.01.2005	28,7	121,6	17,3	60,3	75,2	1,3	4,5	144,4	1,2	4,2	150,0	1,0	3,5	166,7
		1.01.2006	29,3	102,1	17,3	59,0	100,0	2,1	7,2	161,5	1,2	4,1	100,0	0,8	2,7	80,0
		1.01.2007	60,3	205,8	47,3	78,4	273,4	3,6	6,0	171,4	0	0,0	0,0	1,6	2,7	200,0

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 198, с.16–19].

Додаток К

Аналітичне групування банків за питомою вагою статутного капіталу у складі власного капіталу банку за 2000–2006 рр.*

Група банків		Дата	Групувальні інтервали за питомою вагою статутного капіталу у власному капіталі банку						Разом
			< 0	0-20	20-50	50-80	80-100	> 100	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Група 1. Найбільші банки	Кількість банків	01.01.01	0	1	4	3	0	0	8
		01.01.02	0	1	3	3	1	0	8
		01.01.03	0	2	5	1	2	0	10
		01.01.04	0	2	1	5	2	0	10
		01.01.05	0	2	1	4	3	0	10
		01.01.06	0	2	2	3	5	0	12
		01.01.07	0	2	4	6	3	0	15
	Питома вага, %	01.01.01	0	12,5	50	37,5	0	0	100,0
		01.01.02	0	12,5	37,5	37,5	12,5	0	100,0
		01.01.03	0	20	50	10	20	0	100,0
		01.01.04	0	20	10	50	20	0	100,0
		01.01.05	0	20	10	40	30	0	100,0
		01.01.06	0	16,7	16,7	25	41,6	0	100,0
		01.01.07	0	13,3	26,7	40,0	20,0	0	100,0
Група 2. Великі банки	Кількість банків	01.01.01	2	1	13	23	11	2	52
		01.01.02	0	1	5	4	1	1	12
		01.01.03	0	0	2	10	0	0	12
		01.01.04	0	1	1	7	4	1	14
		01.01.05	0	1	1	9	3	0	14
		01.01.06	0	1	1	10	3	0	15
		01.01.07	0	1	5	8	4	1	19
	Питома вага, %	01.01.01	3,8	1,9	25,0	44,2	21,2	3,8	100,0
		01.01.02	0	8,3	41,7	33,3	8,3	8,3	100,0
		01.01.03	0	0	16,7	83,3	0,0	0,0	100,0
		01.01.04	0	7,1	7,1	50,0	28,6	7,1	100,0
		01.01.05	0	7,1	7,1	64,3	21,5	0	100,0
		01.01.06	0	6,7	6,7	66,6	20	0	100,0
		01.01.07	0	5,3	26,2	42,1	21,1	5,3	100,0
Група 3. Середні банки	Кількість банків	01.01.01	0	0	11	13	19	1	44
		01.01.02	0	0	14	11	8	2	35
		01.01.03	0	1	9	15	8	1	34
		01.01.04	0	1	9	17	7	0	34
		01.01.05	0	0	8	17	6	0	31
		01.01.06	0	1	9	14	4	0	28
		01.01.07	0	1	6	12	6	0	25

Продовження Додатку К

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Група 3. Середні банки	Питома вага, %	01.01.01	0	0	25	29,5	43,2	2,3	100,0
		01.01.02	0	0	40	31,4	22,9	5,7	100,0
		01.01.03	0	2,9	26,5	44,1	23,5	2,9	100,0
		01.01.04	0	2,9	26,5	50,0	20,6	0,0	100,0
		01.01.05	0	0	25,8	54,8	19,4	0	100,0
		01.01.06	0	3,6	32,1	50	14,3	0	100,0
		01.01.07	0	4,0	24,0	48,0	24,0	0	100,0
Група 4. Малі банки	Кількість банків	01.01.01	1	0	1	13	32	3	50
		01.01.02	0	1	10	28	53	5	97
		01.01.03	0	1	7	31	59	3	101
		01.01.04	1	2	5	35	53	4	99
		01.01.05	1	2	6	41	52	4	105
		01.01.06	1	1	7	47	46	6	108
		01.01.07	0	2	7	44	52	5	110
	Питома вага, %	01.01.01	2	0	2	26	64	6	100,0
		01.01.02	0	1,0	10,3	28,9	54,6	5,2	100,0
		01.01.03	0	1,0	6,9	30,7	58,4	3,0	100,0
		01.01.04	1	2	5	35	54	4	100,0
		01.01.05	1	1,9	5,7	39	48,6	3,8	100,0
		01.01.06	0,9	0,9	6,5	43,5	42,6	5,6	100,0
		01.01.07	0	1,8	6,4	40,0	47,3	4,5	100,0
Всього по банківській системі	Кількість банків	01.01.01	3	2	29	52	62	6	154
		01.01.02	0	3	32	46	63	8	152
		01.01.03	0	4	23	57	69	4	157
		01.01.04	1	5	16	64	66	5	157
		01.01.05	1	5	16	71	63	4	160
		01.01.06	1	5	19	74	58	6	163
		01.01.07	0	6	22	70	65	6	169
	Питома вага, %	01.01.01	1,9	1,3	18,8	33,8	40,3	3,9	100,0
		01.01.02	0	2,0	21,1	30,3	41,4	5,3	100,0
		01.01.03	0	2,5	14,6	36,3	43,9	2,5	100,0
		01.01.04	0,6	3,2	10,2	40,8	42,0	3,2	100,0
		01.01.05	0,6	3,1	10,0	44,4	39,4	2,5	100,0
		01.01.06	0,6	3,1	11,7	45,4	35,6	3,7	100,0
		01.01.07	0	3,6	13,0	41,4	38,4	3,6	100,0

*Розраховано автором.

Динаміка вимог до капіталу банків за хронологією нормативно-правового запровадження*

Назва нормативного документу	Чинність	Назва показника	Дата впровадження	Мінімальний розмір	Примітка
1	2	3	4	5	6
Постанова Правління НБУ від 27.09.93 р.	Втратив чинність	Мінімальний розмір статутного фонду	01.01.94	3 млн. ЕКЮ	При реєстрації новостворених банків
				2 млрд. крб.	Для діючих банків: на 01.01.1994
				5 млрд. крб.	на 01.07.1994
Інструкція № 10 "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків". Затв. постановою Правління НБУ № 343 від 30.12.96 р.	Втратив чинність	Мінімальний розмір статутного фонду, Н1	30.12.96	1 млн. ЕКЮ	При реєстрації новостворених банків
				500 тис. ЕКЮ	Для діючих банків: на 01.01.1997
				750 тис. ЕКЮ	на 01.06.1997
				1 млн. ЕКЮ	на 01.01.1998
Інструкція № 10 "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків". Затв. постановою Правління НБУ № 469 від 30.12.97 р.	Втратив чинність	Мінімальний розмір капіталу, Н1	01.01.98	2 млн. ЕКЮ	
			01.01.99	3 млн. ЕКЮ	
		Мінімальний розмір статутного капіталу, Н2	01.01.98	1 млн. ЕКЮ	
Зміни і доповнення до Інструкції № 10 "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків". Затв. постановою Правління НБУ № 238 від 18.05.99 р.	Втратив чинність	Норматив капіталу комерційного банку, Н1	06.08.99	5 млн. грн	
			01.10.99	8 млн. грн.	
			01.04.00	10 млн. грн.	
Закон "Про банки і банківську діяльність", 7.12.2000 р.	Чинний зі змінами та доповненнями	Статутний капітал на момент реєстрації	07.12.00	1 млн. євро.	Для місцевих кооперативних банків
				3 млн. євро	Для банків, що здійснюють діяльність на території однієї області
				5 млн. євро	Для банків, що здійснюють діяльність на території всієї України

Продовження Додатку Л

1	2	3	4	5	6
Інструкція "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" Затверджено постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.01.	Чинна зі змінами та доповненнями	Мінімальний розмір регулятивного капіталу	01.01.03	1 млн. євро.	Для місцевих кооперативних банків
			01.01.04	1,15 млн. євро	
			01.01.05	1,3 млн. євро	
			01.01.06	1,4 млн. євро	
			01.01.07	1,5 млн. євро	
			01.01.03	3 млн. євро	Для банків, що здійснюють діяльність на території однієї області
			01.01.04	3,5 млн. євро	
			01.01.05	4 млн. євро	
			01.01.06	4,5 млн. євро	
			01.01.07	5 млн. євро	Для банків, що здійснюють діяльність на території всієї України
			01.01.03	5 млн. євро	
			01.01.04	5,5 млн. євро	
			01.01.05	6 млн. євро	
01.01.06	7 млн. євро				
01.01.07	8 млн. євро				
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу» від 14.09.2006р. – 133–V	Чинна	Статутний капітал на момент реєстрації	14.09.06	10 млн. євро	При реєстрації новостворених банків

* Складено автором.

**Заходи впливу, які вжито до банків за рішенням комісії з питань нагляду та регулювання діяльності НБУ у
2004-2005 рр.***

Рік	Зупинено ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України	Зупинено проведення операцій з валютними цінностями на міжнародних ринках	Обмежено приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб в частині приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб у грошовій одиниці України та іноземній валюті на рівні їх фактичного сумарного обсягу	Зупинено відкриття і ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, в тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них у частині відкриття і ведення поточних рахунків фізичних осіб		Встановлено ліміт максимального обсягу кредитів на одного позичальника не більше 10% розміру регулятивного та 10% статутного капіталу банку	Обмежено обсяг незабезпечених заставою кредитів (крім міжбанківських позик) на рівні не більше 20% регулятивного капіталу	Обмежено обсяг залучених коштів фізичних осіб у іноземній та національній валютах на рівні не більше 130% регулятивно-го капіталу	Відкликано банківську ліцензію та письмовий дозвіл НБУ на здійснення операцій
	До встановлення стабільного (щоденного протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог – еквівалента								
	5 млн. євро	10 млн. євро	10 млн. євро	5 млн. євро	10 млн. євро	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2004	ТОВ "Європейський банк розвитку та заощаджень"			ТОВ "Європейський банк розвитку та заощаджень".					
	АБ "Старокиївський банк"	АКБ "Легбанк"	АКБ Інтеграл						
	ТОВ КБ "Коопінвестбанк"	АКБ "Трансбанк"							
		АКБ "Юнекс"	АКБ "Юнекс"		АКБ "Юнекс"				
	А гравний комерційний банк	АБ "Синтез"							
		АБ Енергобанк	АБ Енергобанк						
	ТК Кредит	АТ "Український інноваційний банк"							
		АКБ "Інтербанк"							

Продовження Додатку М

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2004		АБ"Кліринго-вий дім"							
		ВАТ"Перший Інвестиційний банк"							
	АКБ"Росток Банк"			АКБ"Росток Банк"					11.03.04р. АКБ"Росток Банк"
		АБ Креді Свісс Фьорст Україна"							23.03.04р. АБ Креді Свісс Фьорст Україна"
		АБ "Аллонж"	АБ "Аллонж"	АБ "Аллонж"					11.08.04 АБ "Аллонж"
2005	АБ "Старокиївський банк"	АКБ Легбанк					АКБ Новий"	АКБ Новий"	
		АКБ "Юнекс	АКБ "Юнекс		АКБ "Юнекс				
		АКБ "Інтеграл	"						
		АБ"Енергобанк"	АБ"Енергобанк"						
		ТОВ Комерційний Індустріальний Банк					ЗАТ Український кредитний банк		
		ЗАТ"ТАС-Інвестбанк"							
		ТОВ "Комерційний Індустріальний Бан							

* Складено за даними: [142, с.56–61; 143, с.56–61].

**Аналіз динаміки і темпів зростання власного капіталу та прибутку
звітнього року по групах банків упродовж 2000–2006 рр.***

Група банків	Дата	Власний капітал		Прибуток звітнього року	
		млн. грн.	темп зростання, %	млн. грн.	темп зростання, %
Група 1. Найбільші банки	01.01.01	2446,3	–	21,3	–
	01.01.02	2588,1	105,8	153,1	718,8
	01.01.03	3912,7	151,2	316,6	206,8
	01.01.04	4958,2	126,7	382,4	120,8
	01.01.05	7660,5	154,5	581,9	152,2
	01.01.06	12108,9	158,1	1257,7	216,1
	01.01.07	22965,2	189,7	2825,7	224,7
Група 2. Великі банки	01.01.01	2116,8	–	–105,2	–
	01.01.02	1137,8	53,8	90,6	-86,1
	01.01.03	1120,9	98,5	87,2	96,2
	01.01.04	1931,4	172,3	146,3	167,8
	01.01.05	3065,2	158,7	259,9	177,6
	01.01.06	3944,2	128,7	415,7	159,9
	01.01.07	7092,7	179,8	690,7	166,2
Група 3. Середні банки	01.01.01	1100,9	–	47,9	–
	01.01.02	1782,7	161,9	217,0	453,0
	01.01.03	2178,4	122,2	204,6	94,3
	01.01.04	2545,5	116,9	241,1	117,8
	01.01.05	3094,1	121,6	304,3	126,2
	01.01.06	3508,3	113,4	410,4	134,9
	01.01.07	4566,6	130,2	325,6	79,3
Група 4. Малі банки	01.01.01	783,6	–	6,4	–
	01.01.02	2400,4	306,3	69,4	1084,4
	01.01.03	2771,3	115,5	76,1	109,7
	01.01.04	3446,8	124,4	57,0	74,9
	01.01.05	4601,6	133,5	117,6	206,3
	01.01.06	5889,4	128,0	86,4	73,5
	01.01.07	7941,6	134,8	302,5	350,1
Всього по банківській системі України	01.01.01	6449,6	–	–29,6	–
	01.01.02	7908,9	122,6	530,1	–1790,9
	01.01.03	9983,4	126,2	684,5	129,1
	01.01.04	12881,9	129,0	826,8	120,8
	01.01.05	18421,4	143,0	1263,8	152,9
	01.01.06	25450,9	138,2	2170,1	171,7
	01.01.07	42566,1	167,2	4144,5	191,0

*Складено та розраховано за даними: [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 198, с.16–19].

Додаток П

Аналіз фінансових результатів банківської системи за 2000–2006 рр.

Група	Період	Кількість банків	Кількість збиткових банків	Фінансовий результат звітного року (прибуток, збиток), млн. грн.	Середній обсяг прибутку, млн. грн.	Збиток звітного року, млн. грн.
Група 1. Найбільші банки	01.01.01	8	2	21,3	2,7	-124,2
	01.01.02	8	0	153,1	19,1	0
	01.01.03	10	0	316,6	31,7	0
	01.01.04	10	0	382,4	38,2	0
	01.01.05	10	0	581,9	58,2	0
	01.01.06	12	0	1257,7	104,8	0
	01.01.07	15	0	2825,7	188,4	0
Група 2. Великі банки	01.01.01	52	3	-105,2	-	-366,7
	01.01.02	12	0	90,6	7,6	0
	01.01.03	12	0	87,2	7,3	0
	01.01.04	14	0	146,3	10,5	0
	01.01.05	14	0	259,9	18,6	0
	01.01.06	15	0	415,7	27,7	0
	01.01.07	19	1	690,7	36,4	-54,2
Група 3. Середні банки	01.01.01	44	2	47,9	1,1	-6,0
	01.01.02	35	1	217,0	6,2	-1,8
	01.01.03	34	1	204,6	6,0	-17,0
	01.01.04	34	0	241,1	7,1	0
	01.01.05	31	0	304,3	9,8	0
	01.01.06	28	0	410,4	14,7	0
	01.01.07	25	0	325,6	13,0	0
Група 4. Малі банки	01.01.01	50	5	6,4	0,1	-11,1
	01.01.02	97	8	69,4	0,7	-17,9
	01.01.03	101	10	76,1	0,8	-31,7
	01.01.04	99	6	57,0	0,6	-72,4
	01.01.05	105	6	117,6	1,1	-91,3
	01.01.06	108	8	86,4	0,8	-176,5
	01.01.07	110	5	302,5	2,8	-63,0
Всього по банківській системі України	01.01.01	154	12	-29,6	-	-508,0
	01.01.02	152	9	530,1	3,5	-19,7
	01.01.03	157	11	684,5	4,4	-48,7
	01.01.04	157	6	826,8	5,3	-72,4
	01.01.05	160	6	1263,8	7,9	-91,3
	01.01.06	163	8	2170,1	13,3	-176,5
	01.01.07	169	6	4144,5	24,5	-117,2

*Складено та розраховано за даними [185, с.17–20; 186, с.19–22; 187, с.56–59; 188, с.58–63; 189, с.56–61; 190, с.58–63; 198, с.16–19]

Додаток Р

Прибутковість активів банків України станом на 1 січня 2007 р.*

№	Назва банку	Прибуток поточного року, млн. грн.	Активи, млн. грн.	Прибутковість активів
1	2	3	4	5
Група 1. Найбільші банки				
1	Приватбанк	506,2	33777,2	1,50
2	Райффайзен банк Аваль	337,9	27773,1	1,22
3	Укрсиббанк	68,6	22369,9	0,31
4	Укрексімбанк	368,2	18649,6	1,97
5	Промінвестбанк	222,8	17595,8	1,27
6	Укрсоцбанк	287,3	17531,5	1,64
7	Ощадбанк	145,3	11590,4	1,25
8	ОТП банк	320,3	11176,5	2,87
9	Надра	186,6	10293,7	1,81
10	Форум	27,8	7378,3	0,38
11	Фінанси і кредит	101,7	7340,3	1,39
12	Кредитпромбанк	56,9	7117,6	0,80
13	Укрпромбанк	54,1	6553,4	0,83
14	Брокбізнесбанк	60,1	6530,8	0,92
15	Перший Український міжнародний банк	81,8	6082,9	1,34
Група 2. Великі банки				
16	Альфа-банк	18,1	6284,2	0,29
17	Укргазбанк	30,8	4460,8	0,69
18	Вабанк	26,3	4407,5	0,60
19	ТАС-КОМЕРЦ банк	17,3	4123	0,42
20	Південний	45,9	4038,2	1,14
21	Родовід банк	22,6	3675,2	0,61
22	Хрещатик	32,4	3624	0,89
23	Правекс-банк	83,3	3583	2,32
24	Інг банк Україна	84,9	3470,6	2,45
25	Кредобанк	23,2	3287,3	0,71
26	Донгорбанк	62,7	2950,7	2,12
27	Мрія	39,2	2837,4	1,38
28	ХФБ банк Україна	58,4	2823,4	2,07
29	Індустріально-експортний банк	-54,1	2723	-1,99
30	Індустрал банк	49,3	2685,9	1,84
31	Сітібанк (Україна)	59,9	2657,7	2,25
32	Фінансова ініціатива	15,8	2541	0,62
33	Імексбанк	22,6	2536,6	0,89
34	Каліон банк Україна	52,1	2098,5	2,48
Група 3. Середні банки				
35	ТАС-інвестбанк	21,1	2077,7	1,02
36	Прокредит банк	21,9	1850,1	1,18
37	Київ	16,4	1660,5	0,99
38	Актив банк	21,1	1592,5	1,32
39	Внешторгбанк	21,3	1513,7	1,41
40	Дельта	3,6	1512,8	0,24
41	Кредит-Дніпро	37,5	1404,3	2,67
42	Експрес-банк	33,3	1269,2	2,62

Продовження додатку Р

1	2	3	4	5
43	Укрінбанк	7,3	1241,3	0,59
44	Морський транспортний банк	5,4	1219,3	0,44
45	НРБ-Україна	15,6	1205,9	1,29
46	Мегабанк	11,3	1120,7	1,01
47	БІГ Енергія	5,1	1037,6	0,49
48	Таврика	17,8	1000,4	1,78
49	Київська Русь	3,2	986,1	0,32
50	Престиж	0,4	959,8	0,04
51	Універсальний банк розвитку та партнерства	7,8	950,1	0,82
52	Банк Петрокоммерц-Україна	11,6	911	1,27
53	Аркада	11,6	888,7	1,31
54	Західкомбанк	18	863,2	2,09
55	Агробанк	5,7	853	0,67
56	Експобанк	16	845,7	1,89
57	СЕБ банк	5,5	822,1	0,67
58	Факторіал-банк	3	802,7	0,37
59	Дністер	4,2	689,7	0,61
	Група 4. Малі банки			
60	Діамант	12,1	1041,6	1,16
61	Перший інвестиційний банк	10,7	789,8	1,35
62	Трансбанк	6,2	748,1	0,83
63	Електрон банк	6	682,1	0,88
64	Базис	6,8	674	1,01
65	Міжнародний комерційний банк	5,6	664	0,84
66	Фінансовий союз банк	5,5	657,4	0,84
67	Європейський	7,7	655,2	1,18
68	Український професійний банк	6,5	626,5	1,04
69	Банк Регіонального розвитку	5,1	623,1	0,82
70	Автоазбанк	7,5	611,3	1,23
71	Національні інвестиції	3,9	600,9	0,65
72	Місто-банк	4	598,2	0,67
73	Універсальний	6,1	563,4	1,08
74	Золоті ворота	2,1	552,7	0,38
75	Інпромбанк	5,1	548,7	0,93
76	Об'єднаний комерційний банк	2,3	535,2	0,43
77	Демарк	3,5	533,3	0,66
78	Полтава банк	-22,1	510,8	-4,33
79	Уннікредит банк	5	505,7	0,99
80	Енергобанк	6,5	500,8	1,30
81	Полтава банк	2,6	497,4	0,52
82	Капітал	4,7	483,8	0,97
83	Новий	1,5	457,6	0,33
84	Південкомбанк	10,7	445,1	2,40
85	Металург	2,8	438,7	0,64
86	Фортуна банк	4,8	431,3	1,11
87	Український бізнес банк	1,9	417,2	0,46
88	Національний кредит	1,5	417,2	0,36
89	Український фінансовий світ	3,5	417,1	0,84
90	Столиця	3,5	415,9	0,84
91	Кліринговий дім	5,3	396,6	1,34
92	Укргазпромбанк	11	389,7	2,82
93	Артем банк	4,2	388,3	1,08

Продовження додатку Р

1	2	3	4	5
94	Східноєвропейський	3,8	386,3	0,98
95	Міжнародний іпотечний банк	-9,3	374,4	-2,48
96	БМ банк	0	373,8	0,00
97	Камбіо	3,5	371	0,94
98	Аграрний комерційний банк	3	348,3	0,86
99	Інтеграл	2,7	347,9	0,78
100	Укркомунбанк	1,2	339,9	0,35
101	Даніель	3,1	327,5	0,95
102	Банк інвестицій і заощаджень	2,2	324,5	0,68
103	Фінбанк	3,7	324	1,14
104	Автокразбанк	2,4	314,8	0,76
105	Синтез	5	314,8	1,59
106	Промекономбанк	1,6	307,4	0,52
107	Арма	2,9	301,3	0,96
108	Приватінвест	1,1	292,9	0,38
109	БГА банк	2	287,4	0,70
110	Земельний банк	3,5	286,2	1,22
111	Легбанк	3,3	273	1,21
112	Порто-Франко	1,9	271,6	0,70
113	Український капітал	2,9	270	1,07
114	Контракт	2	267,7	0,75
115	Одеса-банк	21,8	258,9	8,42
116	Причорномор"я	6,2	255,7	2,42
117	Чорноморський банк розвитку та реконструкції	0,5	254,6	0,20
118	Інтербанк	9,8	249,1	3,93
119	Українська фінансова група	1,4	249	0,56
120	Прикарпаття	2,1	238,5	0,88
121	Грант	0,8	237,6	0,34
122	Трасткапітал	2,3	234,1	0,98
123	Соцкомбанк	2,4	234	1,03
124	Європейський банк раціонального фінансування	8,1	232,3	3,49
125	Коопінвестбанк	1,1	228,7	0,48
126	ТК Кредит	2	226,7	0,88
127	Фінростбанк	1	224,6	0,45
128	Промислово-фінансовий банк	3,2	224,4	1,43
129	Старокиївський банк	2,7	221,6	1,22
130	Ікар-банк	4,5	217,8	2,07
131	Полікомбанк	0,6	209,8	0,29
132	Реалбанк	0,7	206,9	0,34
133	Інвест банк	1	200,7	0,50
134	Іпобанк	0,2	200,5	0,10
135	Володимирський	1,7	189,9	0,90
136	ТАС-бізнесбанк	1,6	187,7	0,85
137	АІС банк	-2	185,2	-1,08
138	Партнер банк	3	183,8	1,63
139	Інвест кредит банк	2,7	180,6	1,50
140	Львів	1,6	179,2	0,89
141	Фінексбанк	1,5	178,6	0,84
142	Український кредитний банк	-28,4	174,4	-16,28
143	Морський	1,1	159,7	0,69
144	Славутич	1,6	156,6	1,02
145	Регіон-банк	6,6	154,2	4,28
146	Фамільний	1,3	150,7	0,86

Продовження додатку Р

1	2	3	4	5
147	Банк ренесанс капітал	1,8	148,8	1,21
148	Юнекс	1,8	137,1	1,31
149	Укоопспілка	2,3	136,6	1,68
150	Конкорд	0	134,4	0,00
151	Олімпійська Україна	0,8	119	0,67
152	Комерційний індустріальний банк	14,2	114,1	12,45
153	Діалогбанк	1,8	113,2	1,59
154	Східнопромисловий комерційний банк	2,6	108,9	2,39
155	Сигма банк	0	99,4	0,00
156	Банк "Перспектива"	2,5	98,9	2,53
157	Праймбанк	1,4	91,7	1,53
158	Велес	0,8	88,1	0,91
159	ТММ-банк	3,3	85,5	3,86
160	Земельний капітал	1,5	82,3	1,82
161	Укрбудінвестбанк	0,8	80,1	1,00
162	Євробанк	0,3	77,2	0,39
163	Радабанк	3,7	72,3	5,12
164	Класикбанк	0,3	66	0,45
165	Альянс	0,8	63,4	1,26
166	Банк "Народний капітал"	0,5	57,7	0,87
167	Столичний	0,5	57,1	0,88
168	Український банк реконструкції та розвитку	-1,2	51,2	-2,34
169	Банк "Богуслав"	0	40	0,00

*Складено та розраховано за даними:[184, с. 48-53; 190, 58-63]

Додаток С 1

Інформаційний масив даних про обсяги власного капіталу, зобов'язань, прибутку та активів банків України за станом на 1.01.03 р., млн. грн.

№	Назва банку	Власний капітал	Статутний капітал	Резерви та фонди банку	Прибуток минулих років	Прибуток поточного року	Емісійні різниці	Зобов'язання	Активи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Група 1. Найбільші банки								
1	Приватбанк	549,4	260	65,5	3,1	150,8	0	5646,9	6811,3
2	Аваль	599,4	497	14,4	77	4,4	0	5378,9	6262,3
3	Промінвестбанк	828,3	200,2	44,1	435,1	78,3	0	4293,3	5517,9
4	Ощадбанк	240,2	100	96,5	9,9	1,8	0	4152,5	4587,1
5	Укресімбанк	414,2	196	89,9	0,6	13,2	0	2720,6	3544,8
6	Укрсоцбанк	418,4	66,8	15,3	246,5	30,7	1	2668,9	3352,7
7	Укрсиббанк	171,4	90	4,8	51,9	7,8	0	1727	1995,9
8	Надра	195,6	54,9	4	41	12,5	82,9	1352,1	1603,3
9	Райффайзенбанк Україна	163,6	145	7,7	0	8,2	2,8	1299,7	1513
10	Перший Український міжнародний банк	332,2	23	7,4	154,4	9	98,1	1028,1	1453,4
	Група 2. Великі банки								
11	Брокбізнесбанк	135,7	70,5	7,1	23,5	5,5	0	1007,3	1210,5
12	Правекс-банк	91,4	68,5	2,7	16,3	3,2	0,7	874,1	985,2
13	Фінанси і кредит	71,9	36,2	2,5	23	8,8	0	880	971,2
14	Південний	74,9	57,8	1,2	3,9	12,1	0	812,3	954,7
15	Сітібанк (Україна)	104,5	50	2,1	12,9	22,4	17,1	768,2	879,7
16	Кредитбанк (Україна)	124	143,5	1,2	-21,8	1,2	0	736	892,8
17	Кредитпромбанк	145,3	109	24,6	0	10,7	0,9	664,1	872,7
18	Інг банк Україна	67,4	47,8	0,5	9,3	9,9	0	649,5	718,6
19	Форум	77,5	60	1,9	10,2	5,3	0	548,6	636,2
20	Вабанк	74,4	50	10,8	2	2,5	5,3	536,2	632,8
21	Кредит-Дніпро	97,7	67,7	2	24,3	3,7	0	498,1	630,2
22	Український кредитний банк	56,2	26,8	14,9	8,3	2	0	517,6	587,8
	Група 3. Середні банки								
23	Донгорбанк	153,1	112,5	8,5	0,7	31,4	0	334,5	516,8
24	Хрещатик	73,2	60	8,2	0	5,1	0	404,5	483
25	МТ-банк	127,6	54,4	26,4	29,6	17,3	0	346,4	530,8
26	Укргазбанк	78,1	61,9	10,9	1,7	1,3	2	389,4	497,3
27	БІГ Енергія	132,4	100	18,1	6,3	7,9	0	329,5	489,7
28	Морський транспортний банк	62,7	23,8	13,3	9,9	1,5	14	398,9	507,9
29	Альфа-банк	73,7	73	0,4	0	0,3	0	357,5	436,3
30	Мрія	63,9	29,4	6,5	11,9	15,7	0	365,6	435,1
31	ХФБ банк Україна	47,7	48,2	0,3	-5,4	4	0,6	360,2	411,6
32	Експрес-банк	119,4	43,7	5,7	30,5	39,5	0	274,5	401,1
33	Укрінбанк	77,6	40	5	-26,3	10,6	0	311,6	418,6
34	Укргазпромбанк	62,3	18,2	2,7	29,2	12,2	0	315,1	424,9
35	Індустріально-експортний банк	40,7	30	0,2	2,9	1,1	0	334,7	385,5
36	Індустрал банк	79,6	40,2	2,3	14,9	21,5	0	289,6	388,9
37	Діамант	103,7	100	2,3	0,1	1,3	0	254,1	397,4
38	Київ	61,7	41,6	8	0	5,2	0	282,9	353,7
39	Мегабанк	57,9	32,8	1,6	21,2	2,2	0	284,6	348,8
40	ТАС-КОМЕРЦ банк	56,1	42,5	2	10,7	0,9	0	244,1	321
41	Банк КРЕДІ ЛІОНЕ Україна	33,6	22,3	2,1	5,2	4	0	263,5	299,5
42	Автогазбанк	39,8	14,1	1,5	16,6	5,4	0	219,3	270,8
43	Експобанк	70,7	26,7	0,9	0	9,4	0	188,2	265
44	Прем"србанк	58,8	45	4	0,7	0,5	0	199,2	267,5
45	Енергобанк	27,9	26,4	6,3	7,9	-17	0	225	273,9
46	Дністер	31	27,5	0,2	1,4	1,9	0	218,2	256,6
47	НРБ-Україна	76,7	75,6	0	0,1	1	0	167,6	253,5

Продовження додатку С 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
48	Західкомбанк	35	18,5	0,4	4,1	2,3	0	204,6	271,6
49	Імексбанк	51,4	43,3	4,8	0,7	2,6	0	182,8	248,7
50	Київська Русь	27,2	19,3	0,5	2,4	0,6	0	204	251,9
51	Ажіо	55,1	10,5	3,7	32,2	7,3	0	172,9	233
52	Перший інвестиційний банк	48,2	28,6	6	0	2,6	11	179,3	247,1
53	Факторіал-банк	61,2	27,1	1,1	0,1	0,9	0	164	231,3
54	Банк Петрокоммерц-Україна	31,1	23	0,4	6,4	1,4	0	183,7	217,3
55	Промекономбанк	25,4	21,7	2,9	0,1	0,7	0	181,9	217,7
56	Полтава банк	33,9	13,2	2,9	6,5	2,2	0	169,9	210
	Група 4. Малі банки								
57	Таврика	47,6	41,4	5,1	0,3	1	0	142,9	200,7
58	Національні інвестиції	18,7	15	0,2	2,9	0,6	0	170,8	195,6
59	Український професійний банк	52,6	41,2	0,5	0	1,3	9,5	135,6	193,3
60	Укрпромбанк	28,6	24,9	0,9	1,8	1	0	158	196,3
61	ТАС-інвестбанк	30,6	28	3,5	-2,1	1,2	0	150,9	185,5
62	Новий	31,8	30	0,4	-1,1	0,1	0	149,3	186,7
63	Національний кредит	33,4	10,1	1,4	16	5,9	0	142	179,3
64	Аркада	44,8	33,2	1,1	3,4	7	0	125,3	175,4
65	Універсальний	49	45,6	0,2	1,6	1,2	0	119,2	182,8
66	Інтербанк	35,8	30	0,4	3,6	1,4	0	132,2	172
67	Донкредитінвест	102,3	84,1	1,4	0	3,5	0	64,1	182,1
68	Аллонж	51,1	50	0,4	0,5	0,3	0	114,9	178,2
69	Міжнародний комерційний банк	35,1	31,3	0,1	2,4	1,2	0	129,4	167,1
70	Мікрофінансовий банк	48,5	47,7	0	-3,4	3,5	0,8	115,9	169,2
71	Промислово-фінансовий банк	39,1	35	1,2	0	2,2	0,7	120,8	172,2
72	Електрон банк	45,6	20	2,1	1,2	4,4	1	113,8	165
73	Базис	26	14,8	4	1,5	4,8	0	129,2	157,7
74	Реалбанк	29,2	19,3	4,3	4,4	1,1	0	125,6	156,4
75	Металург	65,6	9,8	3,7	47,8	2,3	1,6	83,7	170,7
76	Муніципальний	25,3	11,7	3,3	8,3	0,7	0	121,5	154,5
77	Легбанк	28,5	25,2	0,7	2,4	0,1	0	117,1	154,9
78	Кліринговий дім	30,7	29,7	0,2	0	0,9	0	111,2	144,5
79	Укркомунбанк	21,4	20,7	0,1	0,2	0,5	0	119,7	149,6
80	Універсальний банк розвитку та партнерства	41,9	41	0,4	0,5	0,1	0	98,8	146,1
81	Золоті ворота	30,9	29	0,6	0,6	0,6	0	109,2	141,4
82	Трансбанк	41	25	3,7	7,5	4,3	0	98	144,6
83	Синтез	44,7	42	0,2	2,3	0,2	0	93,3	147,3
84	Донеччина	32,4	27,2	3,9	0	1,3	0	104,4	142,6
85	Інтеграл	29,1	24,5	0,4	3,3	0,8	0	104	157,6
86	Об'єднаний комерційний банк	32,7	25,5	0,2	2,8	0,4	0	98,8	138,1
87	Меркурій	31,6	19,5	2,6	0,2	3,5	0	97,7	129,9
88	Банк Регіонального розвитку	22,6	20,7	0,2	0,7	1	0	106,4	135,3
89	Наш банк	29,9	22,5	2,4	0	2	0	96	128,3
90	Банк торгового співробітництва	28,1	18	0,6	1,7	0,5	0	92,4	123,6
91	Донбїржбанк	31,5	28,4	2,1	0	1	0	84,5	126,1
92	Грант	36,5	20	3	5,6	0,7	0	76,6	117,4
93	Росток банк	24,8	17,9	2,2	2,6	0,4	0	86,6	113,9
94	Старокиївський банк	20,4	9,5	1,7	1,3	5,4	0	87,7	109,7
95	Ікар-банк	27,8	15	0,6	0,6	3,2	0	79	107,6
96	Персональний комп'ютер	30,4	15	2,2	5,1	0,7	0	70,8	101,8
97	Інтерконтинетбанк	27	26,7	0,2	-1,2	1,3	0	73,1	102,5
98	Прикарпаття	28,3	16	0,4	1,7	0,2	0	71,4	100,7
99	Полікомбанк	34,6	17,8	2	3,2	0,6	0	64,2	115,4
100	Східноєвропейський	27,2	25,4	1,1	0	0,7	0	70,8	101,6
101	Український капітал	30,1	25	0,9	0,2	1,3	0	66,3	99,1
102	Причорномор'я	20,8	17,6	1,8	0,5	0,9	0	72,7	109,3

Продовження додатку С 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
103	Автокразбанк	30,7	23,9	0,3	1,3	2,3	1,5	57,4	92,1
104	Стоік	28,3	26,2	1,2	0,7	0,1	0	56,8	85,8
105	Демарк	25	12	0,3	3,6	0,2	0,4	51,1	88,2
106	Капітал	20,9	18,1	0,8	0,8	0,1	1	54,9	81,4
107	ТК Кредит	27,5	21	0,4	5,7	0,4	0	46,6	77,3
108	Земельний банк	23,9	18,6	0,4	1,9	0,8	2,3	46,4	71
109	Земельний капітал	17	14,1	0,7	0,1	2,2	0	49,4	67,5
110	Український кредитно-торговий банк	20,8	18,1	0,5	0,6	0,2	0	45,1	70,8
111	Місто-банк	26,3	25,6	0,2	0	0,3	0	39,6	74,6
112	Актив банк	23,7	23,7	0	0	0,1	0	41,9	65,6
113	Приватінвест	22,5	20	0,3	2	0,1	0	39,2	62
114	Львів	19,9	9,3	0,4	1,2	1	0	39,9	61,1
115	Аграрний комерційний банк	28,9	20,6	0,3	4,8	0,5	0	29,9	60,4
116	Діалогбанк	29,1	29	0,1	-0,7	0,7	0	26,8	56,6
117	Інноваційно-промисловий банк	32,8	25,6	0,6	1,5	0,1	0	22,4	58,2
118	Коопінвестбанк	12,3	10,5	0,3	0,1	0,1	0	41,7	55,5
119	Одеса-банк	19,9	15	0,4	0,3	4,2	0	30,9	55,8
120	Укоопспілка	12	9,6	0,1	1,6	0,5	0	37,8	52,1
121	Інвест банк	16,3	14,8	1,3	0,9	-0,7	0	33,1	51,4
122	Регіон-банк	24,7	15	1	4,9	2,2	0	24,5	49,8
123	Креді Свісс Фьорст Україна	45,6	28,3	1	13,1	3,3	0	3,2	48,8
124	Гарант	19	17,9	0,2	2,3	-2,6	0	29,6	51,9
125	Комерційний індустріальний банк	27,2	25,1	0,7	0,1	1,3	0	20,1	48,2
126	Укрспецімпецбанк	20,9	25	2	8,1	-14,6	0,4	25	59,4
127	Банк Пекао (Україна)	37,2	23,6	8,3	3,2	0,4	1,4	8,4	49,8
128	Південкомбанк	14,4	12,1	0,6	-0,1	-5,3	0	29	50,1
129	Морський	22,7	14,9	0,4	1,9	0,1	0	20,7	48,3
130	Фортуна банк	25,8	25	0	0	0,8	0	16,8	43
131	Порто-Франко	14,7	13,2	0,4	0,7	0,3	0	27,4	44,6
132	Чорноморський банк розвитку та реконструкції	28,9	22,4	0,2	2,2	0,1	0	12,7	46,2
133	Славутич	18,3	17,1	0,6	0	0,5	0	22,3	40,9
134	Ангарес	23,6	23,5	0	0	0,1	0	15,6	39,5
135	Західбудгазбанк	17,3	9,5	0,1	0	0,5	0	21,6	39,1
136	Технобанк	14,3	20	0,5	0,2	-6,5	0	22,9	45,6
137	Буковина	27,2	22,5	3,7	0	1,1	0	6,8	37,7
138	Юнекс	18,4	11,6	1,1	-10,3	2,4	4,2	14,6	42,9
139	Праймбанк	15,2	15	0,1	0	0,1	0	17,1	34,9
140	Радабанк	17,4	15,8	1	0	0,7	0	13,4	32,7
141	Володимирський	27,7	27,5	0	0	0,2	0	2,7	30,9
142	Велес	15,3	15	0	0,3	0	0	12,8	30
143	Олбанк	15,9	5,1	0,7	10	0	0	11,4	36,5
144	Альянс	17,7	16,2	1	0,2	0,2	0	9,6	31,3
145	Східнопромисловий комерційний банк	15,3	13,1	0,5	0	1,7	0	10,9	27,8
146	Артем банк	5,5	5,5	0	0	0	0	18,3	23,8
147	Столичний	15,6	13,6	0,3	1,4	0,3	0	8,2	24,6
148	Агробанк	23,8	23,8	0	0	0	0	0	23,8
149	Корал-банк	17,9	11,3	0,5	5,6	-0,1	0	4,2	23,5
150	ТММ-банк	16,6	16	0,2	0	0,3	0	5,4	22,1
151	Фінбанк	16,9	16	0,4	0,4	0,2	0	5,1	24,4
152	Банк "Перспектива"	16	16,1	0	0	-0,1	0	4,9	21
153	Європейський	16,6	12,1	0,4	1,8	-1	3,4	3,5	24,8
154	Класикбанк	17,7	17	0,4	0,3	0	0	1,9	22,1
155	Інвест-Кривбас банк	10,3	10,1	0,1	0,1	-0,2	0	9	19,8
156	Фермерський земельний банк	15,9	15,4	0,2	0,3	0	0	0,5	19
157	ФЕБ	10,2	7,5	0,6	2,1	-0,7	0	4,3	19,7

Додаток С 2

Інформаційний масив даних про обсяги власного капіталу, зобов'язань, прибутку та активів банків України за станом на 1.01.04 р., млн. грн.

№	Назва банку	Власний капітал	Статутний капітал	Резерви та фонди банку	Прибуток минулих років	Прибуток поточного року	Емісійні різниці	Зобов'язання	Активи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Група 1. Найбільші банки								
1	Аваль	906,8	800	90,3	5,5	11,7	2,9	9022,2	9929
2	Приватбанк	955,9	700	73,5	8,3	60,5		8886,6	9842,5
3	Промінвестбанк	1044,7	200,2	506	27,7	170,5		6580,9	7625,6
4	Ощадбанк	253,9	200	10,2	8,8	2,8		5354,1	5608,1
5	Укесоцбанк	547,2	70	16,9	276,5	60,1	1	4610,8	5157,9
6	Укрексімбанк	444,7	262	37,7	3,6	30,5		3432,2	3876,9
7	Укрсиббанк	242,7	140	5,2	59,4	21,3		3549,7	3792,3
8	Райффайзенбанк Україна	166,8	145	14,1	0	4,9	2,8	2740,7	2907,5
9	Надра	204	54,9	4,6	52,3	8,9	82,9	2685,2	2889,1
10	Брокбізнесбанк	191,5	100	12,7	23,5	11,2	0	2041,4	2232,9
	Група 2. Великі банки								
11	Фінанси і кредит	177,3	136,2	3,4	30,8	5,5	0	1671,3	1848,6
12	Правекс-банк	95,8	71,2	2,8	16,5	4,1	0,7	1560,1	1655,9
13	Перший Український міжнародний банк	364,7	23	7,9	163,1	32,5	98,1	1023,5	1388,2
14	Кредитпромбанк	156,9	109	35,4	0	11,6	0,9	1148,8	1305,7
15	Південний	122	100	3,2	3,9	14,9		1116,6	1238,7
16	Інг банк Україна	80,9	47,7	1	18,7	13,5		1107,3	1188,2
17	Форум	141,2	110	2,2	15,2	7,6		1030,3	1171,5
18	Кредитбанк (Україна)	140	143,5	1,3	-20,8	16,1		1028,4	1168,4
19	Сітібанк (Україна)	123,1	50	37,4	0	18,6	17,1	1004,8	1127,9
20	Укргазбанк	106,3	90	11	1,7	3,3	2	974,8	1081
21	Кредит-Дніпро	108,4	73,7	30	0	4,6		935,1	1043,5
22	Укрпромбанк	116,1	110	1,2	2,5	2,5		890,7	1006,8
23	Вабанк	80,6	50	12,5	0,2	4,6	5,3	881,1	961,7
24	Хрещатик	118,2	100	8,8	2,5	6,9	0	839,7	957,9
	Група 3. Середні банки								
25	Мрія	74,9	29,4	26,4	0	18,6		781,4	856,3
26	Індустрал банк	106,3	68,4	7,8	2,9	26,6		727,6	833,9
27	Індустріально-експортний банк	60,8	48	0,2	3,9	2,1		713,7	774,5
28	БІГ Енергія	134,6	100	26	6,3	2,3		610,9	745,6
29	Донгорбанк	178,9	112,5	10,9	0	33,1		546,2	725,2
30	Експрес-банк	139,5	49,6	9,7	47,3	33,3		557,6	697
31	ТАС-КОМЕРЦ банк	68,1	52,5	13,6	0	2		620,8	688,9
32	Український кредитний банк	61,8	26,8	15	10,2	5,6		616,6	678,5
33	Морський транспортний банк	116,3	50	24,6	0	1,5		537	653,2
34	ХФБ банк Україна	88,8	79,2	0,5	-1,6	10,1	14	558,7	647,5
35	МТ-банк	127,7	54,4	61,4	3,7	8,2	0,6	472,1	599,8
36	Київ	71	46	9,1	0	9		507,6	578,6
37	Альфа-банк	112,1	73	0,7	0	0,6		450,9	563
38	Укрінбанк	83,9	40	7,7	-18,3	6,3		448,7	532,6
39	Діамант	106,7	100	3,7	0	3		347,7	454,4
40	Банк КРЕДІ ЛІОНЕ Україна	44,9	31,2	2,4	0	11,3		405,4	450,3
41	Імексбанк	70,9	60	7,4	0,7	2,8		378,5	449,5
42	Експобанк	78,8	41,2	1,4	0	2,6		366,5	445,3
43	Мегабанк	60,9	34,9	24,6	0	1,8		373,5	434,4
44	Таврика	59,6	41,4	6	0,3	12		368,1	427,7
45	НРБ-Україна	83,9	75,6	0,1	1	7,2		304,9	388,8
46	Прокредит банк	49,8	47,7	0	0	1,3		331,3	381,1

Продовження додатку С 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
47	Ажіо	76,4	12,6	4,1	33,9	7,2	0,8	299,2	375,5
48	Універсальний банк розвитку та партнерства	42,1	41	0,4	0,6	0,2		318	360,1
49	Перший інвестиційний банк	58,3	28,6	8,6	0	3,2		299,8	358,1
50	Західкомбанк	46,1	24,5	0,5	6,3	5,1	17,9	307,3	353,4
51	Факторіал-банк	63	27,1	2	0,1	1,8		288,9	351,8
52	Банк Петрокоммерц-Україна	31,7	23	1,8	6,3	0,5		314,1	345,8
53	Національні інвестиції	24,5	15	0,2	3,5	5,8	0,1	307,3	331,7
54	Полтава банк	45,6	13,3	3,3	7	7,9		277,2	322,9
55	Київська Русь	33,8	24,3	3	0,6	1,7	0,1	288,4	322,3
56	Прем'єрбанк	63,7	45	4,8	0,3	1		255,4	319,2
57	Дністер	35,7	27,5	0,3	3,1	1,5		282,4	318,1
58	ТАС-інвестбанк	44,4	37,8	2,6	0	4		271,7	316
	Група 4. Малі банки								
59	Енергобанк	35,5	26,5	6,2	-9,1	1,8		257,3	292,8
60	Аркада	55,7	42,2	1,5	10,1	2,9		220,5	276,3
61	Місто-банк	38,2	37,4	0,6	0	0,2		224,7	262,9
62	Укргазпромбанк	69,7	18,2	3,3	40	8,3		190,1	259,8
63	Український професійний банк	62,4	50	1,8	0	1	9,5	196,1	258,5
64	Електрон банк	58,5	32	3,8	0	6,2	0,3	190,2	248,6
65	Інпромбанк	64,6	43,6	1,8	3,2	1,3		181,6	246,1
66	Автогазбанк	59,4	31	1,8	21,8	2,7		184,5	243,8
67	Універсальний	61,5	55	0,2	2,7	2,9		175	236,5
68	Інтерконтинентбанк	29,4	26,7	0,3	0	2,4		205,4	234,8
69	Базис	31	19,5	4,2	1,6	2,9		194,5	225,5
70	Східноєвропейський	31,5	27,5	1,8	0	0,9		192,7	224,2
71	Інтербанк	37	30	0,4	5	1,2		186,5	223,4
72	Донеччина	50,8	27,2	5,2	0	0,4		169,9	220,7
73	Промекономбанк	32,1	28,2	2,9	0	0,9		185,6	217,7
74	Меркурій	38,8	24	2,8	0,2	4		176,9	215,7
75	Трансбанк	55,7	40	4,2	10,3	2,8		158,7	214,5
76	Національний кредит	42,6	20,1	1,6	18,7	2,2		171	213,6
77	Новий	32,4	30	0,4	-0,7	0,3		180,2	212,7
78	Міжнародний комерційний банк	39	35	3,8	0	1,1		172	211
79	Укркомунбанк	28,7	20,7	0,1	0,6	0,2	3	177,1	205,7
80	Приватінвест	30,7	28	0,3	2,2	0,2		155,7	186,4
81	Актив банк	31,2	28	0,1	0	3,2		152,4	183,6
82	Легбанк	34,8	31,3	0,8	2,4	0,2		147,7	182,6
83	Об'єднаний комерційний банк	37,6	30,1	3	0,1	1		144,2	181,8
84	Кліринговий дім	31,5	29,7	1	0	0,8		145,9	177,4
85	Металург	74	13,2	3,3	50,6	1,8	1,6	100,4	174,4
86	Інтеграл	42,5	37,4	3,2	1,3	0,5		131,3	173,8
87	Золоті ворота	37,1	35	0,7	0,6	0,9		136,2	173,4
88	Ікар-банк	35,3	23	0,7	0,6	2,4		135	170,3
89	Донкредитінвест	106	87	2,2	0	4,1		62,5	168,5
90	Реалбанк	37,8	27	5,4	4,4	0,8		130,5	168,4
91	Синтез	64,9	61,8	0,2	2,5	0,4		101,7	166,6
92	Фортуна банк	46,2	43,6	0,1	0,7	1,8		116,4	162,7
93	Український капітал	38,1	27,3	1,2	0,2	1,5		120,8	159
94	Банк Регіонального розвитку	25,4	20,7	1,9	0	2,8		129,6	155
95	Грант	43,2	26	3	6,3	0,7		111	154,1
96	Полікомбанк	35	17,8	2	3,8	0,5		114	149,1
97	Муніципальний	34,8	16,7	3,9	8,3	0,7		113,4	148,2
98	Персональний комп'ютер	79,8	15	2,3	5,9	1,5		65,8	145,5
99	Європейський банк розвитку та заощаджень	28,6	26,2	1,3	0,7	0,3		116	144,6
100	Агробанк	31,2	30	0	0	1,2		111,3	142,5
101	Прикарпаття	29,5	16	0,4	1,9	0,3		110,5	140

Продовження додатку С2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
102	Промислово-фінансовий банк	33,8	35	3,5	0	-5,3	0,6	104,2	138
103	Старокиївський банк	24	12	2	1,3	5,9		111,4	135,4
104	Гарант	44,1	41,4	0	0	1,6		81,8	125,9
105	Автокразбанк	45,8	36,2	0,5	3,4	2,8	1,5	74,1	119,9
106	Південкомбанк	41,2	33,3	0,6	-5,4	5,7		71,4	112,7
107	Аллонж	14	50	1,1	0	-37,1		97,3	111,3
108	Артем банк	36,5	36	0	0	0,5		73,6	110,1
109	Причорномор"я	29,2	24,6	1,9	1,3	1,4		80,8	110
110	Капітал	26,4	23	0,9	0,8	0,6	1,1	79,4	105,8
111	Коопінвестбанк	32,9	30,7	0,5	0	0,5		69,7	102,7
112	Український кредитно-торговий банк	27,2	24,1	0,7	0,6	0,3		70,7	97,9
113	Демарк	25,7	12	4,1	0	0,4	0,5	68,5	94,2
114	Діалогбанк	46,6	46	0,2	0	0,5		45,2	91,8
115	Земельний банк	33,8	27	0,5	2,5	1,5	2,3	56,6	90,4
116	Аграрний комерційний банк	29,2	20,6	0,3	5,3	0,3		54,1	83,3
117	Велес	37,9	28	0,3	0	1,9	5,2	40,5	78,4
118	ТК Кредит	28,7	21,8	6,6	0	0		42,3	71,1
119	Львів	23,6	12,3	0,8	1,2	1,3		46	69,6
120	Європейський	19,2	13,4	0,4	0,8	1,3	3,4	50,1	69,3
121	Укоопспілка	36,5	20,7	0,1	2	0,6		32,2	68,7
122	Порто-Франко	20,5	18,2	0,7	0,8	0,3		47,5	68
123	Регіон-банк	33,2	16,5	1,1	7	2,4	0,1	33,5	66,7
124	Росток банк	-2,6	18	2,4	2,6	-24,7		69,2	66,6
125	Володимирський	32,5	30,5	0,2	0	1,7		33,9	66,3
126	Донбїржбанк	33	28,4	2,2	1	1,5		28,6	61,7
127	Банк Пекао (Україна)	45,9	33	8,3	3,6	-0,7	1,4	15,5	61,4
128	Антарес	27,5	27,4	0,1	0	0		33,3	60,9
129	Чорноморський банк розвитку та реконструкції	32,8	22,4	2,4	0	0,7		28,1	60,8
130	Інвест банк	21,8	19,2	1,3	0,3	-2,6		34,9	56,7
131	Східнопромисловий комерційний банк	20,9	18,6	0,6	0	1,7		35,2	56,1
132	Одеса-банк	24,3	19	0,9	0	3,9		29,9	54,1
133	Праймбанк	23,6	18,2	0,2	0	1,3	3,9	29,8	53,4
134	Соцкомбанк	31,7	29	0	2,6	0,1		15,6	47,3
135	Юнекс	37,7	30,6	1,2	-8	0,2	4,2	9,3	47
136	Креді Свісс Фьорст Україна	46,4	28,3	1,1	16,3	0,7		0,3	46,6
137	Земельний капітал	18,8	16,7	0,8	0,1	1,2		27	45,8
138	Буковина	31,8	22,5	4,7	0	0,1		13,5	45,2
139	Комерційний індустріальний банк	30,1	25,1	0,8	1,3	2,9		14,8	44,9
140	ТММ-банк	27,2	26	0,5	0	0,6	0,1	17,6	44,8
141	Славутич	20,7	17,2	0,6	0,5	0,4		23,9	44,6
142	Західбудгазбанк	20,2	9,5	0,2	0,4	0,2		24,1	44,3
143	Радабанк	23,2	20,8	1	0,6	0,8		19,3	42,6
144	Морський	24,3	16,5	0,4	1,9	0		16,5	40,8
145	Банк "Перспектива"	32,7	32	0	-0,1	0,8		7,3	39,9
146	Фінбанк	17,9	16	0,5	0,4	0,6		21,6	39,5
147	АРМА	20	20	0	0	0		18,1	38,1
148	Український фінансовий світ	33,3	33,3	0	0	0		0	33,3
149	Технобанк	18,2	20	0,5	-6,3	4		14,8	33,1
150	Альянс	23,3	21,3	1,2	0,2	0,6		7,5	30,8
151	Класикбанк	23,6	21,7	0,4	0,3	0		6,3	30
152	Кримуніверсалбанк	25,3	18,6	0,4	4,4	0,1		3,5	28,8
153	Інвест-Кривбас банк	24,1	20,1	0,1	0,2	1,4		3,4	27,4
154	Олімпійська Україна	17,7	17,6	0	0,1	0		8,9	26,5
155	Фермерський земельний банк	20	19,4	0,2	0,3	0,1		6	26
156	ФЕБ	13,6	7,5	0,6	1,5	0		7,3	21
157	Столичний	5,5	5,6	0,7	1,2	-2		2,4	8

Додаток С 3

Інформаційний масив даних про обсяги власного капіталу, зобов'язань, прибутку та активів банків України за станом на 1.01.05 р., млн. грн.

№	Назва банку	Власний капітал	Статутний капітал	Резерви та фонди банку	Прибуток минулих років	Прибуток поточного року	Емісійні різниці	Зобов'язання	Активи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Група 1. Найбільші банки								
1	Приватбанк	1465,6	917,9	133,8	11,5	164,8	0	13247,9	14703,6
2	Аваль	1303,2	1000	102	6	18,2	2,5	10556,2	11859,4
3	Промінвестбанк	1167,1	200,2	676,5	29,4	122,3	0	9435,7	10602,7
4	Укrescoбанк	909,9	70	19,9	334,2	85,7	1	6158,5	7068,3
5	Укрсиббанк	742,2	600	6,2	79,7	39,5	0	4938,6	5680,8
6	Укресімбанк	614,5	368	41,8	3,6	90,2	0	4682	5296,4
7	Ощадбанк	355,4	301	11	9,6	1,4	0	4715,6	5071,1
8	Райффайзенбанк Україна	354,2	309,5	19	0	22,9	2,8	4053,1	4407,3
9	Надра	366,7	80,9	5	60,2	24,6	195,5	3521,8	3888,5
10	Брокбізнесбанк	381,9	250	16,6	24,5	12,2	13	2386,9	2768,8
	Група 2. Великі банки								
11	Укрпромбанк	608,9	590	2	4,2	12,7	0	1769,8	2378,7
12	Фінанси і кредит	191,5	136,2	4	35,7	6,6	0	2092,6	2284,1
13	Експрес-банк	163,5	49,6	30,5	47,3	36,5	0	1986,3	2149,8
14	Перший Український міжнародний банк	399,6	23	9,5	194	34,9	98,1	1576,8	1976,4
15	Хрещатик	179	140	9,3	4,8	11,6	0	1694,9	1873,9
16	Форум	219,8	170	2,6	22,5	18,4	0	1606,4	1826,2
17	Правекс-банк	143	95	3	20,5	7,8	0,7	1498,2	1641,2
18	Південний	165,8	140	4,1	3,9	17,7	0	1432,8	1598,6
19	Інг банк Україна	169,4	111,5	1,7	32,8	23,4	0	1427,5	1596,9
20	Донгорбанк	224,7	158,7	12,5	0	47,4	0	1251	1475,8
21	Укргазбанк	150,4	120	14,3	1,8	12,2	2	1276,7	1427,1
22	Кредитпромбанк	213,7	151	47	0	14,7	2,2	1181,5	1395,3
23	Кредитбанк (Україна)	147,6	143,5	2,9	-6,2	7,8	0	1185,4	1333
24	Вабанк	88,4	52,5	13,1	4,2	8	5,3	1205,3	1293,7
	Група 3. Середні банки								
25	Індустріально-експортний банк	120	100	0,3	6	7,2	0	1030	1150
26	ХФБ банк Україна	105,3	79,2	1	8	16,5	0,6	953,6	1058,8
27	Сітібанк (Україна)	163,9	50	56,1	0	40,6	17,1	883,3	1047,3
28	Альфа-банк	189,5	127	1,2	0	1,1	0	820,6	1010,1
29	Мрія	126,7	61,3	36	0	29,4	0	881,4	1008,1
30	Індустрал банк	149,5	96,6	9,1	0,1	43,3	0	846,7	996,2
31	ТАС-КОМЕРЦ банк	136,9	112,5	15,6	0	8,8	0	805,1	942
32	Родовід банк	168,2	100	2,4	7,5	3,5	0	695,7	863,9
33	Кредит-Дніпро	115,4	73,7	34,7	0	7	0	742,8	858,2
34	Київ	114,7	46	18,1	0	19,3	0	737,8	852,5
35	Імексбанк	114,7	90	10,9	0	5,6	0	719,7	834,3
36	БІГ Енергія	142,9	100	28,2	6,3	8,3	0	669,3	812,2
37	Прокредит банк	92,1	75	1,3	0	15	0,8	620,9	713
38	Унівесальний банк розвитку та партнерства	74,6	72	0,4	0,7	1,4	0	602,9	677,5
39	Морський транспортний банк	118,6	50	26,1	0	1,8	14	552,5	671
40	Таврика	74,4	51,4	18	0,2	4,8	0	549,2	623,7
41	МТ-банк	142,8	54,4	65,4	0	15,5	7,9	469,7	612,5
42	Укрінбанк	95,1	47,3	8	-12,3	4	0	516,7	611,8
43	Мегабанк	76	44,2	26,3	0	5,4	0	513,1	589
44	Український кредитний банк	65,5	32	15,3	10,4	4,7	0	518	583,5
45	НРБ-Україна	93,4	75,6	0,4	8	9,4	0	489	582,4
46	Західінкомбанк	56,7	25,4	0,8	11,1	9,8	0	468,6	525,4
47	Каліон банк Україна	57,2	31,2	3	10,7	12,3	0	462,6	519,8

Продовження додатку С 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
48	Перший інвестиційний банк	92,6	57,3	11,8	0	5,6	17,9	408,8	501,4
49	Експобанк	83,5	43,7	1,5	0	4,7	0	410	493,5
50	Дністер	57,1	37	0,6	5,2	4,4	0	400,2	457,3
51	Національні інвестиції	28,2	15	0,5	9	3,7	0	426,9	455,1
52	Факторіал-банк	88,3	57,1	3,9	0,1	3	0	357,9	446,2
53	ТАС-інвестбанк	73	62,2	2,8	3,8	4,1	0	357,7	430,6
54	Київська Русь	43,1	32,3	4,7	0,5	1,6	0	383,4	426,5
55	Банк Петрокоммерц-Україна	34,3	23	2,3	6,4	2,6	0,1	384,9	419,2
	Група 4. Малі банки								
56	Полтава банк	58	20	5	12,9	6,1	0,1	325,7	383,8
57	Інпромбанк	84,9	43,6	3	3,2	3,9	0	290,1	375,1
58	Інтерконтинентбанк	79,2	75,7	0,4	1,4	1,8	0	295	374,2
59	Аркада	65,5	46,4	1,6	13	4,6	0	287,3	352,9
60	Ажіо	90,4	12,6	4,5	34,8	5,6	0	261,3	351,7
61	Діамант	111,4	100	6,7	0	4,7	0	238,1	349,5
62	Електрон банк	89,2	40	3,3	0	4,9	0	247,6	336,8
63	Український професійний банк	84,3	70	2,3	0	2,3	9,5	237,6	321,9
64	Актив банк	33,8	28	0,4	2,9	2,6	0	280,9	314,8
65	Енергобанк	39,5	34,4	8	-9,1	-5,3	0	271,4	310,9
66	Базис	35,9	24,7	4,4	1,6	2,5	0	271	306,9
67	Місто-банк	61,1	55,9	0,9	0	4,3	0	240,1	301,2
68	Новий	45,2	43,4	0,4	-1,9	0,8	0	251	296,2
69	Міжнародний комерційний банк	48,1	35	4,9	0	2,2	0	237	285,2
70	Трансбанк	59,8	40	4,5	12,1	3,4	0	224,8	284,6
71	Універсальний	68,6	55	0,4	5,4	7,1	0	213,1	281,7
72	Золоті ворота	44,9	42	0,7	0,6	1,6	0	220,4	265,3
73	Укргазпромбанк	76,3	18,2	3,7	47,9	6,5	0	187,3	263,5
74	Агробанк	43	40	0,1	1,1	1,8	0	211	254
75	Національний кредит	47,7	20,1	1,7	20,9	5,1	0	203,5	251,2
76	Європейський	49,5	27	0,5	2	0,6	3,4	201,3	250,8
77	Меркурій	50,2	35	3	0,2	4,2	0	199,7	249,9
78	Східноєвропейський	41,7	36,6	2,5	0	1,7	0	207,2	248,9
79	Приватінвест	41	38	0,3	2,3	0,3	0	207	247,9
80	Легбанк	39,8	34	1	2,4	2,3	0	204,5	244,3
81	Автогазбанк	65	31	2	24,2	4,4	0	173,5	238,6
82	Капітал	34,9	29	1,5	0,8	2,5	1	199,2	234,1
83	Український бізнес банк	51,5	27,2	5,6	0	0,7	0	178,6	230,1
84	Укркомунбанк	35,2	28,7	0,1	0,9	1,5	0	192,3	227,5
85	Банк Регіонального розвитку	35,7	27,7	4,7	0	3,3	0	188,9	224,6
86	Європейський банк розвитку та заощаджень	30,7	26,2	2,4	0	2,1	0	180,7	211,3
87	Кліринговий дім	47,4	43,7	1,1	0	2,6	0	158,5	205,9
88	Інтербанк	40	30	0,5	6,1	3,1	0	162,8	202,9
89	Інтеграл	47,9	39,5	5	0	3,3	0	150,5	198,4
90	Прем"србанк	-16,2	45	4,8	0,3	-79	0	214,1	197,9
91	Металург	78,4	13,3	55,6	0	2,8	1,6	118,2	196,6
92	Фортуна банк	50,8	43,6	0,3	2,4	4,6	0	143	193,8
93	Грант	56,5	32,5	3	7	1,5	0	133,9	190,4
94	Об'єднаний комерційний банк	41,1	30,1	4	0,1	0,5	0	149	190,1
95	Артем банк	37,1	36	0,5	0	0,6	0	152,6	189,7
96	Синтез	69,1	63,8	0,2	2,9	2,2	0	114	183,1
97	Прикарпаття	32,1	18	0,4	2,2	1,1	0	149,4	182
98	Донкредитінвест	99,2	90,2	3,1	0	1,2	0	81	180,3
99	Реалбанк	50,7	38,7	6,3	4,3	1	0	128,6	179,3
100	Ікар-банк	47,4	35	0,9	0,6	2,4	0	130,6	178
101	Демарк	68,8	51,9	4,3	0	3,4	0,5	107,5	176,3
102	Промекономбанк	35,4	30,3	3,8	0,1	1,2	0	138,5	173,9
103	Український капітал	45,6	34	1,5	0,2	1,9	0	107,4	153

Продовження додатку С3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
104	Південкомбанк	54,3	41,3	0,8	0	7,3	0	96,8	151,2
105	Гарант	45,5	41,4	0,1	1,5	1,4	0	103,4	148,9
106	Юнекс	53,5	50	1,2	-7,8	-3,6	4,2	92,7	146,2
107	Автокразбанк	57,2	45	0,8	6	2,6	1,5	88,8	145,9
108	Муніципальний	34,8	16,7	4	8,9	0	0	110,8	145,6
109	Аграрний комерційний банк	35,7	26	0,3	5,6	1,1	0	109,3	145
110	Старокиївський банк	28,5	16,8	2,3	1,3	5,3	0	113,8	142,3
111	Промислово-фінансовий банк	40,5	35	3,5	-5,3	5,4	0,6	100,2	140,7
112	Причорномор'я	38,6	32	2,6	2	2	0	99	137,6
113	Фінансовий союз банк	35,8	35	0,7	-2,3	0,6	0	92,5	128,3
114	Коопінвестбанк	42	39,1	0,5	0,5	0,6	0	84	125,9
115	Полікомбанк	38,3	20,9	2	4,3	0,1	0	84,1	122,3
116	Фінбанк	51,2	48,1	1,2	0,3	1,4	0	66,1	117,3
117	Антарес	30,6	27,7	0,2	0	0,6	0	79,4	110
118	Український кредитно-торговий банк	31,5	27,5	0,9	0,6	1	0	77,7	109,2
119	Володимирський	40	35,9	2	0	2	0	66,6	106,5
120	Земельний банк	46,4	37	0,7	3,8	2,7	2,3	58	104,4
121	Діалогбанк	47,8	46	0,2	0,5	1,2	0	54,5	102,3
122	Український фінансовий світ	38,7	38,3	0	0	0,4	0	59,3	98
123	Комерційний індустріальний банк	35,1	25,1	1	4	5	0	62,7	97,8
124	Велес	41,1	28	1,8	0,5	2,4	5,2	53,8	95,3
125	Чорноморський банк розвитку та реконструкції	34,5	25	3,1	0	1	0	60,7	95,2
126	Львів	28,7	17,3	1,3	1,2	1	0	65,6	94,4
127	Інвест банк	26,3	22,2	0	-1,1	1,5	0	67,6	93,9
128	Морський	24,5	16,5	0,4	1,8	0,2	0	63,4	87,9
129	Укоопспілка	41,9	22,4	0,1	2,6	1,1	0	44,3	86,2
130	Столиця	23,3	21	0	0	2,3	0	59,4	82,6
131	Трасткапітал	41,7	33,3	0	0	0,6	0	39,7	81,4
132	Порто-Франко	26,3	20,6	1	0,7	3,4	0	53,6	79,9
133	Соцкомбанк	38,2	34,1	0,1	2,6	1,4	0	40,4	78,6
134	Праймбанк	26,7	20,2	1,5	0	1,1	3,9	51,7	78,4
135	Регіон-банк	35,5	24,7	1,2	1,2	2,3	0,3	42,7	78,2
136	Східнопромисловий комерційний банк	24,6	21,7	0,7	0	2,3	0	51,9	76,5
137	Київський універсальний банк	32,3	22,5	4,8	0	0,5	0	43,6	75,9
138	ТК Кредит	28,9	21,8	6,6	0	0,1	0	44,3	73,1
139	Камбіо	38	38	0	0	0	0	31,8	69,8
140	Даніель	43,7	34,2	0	0	0,6	0	24,3	68
141	Олімпійська Україна	56,5	56,7	0	0,1	0,7	0	10,8	67,3
142	Фамільний	34,4	28,4	2,3	2,4	1,4	0	32,3	66,7
143	ТММ-банк	28,6	26	1,1	0	1,4	0,1	36,4	65,1
144	Банк Пекао (Україна)	43,6	33	8,3	2,9	-2,3	1,5	21,3	64,9
145	АРМА	35,4	35	0	0	0,4	0	25,5	60,9
146	Одеса-банк	31,3	22,7	1	0	7	0	28,6	59,9
147	Альянс	29,6	27,2	1,8	0,2	0,4	0	28,3	57,9
148	Український будінвестбанк	33,5	32,7	0	0	0,8	0	21,5	55
149	Радабанк	28,2	25,8	1	1,4	0	0	25,2	53,4
150	Земельний капітал	23	20,3	0,8	1,1	0,8	0	29,8	52,8
151	Українська фінансова група	33,4	33,3	0	0	0,1	0	17,4	50,8
152	ФЕБ	33,2	27	0,6	1,5	0,1	0	17,2	50,4
153	Банк "Перспектива"	35,5	32,6	0	0	2,8	0	13,5	49
154	Кримуніверсалбанк	35,4	28,2	0,5	4,4	0,5	0	9,3	44,7
155	Славутич	29,6	22,2	0,7	0,9	0,5	0	13	42,6
156	Класикбанк	28,6	26,7	0,5	0,3	0,1	0	7,9	36,5
157	Інвест-Кривбас банк	25,4	20,1	1,7	0	0,4	0	10,9	36,3
158	Український банк реконструкції та розвитку	31,4	32	0	0	-0,6	0	0	31,4
159	Фермерський земельний банк	25,7	24,8	0,3	0,3	0,3	0	5,4	31,1
160	Столичний	23	23,6	0,7	-0,8	-0,6	0	6,3	29,3

Додаток С 4

Інформаційний масив даних про обсяги власного капіталу, зобов'язань, прибутку та активів банків України за станом на 1.01.06 р., млн. грн.

№	Назва банку	Власний капітал	Статутний капітал	Резерви та фонди банку	Прибуток минулих років	Прибуток поточного року	Емісійні різниці	Зобов'язання	Активи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Група 1. Найбільші банки								
1	Приватбанк	2272,3	1130	284	28,4	475,7		19785,8	22058,1
2	Аваль	1745,5	1500	48,4	14	19,2		17513,2	19258,8
3	Промінвестбанк	1368,2	200,2	778,9	31,1	221,2		13222,1	14590,3
4	Укрсоцбанк	1027,2	70	443,5	0,5	117,3	1	9735,8	10763
5	Укрсиббанк	947,7	750	8,2	122,3	56,1		9721,4	10669,2
6	Укресімбанк	1067,2	744	55,8	3,6	180,5		9309	10376,1
7	Ощадбанк	775,6	703	12,3	10,2	20,2		8739,7	9515,3
8	Райффайзенбанк Україна	626,5	519,8	20,1	0	83,8	2,8	6422,5	7049
9	Надра	551,3	240	89	0	26,4	195,5	5371,2	5922,5
10	Брокбізнесбанк	606,2	350	17,3	23,5	19		4162,7	4768,8
11	Фінанси і кредит	488,7	419	46,1	0	14,7		3933	4421,7
12	Укрпромбанк	632,4	590	5,8	13,1	23,6		3476,6	4109,1
	Група 2. Великі банки								
13	Форум	367,6	270	3,5	39,9	32		3385,1	3752,7
14	Перший Український міжнародний банк	492,2	23	11	221,9	55,1	98,1	3085,1	3577,3
15	Хрещатик	240,1	172	9,9	9,8	20,4		2904,6	3144,6
16	Кредитпромбанк	340,2	249	61,7	0	28,5	1,1	2564,7	2904,9
17	Інг банк Україна	220,1	111,5	5,2	52,7	50,6		2366,9	2587
18	Укргазбанк	217	170	26,4	1,7	16,7	2	2170,3	2387,3
19	Вабанк	295,7	110,2	13,5	11,8	15,1	139,6	2055,4	2351,2
20	Південний	261,8	200	5,4	3,9	25,2		2041,1	2302,9
21	Індустріально-експортний банк	186,4	150	0,7	13	16,4		2029	2215,3
22	Донгорбанк	295,5	194,4	15	0	74,4		1845,6	2141
23	Альфа-банк	202,9	127	2,3	0	2,8		1929,7	2132,5
24	Правекс-банк	174,7	109	3,3	26,9	19,2	0,7	1948,9	2123,5
25	Кредитбанк (Україна)	158,8	143,5	4,5	0	10,7		1869,6	2028,4
26	ТАС-КОМЕРЦ банк	266,4	232,6	16	8,3	9,5		1757,7	2024,2
27	Мрія	225	134	51,4	0	39,1	0,1	1703	1927,9
	Група 3. Середні банки								
28	Родовід банк	177,7	100	2,5	9,2	11,2		1651,4	1829,2
29	Індустрал банк	328,1	100,6	77,9	51,6	70	8	1471,1	1799,3
30	Імексбанк	170,4	135	16,5	0	10,7		1455,4	1625,8
31	Сітібанк (Україна)	198,5	50	84,1	0	47,4	17,1	1374,8	1573,3
32	ХФБ банк Україна	182,3	109,8	1,8	23,2	46,9	0,6	1338,5	1520,8
33	Експрес-банк	180,5	49,6	32,3	81,9	17,1		1274,6	1455,1
34	Київ	139,8	60,4	37,5	0	15,3	0,5	1301,7	1441,5
35	ТАС-інвестбанк	152,9	127,2	3	7,7	15		1084,8	1237,7
36	Кредит-Дніпро	132,8	73,7	41,6	0	17,5		962,4	1095,2
37	Прокредит банк	112,8	75	16,3	0	20,7	0,8	960,7	1073,6
38	Морський транспортний банк	136,4	50	27,8	0	17,8	14	914,6	1051
39	БІГ Енергія	146,4	100	36,3	6,3	3,7		866,6	1013
40	Каліон банк Україна	83,4	31,2	3,6	22,5	26,1		864,9	948,3
41	НРБ-Україна	105,9	75,6	0,9	17	12,4		796,5	902,4
42	Мегабанк	116,3	50,1	37	0	5,5		695,9	812,1
43	Експобанк	151,3	55,5	1,7	4,6	14,3		583,1	734,5
44	Універсальний банк розвитку та партнерства	85,6	80	0,8	1,7	3,1		637,3	722,9
45	Укрінбанк	99,3	50,2	8,2	-8,6	1,1		609,4	708,7
46	Факторіал-банк	89,5	57,1	7	0	1,2		601	690,6

Продовження додатку С4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
47	Діамант	121,6	100	11,4	0	10,2		558,4	680
48	Західінкомбанк	75,7	30,3	1,3	20,4	14,1		597,8	673,5
49	Таврика	82,5	51,4	22,8	0,3	8,1		572,2	654,7
50	Київська Русь	56,6	38,3	4,8	2,1	1,9		570,2	626,8
51	Дністер	65,3	41,5	0,8	9,4	3		550,5	615,7
52	Ажіо	109,8	12,6	4,8	38	1,8		503,9	613,7
53	Перший інвестиційний банк	112,6	68,6	17,4	0	7,1	17,9	475	587,5
54	Агробанк	53,7	50	0,2	2,8	0,7		518,8	572,5
55	Банк Петрокоммерц-Україна	40,6	23	11,2	0	6,3	0,1	511,2	551,8
	Група 4. Малі банки								
56	Фінансова ініціатива	302,9	300	0	0	2,9		440,8	743,7
57	Актив банк	63,9	37	0,5	5,3	21		542,1	606
58	Внешторгбанк	80,6	80	0	0	0,6		482,3	562,9
59	Електрон банк	87,6	40	4,2	0	2,3		426,6	514,2
60	Базис	46,5	30,1	8,5	0	5,1		444	490,5
61	Трансбанк	61,9	40	4,8	15,1	3,8		411,9	473,8
62	Аркада	104,3	76,4	1,9	19,3	6,6		368,9	473,2
63	Міжнародний комерційний банк	61,4	44,1	7,2	0	2,8		405,4	466,8
64	Національні інвестиції	37,4	20	0,7	12,5	4,3		424,3	461,7
65	Український професійний банк	108,5	90	4,7	0	4,1	9,5	334,8	443,3
66	Золоті ворота	52,5	49,5	0,8	0,6	1,6		388,8	441,4
67	Полтава банк	64,1	20	5,3	16,7	7,6	0,1	375,1	439,3
68	Автозасбанк	76,4	36	2,1	28,3	6,4		360,4	436,8
69	Енергобанк	44,6	34,5	8	-14,5	2,4		387,7	432,3
70	Укргазпромбанк	88,6	18,2	42,7	15,4	12,4		328,7	417,4
71	Фінансовий союз банк	155,5	147,5	0,8	-1,7	0,6	7	252,6	408,1
72	Європейський	58	27	0,5	2,5	8,6	3,4	348,4	406,4
73	Український фінансовий світ	69,8	68,3	0,4	0	1,1		325,8	395,7
74	Банк Регіонального розвитку	44,1	34,7	8	0	1,4		346,2	390,3
75	Місто-банк	64,5	55,9	5,2	0	3,4		324,6	389,1
76	Універсальний	70,6	55	0,7	12,2	2		315	385,5
77	Новий	58,1	55	0,5	-1,1	1,3		321	379,1
78	Інпромбанк	89,5	43,6	6,9	3,2	4,6		286,8	376,3
79	Фортуна банк	54,8	50	0,8	0	4		297,5	352,3
80	Меркурій	60,2	44,5	3,2	0,2	4,5		285,8	346
81	Національний кредит	53,7	23,1	27,6	0	3		281,6	335,3
82	Артем банк	38,5	36	1,1	0	1,3		279,4	317,8
83	Капітал	47	37	4	0,8	1,5	1	267,5	314,4
84	Укркомунбанк	41,2	33,7	0,2	2,3	1		263,4	304,6
85	Східноєвропейський	52,6	45	3,8	0	2,9		250,6	303,2
86	Український бізнес банк	53,3	27,2	6,4	0	1,8		244,4	297,7
87	Легбанк	49,1	39	3,3	2,4	4,2		247,4	296,5
88	Кліринговий дім	61,9	54,7	3,7	0	3,5		233,6	295,4
89	Камбіо	40,6	39	0	0	1,6		253,6	294,2
90	Металург	92,3	13,3	58,5	0	11,1	1,6	195	287,3
91	Європейський банк розвитку та заощаджень	33,3	26,2	4,4	0	2,6		253,4	286,7
92	Український кредитний банк	157,7	125,6	30,4	0	-1,3		127,9	285,7
93	Аграрний комерційний банк	37,4	26	0,4	6,6	1,7		247,2	284,6
94	Промеконбанк	48,7	43,2	4,6	0	0,9		218,7	267,4
95	Демарк	70,8	51,9	7,8	0	2,4	0,5	188,3	259,1
96	Приватінвест	49,2	38	0,4	2,6	8,3		190,9	240,1
97	Інтеграл	50,8	39,5	8,4	0	2,9		187,1	237,9
98	Синтез	71,2	63,8	0,3	4,9	2,2		164	235,2
99	Інтербанк	43,4	30	0,6	9,1	3,3		186,5	229,8
100	Інтерконтинетбанк	19,4	75,7	0,5	3,1	-59,4		209,8	229,7
101	Південкомбанк	59,5	41,3	7,9	0	5,8		167,2	226,7
102	Автокразбанк	58,5	45	1,1	8,4	1,6	1,5	167,3	225,8

Продовження додатку С4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
103	Європейський банк раціонального фінансування	170,7	150	4,3	0	3,8		46,7	217,4
104	Банк Пекао (Україна)	52,3	41,2	8,3	0,6	0,4	1,5	161,9	214,2
105	Фінбанк	54,6	48	2,6	0,4	3,3		157	211,6
106	Промислово-фінансовий банк	43,8	35	3,6	0	3,2	0,6	164,1	207,9
107	Грант	59,8	35	11,5	0	0,7		141,1	200,9
108	Реалбанк	70,6	57	7,4	4,4	1,1		126	196,6
109	Прикарпаття	36,3	20	0,5	3,2	1,7		159,5	195,8
110	Столиця	50,8	41,8	0,1	0	8,9		144,2	195
111	Причорномор'я	62,5	52,5	3,7	2,9	3,5		131,7	194,3
112	Київський універсальний банк	40,5	29,7	5,3	1,8	1		151,7	192,2
113	Український капітал	52,3	40	1,8	0,2	2,4		137,9	190,2
114	Контракт	43,7	30,9	0,8	0	1,1		134,6	178,3
115	Даніель	58,4	34,3	0	0,6	2		117,2	175,6
116	Коопінвестбанк	57	53,1	1,6	0	1		117,1	174,1
117	Ікар-банк	48,6	35	1	0,6	3,5		121,5	170,1
118	Чорноморський банк розвитку та реконструкції	46,5	36	4	0	1,1		122,4	168,9
119	Старокиївський банк	34,4	20,9	2,5	1,3	3,8		129,1	163,5
120	Земельний банк	52,3	41	0,8	6,3	1,9	2,3	110,3	162,5
121	Комерційний індустріальний банк	37,3	25,1	1,2	8,7	2,3		125,2	162,5
122	Порто-Франко	30,9	23,2	4	1	2,5		131,4	162,3
123	Об'єднаний комерційний банк	28,8	30,1	5	0,1	-12,7		133	161,7
124	ТК Кредит	39,5	31,8	6,7	0	0,6		117	156,5
125	Полікомбанк	41,6	24	2	4,3	0,3		111,6	153,2
126	ТАС-бізнесбанк	40,2	35	4	1,6	-7,1		110,8	151
127	Володимирський	51	35,9	4	0	0,7		97,8	148,8
128	Український кредитно-торговий банк	50,4	41,1	1,8	0,6	1,6		95,4	145,9
129	Юнекс	53,9	50	1,2	-11,5	0,5	4,2	91,4	145,3
130	Українська фінансова група	40,8	36,1	0	0,1	0,7		101,5	142,3
131	Соцкомбанк	58,6	53,4	0,2	3,9	1,2		72,5	131,2
132	Інвест банк	32,3	23,2	0,1	0,4	0,8		92,8	125,1
133	Фамільний	57,5	32,1	2,3	0	0,3		65,2	122,8
134	АРМА	46,3	45	0,4	0	0,9		75,2	121,6
135	Одеса-банк	35,6	29,4	1,4	0	3,6		77,8	113,5
136	Укоопспілка	55,8	32,2	0,2	0	1,5		56,6	112,4
137	Регіон-банк	37,6	24,7	1,4	3,4	2,1	0,3	73,6	111,2
138	Діалогбанк	53,3	50,5	0,3	1,6	0,9		53,1	106,4
139	Трасткапітал	43,3	33,3	0,6	0	1,2		60,2	103,5
140	ТММ-банк	35,5	31	2,5	0	1,9	0,1	67	102,5
141	Львів	29,3	17,3	2,1	1,2	0,8		72,2	101,5
142	Морський	38	29,6	2,5	0	0,3		63,3	101,3
143	Славутич	50,3	42,2	0,7	1,3	0,8		49	99,4
144	Інвест-Кривбас банк	36	29,1	2	0	0,5		60,7	96,7
145	Олімпійська Україна	58,1	56,7	0,7	0,1	1,6		32,8	90,9
146	Східнопромисловий комерційний банк	31,8	29,1	0,8	0	1,9		58,3	90,1
147	Банк "Перспектива"	38,3	35,3	0,2	0	2,8		50,3	88,6
148	Міжнародний іпотечний банк	26,7	37,2	0	0	-10,4		61,3	88
149	Земельний капітал	24,2	20,3	2,4	0,3	1,1		54,6	78,8
150	Праймбанк	36,1	25,6	2,6	0	0,7	3,9	42	78,1
151	Фінексбанк	46,6	40	1,1	0,3	0,3		22,8	69,4
152	Радабанк	33,8	32,3	1	0	0,4		33,2	67
153	Велес	44,2	30	4,2	0,5	1,3	5,2	19,1	63,3
154	Фінростбанк	42,5	36	0,6	1,5	0,3		19,3	61,9
155	Гарант	-38,9	41,4	0,1	2,8	-84,3		98,6	59,7
156	Український будівельно-інвестиційний банк	34,6	33,3	0	0	1,2		20,9	55,5
157	Альянс	37,5	34	2,4	0	1,1		17	54,5

Продовження додатку С4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
158	Фермерський земельний банк	31,2	30	0,5	0,3	0,4		22,9	54,1
159	Український банк реконструкції та розвитку	30,2	32	0	-0,6	-1,3		15,2	45,3
160	Класикбанк	36,2	34,1	0,5	0,3	0,1		7,7	43,9
161	Столичний	23,4	23,6	0,7	-1,4	0,4		14,4	37,8
162	Банк інвестицій і заощаджень	35,1	35	0	0	0,1		0	35,1
163	Євробанк	22,4	22,5	0	0	-0,1		5,2	27,6

Додаток Т

Підсумкові таблиці розрахунку кореляційної залежності, здійсненої в розрізі груп банків за 2002-2005 рр.

на 1.01.2003 р.

Група 1	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,5727835	1

Група 2	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,6084635	1

Група 3	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,6805889	1

Група 4	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,3504731	1

По системі	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,6925311	1

на 1.01.2005 р.

Група 1	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,7035553	1

Група 2	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,4689346	1

Група 3	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,4227007	1

Група 4	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,4104544	1

По системі	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,7892432	1

на 1.01.2004 р.

Група 1	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,7112133	1

Група 2	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,7542045	1

Група 3	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,5676499	1

Група 4	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,3582294	1

По системі	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,8673651	1

на 1.01.2006 р.

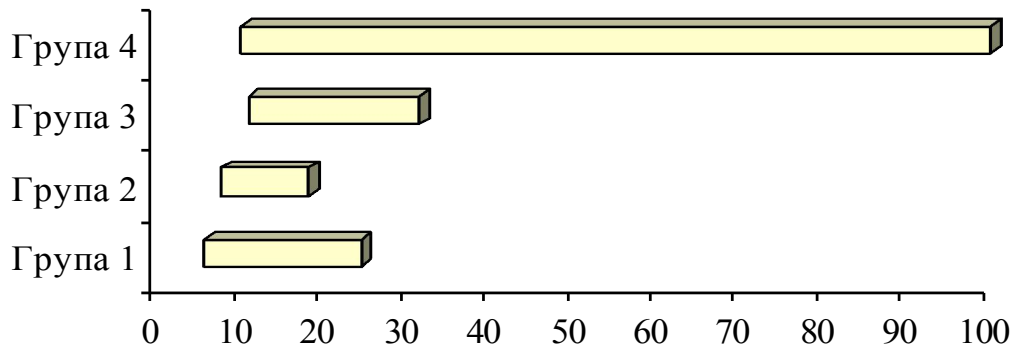
Група 1	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,7761289	1

Група 2	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,5021404	1

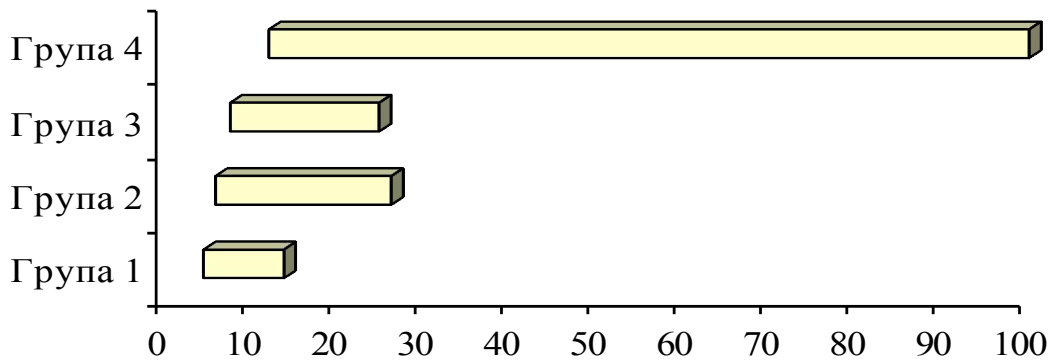
Група 3	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,7884113	1

Група 4	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,4108948	1

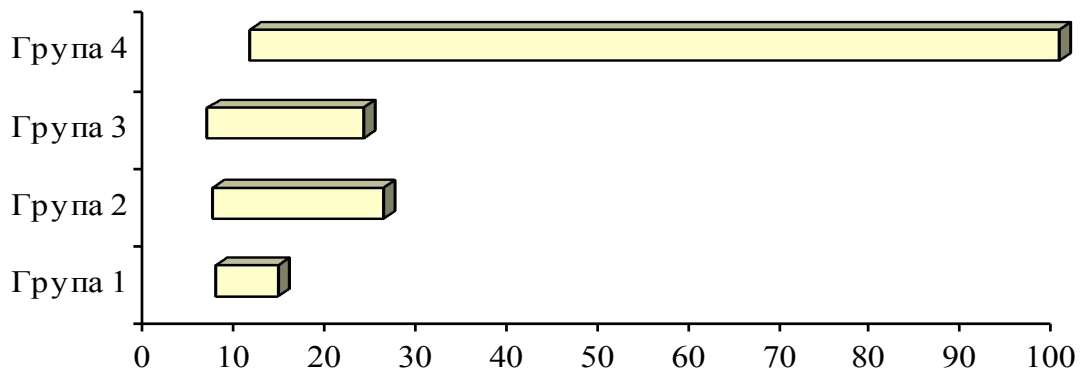
По системі	Прибуток звітного	Власний капітал
Прибуток звітного	1	
Власний капітал	0,8236154	1

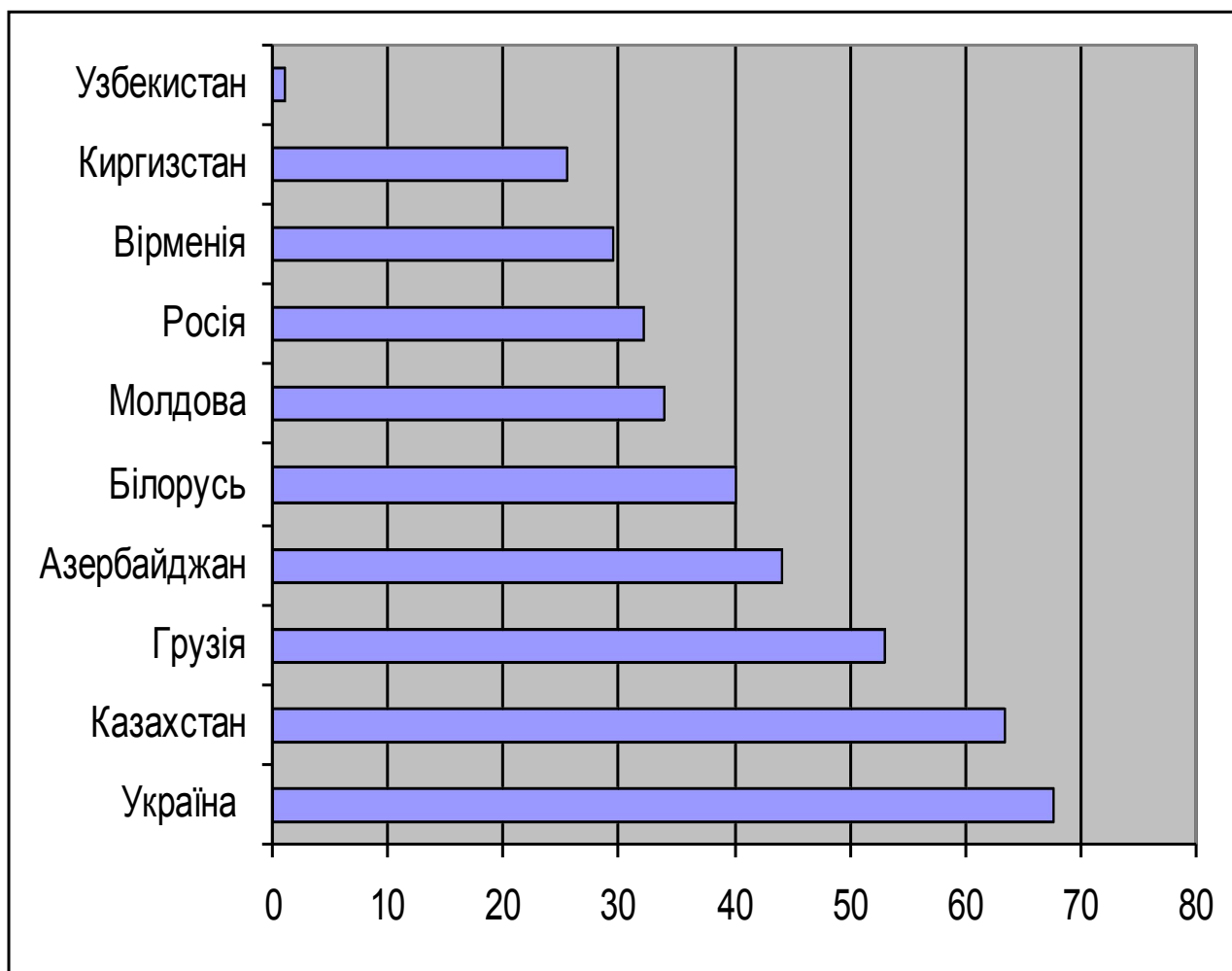
Межі коридору питомої ваги власного капіталу по групах банків станом на 1.01.2003 р., (%).

Межі коридору питомої ваги власного капіталу по групах банків станом на 1.01.2004 р., (%).

Межі коридору питомої ваги власного капіталу по групах банків станом на 1.01.2005 р., (%).

Темпи приросту активів банків країн СНД за 2005 р.**(у доларовому еквіваленті), % [113, с.74]**

Структурний аналіз складових власного капіталу в розрізі груп банків за 2000-2006 рр.

Група банків	Дата	Статутний капітал			Емісійні різниці			Резерви та фонди банку			Резерви переоцінки			Прибуток минулих років			Прибуток поточного року		
		млн. грн.	питома вага, %	темп росту, %	млн. грн.	питома вага, %	темп росту, %	млн. грн.	питома вага, %	темп росту, %	млн. грн.	питома вага, %	темп росту, %	млн. грн.	питома вага, %	темп росту, %	млн. грн.	питома вага, %	темп росту, %
Група 1. Найбільші банки	01.01.2001	882,4	36,1	*	*	*	*	144,3	5,9	*	*	*	*	938,3	38,4	*	21,3	0,9	*
	01.01.2002	1035,4	40,0	117,3	*	*	*	225,2	8,7	156,1	*	*	*	876,2	33,9	93,4	153,1	5,9	718,8
	01.01.2003	1632,9	41,7	157,7	184,7	4,7	*	349,7	8,9	155,3	409,5	10,5	*	1019,5	26,1	116,4	316,6	8,1	206,8
	01.01.2004	2672,2	53,9	163,6	89,5	1,8	48,5	771,2	15,6	220,5	586,8	11,8	143,3	465,6	9,4	45,7	382,4	7,7	120,8
	01.01.2005	4097,5	53,5	153,3	214,7	2,8	239,9	1031,9	13,5	133,8	1198,4	15,6	204,2	558,7	7,3	120,0	581,9	7,6	152,2
	01.01.2006	7216	59,6	176,1	199,2	1,6	92,8	1809,5	14,9	175,4	1407,1	11,6	117,4	246,7	2,0	44,2	1257,7	10,4	216,1
	01.01.2007	12459,2	54,3	172,7	806,7	3,5	405,0	2757,8	12,0	152,4	3759,9	16,4	267,2	360,1	1,6	146,0	2825,7	12,3	224,7
Група 2. Великі банки	01.01.2001	1479,2	69,9	*	*	*	*	157,3	7,4	*	*	*	*	461,9	21,8	*	-105,2	-5,0	*
	01.01.2002	523,7	46,0	35,4	*	*	*	51,5	4,5	32,7	*	*	*	252,6	22,2	54,7	90,6	8,0	-
	01.01.2003	787,7	70,3	150,4	24	2,1	*	71,6	6,4	139,0	38,5	3,4	*	111,9	10,0	44,3	87,2	7,8	96,2
	01.01.2004	1214,4	62,9	154,2	124,1	6,4	517,1	158	8,2	220,7	54	2,8	140,3	234,3	12,1	209,4	146,3	7,6	167,8
	01.01.2005	2081,1	67,9	171,4	108,3	3,5	87,3	156,5	5,1	99,1	96,6	3,2	178,9	365,3	11,9	155,9	259,9	8,5	177,6
	01.01.2006	2396,2	60,8	115,1	241,5	6,1	223,0	229,2	5,8	146,5	271	6,9	280,5	390,1	9,9	106,8	415,7	10,5	159,9
	01.01.2007	4556	64,2	190,1	315,5	4,4	130,6	885	12,5	386,1	525,8	7,4	194,0	113,3	1,6	29,0	690,7	9,7	166,2
Група 3. Середні банки	01.01.2001	819,7	74,5	*	*	*	*	48,7	4,4	*	*	*	*	91,8	8,3	*	47,9	4,4	*
	01.01.2002	1158,6	65,0	141,3	*	*	*	120,3	6,7	247,0	*	*	*	186,3	10,5	202,9	217	12,2	453,0
	01.01.2003	1394,9	64,0	120,4	27,7	1,3	*	160,1	7,3	133,1	168,8	7,7	*	222,3	10,2	119,3	204,6	9,4	94,3
	01.01.2004	1581,3	62,1	113,4	33,6	1,3	121,3	290,7	11,4	181,6	259,5	10,2	153,7	118,3	4,6	53,2	241,1	9,5	117,8
	01.01.2005	1922,2	62,1	121,6	58,5	1,9	174,1	406,6	13,1	139,9	325,4	10,5	125,4	81,8	2,6	69,1	304,3	9,8	126,2
	01.01.2006	1846,7	52,6	96,1	59	1,7	100,9	511,4	14,6	125,8	385,9	11,0	118,6	290,1	8,3	354,6	410,4	11,7	134,9
	01.01.2007	3039,7	66,6	164,6	15,6	0,3	26,4	495,6	10,9	96,9	515,6	11,3	133,6	182,1	4,0	62,8	325,6	7,1	79,3
Група 4. Малі банки	01.01.2001	680,4	86,8	*	*	*	*	20,4	2,6	*	*	*	*	30,1	3,8	*	6,4	0,8	*
	01.01.2002	1857,4	77,4	273,0	*	*	*	91,8	3,8	450,0	*	*	*	205,6	8,6	683,1	69,4	2,9	1084,4
	01.01.2003	2182,6	78,8	117,5	28,5	1,0	*	104	3,8	113,3	173,5	6,3	*	206,5	7,5	100,4	76,1	2,7	109,7
	01.01.2004	2648,3	76,8	121,3	38,8	1,1	136,1	147,4	4,3	141,7	323,6	9,4	186,5	244	7,1	118,2	57,1	1,7	75,0
	01.01.2005	3547,5	77,1	134,0	35,7	0,8	92,0	244,6	5,3	165,9	415,5	9,0	128,4	253,8	5,5	104,0	116,6	2,5	204,2
	01.01.2006	4685,5	79,6	132,1	42,8	0,7	119,9	418,1	7,1	170,9	465,5	7,9	112,0	197,6	3,4	77,9	86,4	1,5	74,1
	01.01.2007	6211,3	78,2	132,6	60,5	0,8	141,4	666,1	8,4	159,3	643	8,1	138,1	57,8	0,7	29,3	302,5	3,8	350,1
Всього по банківській системі	01.01.2001	3861,7	59,9	*	*	*	*	370,7	5,7	*	*	*	*	1522,1	23,6	*	-29,6	-0,5	*
	01.01.2002	4575,1	57,8	118,5	*	*	*	488,8	6,2	131,9	*	*	*	1520,7	19,2	99,9	530,1	6,7	-1790,9
	01.01.2003	5998,1	60,1	131,1	264,9	2,7	*	685,4	6,9	140,2	790,3	7,9	*	1560,2	15,6	102,6	684,5	6,9	129,1
	01.01.2004	8116,2	63,0	135,3	286	2,2	108,0	1367,3	10,6	199,5	1223,9	9,5	154,9	1062,2	8,2	68,1	826,9	6,4	120,8
	01.01.2005	11648,3	63,2	143,5	417,2	2,3	145,9	1839,6	10,0	134,5	2035,9	11,1	166,3	1259,6	6,8	118,6	1262,7	6,9	152,7
	01.01.2006	16144,4	63,4	138,6	542,5	2,1	130,0	2968,2	11,7	161,4	2529,5	9,9	124,2	1124,5	4,4	89,3	2170,2	8,5	171,9
	01.01.2007	26266,2	61,7	162,7	1198,4	2,8	220,9	4804,5	11,3	161,9	5444,4	12,8	215,2	713,3	1,7	63,4	4144,5	9,7	191,0

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Фінансові ресурси та фінансові потоки (теоретичний аналіз): Монографія. – Харків: ПП Яковлева, 2003. – 103 с.
2. Алексеєнко М. Д. Капітал банку питання теорії і практики: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
3. Алексеєнко М. Д., Алексеєнко Л. М. Формування статутного капіталу банку // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 109–115.
4. Алексеєнко М., Раєвський К. Роль субординованого капіталу у формуванні ресурсної бази банків // Вісник НБУ. – 2001. – № 9. – С. 18–20.
5. Аллахвердян Д. А. Финансово-кредитная система СССР. – М.: Наука, 1982. – 364 с.
6. Антонов Н. Г., Пессель М. А. Денежное обращение, кредит и банки. – М.: АО Финстатинформ. – 1995. – 272 с.
7. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 54–59.
8. Балабанов А. И., Балабанов И. Т. Финансы. – СПб: Питер, 2002. – 192 с.
9. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? – М.: Финансы и статистика, 1994. – 384 с.
10. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента: Учеб. пособие. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 512 с.
11. Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І. Фінансова діяльність підприємства – К.: Либідь, 1998. – 312 с.
12. Банки стран СНГ в I полугодии 2005 г. // Финансы и Кредит. – 2005. – № 6. – С. 79–80.
13. Банківська енциклопедія / за ред. А. М. Мороза. – К.: Ельтон, 1993. – 328 с.
14. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., випр., і доп. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за ред. д. е. н., проф. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. – 438 с.

15. Банковое дело / Б. Ф. Беренсон, Н. В. Боссобр и др. / Под ред. Ф. К. Радецкого / – М.: Финиздат, 1928.
16. Банковская система России. Настольная книга банкира /Абалкин Л. И., Аболихина Г. А./ – М.: ТОО «ДеКА», 1995. –688 с.
17. Банковское дело / Под ред. О. И. Лаврушина – М.: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992. – 576 с.
18. Банковское дело: справочное пособие / Под ред. Ю. А. Бабичевой. – М.: Экономика, 1994. – 397 с.
19. Банковское дело: стратегическое руководство. 2-е изд. – М.: Издательство “Консалтбанкир”, 2001. – 432 с.
20. Банковское дело: Учебник для студ. / Под ред. проф. В. И. Колесникова, Л. П. Кроливецкой – М: Финансы и статистика, 1996. – 480 с.
21. Бартнев С. А. История экономических учений: Учебник. – М.: Юристъ, 2001. – 454 с.
22. Белолипецкий В. Г. Финансы фирмы: Курс лекций. – М.: ИНФРА- М, 1998. – 298 с.
23. Бизнес-планирование в коммерческом банке / Н. Н. Куницына, Л. И. Ушвицкий, А. В. Малеева. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 304 с.
24. Білокінъ Г. Застосування економіко-математичних моделей у внутрібанківському аудиті // Вісник НБУ. – 2005. – № 4. – С. 54–56.
25. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т.1. – К.: Ника-Центр. Эльга, 2001. – 592 с.
26. Бланк И. А. Управление формированием капитала. – К.: «Нико-Центр», 2000. – 512 с.
27. Бочаров В. В. Коммерческое бюджетирование: Финансовые ресурсы. Системы управления финансами. – СПб: Питер, 2003. – 368 с.
28. Бочаров В. В., Леонтьев В. Е. Корпоративные финансы. – СПб: Питер, 2004. – 592 с.
29. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.

30. Василишен Э. Н. Маршавина Л. Я. Механизм регулирования деятельности коммерческих банков в России на макро- и микроуровне. – М.: ОАО «Издательство Экономика», 1999. – 271с.
31. Васильченко З. М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація: Монографія. – К.: Кондор, 2004. – 528 с.
32. Васильченко З. Фінансова консолідація як сучасна тенденція розвитку банківського бізнесу // Світ фінансів. – 2006. – № 3 (8). – С. 60–70.
33. Васюренко Л. Ф., Федосік І. М. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз: Монографія. – Харків: ПП Яковлева, 2003. – 88с.
34. Васюренко О. В., Федосік І. М. Ресурсний потенціал комерційного банку // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 58–64.
35. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посіб. – К: Т-во “Знання” КОО, 2000. – 243 с.
36. Васюренко О. В. Современные методы управления банковскими ресурсами. – Х.: Гриф, 1997. – 392 с.
37. Васюренко О. В., Азаренкова Г. М. Фінансове управління потребує точного визначення окремих понять // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 28–31.
38. Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України // Бюлетень НБУ. – 2007. – № 6. – С. 121–122.
39. Владичин У. В. Капіталізація банківської системи в Україні // Фінанси України. – 2002. – № 7. – С. 145–150.
40. Власюк И. Свои помидоры – ближе // Фондовый рынок. – 2006. – № 5. – С. 14–18.
41. Вожжов А. П. Формування ресурсів комерційних банків // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 116–123.
42. Вожжов А. П., Клименко А. И. Сущность и функции капитала банка. Проблемы банковского капитала на Украине // Економіка, фінанси, право. – 2001. – № 3. – С. 18–26.
43. Вожжов А. П., Клименко А. І. Банківський капітал в економіці України // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 88–97.

44. Вожжов А. П., Клименко А. І. Капітал комерційних банків як складова ресурсів банківської системи // Банківська справа. – 2003. – № 4. – С. 83–95.
45. Герасименко В. В. Теоретические аспекты концентрации банковского капитала: особенности и перспективы ее развития в России // Дайджест Финансы. – 2005. – № 1 (121). – С. 2–7.
46. Герасимова Е. Б. Анализ банковских ресурсов методом коэффициентов // Банковское дело. – 2003. – № 1 (115). – С. 22–25.
47. Гладких Д. Проблеми і перспективи залучення іноземних інвестицій у банківську систему України // Вісник НБУ. – 2005. – № 10. – С. 13–15.
48. Глинский В. В., Ионин В. Г. Статистический анализ. Учебное пособие. Издание 2-е, переработанное и дополненное – М.: Информационно-издательский дом «Филинъ», 1998. – 264 с.
49. Глущенко В. В. и др. Финансово-кредитный механизм в условиях развития хозрасчета / В. В. Глущенко, В. Г. Новиков, М. М. Коробов. – Х.: Изд-во «Основа», 1990. – 176 с.
50. Глущенко В. В., Кизим Н. А, Чанг Хонгвен Анализ и регулирование деятельности коммерческого банка. – Харьков: Бизнес Информ, 2000. – 76 с.
51. Гольденберг А. М. Кредитная система СССР / Под ред. Д. П. Боголепова / – М.: Госфиниздат, 1931.
52. Грудзевич Я. В. Проблеми капіталізації банківської системи України // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 116–120.
53. Гуцал І. С. Функціонування кредитного механізму в Україні в перехідний до ринку період. – Тернопіль: «Збруч», 1999. – 312 с.
54. Гуцал І., Брич В., Вовк О. «Базель 2» та сучасні тенденції до регулювання банківських ризиків // Вісник ТАНГ. – 2005. – № 5–2. – С. 11–16.
55. Дж. Синки Ф. Управление финансами в коммерческих банках: Пер. с англ. 4-го переработанного изд. / под ред. Р. Я. Левиты, Б. С. Пинскера. – М: Gatallaxy, 1994. – 820 с.

56. Дзюблюк О. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці // Вісник НБУ. – 2005. – № 3. – С. 30–35.
57. Довгань Ж. Базельські стандарти оцінювання адекватності власного капіталу банків // Вісник ТАНГ. – 2005. – № 5–2. – С. 29–34.
58. Довгань Ж. Банківський капітал: суть і значення // Вісник НБУ. – 1998. – № 7. – С. 18–20.
59. Довгань Ж. М. Оптимізація ресурсної бази комерційного банку // Фінанси України. – 2001. – № 6. – С. 128–135.
60. Долан Э. Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. Ред. В. Лукашевича, М. Ярцева. – СПб: «Санкт-Петербург оркестр», 1994. – 496 с.
61. Доходи і витрати населення України // Бюлетень НБУ. – 2007. – № 6. – С. 70.
62. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол.: В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
63. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2001. – 598 с.
64. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В. С. Стельмах та ін. – К.: Молодь: Ін Юре, 2001. – 680 с.
65. Євтух О. Теорія економічного нормування: сучасний погляд // Вісник НБУ. – 2004. – № 3. – С. 30–33.
66. Єлейко Я. І. Лапішко М. Л. Кінаш О. М. Моделювання оптимальної структури балансу банку // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 111–114.
67. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів: Видавництво «Центр Європи», 1997. – 576 с.
68. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. – № 2121-111 // www.rada.gov.ua.

69. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу» від 14.09.2006 р. – 133 – V // www.rada.gov.ua.
70. Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» від 23.06.2005 р. № 2704-IV // www.rada.gov.ua.
71. Заруба О. Ресурсне забезпечення банку: розробка моделі // Вісник НБУ. – 1998. – № 8. – С. 35–37.
72. Заруба Ю. О. Роль фінансового механізму у підвищенні конкурентоспроможності банків // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 60–64.
73. Зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію // Вісник НБУ. – 2004. – № 6. – С. 66.
74. Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб // Бюлетень НБУ. – 2007. – № 2. – С. 140–142.
75. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств – Тернопіль: Економічна думка. – 2000. – 225 с.
76. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: затверджена Постановою Правління НБУ № 368 // Нормативні акти Національного банку України. – 2001. – № 10. – С. 3–21.
77. Казарян А. А. Что нам ждатель от Базеля 2? // Деньги и кредит. – 2006. – № 6. – С. 10–12.
78. Канценеленбаум З. С. Некоторые проблемы теории кредита. К вопросу о сущности банковского депозита // Деньги и кредит. – 1991. – № 4. – С. 71–79.
79. Капітал банків у 1992–2006 роках // Бюлетень НБУ. – 2007. – № 7. – С. 182–184.
80. Кидуэлл Д. С., Петерсен Р. Л., Блэкуэлл Д. У. Финансовые институты, рынки и деньги. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 752 с.
81. Кириленко О. П. Фінанси (Теорія і вітчизняна практика): Навчальний посібник. – Тернопіль: Астон, 2002. – 212 с.

82. Кириченко М. М. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 9–15.
83. Кириченко О., Гіленко І., Ятченко А. Банківський менеджмент. – К.: Основи, 1999. – 671 с.
84. Киселев В. В. Коммерческие банки в России: настоящее и будущее. – М.: Финиздат, 1998. – 400 с.
85. Киселев В. В. Управление банковским капиталом (теория и практика). – М.: ОАО «Изд-во «Экономика», 1997. – 256 с.
86. Ключников М. В. Экономико-статистический анализ структуры и динамики показателей пассивных и активных операций коммерческого банка // Финансы и кредит. – 2003. – № 12. – С. 16–23.
87. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник – Чернігів: ЧДІЕУ, 2001. – 456 с.
88. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 51–59.
89. Ковалюк О. М. Правове й інформаційне забезпечення фінансового механізму організації економіки // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С. 52–56.
90. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики). Монографія. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. – 396 с.
91. Коваль С. Базель II: проблеми та можливості впровадження в Україні // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період: Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу – Тернопіль, 2007. – С. 86–90.
92. Коваль С. Л. Депозитні кошти: сутність та роль у ресурсному забезпеченні банківських установ // Розвиток грошово-кредитних відносин в Україні: Збірник матеріалів науково-практичної конференції (27 лютого 2004 р.) / за ред. проф. В. П. Матвієнка – К., 2004. – С. 50–52.
93. Коваль С. Л. Державне регулювання розміру власного капіталу банку // Вісник ТАНГ. – 2004. – № 6. – С. 86–92.

94. Коваль С. Л. Капітал банку: суть та значення // Наукові записки Державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Економіка. – 2002. – № 12. – С. 154–157.
95. Коваль С. Л. Модель діагностики власного капіталу як складової фінансових ресурсів банків // Світ фінансів. – 2006. – № 4 (9). – С. 126–136.
96. Коваль С. Л. Напрями капіталізації вітчизняної банківської системи // Світ фінансів. – 2006. – № 2 (7). – С. 121–133.
97. Коваль С. Л. Оптимізація структури фінансових ресурсів комерційного банку // Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання: Тези доповідей XI міжнародної науково-практичної конференції – Луцьк, 2005. – С. 523–525.
98. Коваль С. Л. Основні аспекти акумулювання фінансових ресурсів комерційних банків // Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: Збірник наукових статей. – Харків: Основа, 2001. – С. 40–41.
99. Коваль С. Л. Прагматизм забезпечення банків фінансовими ресурсами // Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період: Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу – Тернопіль, 2006. – С. 68–72.
100. Коваль С. Л. Проблеми залучення заощаджень населення як важливого джерела формування фінансових ресурсів банків // Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть: Тези доповідей Міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених – Тернопіль, 2003. – С. 277.
101. Коваль С. Л. Ресурсний потенціал банків України // Финансовая теория и политика современного государства. – Велико Тырново: АБАГАР, 2002. – С. 103–108.
102. Коваль С. Л. Теоретичні основи сутності капіталу комерційних банків // Збірник наукових праць. – Випуск 5. – Острог: «Острозька академія» – 2003. – С. 129–138.

103. Коваль С. Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 110–115.
104. Козлов А. А. Вопросы реализации Базельских рекомендаций в области банковского надзора в России // Деньги и кредит. – 2006. – № 6. – С. 5–9.
105. Коленская Е. Проверка на адекватность // Конкретно о банках. – 2004. – Зима. – С. 10–11.
106. Колесникова В. М. Теоретические аспекты финансовых ресурсов предприятия // Вісник ХДЕУ. – 2001. – № 4 (20). – С. 69–71
107. Коноваленко Н. Базельские заботы // Банковская практика за рубежом. – 2003. – № 10. – С. 84–91.
108. Косой А. М. Капитал коммерческого банка // Деньги и кредит – 1993. – № 9. – С. 33–44.
109. Костіна Н. І., Сучок С. В. Оптимізація кількості комерційних банків на основі ймовірно-автоматної моделі // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 2 (44). – С. 128–139.
110. Костырко Л. А., Пащенко Т. В., Агеев М. М. Управление ресурсной базой коммерческого банка. – Луганск: ВУГУ, 1999. – 235 с.
111. Кочетков В. М., Омельченко О. В. Основи діяльності комерційного банку: Навч. посібник. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 96 с.
112. Кочетков В. Н. Анализ банковской деятельности: теоретико-прикладной аспект: Монография. – К.: МАУП, 1999. – 192 с.
113. Краткая характеристика банковских систем стран СНГ // Финансы и Кредит. – 2006. – № 21 (225). – С. 74–76.
114. Кротюк В., Куценко О. Базель 2: нова концептуальна редакція Базельської вимоги про капітал // Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 2–5.
115. Кротюк В., Куценко О. Базель 2: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з першою компонентою // Вісник НБУ. – 2006. – № 5. – С. 16–22.

116. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
117. Курочкин А. В. Критерии оптимальности структуры источников ресурсной базы коммерческого банка // Финансы и кредит. – 2000. – № 9. – С. 7–11.
118. Куц О. Адекватність капіталу: головний біль і термометр // Финансовые услуги. – 2003. – № 6. – С. 52–55.
119. Майбурд Е. М. Введение в историю экономической мысли. От пророков до профессоров. – М.: Дело, Вита-Пресс, 1996. – 544 с.
120. Мануйленко В. Планирование размера капитала банка // Финансовый бизнес. – 2005. – № 1. – С. 43–45.
121. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. (Пер. И. И. Скворцова-Степанова.) Т.1. Кн. 1. Процесс производства капитала. – М.: Политиздат, 1978. – 907 с.
122. Мартинюк Ж. М. Ресурсна база комерційних банків // Фінанси України. – 1998. – № 11. – С. 112–114.
123. Маршалл А. Принципы политической экономии. Ч.1 / Пер. с англ. Р. И. Столпера: Общ. ред. д. э. н. С. М. Никитина / – М.: Прогресс, 1983. – 415 с.
124. Маслак Н. Г. Проблеми капіталізації банківської системи України // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 11. – С. 31–39.
125. Маякина М. А. Базель-2: значение экономического капитала в управлении банковскими рисками // Дайджест-Финансы. – 2004. – № 11. – 31–38 с.
126. Международная конвергенция расчетов собственного капитала и требований к собственному капиталу: Переработанное рамочное соглашение // Бизнес и Банки. – 2005. – № 12, 15, 25.
127. Международная конвергенция расчетов собственного капитала и требований к собственному капиталу: Переработанное рамочное соглашение // Бизнес и Банки. – 2004. – № 44–48.

128. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків. Схвалено постановою Правління НБУ № 264 від 18.06.2003 р. // www.rada.gov.ua.
129. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків». Схвалено постановою Правління НБУ № 104 від 15.03.2004 р. // www.rada.gov.ua.
130. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках. Схвалено постановою Правління НБУ № 361 від 02.08.2004 р. // www.rada.gov.ua.
131. Милль Дж. С. Основы политической экономии: пер. с англ. под ред. чл.-кор. АН СССР А. Г. Милейковского. Т.1. – М.: Прогресс, 1980. – 495 с.
132. Миловидов В. Д. Современное банковское дело. Опыт организации и функционирования банков США. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 174 с.
133. Моисеев С. Р. Иностранные банки: стратегия проникновения на рынок // Финансы и Кредит. – 2005. – № 4. – С. 72–77.
134. Общая теория денег и кредита: Учебник для вузов / Под ред. проф. Е. Ф. Жукова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 359 с.
135. Окремі дані про банки України // Бюлетень НБУ. – 2007. – № 2. – С. 179–180.
136. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ. – 2001. – 240 с.
137. Опарін В. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення // Вісник НБУ. – № 5. – 2000. – С. 10–11.
138. Основні показники діяльності банків на 1 лютого 2006 року // Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 21.
139. Основні показники діяльності банків на 1 лютого 2007 року // Вісник НБУ. – 2007. – № 3. – С. 70.
140. Основні показники економічного та соціального стану України за 1991—2001 роки // Бюлетень НБУ. – 2007. – № 6. – С. 62–65.

141. Основні показники економічного та соціального стану України за 2002–2007 роки // Бюлетень НБУ. – 2007. – № 6. – С. 66–69.
142. Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків та перелік операцій на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій // Вісник НБУ. – 2005. – № 2. – С. 56–61.
143. Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків та перелік операцій на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій // Вісник НБУ. – 2006. – № 2. – С. 56–61.
144. Павлюк К. В. Фінансові ресурси держави: Монографія. – К.: «НІОС», 1997. – 176 с.
145. Патрікац Л., Крохмалюк Д. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України // Вісник НБУ. – 2004. – № 1. – С. 38–43.
146. Пачоли Л. Трактат о счетах и записях. – М.: Статистика, 1974. – 159 с.
147. Пещанская И. В. Организация деятельности коммерческого банка: Учеб. пособие. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 320 с.
148. Пирошка М. Нагь Базель-2 для управляющих банками: основные характеристики и последствия внедрения для Центральной и Восточной Европы // Банковское дело. – 2006. – № 3. – С. 8–17.
149. Положення про порядок формування та використання банками резервного фонду. Затв. Постановою Правління НБУ №334 від 08.08.2001 р. // www.rada.gov.ua.
150. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків. Затв. Постановою Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 р. // www.rada.gov.ua.
151. Полфреман Д. Форд Ф. Основы банковского дела: Учебник / Пер. с англ. А. Дорошенко – М: ИНФРА-М, 1996. – 622 с.
152. Попков В. В. Банки на переходе – М.: ООО Издательско-Консалтинговая Компания «ДеКА», 2001. – 432 с.

153. Попова Р. Г., Самсонова И. Н., Добросердова И. И. Финансы предприятий – СПб: Изд-во ГФЭИ, 2001. – 223 с.
154. Постанова Правління НБУ № 111 від 17 березня 2004 року // www.rada.gov.ua.
155. Потійко Ю. Особливості формування і розрахунку капіталу українських банків // Вісник НБУ. – 2002. – № 5. – С. 17–19.
156. Про окремі питання регулювання діяльності банків. Постанова Правління Національного банку України № 240 від 04.06.2003 р. // www.rada.gov.ua.
157. Продаева Е. Кредитные истории // Фондовый рынок. – 2007. – № 23. – С. 16–18.
158. Прозоров Ю. Особливості інституційних перетворень та концентрація банківського капіталу в Україні // Вісник НБУ. – 2004. – № 7. – С. 11–13.
159. Пушкар М. С. Філософія обліку: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 157 с.
160. Радковская И. П. Методология финансового менеджмента // Финансы и кредит. – 2005. – № 36 (204) – С. 21–26.
161. Райзберг Б. А., Лозовский Л. М., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. – 2-е изд., исправ. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 479 с.
162. Рибай О. Й., Табачук Г. П., Хміль Л. М. Операції Ощадного банку України: Навчальний посібник. – К.: Товариство «Знання України», КОО, 1998. – 158 с.
163. Рид Э., Коттер Р., Гилл Э. и др. Коммерческие банки. – М.: СП «Космополис», 1991. – 501 с.
164. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения // Антология экономической классики: Петти, Смит, Рикардо: В 2-х т., т. 1. – М.: Эконом-Ключ, 1993. – 475 с.
165. Ричаківська В. Проблеми розкриття інформації у фінансовій звітності банків // Вісник НБУ. – 2004. – № 7. – С. 4–5.
166. Роде Э. Банки, биржи, валюты современного капитализма / Пер. с нем.; под ред. и с предисл. В. Н. Шенаева. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 341 с.

167. Ромашова И. Б. Управление основным капиталом // Финансы и кредит. – 2004. – № 5. – С. 9–11.
168. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Предоставление финансовых услуг: Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 744 с.
169. Рудько-Силиванов В. В., Афанасьев А. А., Лапина К. В. Базельские соглашения по банковскому капиталу и риски производных финансовых инструментов // Деньги и кредит. – 2004. – № 2. – С. 20–25.
170. Савельев Є. Міжнародний рух капіталу в Україну та через неї // Журнал європейської економіки. – 2005. – Том 4 (№1). – С. 31–56.
171. Святненко А. Банки в сентябре. Первый месяц осени выдался жарким // Фондовый рынок. – 2005. – № 38. – С. 22–24.
172. Семенов С. К. О тенденциях изменения обязательных экономических нормативов банков // Финансы и кредит. – 2005. – № 5. – С. 30–36.
173. Симановский А. Ю. Базель 2: к концепции регулятивного капитала // Деньги и кредит. – 2006. – № 5. – С. 28–37.
174. Симановский А. Ю. Принципы и правила в регулировании банковской деятельности: отдельные аспекты методики и практики // Деньги и кредит. – 2005. – № 2. – С. 20–25.
175. Слав'янська Н. Капіталізація комерційних банків України: стан і перспективи // Банківська справа. – 2002. – № 4. – С. 35–47.
176. Словник іншомовних слів / за ред. чл. кор. АН УРСР О. С. Мельничука. – К: Головред. УРЕ АН УРСР, 1974. – 775 с.
177. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
178. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов // Антология экономической классики: Петти, Смит, Рикардо: В 2-х т., т.1. – М.: Эконом-Ключ, 1993. – 475 с.
179. Степаненко А. Теорія і практика реорганізації та реструктуризації банків // Вісник НБУ. – 2004. – № 3. – С. 4–8.

180. Структура активів банків України за станом на 01.01.2003 р. // Вісник НБУ. – 2003. – № 3. – С. 11–14.
181. Структура активів банків України за станом на 01.01.2004 р. // Вісник НБУ. – 2004. – № 3. – С. 48–51.
182. Структура активів банків України за станом на 01.01.2005 р. // Вісник НБУ. – 2005. – № 3. – С. 50–53.
183. Структура активів банків України за станом на 01.01.2006 р. // Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 40–51.
184. Структура активів банків України за станом на 01.01.2007 р. // Вісник НБУ. – 2007. – № 3. – С. 48–53.
185. Структура балансового капіталу банків України за станом на 01.01.2002 р. // Вісник НБУ. – 2002. – № 3. – С. 17–20.
186. Структура балансового капіталу банків України за станом на 01.01.2003 р. // Вісник НБУ. – 2003. – № 3. – С. 19–22.
187. Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2004 р. // Вісник НБУ. – 2004. – № 3. – С. 56–59.
188. Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2005 р. // Вісник НБУ. – 2005. – № 3. – С. 58–63.
189. Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2006 р. // Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 56–61.
190. Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2007 р. // Вісник НБУ. – 2007. – № 3. – С. 58–63.
191. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2001 р. // Вісник НБУ. – 2001. – № 3. – С. 12–15.
192. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2002 р. // Вісник НБУ. – 2002. – № 3. – С. 13–16.
193. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2003 р. // Вісник НБУ. – 2003. – № 3. – С. 15–18.
194. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2004 р. // Вісник НБУ. – 2004. – № 3. – С. 52–55.

195. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2005 р. // Вісник НБУ. – 2005. – № 3. – С. 54–57.
196. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2006 р. // Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 52–55.
197. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2007 р. // Вісник НБУ. – 2007. – № 3. – С. 54–57.
198. Структура капіталу комерційних банків України за станом на 01.01.2001 р. // Вісник НБУ. – 2001. – № 3. – С. 16–19.
199. Сугоняко О. Капіталізація банків: час – гроші // Урядовий кур'єр. – 2003. – 4 вересня. – С. 8.
200. Тимоти У. Кох. Управление банком: Пер. с англ. В 5-ти книгах, 6-ти частях. Часть 2. – Уфа: Спектр, 1993. – 164 с.
201. Усоскин В. М. Современный коммерческий банк: управление и операции. – М.: ИПЦ «Базар Ферро», 1994. – 320 с.
202. Фабер С., Карчева Г. Фінансовий стан та основні проблеми в діяльності банків у 2004 році // Вісник НБУ. – 2005. – № 3. – С. 9–18.
203. Фернан Бродель Материальная цивилизация, экономика и капитализм XII – XIII вв. Т.2. Игры обмена: Научная монография / Перевод с франц. д.и.н. Л. Е. Куббеля; ред. д.и.н. Ю. Н. Афанасьева – М.: Прогресс, 1988. – 632 с.
204. Финансово-кредитный словарь: В 3-х т. Т. 1 А–Л / Гл. ред. Н. В. Гаретовский. – М.: Финансы и статистика, 1961. – 663 с.
205. Финансово-кредитный словарь: В 3-х т. Т. 3 Р–Я / Гл. ред. Н. В. Гаретовский. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 511 с.
206. Финансы, денежное обращение и кредит: уч. пособие / А. Ю. Казак и др.: Под ред. А. Ю. Казака. – Екатеринбург: РИФ «Солярис», 2001. – 361 с.
207. Финансы: Оксфордский толковый словарь: Англо-русский. – М.: Издательство «Весь мир», 1997. – 494 с.
208. Финансы: Учебник для вузов / Под ред. Г. Б. Поляка. – 2-у изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2003. – 607 с.

209. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика: Пер. с англ. со 2-го изд. – М: Дело-ЛТД, 1993. – 864 с.
210. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
211. Фінанси. Грошовий обіг. Кредит. Навчальний посібник / Л. О. Дробозіна, Л. П. Окунева, Л. Л. Андронова та інші; під редакцією проф. Л. О. Дробозіної – К.: Видавнича агенція «Вертекс», 2001. – 352 с.
212. Фінанси: вишкіл студії. Навчальний посібник / За ред. д. е. н., проф. Юрія С. І. –Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 357 с.
213. Фінансові результати діяльності банків України за станом на 01.01.2005 р. // Вісник НБУ. – 2005. – № 3. – С. 64–69.
214. Фінансові результати діяльності банків України за станом на 01.01.2006 р. // Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 62–67.
215. Фінансові результати діяльності банків України за станом на 01.01.2007 р. // Вісник НБУ. – 2007. – № 3. – С. 64–67.
216. Фролов С. М., Деркач М. А. Банківська справа: Навчальний посібник. – Суми: В-во Сумського держ. університету, 2001. – 262 с.
217. Цурова Л. А. К вопросу о совершенствовании методики расчета достаточности капитала банка // Финансы и кредит. – 2003. – № 1. – С. 26–30.
218. Черкащина К. Ф. Підвищення рівня капіталізації банків як передумова інтеграції до європейського фінансового ринку // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3. – С. 49–55.
219. Чернышевский Н. Г. Основания политической экономии: Полн. собр. соч. в 15 томах. Т.9. – М.: ОГИЗ, 1949. – 1011 с.
220. Шелудько Н. М. Іноземний капітал у банківському секторі України: проблеми і наслідки // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 79–86.
221. Шелудько Н. М. Макроекономічні аспекти проблеми капіталізації банків в Україні // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 10. – С. 72–80.

222. Шлапак О., Пушкарьов В., Карчева Г. Фінансовий стан, тенденції та проблеми функціонування і розвитку у 2002 році // Вісник НБУ. –2003. – № 3. – С. 2–10.
223. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
224. Экономические показатели деятельности банков стран СНГ в 2005 г. // Финансы и Кредит. –2006. – № 21 (225). – С. 77–79.
225. Юрій С. Теоретичні постулати міжнародних фінансів // Журнал європейської економіки. – 2003 – Том 2 (№1). – С. 3–22.
226. Яценюк А. П. Роль банківського нагляду в забезпеченні фінансової стійкості банківського сектора України // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 10. – С. 92–98.
227. 500 найбільших підприємств за ринковою капіталізацією // Журнал європейської економіки. – 2004. – Березень. Том 3 (№1). – С. 109–114.
228. Basel Committee on Banking Supervision. The Joint Forum: Trends in Risk Integration and Aggregation, August 2003 / www.bis.org.
229. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Basle Committee on Banking Supervision. – Basle. – June 1988 // www.bis.org.
230. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework. Basle Committee on Banking Supervision. – Basle. – Updated November 2005 // www.bis.org.